

ΕΛΛΟΠΙΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

ΑΝΟΙΞΗ '91

ΤΕΥΧΟΣ 5 • ΔΡΧ. 350

*«Υπάσχει καποια (χώρα) Ελλοπία.. με ώραία λιβά-
δια... γιατί εδώ κατοικούσαν οι Σελλοί, αυτοί που
τότε λεγονταν Γραικοι - και τώρα Έλληνες».*

(Στράβων. Ζ. 7. 9 C 328 —
—Αριστοτέλους Μετεωρικά 14)

ΕΛΛΟΠΙΑ

**Διμηνιαία έκδοση
για τα εθνικά θέματα**

Ιδιοκτησία: «ΕΛΛΟΠΙΑ»,
μη κερδοσκοπική εταιρεία,
Χαβρίου 3,
105 62 ΑΘΗΝΑ
Αθήνα, τηλ. 6920850

Υπεύθυνος σύμφωνα με το νόμο:
Γιώργος Θ. Ζερβίδης

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού:

για 6 τεύχη 2.000 δρχ.,

για 12 τεύχη 4.000 δρχ.

Υπηρεσιών: για 12 τεύχη 5.000 δρχ.

Εξωτερικού:

—Ευρώπη

για 6 τεύχη 15 δολ. Η.Π.Α.

για 12 τεύχη 30 δολ. Η.Π.Α.

—Κύπρος

Τιμή Κύπρου 1,5 £

για 6 τεύχη 8 £

για 12 τεύχη 16 £

Υπηρεσιών για 12 τεύχη 20 £

— Άλλες χώρες

για 6 τεύχη 16 δολ. Η.Π.Α.

για 12 τεύχη 32 δολ. Η.Π.Α.

Αλληλογραφία -

Εμβάσματα - Επιταγές:

Νίκη Ορφανουδάκη

Κυκλάδων 54

124 62 Δάσος Χαϊδαρίου

Αττική

Μερικές μόνο από τις διαφημίσεις
σ' αυτό το τεύχος έχουν εμπορικό
χαρακτήρα.

Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

Εξώφυλλο 5ου τεύχους: Αθηνά Παρ-
θένος από την Πέργαμο, Μουσείο Βε-
ρολίνου. Σύνθεση εξωφύλλου: Σωτή-
ρης Ραπτόπουλος.

ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Αγτζίδης Βλάσης
τηλ. 9331194
Βουρδουμπάκης Βαγγέλης
τηλ. 9919714
Δεληγιαννάκης-Χυτήρογλου Μανόλης
τηλ. 8981740
Ζερβίδης Θ. Γιώργος
Καλουδιώτης Δημήτρης
τηλ. 6710664
Μανίκας Νίκος
τηλ. 6715251
Μπιτινάκης Θεόδωρος
τηλ. 9731013
Ορφανουδάκη Νίκη
Ραπτόπουλος Θεόδωρος
τηλ. 9918248
Τελιγάδας Νίκος
τηλ. 6920850

ΜΟΝΙΜΟΙ ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ

ΑΘΗΝΑ

Αλεξάνδρου Γιώργος
Ανδρέαδης Γιάγκος
Αξελός Λουκάς
Βεργέτη Μαρία
Βρανόπουλος Α. Επαμ.
Γεώργιος Κώστας
Δάλκος Χρήστος
Δημόπουλος Δημήτρης
Κ. Αλή
Κακουριώτης Σπύρος
Καπλάνη Γιαννούλα
Καραγεωργίου Τασούλα
Καραμπελιάς Γιώργος
Κιούσης Λεωνίδα
Κοροβίνης Βαγγέλης
Κόρπας Παναγιώτης
Λαζαρίδης Διαμαντής
Λέζος Νίκος (Βορειοηπειρώτης πρόσφυγας)
Λιολιούσης Κώστας
Λουκέρης Κώστας
Μεταξάς Γιώργος
Μίχας Ηρακλής
Ξυδιάς Βασίλης
Παπασταματέλλος Σταμάτης
Πιρπιρής Γιάννης
Γράσος Γιώργος (Βορειοηπειρώτης πρόσφυγας)
Ραπτόπουλος Σωτήρης
Ρηγοπούλου Πέπη
Ριζάς Λευτέρης
Ροδάκης Περικλής
Σαρρής Νεοκλής
Στεργίου Στέργιος
Σχιζας Γιάννης
Τζουβάνος Δημήτρης
Τσοκάτου Στέλλα
Φίλης Δημήτρης
Χολέβας Κώστας

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Βακαλόπουλος Κωνσταντίνος
Ζιάκας Θεόδωρος
τηλ. 943403
Καλλένος Λάμπρος
Τζιούμπας Θανάσης
Φιλανιώτης Τάσος
Χατζηπέτρου Μιχάλης
τηλ. 307765

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Τελέλης Ιωάννης

ΛΕΜΕΣΟΣ

Μακριδης Ανδρέας
Μακριδης Κώστας
Μελκή Άντρη
Παστελλάς Ανδρέας
Χρησιδης Νίκος (ο Κρητικός)

ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Αντωνιάδου Μύρια
Βιολάρης Νίκος
Γεωργιάδης Θεόφιλος
Δημητρίου Μαρίνα
Ευθυμίου Ντίνος
Καραλιώτας Γιάννης
Κυθραιώτης Γιώργος
Κύρρης Κώστας
Λαζάρου Πέτρος
Μαύρος Λάζαρος
Οικονομίδου Φλωρίτα
Παναγιώτου Αλέκος
Παύλου Σάββας
Πιγγουρας Λάκης
Προδρόμου Πρόδρομος
Σογκιούρογλου Σίμης
Στυλιανίδης Χρήστος
Τζίβας Γιώργος
Χατζηχριστοδούλου Πέτρος

ΡΕΘΥΜΝΟ

Τερλεξής Πανταζής

ΧΑΝΙΑ

Μαχαριδης Χρήστος

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

Ταίρκας Χρήστος (Μελβούρνη)

ΣΟΒΙΕΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

Καρυπίδης Γιάννης (Τιφλίδα.)
Κεοσιδης Θεοχάρης (Μόσχα)
Κυριακίδης Γιάννης (Τασκένδη)
Πολιτίδης Χαράλαμπος (Σοχούμι)
Χιονίδης Ηρακλής (Βατούμι)

Φωτοστοιχειοθεσία:

«Φοινίκη», Κωλέττη 15,
τηλ. 3612649

Σελιδοποίηση:

Νίκος Τελιγάδας

Αναπαραγωγές φιλμ - Μοντάζ:

«Ύμιλον», Εμμ. Μπενάκη 35

Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία:

ΑΘΗΝΑ Α.Ε., Κάνιαρη Ευγενία
Ευριπίδου 87

Εισαγωγικό σημείωμα

Λοιπόν, ο πόλεμος στον Περσικό Κόλπο τελείωσε και όλοι επανήλθαν στις συνήθεις ασχολίες τους: η βασιλική οικογένεια επανήλθε στο Κουβέιτ και επέβαλε στρατιωτικό νόμο (για να απολαύσουν καλύτερα οι Κουβειτίανοι την αποκατασταθείσα ελευθερία τους)· ο Σαντάμ ξανάρχισε τις επιχειρήσεις εξόντωσης των Κούρδων, των Σιιτών και των παντοειδών αντιπάλων του· ο Μπούς καλεί έναν-ένα τους «συμμάχους» στο Κάμπ-Ντέιβιντ για να άπονειμει στον καθένα τό πρίμ παραγωγικότητας πού του άναλογεί· ο Γκορματσώφ έξασφάλισε τή συγκάταθεση τών λαών τής Σιβηρίας στήν πολιτική πυγμής έναντίον τών βαλτικών εθνών πού ζητούν άπόσχιση· οι Εύρωπαίοι επέστρεψαν στήν ρουτίνα τών παζαριών για τίς τιμές τών γαλακτοκομικών προϊόντων (όπου άπέδειξαν δυστυχώς ότι τά καταφέρνουν καλύτερα άπό ό,τι σέ πολιτικές πρωτοβουλίες παγκόσμιας έμβέλειας)· ο Όζάλ άναβάθμισε τούς λεονταρισμούς του έναντίον μας· κι οι νεοέλληνες συνωσιζόμαστε να άγοράσουμε νέο – οικολογικό! – άυτοκίνητο.

Ο πόλεμος τελείωσε, αφήνοντας πίσω του πάνω άπό 100.000 νεκρούς, δύο χώρες μισοκατεστραμμένες, μία τεράστια οικολογική συμφορά και μία γεύση σαπουνίλας σ' όλους τούς ανθρώπους. Λόγω τής εύρειας δημοσιότητας και τής συνακόλουθης συναισθηματικής έμπλοκής όλων μας, ο πόλεμος αυτός λειτουργήσε καταλυτικά για να άποκαλυφθούν και συνειδητοποιηθούν σέ μεγάλη κλίμακα όλα τά βασικά άδιέξοδα του σημερινού κόσμου. Άν δέν μπορεί να ύπάρξει άλλος τρόπος έπίλυσης τών διαφορών μεταξύ τάξεων, λαών, εθνών και κρατών, έξω άπό τό δίκαιο τής ισχύος· άν δέν πάψει ή ζωή και ο θάνατος τών ανθρώπων να άποφασίζεται έρήμην τους· άν δέν άντικατασταθεί αυτός ο πολιτισμός του πετρελαίου άπό κάποιον άλλο λιγώτερο όλοκληρωτικό· τότε τί μέλλον έχει ή άνθρωπότητα;

Δέν πρόκειται για γενικές και άόριστες άνησυχίες, αλλά για άμεσα, έπιτακτικά προβλήματα, πού ζητούν άπάντηση για να άποτραπεί τό χειρότερο. Ο πόλεμος του Κόλπου ήταν σέ τελική άνάλυση μία (ή πρώτη) άπό εκείνες τίς σεισμικές δονήσεις πού προξενούν οι άπότομες άνακατατάξεις του γήινου οικοδομήματος. Η κατάρρευση του ένός πόλου του διπολικού κόσμου, πού είχε έγκατασταθεί μετά τό 1945, είναι μία τεράστια άνακατάταξη, πού είναι μοιραίο να προκαλέσει άλυσιδα τέτοιων σεισμικών δονήσεων μέχρις ότου άποκατασταθεί μία νέα ίσορροπία. Η Μέση Άνατολή ήταν ή άρχή. Ποιός έχει σειρά; Μήπως τά Βαλκάνια;

Τά σύννεφα πυκνώνουν επικίνδυνα στήν περιοχή μας. Στη Ρουμανία έξαθλίωση, στή Βουλγαρία λιμός, ή Γιουγκοσλαβία πάει να διασπασθεί στά έξ ών συνετέθη, ο πληθυσμός τής Άλβανίας άποδρά. Τά πάντα μπορούν να συμβούν. Τά Βαλκάνια είναι πάλι μία πυριδιταποθήκη, πού ο όποιοσδήποτε άπρόσεκτος καπνιστής μπορεί να τινάξει στον άέρα. Σ' αυτές τίς συνθήκες, ο άέρας πού έχουν πάρει τά μυαλά του Όζάλ, μετά τήν πρόσφατη προαγωγή πού τουδωσαν τά άφεντικά του, τόν καθιστά ιδιαίτερα επικίνδυνο.

Η Έλλάδα βρίσκεται στο έπίκεντρο τής βαλκανικής κρίσης. Η διαλαλούμενη «κινητικότητα» στο Κυπριακό τίποτα καλό δέν φαίνεται να προοιωνίζεται· ο τουρκικός έπιθετισμός άποχαλινώνεται· ή Γιουγκοσλαβία όλοένα και περισσότερο έπιδίδεται στήν έξαγωγή τής κρίσης της μέσω του «μακεδονικού»· ή συγκυριακή σύμμαχος Βουλγαρία είναι ράκος. Η άπειλή έμπλοκής σ' ένα πόλεμο πού άλλοι άπροσδόκητα θά μάς έπιβάλλουν είναι όρατή.

Η σημερινή κατάσταση δέν περικλείει μόνο κινδύνους αλλά και δυνατότητες· τό βορειοηπειρωτικό άνασύρθηκε μετά 40 χρόνια στήν έπιφάνεια και διανοίγονται εύκαιρίες για διεκδίκηση εθνικών δικαιώματων για τούς Έλληνες τής Β. Ηπειρου· ο έλληνισμός τής Ε.Σ.Σ.Δ. κινείται με βάσης πιθανότητες για ίδρυση αυτόνομης ύπόστασης· ένα ιδιαίτερο πλέγμα σχέσεων με τήν Εύρώπη, τά Βαλκάνια, τή Μ. Άνατολή, αλλά και τήν Ε.Σ.Σ.Δ. έπιτρέπει τήν άνάπτυξη μεγάλων πρωτοβουλιών, πού μπορούν να καταστήσουν τή χώρα μας παράγοντα ειρήνης, συνεργασίας και σταθερότητας.

Όμως αυτά προύποθέτουν άνάλογη έθνική πολιτική. Και τέτοια δυστυχώς δέν ύπάρχει. Όχι βέβαια επειδή... δέν κάθονται όλα τά κόμματα να τήν έπεξεργαστούν άπό κοινού – ως γνωστόν, μηδέν σύν μηδέν'ισον μηδέν. Κανένα κόμμα μας δέν έχει δυστυχώς ούτε πολιτική, ούτε όραμα για τό παρόν και τό μέλλον του έλληνισμού. Γι' αυτό, παράγοντες όπως ή ένταξη στις Ε.Κ., ή παραδοσιακή φιλία με τούς Άραβες και οι κινήσεις στα Βαλκάνια, δέν συντίθενται σέ μία ένιαία στρατηγική κι έτσι δέν οδηγούν πουθενά. Γι' αυτό οι Κύπριοι, οι Πόντιοι και οι Βορειοηπειρωτες Έλληνες αισθάνονται τόσο μόνοι και άνίσχυροι. Πώς όμως νάχουν πολιτική και όραμα τά κόμμά μας, όταν έμεις είμαστε βυθισμένοι σέ μία ιδιότυπη «μπέλ έπόκ»; «Τί να φαίνε οι έκπρόσωποι, έρημοι κι άπρόσωποι; Άν πονάει ή κεφαλή, φαίει ή άπρόσωπη άγάπη πούχει βρει» λέει ο Διονύσης Σαββόπουλος.

Ο σύγχρονος έλληνισμός καλείται να άποκτήσει πρόσωπο· να άναπτύξει μία συλλογική συνείδηση, ένα έθνισμό με περιεχόμενο οικουμενικό, πού να δίνει τή δική του ιδιαίτερη άπάντηση στα μεγάλα ζητήματα του καιρού μας, προβάλλοντας τά δικά του πρότυπα, άξίες, όράματα και πρακτικές, για να μπορέσει να συμβάλει, μαζί με τά άλλα έθνη, στήν οικοδόμηση ένός νέου κόσμου, πιό δικαίου, πιό άρμονικού και πιό άνθρώπινου.

Ύπάρχουν οι δυνάμεις για μία τέτοια έθνική άναγέννηση; Αυτό είναι τό στοιχείο τών καιρών.

Να αναμειγνύονται και οι Κύπριοι

Στο προηγούμενο (αρ. 4) τεύχος της *Ελλοπίας* δημοσιεύτηκε ένα άρθρο του **Σάββα Παύλου**, στο οποίο καλούνται οι Ελλαδίτες διανοούμενοι να επεμβαίνουν στα Κυπριακά και οι Κύπριοι στα Ελλαδικά. Σαν στο σπίτι τους, θα υποστηρίζαμε εμείς. Είναι δικαίωμα και καθήκον του απανταχού Ελληνισμού να επεμβαίνει και να δίνει το, πιο πλατύ άλλωστε, δικό του στίγμα. Και μάλιστα θα εγκυλούσαμε τους Κύπριους εν γένει (διανοούμενους ή όχι) γιατί δεν το κάνουν.

Ιδιαίτερα οι φοιτητικοί σύλλογοι πρέπει, στην νέα κρίσιμη φάση που εισέρχεται το Κυπριακό, να πάψουν να ανατυπώνουν τις ίδιες νεκρές αφίσες και να απαιτήσουν απ' την Ελλαδική κοινωνία, ιδιαίτερα από τους συμφοιτητές τους, νά καταλάβουν ότι το πρόβλημα της Κύπρου είναι Ελληνικό πρόβλημα.

Είναι όντως κρίμα, χρόνια τώρα οι Κυπριακοί φοιτητικοί σύλλογοι να ξοδεύουν το δυναμικό τους σε μια περιεργή εσωστρέφεια, αντί να αποτελούν αιχμή του δόρατος για την αφύπνιση της Ελληνικής κοινωνίας, του φοιτητικού κινήματος ιδιαίτερα.

Φυσικά το γεγονός της απουσίας αυτής δεν μπορεί να αποδοθεί μόνο σ' αυτό τον ιδιότυπο «Ακελισμό» που μ' ένα περίεργο τρόπο ηγεμονεύει στους συλλόγους των Κυπρίων φοιτητών, επισημώνων κ.λπ. Οι ευθύνες βαρύνουν την Ελληνική κοινωνία, που έχει κλειστεί στον εαυτό της, που απομονώνει ως ενοχλητικό, όχι μόνο τον Κυπριακό αλλά τόν σύνολο Ελληνισμό. Όμως θα μπορούσαν οι Κύπριοι νεολαίοι, έστω και καταφεύγοντας σε πρακτικές δυσκολίες, να παίξουν ένα ρόλο τέτοιο ώστε να σοκαρίσει την Ελληνική κοινωνία και να βγει από το σημερινό λήθαργο. Ας το τολμήσουν λοιπόν.

Δ.Κ.

ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΟΥΝ ΝΑ ΑΛΛΑΖΟΥΝ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΣΤΟΝ ΠΟΝΤΟ

Στην Τουρκική εφημερίδα *Χουριέτ*, στις 5 Μαρτίου 1991 δημοσιεύτηκε μια είδηση από τη *Τσαϊκαρά Τραπεζούντος* (το παλιό ελληνικό όνομα της Τσαϊκαρά ήταν **Κατωχώρι**. Με την αλλαγή του ονόματος της πόλης οι εξισλαμισμένοι Ρωμιοί κάτοικοι της ονόμασαν «Κατωχώρι» μια γειτονιά της πόλης).

Ο τίτλος είναι: «*Άλλαξε το όνομα της περιοχής που έχει ελληνικό όνομα*». Η είδηση γράφει ακριβώς:

«*Η περιοχή Κατωχώρι της Τσαϊκαρά άλλαξε το όνομά της σε Ισικλί. Αυτό το*

έκανε το Διοικητικό Συμβούλιο του δήμου.

Οι υπεύθυνοι δήλωσαν ότι το Κατωχώρι βγαίνει από τη λέξη «Kedi» (θα πει «γάτα» στα τουρκικά). Δήλωσαν επίσης ότι τώρα στην περιοχή της Τσαϊκαρά δεν απόμεινε ούτε ένα όνομα ελληνικό».

Η αντίδραση των κατοίκων πέρασε μέσα από τον ελεγχόμενο τύπο ως εξής:

«*Οι κάτοικοι της περιοχής δήλωσαν ότι το σημαντικό ήταν να βοηθηθεί η γειτονιά για να φτιάξει τον πολύ κακό δρόμο και όχι να αλλαχθεί το όνομά της*».

B.A.

Ή 36η επέτειος της ΕΟΚΑ

Τό είδαμε σ' όλα τ' κανάλια της ελληνικής τηλεόρασης... 'Ο πρώην πρόεδρος της Δημοκρατίας κ. Σαρτζετάκης, ο πρώην πρωθυπουργός κ. Ράλλης, ο νυν υπουργός Έξωτερικών κ. Σαμαράς, ο Δήμαρχος 'Αθηναίων, προσωπικότητες απ' όλα τ' κόμματα και εκπρόσωποι της στρατιωτικής ήγεσίας παραβρέθηκαν στην Μητρόπολη, στην δεξολογία για τήν 36η επέτειο της έναρξης του άπελευθερωτικού 'Αγώνα στην Κύπρο.

Κάθε χρόνο εορτάζεται ή 1-4-55, αλλά ποτέ δέν παραβρέθηκαν τόσο πολλοί και ύψηλοι έπίσημοι.

'Αν προσθέσουμε καί τό σημαντικότατο γεγονός του έορτασμού της επέτειου, για πρώτη φορά, σ' όλα τ' ελληνικά σχολεία άναρωτώμαστε τί νά συμβαίνει; Μήπως οι ήγέτες μας τώρα, μετά τό άμερικανοκίνητο σχέδιο Κουεγιάρ για τήν Κύπρο, συνειδητοποίησαν ότι ή έλευθερία της Κύπρου, θά κατακτηθεί καί δέν πρόκειται νά χαρισθεί;

Θ.Μ.

Έαριτζήδες

«*Αυτά παθαίνουμε όταν τ' εθνικά μας θέματα τ' αναλαμβάνουν καραβανάδες καί παπάδες...*» δήλωσε ο εύρωβουλευτής του Συνασπισμού κ. Μιχάλης Παπαγιαννάκης ('Αριστερά στά FM 10-2-91). Λάθος κ. εύρωβουλευτά της ανανέωσης! Δέν τ' αναλαμβάνουν». Τά παραλαμβάνουν από εκεί πού τ' έγκατέλειψε ή άριστερά. Πού άπαξίωσε νά ασχοληθεί μαζί τους. Πού κεραυνοβολούσε επί 30 χρόνια όποιοδήποτε έθιγε ένα εθνικό θέμα, στιγματίζοντας τον σάν φασίστα, έθνικιστή καί σωβινιστή. Πού συνεχίζει άκόμα καί σήμερα τήν ίδια τακτική. Διότι, ποιός σ' έμπόδισε κ. Παπαγιαννάκη νά «πάρετε» τό βορειοηπειρωτικό από τ' χέρια του Δεσπότη Κονίτσης, έπισκεπτόμενος τήν 'Αλβανία καί άναπτύσσοντας στόν «σύντροφο» 'Αλία τήν πολιτική του

Συνασπισμού της 'Αριστεράς; Περισσότερο καλοδεχόμενοι καί πειστικοί δέν θά είσατε έσεις σάν εκπρόσωποι «άδελφου» κόμματος; Καί έφ' όσον πιστεύετε πώς ό Σαμαράς μέ τούς παπάδες ξεσήκωσε τούς Βορειοηπειρώτες, γιατί δέν περιοδεύετε τ' χωριά τους άναπτύσσοντας τή θεωρία σας περί «έλευθέρας ζώνης» καί καταργήσεως των συνόρων; Πώς είπατε; Δέν θέλετε νά έπέμβετε στά έσωτερικά μιάς ξένης χώρας; Καί γιατί ό άρχηγός σας κ. Φλωράκης παρενέβη στά έσωτερικά της Τουρκίας διακηρύσσοντας, τό καλοκαίρι, στά χωριά της Τουρκίας, τό δικαίωμα των Τουρκοκυπρίων νά δημιουργήσουν όμόσπονδο κράτος;

Ουάι ύμιν Γραμματείς καί Εύρωβουλευταί ύποκριταί...

Λιο

Το θράσος των Τούρκων και η ενδοχώρα των νησιών μας!

Πολλές ήταν οι δηλώσεις Τούρκων επισήμων, προεξάρχοντος του Οζάλ, για την «χαμένη» δυνατότητα κατοχής της Δωδεκανήσου από την Τουρκία μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, «αν ο Ιννού ήταν πιο τολμηρός».

Οι δηλώσεις αυτές ήρθαν λίγο αργότερα από τις άλλες δηλώσεις περί καταλήψεων «μερικών νησιών του ανατ. Αιγαίου» στην περίπτωση που η Ελλάδα εξασκήσει το αναφαίρετο δικαίωμα επέκτασης των χωρικών της υδάτων σε 12 μίλια.

Οι νέες αυτές δηλώσεις ήρθαν να θυμίσουν στους υπνώττοντες νεοέλληνες το μέλλον που τους περιμένει με μια Τουρκία στο ρόλο ενός νέου Ιράκ.

Γιατί, είναι αλήθεια, εκτός από το ότι είμαστε ο λαός που ξεχνά εύκολα, είμαστε και ο λαός που πείθεται εύκολα.

Ένα χρόνο πριν το Νταβός, ο ίδιος ο Οζάλ πάλι, δήλωσε στην Τουρκική —πια— πόλη Ισπάρτα (εις Σπάρτην), ότι τα προβλήματα με την Ελλάδα θα λυθούν όταν η Τουρκία γίνει μεγάλη στρατιωτική δύναμη. Ένα χρόνο μετά έγινε το Νταβός, όπου το *mea culpa* συμπύκνωσε για άλλη μια φορά τις αυτοκτονικές τάσεις του ελληνισμού.

Ίσως λοιπόν σήμερα η Τουρκία να νοιώθει ότι πλησιάζει η ώρα να γίνει μεγάλη στρατιωτική δύναμη, οπότε προετοιμάζεται για την ικανοποίηση των συμφερόντων της με το γνωστό της τρόπο: κατάληψη ξένων εδαφών, ληστεία ξένων περιουσιών και γενοκτονία των γηγενών πληθυσμών. Αρχίζει πια να μη χρειάζεται να χρησιμοποιεί τα γνωστά της ιδεολογήματα περί γεωγραφικής προέκτασης της Ανατολίας στο Αιγαίο, μέσω των νησιών, και να μιλά πια κυνικά για τους στόχους της.

Μήπως ήρθε ή ώρα να θυμηθούμε τα δικά μας αναφαίρετα δικαιώματα στην ιερή γη της Ιωνίας, που ξεχάσαμε τόσο εύκολα;

Μήπως ήρθε η ώρα να πούμε ότι τα νησιά μας είχαν από την αρχαιότητα μια ελληνική ενδοχώρα που εκτεινόταν στη μικρασιατική γη;

B.A.

Περάστε κόσμε...

Με τροπολογία που κατατέθηκε στη Βουλή τον προηγούμενο μήνα, από τους Παλαιοκράσα, Μάνο, επιτρέπεται η εκποίηση δημοσίων εκτάσεων άνω των 100 στρεμμάτων, ακόμα και δασικών, με τη προϋπόθεση ότι «θα τηρείται ο δασικός τους χαρακτήρας» (όπως δηλαδή τηρείται μέχρι σήμερα...).

Σκοπός της τροπολογίας αυτής είναι η αύξηση των δημοσίων εσόδων, και... αποτέλεμά της; Η τιμεντοποίηση όσων ακάλυπτων και δασικών εκτάσεων έχουν μείνει, και η βάνουση υποβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων κυρίως του λεκανοπεδίου.

Η πολιτική όμως αυτή δεν πρέπει να προκαλεί έκπληξη σε κανένα: είναι, θα μπορούσαμε να πούμε, η... «φυσική» κατάληξη της οικονομικής πολιτικής, όχι μόνο αυτής της κυβέρνησης, αλλά και των προηγούμενων. Όταν επενδύσεις εξαγγέλλονται και επενδύσεις δεν βλέπουμε, όταν αποβιομηχανοποιούμε ολοένα με γρηγορότερο ρυθμό, όταν τα σκάνδαλα και οι κομπίνες έχουν γίνει καθημερινή πρακτική, όταν το ίδιο το κράτος γίνεται προστάτης των φοροφυγάδων και όταν —σα φυσική συνέπεια— ο εξωτερικός δανεισμός έχει φτάσει σε αστρονομικά ύψη, δεν έχουμε παρά να ξεπουλάμε την ίδια μας την πατρίδα σε εγχώριους αλλά και ξένους αγοραστές (περνάει σχεδόν απαρατήρητο ότι πολλά από τα νησιά μας έχουν αρχίσει

να μοιάζουν περισσότερο με δυτικές αποικίες παρά με ελληνικά νησιά) για να ξοφλήσουμε τα δάνεια που έχουμε πάρει, ώστε... να μπορέσουμε να πάρουμε καινούργια!!!

Όσο λοιπόν απελπιστική και αν είναι η κατάσταση, τόσο άμεση πρέπει να είναι η αντίδρασή μας. Η δημιουργία ενός κινήματος που θα έχει να προτείνει εναλλακτικές λύσεις στα περιβαλλοντολογικά και οικονομικά προβλήματα, ενός κινήματος που ε-πι-τέ-λους θα βάζει τα εθνικά μας θέματα σε κεντρική θέση, ενός κινήματος, τέλος, που θα στοχεύει στην αλλαγή του πολιτισμικού χάρτη αυτής της χώρας, είναι κάτι παραπάνω από αναγκαία.

Θ.Ρ.

Σκίτσο
του Γιάννη
Ιωάννου
από την
«Έλευθεροτυπία»

‘Η Κουρδική επανάσταση

Τά μέσα μαζικής ενημέρωσης συχνά αναφέρονται, τόν τελευταίο καιρό, στην έξαρση τής συνεχιζόμενης από πολλά χρόνια Κουρδικής επανάστασης.

‘Ακόμα και ό Πάπας τής Ρώμης, στό Πασχαλινό του μήνυμα, αναφέρθηκε στό δράμα τους γιά μιά ελεύθερη Πατριδα.

Τά χημικά αέρια του ‘Ιράκ, τά πολεμικά αεροπλάνα και έλικόπτερα τό βαρύ πυροβολικό τούς έπνιξαν πάλι στό αίμα και αυτοί ζητούν ανθρωπιστική βοήθεια από τήν Τουρκία!!!

‘Ετσι γράφουν οι έφημερίδες: ‘Ο Μουχσίν Ντιζαί του Δημοκρατικού κόμματος του Κουρδιστάν συναντήθηκε στις 22/3/91 μέ τόν Τούρκο ύφυπουργό έξωτερικών Τουρκίαί ‘Οτσερί και ζήτησε βοήθεια σέ τρόφιμα και φάρμακα γιά τούς Κούρδους άντάρτες.

Ποιοί; Οι Τούρκοι νά δώσουν βοήθεια στους Κούρδους πού δέν τούς επέτρεπαν μέχρι έχθές νά μιλούν τήν γλώσσα τους!!! Καί έμεις, οι «Μακάριοι Έλληνες», στήν ‘Ελλάδα και Κύπρο τί κάνουμε; ‘Υπάρχει ασφαλέςτερος σύμμαχος γιά μās από τούς Κούρδους πού συνεχώς άπασχολούν τούς Τούρκους στά Ν.Α. σύνορά τους;

Θ.Μ.

ΕΓΚΑΙΝΙΑ ΓΡΑΦΕΙΩΝ

Η «**Έλλοπία**» εγκαινιάζει τα γραφεία της στο κέντρο της Αθήνας, Χαβρίου 3, 1ος όροφος, στις 22/5/1991, ώρα 8 μ.μ. και προσκαλεί τους φίλους και αναγνώστες της. Θα μιλήσει ο π. **Γεώργιος Μεταλληνός**

του Κώστα Μητρόπουλου
από «ΤΑ ΝΕΑ»

ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ, ΤΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΤΟΥΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΠΡΕΠΕΙΑ

του Μανόλη Δεληγιαννάκη-Χυτήρογλου

Ακούμε από καιρό σε καιρό διάφορες προτάσεις καθαρόαιμων Ελλήνων που ζητούν να αλλάξουν οι πρόσφυγες τα κακόχη σε -ογλού, -λής και -τζής ονόματά τους και να τα κάμουν ελληνοπρεπέστερα, αντικαθιστώντας τις τουρκόφωνες καταλήξεις με κάποιες ελληνικές. Δεν είναι η πρώτη φορά που παίρνεται απόφαση ή τίθεται κάποιο θέμα που αφορά τους πρόσφυγες χωρίς οι ίδιοι να ρωτηθούν.

Ας δούμε όμως κάποια ζητήματα που γεννούν αυτές οι προτάσεις:

Τα «τούρκικα» ονόματα δηλώνουν την καταγωγή ενός πολύ μεγάλου κομματιού των προσφύγων, που στην κεντρική και ανατολική Μικρά Ασία ήταν γνωστοί ως *Καραμαλήδες*. Πρόκειται για Έλληνες που είχαν υιοθετήσει την τουρκική γλώσσα, είχαν όμως κρατήσει τη θρησκεία τους που αποτέλεσε γι' αυτούς πόλο εθνικής αναφοράς και σημείο διαφοροποίησης ως προς την κεντρική ιδεολογία και εξουσία του Οθωμανικού κράτους.

Οι Καραμαλήδες, Έλληνες Τουρκόφωνοι, δεν έγραφαν την Τουρκική γλώσσα με αραβικούς χαρακτήρες αλλά με ελληνικούς. Στα Καραμαλιδικά χωριά της Μακεδονίας και της Θράκης διατηρούνται σήμερα εικόνες και ευαγγέλια ολόκληρα γραμμένα στην Καραμαλιδική γραφή, που τα φεραν πρόσφυγες από την πατρίδα. Τον καιρό της ακμής του Ελληνισμού στην Πόλη εκδίδονταν και καραμαλιδικές εφημερίδες. Τα τούρκικα μπορεί να γίναν η γλώσσα τους, δεν άλλαξαν όμως τη συνειδησή τους. Στην Ελλάδα πια συνέχισαν να τα μιλούν στη Δραπετσώνα και την Κοκκινιά και η δεύτερη γενιά των προσφύγων τα 'μαθε εδώ και τα καταλαβαίνει και σήμερα. Όταν οι γιαγιάδες μας δεν καταλάβαιναν κάτι που τους λέγαμε, οι μεγαλύτεροι τους το εξηγούσαν στα τούρκικα. Τα «τραγουδία της Ανατολής» που τραγούδησε σε δίσκο ο Στέλιος Καζαντζίδης δεν είναι τουρκικά

δάνεια, είναι εξίσου τραγουδία των προσφύγων.

Έτσι, τα ονόματα αυτά δεν ήταν κάτι ξένο στους Έλληνες φορείς τους, αλλά κάτι φυσιολογικό και αυτονόητο.

Δηλώνουν, όπως και τα ελληνόγλωσσα ονόματα, καταγωγή (-ογλου), προέλευση (-λής), επάγγελμα (-τζής).

Ζητείται λοιπόν να εξελληνιστούν. Ας μην ξετάσουμε εδώ τη σκοπιμότητα που θα είχε τυχόν μετατροπή τους σε ελληνοπρεπέστερα ονόματα όπως π.χ. Παπανδρέου, Μητσοτάκης, Σαμαράς. Ας μην πιστούμε καν με τη συνέπεια της λήθης που θα έχει για αυτόν τον ελληνικό λαό η τελευταία αυτή αφαίρεση της προσφυγικής του μνήμης. Οι προτάσεις που έχουν ακουστεί, αφορούν τις καταλήξεις. Έτσι, το πρόβλημα θα λυθεί αν ο Κιοπέογλου ονομαστεί Κιοπείδης, ο Μπαξεβάνογλου, Μπαξεβανόπουλος... και ο Τσεχμετζής; Είναι φανερό ότι αν κάποιος θέλει να αποκαταστήσει την καθαρότητα στην ελληνική γλώσσα, θα πρέπει να πιάσει το καθημερινό λεξιλόγιο και να το αλλάξει σε μεγάλο ποσοστό του, αντικαθιστώντας τις παρεμφρούσασες τουρκικές λέξεις με αντίστοιχες ελληνικές. Και γιατί μόνο τις τουρκικές; Και τις ολαβικές, λατινογενείς, αραβικές.

Αιώνες συναναστροφής μας επηρέασαν και μας και τους γειτόνους μας. Δώσαμε και πήραμε. Και το τελευταίο, λογική κατάληξη αφενός του γλωσσικού αλισβερισμού για τους μη καραμαλήδες, αφετέρου της υιοθέτησης της τουρκικής γλώσσας για τους καραμαλήδες, είναι τα επίθετα. Αν λοιπόν κάποιος θέλει να καθαρίσει τη γλώσσα, ας αρχίσει με τις ξένες λέξεις που υπάρχουν σ' αυτή, και μάλιστα όχι τόσο μ' αυτές που πια είναι κομμάτι της, αλλά με τις σύγχρονες αμερικάνικες λέξεις που εισρέουν σαν ποτάμι στη γλώσσα μας, όχι για ν' αφομοιωθούν αλλά για να την αφομοιώσουν. Ας ασχοληθούν με τους αριστερούς διανοούμενους και

τους φλώρους που αυτοαποκαλούνται οικολόγοι του Κολωνακίου και τη σοφιστική συνήθειά τους να χρησιμοποιούν το λατινικό αλφάβητο για κάθε ξένη λέξη, ακόμα και αν είναι να γράψουν Αραφάτ, Λένιν, Μάο τσε Τούνγκ. Κι ας αφήσουν τους Τουρκόσπορους και τα ονόματά τους στην ησυχία τους.

Ας δούμε όμως και μια απόπειρα μετάφρασης των ονομάτων των προσφύγων. Ας πάρουμε τα ονόματα Τσεσμετζής, Τσεσμετζόγλου και Τσεσμελής. Το πρώτο δηλώνει τον κατασκευαστή-λαξευτή βρυσών, πηγών, συντριβανιών. Το δεύτερο, το γιό του πρώτου, το δε τρίτο τον καταγόμενο από τον Τσεσμέ, πόλη απέναντι στη Χίο. Πώς θα αποδοθούν αυτά τα ονόματα έτσι ώστε να διατηρήσουν την αρχική σημασία τους; Ή μήπως στόχος είναι η εξαφάνιση των ονομάτων αυτών με μια άχρωμη αντικατάστασή τους, έτσι ώστε να μη θυμάται κανείς ότι στη Μικρά Ασία κατοίκησαν -και ακόμη κατοικούν- Έλληνες; Τα ονόματα των προσφύγων, με μόνο το άκουσμά τους, δηλώνουν πολύ αίμα και πολύ πόνο. Αν δεν άρεσαν στους πρόσφυγες, θα είχαν κάνει αίτηση στη Νομαρχία της περιοχής τους, με πιστοποιητικό του Μητρώου του Δήμου που ανήκουν, με αιτιολογημένη έκθεση, και θα ζητούσαν την αλλαγή τους. Δηλώνουν ακόμα τα ονόματα αυτά και τον αριθμό τους, που μαζί με τους Πόντιους συνιστούν τεράστιο ποσοστό μέσα στην Ελλάδα. Όμως πολλούς δεν τους εξυπηρετεί η έστω και μ' αυτό τον τρόπο υπενθύμιση της Μικράς Ασίας και της καταστροφής. Ας επιμένουμε να τους τις υπενθυμίζουμε.

Δύο διακεκριμένοι διπλωμάτες μιλούν για τη σημερινή φάση του Κυπριακού

Το Κυπριακό τελευταία παρουσιάζει αυτό που στην διπλωματική γλώσσα λέγεται κινητικότητα. Σχέδιο της ΕΟΚ, των ΗΠΑ, του Γ.Γ. του ΟΗΕ, ακόμα και πληροφορίες περί υπάρξεως Τουρκικού σχεδίου διαρρέουν. Οι κυβερνήσεις Ελλάδας και Κύπρου αφήνουν να εννοηθεί ότι κάτι καλό θα βγει και ενθαρρύνουν όλες τις πρωτοβουλίες. Η αντιπολίτευση σιωπά ή και κινείται προς την ίδια κατεύθυνση. Τι συμβαίνει λοιπόν;

Γιατί αυτό το ενδιαφέρον, σε μια εποχή που τα χαρτιά και της Ελλάδας και της Κύπρου δεν είναι στα πάνω τους στην αυλή των νικητών και στο τραπέζι της μοιρασιάς;

Απευθυνθήκαμε σε δύο βαθείς γνώστες του Κυπριακού ζητήματος. Σε δύο ανθρώπους που ξέρουν και πονάνε, ζουν με τον καημό της Κύπρου μας. Τον πρόεδρο επί τιμή Αλέξανδρο Ξύδη, ο οποίος παραιτήθηκε το 1976 διαφωνώντας με το χειρισμό του μεγάλου εθνικού μας θέματος. Και τον πρόεδρο Θέμο Στοφορόπουλο, που κι αυτός παραιτήθηκε από πρόεδρος στη Κύπρο όταν ο Α. Παπανδρέου επέλεξε την πολιτική Νταβός.

Τα δύο ερωτήματα που μας απάντησαν είναι τα ακόλουθα:

1. Θα σας παρακαλούσαμε να αξιολογήσετε την πρωτοβουλία του Λουξεμβούργου (ΕΟΚ) για το Κυπριακό, σε συνάρτηση με την πανθομολογούμενη αναβάθμιση της Τουρκίας μετά τον πόλεμο στον Κόλπο.

2. Η Τουρκία αρνείται και αυτή την πρωτοβουλία, καθώς και τις εκάστοτε προτάσεις Κουεγιάρ, που εσείς κρίνετε καταστρεπτικές για τον Ελληνισμό. Ποιοί είναι, κατά τη δική σας άποψη, οι λόγοι μιας τέτοιας άρνησης;

Δ.Κ.

Αλέξανδρος Ξύδης

1. Δεν είναι σαφές αν η «πρωτοβουλία» του Λουξεμβούργου Υπουργού Έξωτερικών είναι διαφορετική από την «πρωτοβουλία» της Ε.Ο.Κ., ή μήπως τώρα συγκλίνουν και αποτελούν ουσιαστικά πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας της οποίας στό τρέχον εξάμηνο προεδρεύει το Λουξεμβούργο. Οι προθέσεις βέβαια είναι καλές, έστω και αν διαπνέονται όχι μόνο από τη διάθεση να βοηθήσουν την Κύπρο, αλλά κυρίως κατά την γνώμη μου, από τον υπολογισμό ότι θα αποσπάσουν από την Τουρκία κάποια μικρή παραχώρηση στην Κύπρο — π.χ. αποχώρηση μερικών χιλιάδων Τούρκων στρατιωτών, ή εκκένωση μερικών τετραγωνικών χιλιομέτρων κυπριακού εδάφους — ώστε να μπορέσουν εν συνεχεία οι Η έταίροι της Ελλάδας να την πείσουν (και να την πιέσουν) να άρει τό βέτο της για τό 4ο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο ώστε να άνοιξουν κρουνοί άφειδους βοήθειας προς την δήθεν κινδυνεύουσα Τουρκία. Αυτό τουλάχιστον έπιθυμούν όρισμένοι λιγότερο

«φίλοι» έταίροι της Ελλάδας όπως π.χ. ή Ολλανδία και ή Άγγλία.

Η έμπλοκή των καλοπροαίρετων Λουξεμβούργιων σε διαπραγματεύσεις με τους Τούρκους θά είναι διδακτική ή αυτοούς, καθώς θά έλθουν άμεσα άντιμέτωποι με την Τουρκική άδιαλλαξία και πλεονεξία — που έμεις τή λέμε έπεκτατισμό.

Η άναβάθμιση, όπως λέγεται, της Τουρκίας από τον πόλεμο στον Κόλπο, μου θυμίζει τα τεχνάσματα και τους έκβιασμούς των μαυραγοριτών τον καιρό της Κατοχής, που πουλούσαν «έξυπηρετήσεις» στους ισχυρούς, προφασιζόμενοι τους κινδύνους που διατρέχουν και τίς θυσίες που προσφέρουν, για να εισπράξουν όσα μπορούν με τό άζημίωτο — και ό,τι πιάσουν — χωρίς δηλαδή να έμπλακούν σε καμμία από τίς πραγματικά επικίνδυνες και αίματηρές διαδικασίες του πολέμου.

2. Δεν φαίνεται ακόμη να έχει άπορριψει ή Τουρκία την πρωτοβουλία Λουξεμβούργου-ΕΟΚ. Αυτό που γνωρίζω όμως είναι ότι τίς πρόσφατες προτάσεις Κουεγιάρ σε συνδυασμό με την όλέθρια άπόφαση του Συμβουλίου Ασφαλείας 649, τίς άρνήθηκαν οι Τούρκοι άρχικά, αλλά τελευταία άντιλαμβάνονται πώς ήταν για αυτοούς έπωφελείς όπως έχω έπιμείνει από παλιά (βλέπε άρθρο μου στο ANTI 266/20.7.84) και άκρως έπιζήμιες για τους Κύπριους, των οποίων ό Πρόεδρος πλέει ακόμα σε πελάγη άισιοδοξίας.

3. Μόνη έλπίδα για την Κύπρο σήμερα — είναι σαφέστερο από ποτέ — είναι:

α) να παύσει να επιδιώκει διαπραγματεύσεις για έναν άνέφικτο διάλογο — έχει άποδειξει με τό παραπάνω τίς διαλλακτικές της διαθέσεις

β) να άνακαλέσει πανηγυρικά, διεθνώς και δημόσια (άπό τό βήμα της Γενικής Συνέλευσης των Η.Ε. ίσως;) όλες τίς παραχωρήσεις που έχουν κάνει, εν όνόματι του διαλόγου και της συνδιαλλαγής με την Τουρκοκυπριακή μειονότητα, ό Μακάριος, ό Κυπριανού και ό Βασιλείου

γ) να όχυρωθεί κυριολεκτικά μέσα στο στάτους κβό του 1974 δηλ. στο καθεστώς μιας κυρίαρχης, άνεξάρτητης χώρας μέλους των Η.Ε., που έχει ύποστει βάνανση εισβολή και ύφίσταται ακόμη κατοχή του 37% του εδάφους της και έποικισμό από δεκάδες χιλιάδες Τούρκων από τή Μικρά Άσία, κατά παραβίαση πολλών συνθηκών και συμβάσεων, όχι μόνο των συμφωνιών Λονδίνου και Ζυρίχης, και δεκάδας τουλάχιστον ψηφισμάτων της Γενικής Συνέλευσης και του Συμβουλίου Άσφαλείας των Η.Ε. και άλλων διεθνών όργανισμών, που άπαιτούν την όλοσχερή άποχώρηση των Τούρκων στρατιωτών και έποίκων και την άποκατάσταση της άκεραιότητας, της άνεξαρτησίας και ενός κράτους δικαίου, όπου όλα τά ανθρώπινα δικαιώματα θά ισχύουν για όλους τους κατοίκους της Κύπρου, τους Μαρωνίτες, τους Άρμένιους, τους Τουρκοκυπρίους και τους Έλληνοκύπριους σε όλη την έκταση της Μεγαλοννήσου.

20-2-1991

Αλέξανδρος Ξύδης, Πρεσβευτής έ.τ. (παραιτήθηκε από τό Ύπ. Έξωτερικών τό 1976 για λόγους διαφωνίας με την τότε Κυβέρνηση στους χειρισμούς για Κυπριακό-Τουρκία).

Θέμος Στοφορόπουλος

1. Η πρωτοβουλία του Λουξεμβούργου, όπως και οποιαδήποτε άλλη, θά έχει άρνητικά αποτελέσματα, αν δεν διορθωθεί τό πλαίσιο αναζήτησης διακανονισμού για νά τερματισθεί ή απaráδεκτη κατάσταση πού οι Τούρκοι έχουν επιβάλει στην Κύπρο. Τά κύρια χαρακτηριστικά του σημερινού πλαισίου είναι:

- ή διεξαγωγή διακοινοτικών συνομιλιών μέ τό τουρκικό πιστόλι στόν έλληνικό κρόταφο, δηλαδή υπό τήν πίεση ψευδοκράτους, Άττίλα, έποίκων, προσφύγων, μαζικών παραβιάσεων άνθρωπίνων δικαιωμάτων,
- ή εξάρτηση τής έφαρμογής κανόνων άναγκαστικού ή γενικού διεθνούς δικαίου από τήν αυθαίρετη βούληση τών Τούρκων,
- ή έκ μέρους τών Τούρκων χρησιμοποίηση, λόγω τών άνωτέρω, τών διακοινοτικών συνομιλιών για νά μετακινείται βαθμιαία ή βάση τών διαπραγματεύσεων πρός τήν κατεύθυνση τών Τουρκικών θέσεων καί, συγχρόνως, νά έμπεδώνονται τά άποτελέσματα τής εισβολής Άττίλα,
- ή λανθασμένη έντύπωση τής έλληνικής πλευράς, ότι μπορεί νά υπάρξει δίκαιη καί βιώσιμη διευθέτηση πού νά περιλαμβάνει: (α) έπιβολή όμοσπονδίας, δηλαδή νομιμοποιημένο έκτουρκισμό τής βόρειας Κύπρου καί ύπαγωγή όλόκληρης τής Κυπριακής Δημοκρατίας στην κυριαρχία τής Άγκυρας, τόσο άμέσως όσο καί έμμέσως διά τών Τουρκοκυπρίων τούς όποιους ή Άγκυρα θά εξακολουθήσει νά έλέγχει, (β) παραμονή στρατιωτικής δύναμης τής Τουρκίας καί άριθμού Τούρκων έποίκων στό διηλεκές, (γ) προσχήματα για νέα στρατιωτική εισβολή τής Τουρκίας στό νησί,
- διαβουλεύσεις για «μέτρα οικοδόμησης έμπιστοσύνης», τά όποια θά συνεπάγονται: (α) ένίσχυση του τουρκικού ισχυρισμού, ότι ή κατάσταση στην Κύπρο δέν όφείλεται στην έπίθεση τής Τουρκίας, αλλά στην «έλλειψη έμπιστοσύνης μεταξύ Έλλήνων Κυπρίων καί Τουρκοκυπρίων», (β) παροχή, υπό τής έλληνικής πλευράς, άνταλλαγμάτων όπως ή έμμεση άναγνώριση του ψευδοκράτους ή ή άρση τών αντίρρήσεων για τήν σύσφιξη τών σχέσεων Τουρκίας - ΕΟΚ, (γ) δημιουργία δυνατότητας νά διατεινόνται οι Τούρκοι ότι «τό Κυπριακό ούσιαστικά λύθηκε».

Η διορθωση του πλαισίου αυτού δέν θά είναι εύκολη. Δέν θά έπιτευχθεί όμως ποτέ αν σήμερα ή Κύπρος καί ή Έλλάδα δέν τονίσουν πρός κάθε κατεύθυνση—όπως έπρεπε πρό πολλού νά είχαν πράξει— ότι **τό διεθνές δίκαιο άπαιτεί όπως, άμέσως καί χωρίς όρους, άποχωρήσουν από τήν Κύπρο όλα τά Τουρκικά στρατεύματα καί όλοι οι έποικοι, έπιστρέψουν οι πρόσφυγες καί άποκατασταθούν όλες οι έλευθερίες, άνακληθεί τό ψευδοκράτος.**

Όρθως, έξάλλου έχουν διατυπωθεί έρωτηματικά σχετικά μέ τά κίνητρα τής κοινοτικής πρωτοβουλίας. Θα έπεδίωκε νά σώσει τήν Κύπρο, ή νά διευκολύνει τήν Τουρκία όπως, δυστυχώς, έπιχειρεί ο κ. Κουεγιάρ καί οι Άγγλοαμερικάνοι πού είναι πίσω του; Δέν μπορούμε, πάντως, νά άναμένουμε από τούς Ξένους νά είναι έλληνικότεροι τών Έλλήνων.

2. Οι Τούρκοι άκολουθούν μαξιμαλιστική διαπραγματευτική τακτική, εφαρμόζοντας τούς κανόνες του ανατολικού παζαριού. Άπορρίπτουν προτάσεις πού τούς εύνοουν, για νά πετύχουν άκόμα περισσότερα. Άν σχηματοποιούσαμε, θα λέγαμε πώς όταν ο κ. Κουεγιάρ προσφέρει στους Τούρκους 10 σέ βάρος του Έλληνισμού, οι Τούρκοι ζητούν 20, ο κ. Κουεγιάρ (μέ δική μας, φευ, «παραχώρηση») τούς προσφέρει 15, οι Τούρκοι ζητούν 25, κ.ο.κ. επί δεκαέξι-δεκαεπτά χρόνια τώρα. Χαρακτηριστικός είναι ο ισχυρισμός του Όζάλ, στην πρόσφατη συνέντευξη του πρός τήν κα Κανέλλη, ότι ή έγκαθίδρυση όμοσπονδίας στην Κύπρο (πρόκειται, ως γνωστόν, για παλαιότητα τουρκική έπίδωξη) άποτελεί έλληνικό αίτημα.

Άντιτίθενται δε οι Τούρκοι σέ άνάμιξη τής ΕΚ, όχι διότι προβλέπουν ότι, μέ τά σημερινά δεδομένα, θα ήταν δυσμενής γι' αυτούς, αλλά διότι προτιμούν τήν «διαδικασία Κουεγιάρ». Τό γεγονός ότι οι Τούρκοι, στό πλαίσιο τής μαξιμαλιστικής τους τακτικής, άποκρούουν, μέχρι στιγμής, μία κοινοτική παρέμβαση, δέν καθιστά αυτόμάτως ένα τέτοιο ένδεχόμενο έλπιδοφόρο για τόν Έλληνισμό.

Φεβρουάριος 1991 **Θέμος Στοφορόπουλος**, Πρεσβευτής (παραιτήθηκε τό 1988 από πρεσβευτής τής Έλλάδας στην Κύπρο έπειδή διαφώνησε μέ τό Νταβός)

ΟΙ ΚΑΤΑΒΟΛΕΣ ΤΟΥ ΑΚΕΛ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΙ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΟΡΙΖΟΥΝ ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ

ΜΕΡΟΣ Β΄

του Πρόδρομου Προδρόμου

ζ. Το βάρος του διεθνούς προσδιορισμού

Το αποφασιστικό στοιχείο σ' αυτή την περίοδο του ΑΚΕΛ ήταν η όλη λογική του οργανωτικού του σχήματος. Ευθύς εξαρχής αναπαρήγαγε κάποιες αναγκαιότητες και εξυπηρετούσε κάποιες σκοπιμότητες που διαγράφονταν αποφασιστικά σε διεθνές επίπεδο, στο επίπεδο της σοβιετικής υπερδύναμης που ανέταλλε διαμέσου της παγίωσης ενός παγκόσμιου κομμουνιστικού συστήματος (που περιελάμβανε στο εξής και τα διάφορα δορυφορικά κόμματα-κράτη). Το χαρακτηριστικό της πολιτείας του ΑΚΕΛ στο εθνικό ζήτημα της Κύπρου διαγράφηκε ήδη από κείνη την εποχή: ήταν η υπαγωγή της οποίας «τοπικής» ανάγκης σε ένα πρίσμα ανάλυσης που υπερκαθοριζόταν από τα συμφέροντα και τις σκοπιμότητες του παγκ. κομ. συστήματος.

Οι «βαθμοί ελευθερίας» του ΑΚΕΛ έναντι αυτού του εξωτερικού καθορισμού του ήταν ιδιαίτερα περιορισμένοι. Γιατί η ίδια η ηγεσία του εξηρτάτο άμεσα από την ορθόδοξη διεθνή θεσμική τάξη του συστήματος. Γνώριζαν εξάλλου οι ηγέτες του ότι μεγάλο μέρος της έλξης που εξασκούσε το κόμμα τους στον ταλαιπωρημένο διαμέσου των αιώνων της ξένης ανάμειξης, κατοχής και των «διευθετήσεων» σε διεθνές επίπεδο λαό, οφείλετο στην εικόνα της μεγάλης «προστατίδος Υπερδύναμης». Γι' αυτό αν ξεφυλλίσει κανείς τα κείμενα του θεωρητικού οργάνου του ΑΚΕΛ (*Νέος Δημοκράτης*) των τελευταίων δεκαετιών, θα διαπιστώσει μια συστηματική προσπάθεια παραγωγής και αναπαραγωγής της εικόνας της «Μεγάλης Μητέρας του Σοσιαλισμού». Θα δει αβίαστα να πηγάζει ένα ολόκληρο πλέγμα συμβόλων της «μητρικής», δηλαδή προστατευτικής, παρουσίας της Σοβιετικής Ένωσης. Μ' αυτό τον τρόπο εξάλλου φαίνεται ότι προσπάθησαν οι ιδεολόγοι του ΑΚΕΛ να δώσουν ένα είδος υποκατάστατου στην πλατειά διαδεδομένη «οιδιπόδεια παρομοίωση» του εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος που περνούσε μέσα από την εικόνα της «Μητέρας-Πατρίδας».

Αλλά και οι αναλύσεις των διεθνών σχέσεων που πρότεινε το ΑΚΕΛ στα μέλη του ποτέ δεν ξεπερνούσαν τις απλοϊκές μανιχαϊστικές αναφορές σε «τιπανομαχίες ανάμεσα στις δυνάμεις του Καλού και στις δυνάμεις του Κακού», δηλαδή ανάμεσα στις ΗΠΑ και στην ΕΣΣΔ. Εφ' όλης της γραμμής υπήρχε λοιπόν μια

υπαγωγή της τοπικής πολιτικής σε διεθνή σχήματα. Η αντιμετώπιση του εθνικού ζητήματος από το ΑΚΕΛ περιοριζόταν πάντοτε από κάποια αναλυτικά σχήματα των «διεθνών σχέσεων» μέσα από ένα καθαρά σοβιετικό πρίσμα. Γι' αυτό δεν θα ήταν δυνατό να συμφωνήσουμε με κάποιο Κύπριο μελετητή που χαρακτήριζε το ΑΚΕΛ ως το «τοπικό ριζοσπαστικό κόμμα» κι έτσι προσπαθούσε να το αντιμετωπίζει. Γιατί το ΑΚΕΛ δεν υπήρξε πραγματικά ριζοσπαστικό παρά για κάποια μικρά διαλείμματα, αλλά κυρίως δεν υπήρξε, όσον αφορά στη βαθύτερη λογική του, τοπικό κόμμα.

Σε σχέση με το εθνικό ζήτημα πάντοτε λειτούργησε ως ένας μεγάλος ιδεολογικός μηχανισμός εσωτερικευσης των διεθνών εξαναγκασμών. Δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός ότι σε μια από τις πλέον καθοριστικές περιόδους για τον μετέπειτα αντιποικιακό αγώνα, το ΑΚΕΛ έστειλε ως «γραμμοσυλλέκτες» κάποια ανώτερα στελέχη του. Οι άνθρωποι αυτοί, αφού συμβουλευτήκαν την ηγεσία του ΚΚΕ στα βουνά (εποχή του εμφυλίου), δεν ικανοποιήθηκαν με την προτροπή να πάρουν τα όπλα ενάντια στους Άγγλους και να βγουν στα βουνά. Προτίμησαν να αναζητήσουν στη συνέχεια «γραμμή» από την κομμουνιστική Διεθνή, αλλά και από το βρετανικό ΚΚ. Με αποτέλεσμα να μπορέσουν να παρακάμψουν τις προτροπές των Ελλαδιδών συντρόφων τους και να αναζητούν λίγα χρόνια μετά να δυσφημήσουν το αντάρτικο που τέθηκε υπό την ηγεσία του Γ. Γρίβα. Είναι πλήθος τα παραδείγματα περιπτώσεων στις οποίες το ΑΚΕΛ δεν μπόρεσε να λειτουργήσει στη βάση μιας εθνικής λογικής και προτιμούσε να βλέπει ακόμη και τα εθνικά συμφέροντα υπό το πρίσμα των διεθνών συμφερόντων του διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος.

Μέσα απ' αυτό το πρίσμα παύει να είναι παράδοση η στάση του κόμματος που σε πλείστες όσες περιπτώσεις ακολουθεί με προσήλωση και φανατισμό τη γραμμή που επιβάλλουν στο «κυπριακό» οι ΗΠΑ ή η Αγγλία. Αυτό συμβαίνει στο βαθμό που σε περιφερειακά προβλήματα υπάρχει η «ανοχή» της μιας Υπερδύναμης ή όταν αναζητείται «πάγωμα» ενός προβλήματος. Στα τελευταία χρόνια το ΑΚΕΛ έχει να επιδείξει μια καταπληκτική προσήλωση στο «πνεύμα της Γιάλας» που το φέρνει συχνά σε αρμονία με τις θέσεις και τα συμφέροντα των συντηρητικών μερίδων του Δημοκρατικού Συναγερμού.

η. Κοινωνικός ρόλος και λογική συντήρησης

Μετά από ένα σημείο, στην πρόσφατη κυπριακή ιστορία, είναι φανερό ότι το ΑΚΕΛ δεν δοκιμάζει να έχει μια θετική αντιμετώπιση του εθνικού προβλήματος. Έχοντας καταλήξει να διαθέτει πολύ μεγαλύτερη ενέργεια στη συντήρηση των θέσεων του μέσα στην κυπριακή κοινωνία, στη διασφάλιση των συμφερόντων της γραφειοκρατίας του και στην αναπαραγωγή αυτής της γραφειοκρατίας, αρκείται να δικαιολογεί και να προσπαθεί να παραμένει συνεπές στη μέχρι σήμερα πορεία του. Το ΑΚΕΛ ως γραφειοκρατικός μηχανισμός έχει ένα μεγάλο βαθμό αυτονομίας από την κομματική του ιδεολογία. Δεν δεσμεύεται λοιπόν έναντι της περιρέουσας ιδεολογίας περί το εθνικό ζήτημα, αλλά προτιμά να εκκενώνει από το πρόβλημα της Κύπρου την όποια εθνική διάσταση, επιδιόδομενο σε μια άνευ προηγουμένου φαντασική παραγωγή ιδεολογημάτων και σχημάτων αντιπερισπασμού (όπως η περίφημη «επαναπροσέγγιση»). Ταυτόχρονα, αυτή η κομματική γραφειοκρατία, οφείλει τη θέση και τη δύναμή της στη συγκεκριμένη κοινωνική λειτουργία που επιτέλεσε τα τελευταία 40 χρόνια, μετά το πέρας των «επικών» συνδικαλιστικών διεκδικήσεων. Πρόκειται για μια λειτουργία «μεσάζοντος» στη διαδικασία ενσωμάτωσης των «περιθωριοποιημένων» κοινωνικών μεριδών μέσα από τη διαδικασία της άλλοτε κακόμορφης οικονομικής ανάπτυξης. Πράγματι, η διαδικασία κοινωνικού μετασχηματισμού, μέχρι τουλάχιστον τη δεκαετία του 70, υπήρξε για μεγάλες μερίδες του κυπριακού πληθυσμού μια άκρως τραυματική και αποσταθεροποιητική διαδικασία. Σε συγκεκριμένες περιόδους έτειναν να παρουσιαστούν δυνητικά κάποιες «επικίνδυνες κοινωνικές τάξεις».

Μέχρι το 1974 ιδιαίτερο λόγο φαίνεται να έπαιξε η μετανάστευση που εκτόνωσε σε μεγάλο βαθμό τις αφόρητες πιέσεις. Ταυτόχρονα όμως, οι λαϊκές μάζες, με άμεσο αγροτικό παρελθόν, που κατόρθωσαν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, να ενταχθούν στη νεότευκτη μικροαστική κοινωνία, πέρασαν σε μεγάλο βαθμό μέσα από το ΑΚΕΛ. Το κόμμα αυτό «διαχειρίστηκε» έναντι των άλλων κοινωνικών και πολιτικών δυνάμεων τους όρους αυτής της ενσωμάτωσης. Έτσι αναδείχθηκε σε «αξιότιμο εταίρο» μέσα στα πλαίσια της κυπριακής κοινωνίας. Απ' αυτή την άποψη το κόμμα αυτό φαίνεται να λειτουργήσει σε μεγάλο βαθμό ως ενός είδους «βήμα» για τις μάζες που διεκδικούσαν την ένταξη και συμμετοχή τους στο «μικροαστικό όνειρο» (που φαίνεται να δουλεύει μέχρι στιγμής στην Κύπρο).

Πρόκειται για εκείνη την κλασική λειτουργία του «κόμματος-βήματος» που περιέγραψαν μελετητές ειδικά για τα κομμουνιστικά κόμματα. Το ΑΚΕΛ υπήρξε λοιπόν ένας μηχανισμός διαμέσου του οποίου μπορούσαν να απορροφηθούν οι υπέρμετρες εντάσεις και οι πολιτικοί κραδασμοί σε περιόδους που η κατεστημένη κοινωνική δομή δεν μπορούσε να αντεπεξέλθει σε εξελίξεις που, ενώ πήγαζαν από τη λογική της, την «ξεπερνούσαν».

Ιδιαίτερα φάνηκε σε πολιτικό επίπεδο αυτός ο ρόλος μετά το 1974 με τη «διαχείριση» του προσφυγικού δυναμικού που, κάτω από άλλες συνθήκες, μπορούσε να εξελιχθεί σε μια πρώτης τάξεως κοινωνική δύναμη που θα αμφισβητούσε την επιλογή της «εξομάλυνσης» και θα διεκδικούσε ένα ριζοσπαστικό πολιτικό ρόλο, χωρίς να επιτρέψει την πορεία των πραγμάτων που επιβλήθηκε, ειδικά μετά το 1977 (με την έναρξη της συμφιλίωσης με τα κατοχικά δεδομένα διαμέσου της λογικής των «διαπραγματεύσεων»). Το ΑΚΕΛ διατηρεί τη θέση του μέσα στο πολιτικό σύστημα ως ένα «απορροφητικό σφουγγάρι». Όταν μιλά το ΑΚΕΛ στο όνομα των περιθωριοποιημένων

και των «χαμένων» τότε η κατάσταση βρίσκεται «υπό έλεγχο». Στη σημερινή φάση η στάση του αντικατοπτρίζει τη σύμπτωση των σοβιετικών θέσεων με την οπτική των Αγγλο-αμερικανών που ουσιαστικά δεν αμφισβητούν το συσχετισμό δυνάμεων που δημιουργήθηκε μετά το 1974, αλλά απλώς θέλουν να «περιεχθεί» μέσα σε ένα πολιτειακό σχήμα που να μη απειλεί σημαντικά το STATUS QUO στην περιοχή. Ταυτόχρονα, το ΑΚΕΛ, λειτουργώντας ως καθαρά συντηρητική δύναμη (με την κυριολεξία της έννοιας: δύναμη που έχει συμφέρον στη συντήρηση των πραγμάτων ως έχουν) επιθυμεί την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη απομόνωση της Κύπρου: πολιτιστική και κοινωνική απομόνωση από τον ευρύτερο ελληνικό χώρο και πολιτικο-ιδεολογική απομόνωση από την Ευρώπη. Στην περίπτωση καθενός χωριστά εκ των δύο «ανοιγμάτων» αυτόματα η επιρροή του ΑΚΕΛ και η αναγκαιότητα του ρόλου που παίζει μέσα στην κυπριακή κοινωνία θα μειωθούν αισθητά. Αλλά και η ιδιότυπη «αριστερή» φυσιογνωμία του θα απειληθεί εκ θεμελίων.

Το πρόσφατο ανώμαλο πολιτικό παρελθόν της δεκαετίας του '60, αλλά και του πρώτου μισού της δεκαετίας του 70, μας δείχνει μέχρι ποίου σημείου είναι διατεθειμένο να υποχωρήσει το ΑΚΕΛ προκειμένου να διατηρήσει τη θέση που του αναγνωρίζεται μέσα στην κυπριακή κοινωνία. Η στάση του «αυτοπεριορισμού» του σ' όλες τις εκλογικές αναμετρήσεις υπό τον Μακάριο, δείχνει καθαρά τη στρατηγική αυτού του κόμματος. Η αδυναμία συνεννόησης με τον Σ. Κυπριανού, στα πλαίσια ενός στενά πολιτικού (σε σχέση με το εθνικό ζήτημα) διακανονισμού, δείχνει τα όρια των πολιτικών του ελιγμών σε ένα χώρο που διαρκώς δοκιμάζεται από μια ασίγαση εθνική αναμέτρηση. Η μόνη οδός για το ΑΚΕΛ είναι να επιβάλλει μια μη εθνική αντιμετώπιση (δηλ. μια καθαρά φαντασική θεώρηση) αυτής της αναμέτρησης στην οποία σύρεται ο κυπριακός ελληνισμός. Η επιλογή του σημερινού Προέδρου της Κυπριακής Δημοκρατίας ήταν η μόνη περίπτωση σχετικά «ανεξόδοις» συμπεριφορών με την ηγεσία του Δη.Συ. και ειδικότερα με το Γ. Κληρίδη, στη διαχείριση της τύχης του κυπριακού ελληνισμού. Αυτή η επιλογή σημαδεύεται από την αγωνία του ΑΚΕΛ για την ανατροπή της «εθνοποίησης» του «κυπριακού» που άρχισε δελά-δελά να κυριαρχεί από τα μέσα της δεύτερης προεδρικής θητείας του Σ. Κυπριανού.

θ. Παράγοντες και λογική «αποεθνοποίησης»

Με όλα αυτά υπ' όψιν, ως σχετικά σύντομο αναλυτικό περίγραμμα, μπορούμε να αντιληφθούμε πώς ένα φιλοσοβιετικό κόμμα που τήρησε εχθρική στάση στον αντι-αποικιακό αγώνα έρχεται σήμερα και ταυτίζεται με την καθαρά μεταπρατική μερίδα της κυπριακής αστικής τάξης, με κάποια στενά συντεχνιακά συμφέροντα που εξέθρεψε ο κυπριακός κρατικός μηχανισμός, και προτείνει σήμερα ένα ιδεολογικό πλαίσιο που στα περισσότερα σημεία του δεν είναι άλλο τίποτα από τα ιδεολογήματα που εφεύρε το αγγλικό αποικιακό καθεστώς πριν 50 και 60 χρόνια στοχεύοντας να απονευρώσει εθνικά τον κυπριακό ελληνισμό και να αντιμετωπίσει την απειλητική κινητοποίησή του. Ό,τι δεν κατόρθωναν τότε οι Άγγλοι τυραννισκοί, σε αρκετές περιπτώσεις δοκιμάζουν ξανά σήμερα οι γραφειοκράτες του ΑΚΕΛ σε συνεργία με ένα σύνολο δορυφορικών ομάδων, παραγόντων, ιδεολογικών μηχανισμών και οργανώσεων χωρίς οργανική σχέση με το κόμμα. Τέτοιοι είναι μια σειρά από δημοσιογράφους, διανοούμενους που παίζουν κάποιο ρόλο και έχουν κάποια επιρροή στο επίπεδο της κρατικής μηχανής (ιδιαίτερα μέσα από το σημερινό σχηματισμό εξουσίας της Προεδρίας Βασιλείου), αλλά και συνδέσμους όπως ο «Νεοκυπριακός Σύνδεσμος» ή ακόμη και άτυπες ομάδες αριστεριστών (κυρίως τροτσκιστές) που δραστηριοποιούνται κυρίως στο πλαίσιο της αγγλο-αμερικανόπνευστης εκστρατείας «επαναπροσέγγισης των δύο κοινοτήτων» (υπό κατοχική ομπρέλα).

Έτσι βλέπουμε σήμερα ένα κόμμα της αριστεράς που σε κοινωνικό επίπεδο διακατέχεται από έντονο σύνδρομο λαϊκισμού, ο οποίος φαίνεται να ταιριάζει ως «αριστερό άλλοθι» της εξαιρετικά συντηρητικής και μικροαστικά συντηγμένης κυπριακής κοινωνίας, να χρησιμοποιεί ανοιχτά την ξύλινη γλώσσα ενός «λενινισμού» που μυρίζει πολύ... Στάλιν. Αυτή η πολιτική ρητορεία κατήντησε να έχει τη θέση ενός εσωκομματικού τελετουργικού λόγου χωρίς μεγάλη επιρροή στην «έξω κοινωνία» ούτε καν και στο ευρύ φάσμα των ψηφοφόρων του κόμματος. Είναι ο ιδεολογικός τόπος αναπαραγωγής της γραφειοκρατικής ιεραρχίας, αλλά και το απαραίτητο σύστημα μυσταγωγίας για τους «αδαείς οπαδούς». Γι' αυτό και το ΑΚΕΛ παραμένει -τουλάχιστον μέχρι στιγμής- εντελώς αδιάβροχο στις ριζοσπαστικές ανανεωτικές εξελίξεις στο διεθνή χώρο. Γιατί ουδέποτε στήριξε πολλά πράγματα σε μια αριστερή ιδεολογία και πολιτική στράτευση. Βεβαίως θα αντιμετωπίσει οίγουρα κάποια προβλήματα στο βαθμό που στηρίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό στην «διεθνή κάλυψη» που παρέχει η Σοβιετική Ένωση (στο βαθμό δηλαδή που η μεταρρύθμιση θα προχωρήσει βαθύτερα στην ίδια την ΕΣΣΔ). Προς το παρόν όμως συγκρατείται «με νύχια και με δόντια» ταπεινώνοντας μάλιστα μια σειρά σημαντικών στελεχών που έκαναν μια δειλή «ανταρσία» με παντιέρα το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα του Γκορμπατσώφ.

ι. Οι αποικιακές καταβολές της ιδεολογίας του ΑΚΕΛ

Κατά τα άλλα στο ουσιαστικό πολιτικό επίπεδο, τόσο επίσημα όσο και ανεπίσημα (κυρίως ανεπίσημα και «αφανώς») εργάζονται συστηματικά για την προώθηση μιας «κυπριακής συνειδησης» και ενός «στενά κυπριακού πατριωτισμού», όπως ακριβώς υπέδειξε και ονειρεύτηκε ο σερ Ρ. Στορς, ο Άγγλος Κυβερνήτης που κατέπνιξε την εξέγερση του 1931 και ο οποίος είχε πασχίσει στα χρόνια που προηγήθηκαν της εξέγερσης να

δημιουργήσει ένα φιλαγγλο κόμμα μεταξύ των Ελλήνων της Κύπρου. Η πρόωθηση αυτής της «στενά κυπριακής συνειδησης» αντιτάσσεται σε κάθε ιδέα εθνικοαπελευθερωτικής κινητοποίησης και υποβοηθείται από μια «διακοινοτική αντιμετώπιση» του κυπριακού που ήδη αποτελεί το καλύτερο άλλοθι για την παγίωση των κατοχικών δεδομένων και της τουρκοποίησης του νησιού. Αν λοιπόν ο τουρκικός επεκτατισμός κάνει ό,τι μπορεί για την τουρκοποίηση των κατεχομένων περιοχών, το ΑΚΕΛ και μια σειρά από δορυφορικές προς το κόμμα αυτό ομάδες κάνουν ό,τι μπορούν για την ουσιαστική «τουρκοποίηση» του τρόπου σκέψης και των προσλαμβάνουσών παραστάσεων των Ελλήνων στις ελεύθερες περιοχές. Περιπτώ να τονισθεί πως η πρόωθηση της «κυπριακής συνειδησης» δεν είναι -όπως ισχυρίζονται οι εμπνευστές και προαγωγοί της- συμπληρωματική αλλά **ανταγωνιστική** της ελληνικής ταυτότητας και συνειδησης του πληθυσμού.

ια. Το πολιτισμικό υπόβαθρο της κατοχικής «ομοσπονδίας»

Η μεγαλύτερη όμως σύγκρουση γίνεται σε πολιτιστικό επίπεδο. Το ΑΚΕΛ και μια σειρά παραγόντων που ταυτίζονται με τις επιλογές του, προωθούν ανελλιπώς μια γραμμή «λεβαντοποίησης» της Κύπρου. Επαναλαμβάνοντας τα ρατσιστικά επιχειρήματα του ιησουίτη ιερέα Σπένσερ που στο πρώτο τέταρτο του αιώνα έκανε τεράστιες προσπάθειες για να εξαγγλίσει την παιδεία της Κύπρου (που παραδοσιακά υπήρξε το φυτώριο του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα) με χίλιους - δύο τρόπους προσπάθησε να επιβάλει την αγγλική ως μόνη λόγια γλώσσα κατάλληλη για την εκπαίδευση, την επιστημονική ενασχόληση, τη διοίκηση, την... «ανύψωση του πνεύματος των ιθαγενών σε ανώτερες σφαίρες». Με αντίστοιχα και συχνά πανομοιότυπα «επιχειρήματα» που θυμίζουν την πλέον ρατσιστική εκδοχή της εξάρτησης και του αποικισμού, έρχονται σήμερα το ΑΚΕΛ και οι σύμμαχοί του να πολεμούν για τη δημιουργία... αγγλόφωνου πανεπιστημίου. Κατά αντίστοιχο τρόπο αντιδρούν στην εξασφάλιση λήψης της ελληνικής τηλεόρασης από τους Κύπριους τηλεθεατές και γενικά προωθούν με όποιο τρόπο μπορούν την νεο-αποικιακή επικυριαρχία της αγγλικής πολιτιστικής σφαίρας επιρροής.

Γιατί το εφιαλτικό όραμα της «λύσης» που επιδιώκουν μέσω του προέδρου τον οποίο κατόρθωσαν να εκλέξουν, μέσα από μια άκρως ιδιότυπη πολιτική λογική, προβλέπει ακριβώς ένα τέτοιο πλαίσιο πολιτιστικής υποτέλειας και παρενδυματισμού. Η «ομοσπονδία» την οποία προτείνουν ως θεσμικό εξωραϊσμό της κατοχής και της απώτερης τουρκοποίησης, απαιτεί μια προεργασία εθνικής απονεύρωσης του κυπριακού ελληνισμού. Η πολιτική εξουδετέρωση θα ακολουθήσει εν καιρώ... Στην κατεύθυνση αυτής της εθνικής απονεύρωσης επενδύει την περισσότερη ενέργειά του το ΑΚΕΛ, ενώ την υπόλοιπη ενέργεια, που επενδύεται εσωκομματικά, την αναλώνει στην αυταρχική αναπαραγωγή του νεο-σταλινικού μηχανισμού του.

ή λέξη

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

ΛΕΩΦ. ΑΡΧ. ΜΑΚΑΡΙΟΥ 23 Β, ΛΕΜΕΣΟΣ

Τηλ. 370252

Το φλάιτ μου...

του Ανδρέα Μακρίδη

Δεν είμαι σνομπ, δεν είμαι κομπορμίστας. Είμαι ένας ζαντίλ... με εμπριμέ κουρτίνες στη τζάγκουάρ μου. Σπιρτουόζος ζιγκολό του χάι σοσάιτι. Γουστάρω ντόλτσε βίτα και σέξυ τρικς. De jure και de facto μισώ το σμόκιν, τα παπιγιόν, τα μονόκλς. Είμαι νορμάλ τζέντλεμαν, χωρίς ταμπού και χούγια. Κάνω και μπέιμπυ σίτινγκ, κάνω και το σόουμαν, κάνω και διάφορες μπίζινες, για να κοντρολάρω το προτσές της ζωής μου. Ντιζέρ... στο ροντέο της πιάτσας. Ορεβουάρ!

Η αντρέσσα μου:
Valtetsiou, 'Αριελ κωρτ, φλατ 2.
Η πόστα μου φέρνει μόνο τα εξπρές...

Η 'Αριελ κωρτ έχει 16 apartmάνς τουτ α φαί μοντέρνα και γουστόζικα.

Γκαραντί... σούπερ ατραξιόν προσφέρει το ρετιρέ: Ντεκορασιόν οριεντάλ. Κάτω, παρκέ: οι τοίχοι σαγρέ (όχι εμάλσιον και γωλ πύπερ). Βεραντάρες για τα γαλλικά πούττλ. Ένα λίβινγκ ρουμ σπέσιαλ. WC με βιτράι, μπιντέ και σάουνα. Η χεζοθήκη (αγγλικά Hezotec) rygex. Βιτρίνες με εμαγιέ μπιμπελό, αντίκες, ξόανα πριμιτίβ και λοιπά «ζαρζαβατικά». Βίλλα βεριτάμπλ.

Οι μπουρζουάδες του VIP και πολύ εξαντρίκ έχουν δυο παιδιά ανφά γκατέ... Βόλτες, μπόυ φρεντ και ροζ-προσ-σκατουλί BMW... το κορίτσι. Το αγόρι δούλος του αλκοόλ και της ντίσκο... φορτωμένο με τατουάζ και σκουλαρίκια. Πιθανόν και τραβεστί.

Κάθε βράδυ το ρετιρέ γίνεται νάιτ κλαμπ. Κοκτέιγ πάρτυς, ρεβεγιόνς με μουσαφίρηδες της λίμπρο ντ' όρο και μιούζινγκ από ποπ... μέχρι καντσονέτες.

Σημείωση... (υποψιάζομαι και παρτουζούδες με καμουφλάζ... Μπετόβεν. Μόλις πιάσουν τα ραντάρ μου Μπετόβεν... κομπλάρω... Είμαι για σάλτο μορτάλε...).

Όταν το ρετιρέ ήταν νον φινίτο... είχα τη ντελισιέ οκαξιόν της ζωής μου. «Αν φεν σελ...», είπα στο κορίτσι μου, σόττο βότσε». Κάναμε ένα σεξ φορτίσσιμο στο χωλ με πολύ άξιον (=action) και αμόκ. Αν γκρο φύγαμε αγκαζέ, χάπυ και ολίγον... ΕΛΙΤ...

Την γκαρσονιέρα την αγόρασε... κας (= cash) ένας κοιμλφώδον ζουάν. Κουβαλά εκεί τις αρτίστες από τα καμπαρέ (κυπριακά: καπαρέ), μετά την κονσομασιόν τους. Οι γκόμενες του... τροτουάρ με τα μανικιούρ, τα πεντικιούρ, τα ρουζ, τα κραγιόνια, τα μέικ απ και τις πούδρες... (μου σηκώθηκε ο σπόρτσμαν ο

γιεγιές... τις γουστάρω τις τσούπρες... να πούμε...), κάνουν σε σλόου μόσιον στρήπ-τηξ και μετά ριπλέυ (= replay), κάνουν μνάνιο με σαμπάνια και μετά... αρχίζουν τα κοννέξιονς! 'Υστερα... ταμπλώ βιβάν στο μπέτρουμ και ρεσιτάλ... ροχαλητού...

Κάποτε θα γίνω ένας σούπερ μποέμ (ντεμί-σαιζόν) και χωρίς σοκ... χωρίς τρακ... θα σύρω... ένα σέικ στο ντάνσικ... να την κομπλεξάρω στο ζενίθ. 'Υστερα θα της κάνω μια ντεκλαρασιόν... που θα βγει νοκ-άουτ.

Α-χάντρετ-περσέντ... θα ικανοποιήσω το ιντέ φιξ μου να... «τελειώσω» σ' ένα αλλέ-ρετούρ του ασανσέρ της 'Αριελ κωρτ.

Σούπερ μάρκετ και μπάλλετ σκούλ... έχουμε κοντά. Χάμπουρκερς και πιτσαρία πιο κάτω. Κινηματογράφο δεν έχουμε, έχουμε όμως σινεμά: «Ciné Agiel». Μπλου φιλμς, καράτε, μιούζικαλς, καουμπόικα, action, hoggor, θρίλλερ και λοιπές «ρεκλάμες» αποτελούν την κολλεξιόν του. Μακρύτερα βρίσκεται το κιντεργκάρτεν και το μπόουλινγκ.

Μπροστά από τη βεράντα μας ένας φαρδύς δρόμος με πρέμιξ. Το τράφικ αραιό... ακόμα και στό ρας-άουαρ. καταλήγει στο ράουντ-αμπάουντ. Από εκεί μπορείς να κάνεις λιφτ για τα beach-hotels ή τα μπάκαλοους, όπου κάνουν πράκτις οι τουρίστες στο μπαίτζ μπωλ, το πινγκ πονγκ και στο τέννις. Στα τουριστικά είμαι πολύ α ζουρ. Στα ρεπό μου τρανγκάρω πάντα μερικές μπύρες στα ιντερνάσιοναλ μπαρ. Εξάλλου οι πλαζ είναι γεμάτες... ΡUP και σνακ μπαρ. Μπορείς ακόμα να κάνεις ωτοστόπ και να σαλτάρεις... για πικ νικ ή για κάμπινγκ στο βουνό το γουίκ-εντ σου.

Από το δρόμο μας περνούν κάθε λογιής μπον βιβάν. Μ' ένα τραντζίστορ στο χέρι κάνουν τζόκιν. Όποιος δεν κάνει τζόκιν σήμερα είναι ντεμοντέ. Περνούν... κούκλες με μίνι και φλιπ φλοπ, χωρίς σουτιέν, με μπλούζες ση-θρού και... νάυλον παντελόνια. Άλλες με μίντι και μάξι ή τουαλέτες. Τουρίστριες με μπικίνια, μονοκίνια και σλιπάκια. Μαθητριούλες με σορτς, τζηνς, κοτλέ και γιούνισεξ, όλο στυλ και φινέτσα. Προσευχόμαστε και για... τόπλες!

Το χειμώνα ο δρόμος μας θα χάσει το σεξ-απήλ του. Πουλόβερς, ταγιέρς, καμπαρντίνες, κασκώλς, εμπερτάμπλς και λοιπά αντισεξουαλικά θα στραπατσώσουν τα μάτια μας.

Σούπερ σπέσιαλ... είναι το κομμωτήριό μας. Εδώ και τώρα... έρχονται σινιορίνες και μαντμαζέλες για φριζούρα. Φορμάρον το προφίλ και το ανφάς της κρανιακής τρίχωσης, φτιάχνουν περμανάντ, μιζαμπλί, μες... σωστές σταρς... γίνονται!

Βορείως βρίσκεται το καφφέ και το πατισσερί: Νεξ-καφέ, μιλκ-shake, σιόκολεϊτ ντρηγκ, τσάι... τα ζεστά. Κρουασά, σάντουιτς με ζαμπόν και πατέ ντε φουά, τoστ, μογατίσεξ... τα

φαγώσιμα. Παριζιέν, Κοπεγχάγες, κωκ, τρούφες, τάρτες, κέικς, ταρταλέτες με φρουτί γλασέ, πτι-φουρ κ.ά... τα γλυκά.

Τα γκαρσόνια δεν δέχονται μπουρμπουάρ! Όλα είναι... πώς να το πω...; Very good!

Νοτιώς..., δίπλα στο σουβενίρ σιόπ, βρίσκεται το ρεστοράν μας... Εδώ να δεις... τι «σερβίρεται».

Μπον φιλέ, φιλέ μινιόν, ροσπίφ, στέικ, σουφλέ, σπαγέτο με παρμεζάνα, κροκέτες, μπριζόλες α λα πορτογαίς, εσκαλόπ, κοτολέτες, πανέ, εντράδες...

Οι σαλάτες και τα ορεκτικά, οι σάλτσες και οι γαρνιτούρες του... να δεις...

Πικάντικη μπεσαμέλ, φουά γκρα, μαγιονέζες, ντομάτος σος, σάλτσα ταρτάρ, σάλτσα αντζαλούζ και μουσλίν... τα χάνεις! Το μαγαζί λειτουργεί σαν... σελφ σέρβις και... take away!

Λάβλυ είναι και το πάρκο μας. Σαν μπίζου στο μπουντουάρ. Αμφόρτσιουνετλ το γήπεδο κόβει μακρυνά. Γουστάρω πολύ το φουτμπάλ. Τα σουτ και τα γκολς με ριλαξάρουν... Φέτος πηγαίναμε για το νταμπλ... Αγγούρια όμως... πουλήθηκαν!... Συκέ μας. Ο στράικερ μας χτύπησε άουτ τρία πέναλτυ..., οι μπαλαντέρ μας και τα εξτρέμ χάλια... τα μακ... «ντεφορμέ», ο σέντερ φορ μας... φλου..., ο γκολκίπερ παρτεναίρ της Μαφίας..., έφαγε τρία γκολς από κόρνερ και δύο από αράουτ! Ούτε το τεχνικό οφσάιντ δεν εφάρμοζαν!... Έπαιξαν κατενάτσιο... και έκαναν σκόπιμα φάουλς στα καρρέ μας!... Ο ρέφερης και οι λάιςμανς... σωστές μαριονέτες... Πήραν και αυτοί τα πριμ τους...

Σουρουντίστηκα! Γκετ φακ... μπλάττυ φέις... φώναζα συνέχεια... Είμαι πολύ ναίφ στα τέτοια...

Με λίγο κόμμον σενς και λίγο ρεαλισμό... πρέπει να συμφωνήσεις ότι το φλατ μου παίρνει Α με ντιστίξιον! Προσφέρει πολλά αβαντάζ!... κι ακόμα δεν μπήκαμε μέσα...

(Αλό... αλό... Νο... η μαντάμ κάνει ντεπιλατούρ, εγώ κάνω μασάζ στα πωπά μου... Οκέυ... Ναι... Σίγουρα... Ανάδερ τάιμ... Μπάι μπάι!...)

ΜΕΣΑ:

Το λίβινγκ ρουμ: Κάτω... λαμπικαρισμένο παρκέ... σπέσιαλ για πατινάζ! Δεξιά ένα ελεγκάν τρεσσουάρ... φίσκα με μπίζου και μπιμπελό. Πλάι ένα πορτατίφ νουβωτέ... και δυο βάζα εμαγιέ.

Το μπαρ με ψηλά σκαμπώ, όλο τικ, σε στυλ ροκοκό... χωρίζει το σαλόνι από το χωλ. Το φούλωσα... με ντηρηγκς: Λικέρ, μπράντυ, κονιάκ, τζιν, τεκίλα, ρούμι, βότκα, τσέρρυ, σαμπάνια, ουίσκυ... απ' όλα, εκτός... κρασί... Είναι ντεμοντέ... Κοντά του ένα τρόλλευ για τη διακίνηση του αλκοόλ.

Στο σαλόνι τοποθέτησα και το hi-fi stereo μου. Το αμπλιφάιερ του, με το πιο γερό ικκουαλίζερ..., πιάνει τα 500 Watt. Τα σπίκερς του... στο φουλ... τραντάζουν όλο το φλατ! Είναι και ράδιο... Βουρλίζομαι να ακούω το... hit parade και το... τοπ τουνέντυ!... Είμαι ον... υψηλών πνευματικών στάνταρς!...

Στους τοίχους κρέμασα κάδρα με γκραβούρες και φίνα ριπροτάξιονς του Νταλί και του Πικάσο. Έχω και μερικά νατουραλιστικά πόστερς! Τα original... κοστίζουν!

Δυο ταπέτα γουάλ το γουάλ με φανταστικό ντιζάιν συμπληρώνουν το ντεκόρ του σαλονιού μου! Στο φλατ μου είναι όλα κομπλέ!

Καμάρι της Σάλας μου είναι η έγχρωμη T.V., το βίντεό μου... κι εγώ... όταν ριλαξάροντας στο σοφά απολαμβάνω το... «Ντάλας»!... με το ριμούβ [remote] κοντρόλ στο χέρι!

(Διακόπω. Η ατζέντα μου... φωνάζει, ότι έχω ραντεβού με την κουμπάρα! Σπέσιαλ πράμα... Σωστό μαννεκέν... Τεφαρίκι!... θα πάμε πρώτα για... ντίννερ — Θα φάμε... τει α τετ — και μετά θα τη «βρούμε» σε μια ντίσκο, χορεύοντας μπλουζ, τσικ το τσικ!...)

Έξω στη βερνάντα, κάτω από τις τέντες, δίπλα στα φερ φορζέ έπιπλά μου, τοποθέτησα το καλοριφέρ και το έαρ κοντίσιον... Γούστο και πάρτυ μου!... Εδώ —όλη η κομπανία— ικανο-

ποιούμε το σαδομαζοχιστικό μας βίτσιο. Κάνουμε μπανιστίρι στις διερχόμενες λιμουζίνες... Οι μπάσταρδοι οι μπουρζουάδες μας σνομπάρουν ακατάσχετα! Κάνουμε μεγάλο νταβαντούρι. Μπυρίτσες ορ-ντ-έβερς, ποπ κορν, πασατέμπο και μπλακ χιούμορ!

Στη βεράντα έσθησα και την ταμπέλα με το... «no smoking». Όποιος θέλει να φουμάρει πάει στο φουαγιέ!

Το Μπέτρουμ:

Το κρεβάτι μου... Ιταλικό, από μελαμίνη και με ένα σπέσιαλ αφροστρώμ... ιδανικό για ραχατί και κοζερί τις ώρες του σωματικού... ντεκαντάνς... Απάνω στη φανταιζί και τρικολόρα κουβέρτα μου η μασκότ της φαμελιάς μου... Ένας μπες μπουλούκος με πολύ τουπέ και φινέτσα.

Ασσορτί καί η τουαλέτα μας... Είναι βεβαίως... και αυτή ντε λουξ. Μπροστά της... το ιταλικό πουφ και απάνω, τα κραγιόνια, τα ρουζ, τα μέικ απ και τα μπιζού της κυρίας μου. Γουστάρει πολύ τα μακιγιάζ, τα μπρασελέ, τα κολιέ, τα μενταγιόν... και τα τέτοια...

(Χτες στο μπόουλιγ είχα μεγάλη ρέντα. Πέτυχα εννιά στράκι συνέχεια. Έσπασα και τρία πιτς. Ανέβασα το... average μου στα 192. Έκανα και σπέαρ... σε ένα φοβερό σπλιτ!!! Η ομάδα μου... φινάλιστ στο σκρατς και δεύτερη στο χάντικαπ... έσπασε όλα τα γκάλλοπ!)

Δεξιά... φιξαρισμένο στο ντουβάρι το ντουλάπι και πλάι ένα ωραίο μπουρώ για τις... κας κορσέ φανέλες και τα σώβρακα. Στους τοίχους αφίσσες της Μπε-Μπε, της Μονρώ και άλλων σταρς του σινεμά, για να φτιάχνουν το σεξουαλικό μας κέφι την ώρα του σαματά! Κάτω ένα καμηλό φίτετ κάρπεντ και στο παράθυρο πλάστικ-σιάτρες και εμπριμέ κουρτίνες! Σα σερράι το μπέτρουμ μας... Μόνο οι χανούμισες του λείπουν!

Στο κορριντόρ τοποθέτησα τα κασσεπώ και τις ζαρντινιέρες με τα γιούκο, τις πεκόνιες και τα λοιπά διακοσμητικά.

(Κουρδίστηκα!... Τα άνθη με σεξουαλίζουν! Θα καλέσω μια κωλ-γκερλ να μου κάνει παρέα. Άντε... time is money...)

Η κουζίνα:

Στην κουζίνα μου υπάρχουν όλα τα κομφόρ: Μίξερ, τοστιέρα, κούκερ με γκάζι, πρέστο, μέχρι... τιμπουσον του αέρα!

Το ψυγείο μου με έξτρα... φρίζερ και το μπουφέ κάργα γεμάτο από ργτεκ και miflex μέχρι ντουμπλέ πηρούνια και κουτάλια.

Απ' το νταβάνι κρέμονται τα αλλαντικά μας και στα ντουλάπια έχουμε μεγάλο στοκ κονσερβών.

Στο παράθυρο πικέ κουρτίνες και στο τραπέζι ένα φανταστικό κουβέρ!

(Ωχ..., καθώς χτυπούσα τα ρέστα μου..., έπαθα ένα αξιτάντ! Μου έσπασε το φερμουάρ... Μπλόφαρα στο πόκερ και σουρουντίστηκε! Τώρα θα πεταχτεί έξω ο... «φαρσέρ» και θα μου κάνει μεγάλο κάζο!... Ανλάκκου... θα με ρεζιλέψει στο φουλ!...)

Το μπάνιο:

Ένα ισχυρό μπόιλερ, νιπτήρας με μίξερ, μπιντέ και μπανιέρα ντε λουξ αποτελούν τον εξοπλισμό του μπάνιου μας. Άφτερ σείβ δεν έχω. Έχω μούσι. Το W.C. έξτρα και από πάνω το σέντε, κουλουβάχατα γεμάτο πατσαρίσια και παλιαντζούρες... τόταλ-λοστ!

(Μον σερί...)

Άσε τα μασκαραλίκια... θέλω να καλμάρω... Μη μου πας κόντρα... I love you..., αλλά τσαντίζομαι...)

Το πορτ μποννέρ μου... βγήκε πούστικο... Στο ράλλυ ήρθαμε τελευταίοι! Έχασα και το σουασάν νεφ με τη σουφραζέτα, κοιμήθηκα και στο σλήπινγκ μπαγκ, γιατί φούλωσαν οι σουίτες!... Του χρόνου θα πάρουμε τη ρεβάνς οπωσδήποτε.

Τώρα φουμάρω το ναργιλέ μου στο καφεσαντάν —ντουμάνι το μαγαζί...— και περιμένω το απογευματινό φεστιβάλ στο πάμπλικ γκάρτεν. Φινάλε θα κάνει η πριμαντόνα η Ούρσουλα, με τα καλύτερα σουξέ από το ρεπερτόριό της.

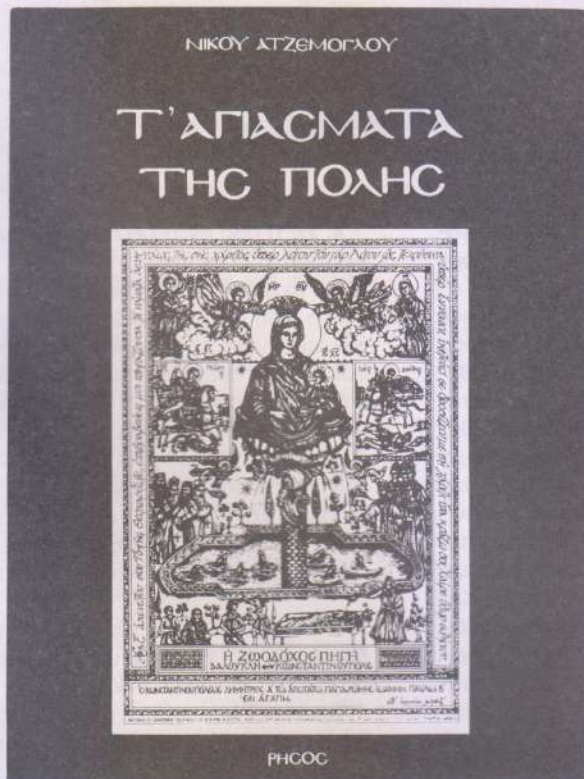
Μετά θα πάρω ένα ταξί και θα αριθάρω για το σπορ γκλαπ, όπου δίνουν... τε ντασάν. (Δυστυχώς... θα χέσω τη σουαρέ ντε γκαλά των Λάιονες στο Χίλτον... I cannot be everywhere!) Εδώ θα σερβίρουν ντελίσιας σαν α λα κρεμ και σαβερέ (οι τιμές φιξ), θα χορέψουμε ον στεπ και θα ρίξουμε κομφετού!

Την επομένη... αντίο... για κρουαζιέρα στις Μπαχάμες με φέρρυ μπόουτ...

Άλλαξα το τσεκ μου..., έχω και τα κέρδη από το σουηπστέηκ..., θα περάσω τα Holydays μου φίνα!...

Και ένα Σλόγκαν:

«Never say No...». Τσιόο!

ΟΙ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΔΙΕΚΔΙΚΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

του Άγγελου Συρίγου

Αιγαίο πέλαγος, μια θαλάσσια περιοχή διάσπαρτη από νησιά και νησιωτικά συμπλέγματα, σύνορο και γέφυρα μεταξύ ηπειρών, πολιτισμών και λαών, ποτάμι που σέρνει μέσα του τις μνήμες του Ελληνισμού από τότε που Έλληνες κατοικούσαν και τις δύο όχθες του, σήμερα οριοθετεί και σημαδεύει καταλυτικά το παρόν και το μέλλον των σχέσεων της χώρας μας με την Τουρκία. Έτσι ενώ υπό κανονικές συνθήκες θα φάνταζε ιεροσουλία οποιαδήποτε προσέγγιση του «αμάραντου πελάγους» του Ελύτη από καθαρά νομική σκοπιά, η σημερινή κατάσταση μάς επιβάλλει να αφήσουμε κάθε διάθεση για ποιητική θεώρηση και να ασχοληθούμε με τα άμεσα και πιεστικά προβλήματα του Αιγαίου όπως αυτά έχουν διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια. Για τη διευκόλυνση και την καλύτερη κατανόηση των προβλημάτων το κείμενο που ακολουθεί είναι υπό τη μορφή ερωταποκρίσεων.

1. Ποια είναι τα προβλήματα μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας όσον αφορά το Αιγαίο;

Επιγραμματικά αυτά τα προβλήματα είναι: α) το θέμα της οριοθέτησης της υφαλοκρηπίδας, β) το θέμα της επεκτάσεως των χωρικών υδάτων των νησιών, γ) το θέμα της αποστρατικοποίησης τους και δ) το θέμα του εναερίου χώρου.

2. Τι εννοούμε όταν λέμε υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου;

Λέγοντας υφαλοκρηπίδα στην περίπτωση του Αιγαίου, εννοούμε το έδαφος και το υπέδαφος του πυθμένα των «ανοιχτών θαλασσών». «Ανοιχτές θάλασσες» δε, είναι οι θαλάσσιες εκτεταμένες περιοχές του Αιγαίου που βρίσκονται έξω από τα χωρικά ύδατα Ελλάδος και Τουρκίας, δεν μπορούν να διεκδικηθούν από κανέναν και είναι ανοιχτές σε όλους.

3. Για ποιο λόγο υπάρχει πρόβλημα στην υφαλοκρηπίδα και πώς προέκυψε;

Η διαφωνία μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας στο θέμα της υφαλοκρηπίδας έγκειται στο ότι αυτή δεν έχει οριοθετηθεί μεταξύ των δύο χωρών, με αποτέλεσμα να υπάρχουν περιοχές αμφισβητούμενης κυριότητας. Το πρόβλημα προέκυψε το Νοέμβριο του 1973 και τον Ιούλιο του 1974, όταν η Τουρκία παραχώρησε σε κρατική εταιρεία πετρελαίου το δικαίωμα εκμεταλλεύσεως των υδρογονανθράκων στο Βόρειο, Κεντρικό και Νοτιανατολικό Αιγαίο, διεκδικώντας με τον τρόπο αυτό τη μισή περίπου υφαλοκρηπίδα της θαλάσσιας αυτής περιοχής. Μέχρι τότε και ειδικότερα το 1959 και το 1969, το ελληνικό κράτος είχε εκχωρήσει άδειες για εξερεύνηση της ελληνικής υφαλοκρηπίδας χωρίς καμιά αντίδραση εκ μέρους της Τουρκίας.

4. Σε τι μας ενοχλεί αυτή η παραχώρηση της Τουρκίας;

Για να μπορεί να διεκδικήσει η Τουρκία τη μισή υφαλοκρηπίδα του Αιγαίου αγνοεί τελείως την ύπαρξη των ελληνικών νησιών, θεωρεί ότι αυτά δεν έχουν καθόλου υφαλοκρηπίδα και λαμβάνει ως βάσεις για τη μέτρηση, τις ακτές της ηπειρωτικής Ελλάδος και της χερσονήσου της Μικράς Ασίας αντιστοίχως. Τα δε γειτνιάζοντα προς τις μικρασιατικές ακτές νησιά τα θεωρεί ως απλές προεκτάσεις της δικής της υφαλοκρηπίδας.

5. Σύμφωνα όμως με το Διεθνές δίκαιο, έχουν τα νησιά υφαλοκρηπίδα ή μόνο οι ηπειρωτικές χώρες;

Το όλο θέμα ρυθμίζεται από τη σύμβαση της Γενεύης για την υφαλοκρηπίδα του 1958. Στο άρθρο 1, παράγραφος β, ορίζεται ρητώς ότι ο όρος υφαλοκρηπίδα χρησιμοποιείται για να δηλώσει το βυθό της θάλασσας και το υπέδαφος

των υποθαλασσιών περιοχών που βρίσκονται εκτός αιγιαλίτιδος ζώνης και παράκεινται – γειτονεύουν με τις ακτές των νησιών. Εκτός αυτού, εάν πράγματι μόνον ηπειρωτικές χώρες έχουν δικαίωμα για υφαλοκρηπίδα, τότε νησιωτικές χώρες όπως η Μεγάλη Βρετανία, η Μάλτα, η Ισλανδία ή ακόμη και η Νέα Ζηλανδία, θα βρίσκονταν σε ιδιαίτερα μειονεκτική θέση. Πέραν αυτού, μια νεώτερη σύμβαση, του 1982, για το δίκαιο της θάλασσας, που δεν έχει τεθεί, ακόμη σε ισχύ, ορίζει και πάλι ότι τα νησιά έχουν υφαλοκρηπίδα όπως τα ηπειρωτικά εδάφη.

6. Τι σημαίνει η εφαρμογή αυτού του άρθρου για την Ελλάδα;

Σημαίνει ότι για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας θα ληφθούν υπόψιν τα νησιά, οπότε η οριοθέτηση λόγω των ειδικών συνθηκών του Αιγαίου θα γίνει με βάση τις ακτογραμμές της Μικράς Ασίας από τη μία και τις ανατολικές ακτές των ανατολικών ελληνικών νησιών από την άλλη. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα, το μέγιστο μέρος της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου να περιέλθει στην Ελλάδα για εκμετάλλευση, αφού τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου σχηματίζουν αλυσίδα σε όλο σχεδόν το μήκος των τουρκικών ακτών. Έτσι με τη δική τους υφαλοκρηπίδα εμποδίζουν φυσικά την υφαλοκρηπίδα της Τουρκίας να επεκταθεί ως τη μέση της θάλασσας αυτής περιοχής και την περιορίζουν σε γενικές γραμμές σε μια ζώνη κατά μήκος των ακτών της Μικράς Ασίας.

7. Καλά, η Τουρκία έτσι τελείως αυθαίρετα, χωρίς κανένα νομικό έρεισμα προχώρησε σε μια τέτοια ενέργεια;

Όχι ακριβώς. Η Τουρκία δεν έχει επικυρώσει τη σύμβαση της Γενεύης του 1958 κι έτσι θεωρεί ότι δεν τη δεσμεύει. Παρ' όλα αυτά βέβαια, επικαλείται το άρθρο 6 της ίδιας συμβάσεως που ορίζει ότι η οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας γίνεται στο μέσον της αποστάσεως μεταξύ των δύο κρατών, εκτός εάν ειδικές περιστάσεις δικαιολογούν διαφορετικό καθορισμό των ορίων. Η Τουρκία θεωρεί ότι αυτές οι ειδικές περιστάσεις υφίστανται στην περίπτωση του Αιγαίου Πελάγους, το οποίο εκλαμβάνει ως μια ημίκλειστη θάλασσα, όπου δεν εφαρμόζονται οι γενικοί κανόνες του διεθνούς δικαίου, αλλά εξαιρετικοί, ιδιαίτεροι κανόνες που πρέπει να συνοπολογίζουν τις ειδικές συνθήκες αυτής της θάλασσας και να

οδηγούν σε ένα πιο «δίκαιο» αποτέλεσμα οριοθέτησης. «Δίκαιο» αποτέλεσμα κατά την Τουρκία είναι η μη εφαρμογή του άρθρου 1 παρ. β διότι στερεί τα παράλια της δυτικής Μικράς Ασίας από σημαντικές πηγές για την ανάπτυξή τους.

8. Ποιες είναι οι πρακτικές συνέπειες της εφαρμογής των απόψεων αυτών της Τουρκίας για τη χώρα μας;

Σημαίνει κατ' αρχήν ότι όλα τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου στερούνται της υφαλοκρηπίδας που δικαιούνται κατά το διεθνές δίκαιο. Κατά κύριο λόγο όμως, μια τέτοια λύση θα εγκλωβίζε αυτά τα νησιά σε μια μεγάλη ζώνη τουρκικής δικαιοδοσίας. Η ιδέα ότι σε μια τέτοια περίπτωση τα ελληνικά νησιά θα θεωρούνταν ως απλές εξάρσεις του βυθού πάνω στην υφαλοκρηπίδα της Τουρκίας σίγουρα δεν ενθουσιάζει, τη στιγμή που άλλωστε όλοι μας γνωρίζουμε την τουρκική επιθετικότητα.

9. Πώς αντιμετώπισε η χώρα μας τις ενέργειες αυτές της Τουρκίας;

Από την αρχή η χώρα μας δήλωσε ότι θεωρεί πως πρέπει να εφαρμοσθούν οι διατάξεις της Συμβάσεως της Γενεύης του 1958 και πως η διαφορά μεταξύ των δύο χωρών είναι καθαρά νομική. Γι' αυτό το λόγο επιζήτησε τη διαιτησία του Διεθνούς Δικαστηρίου, στο οποίο και

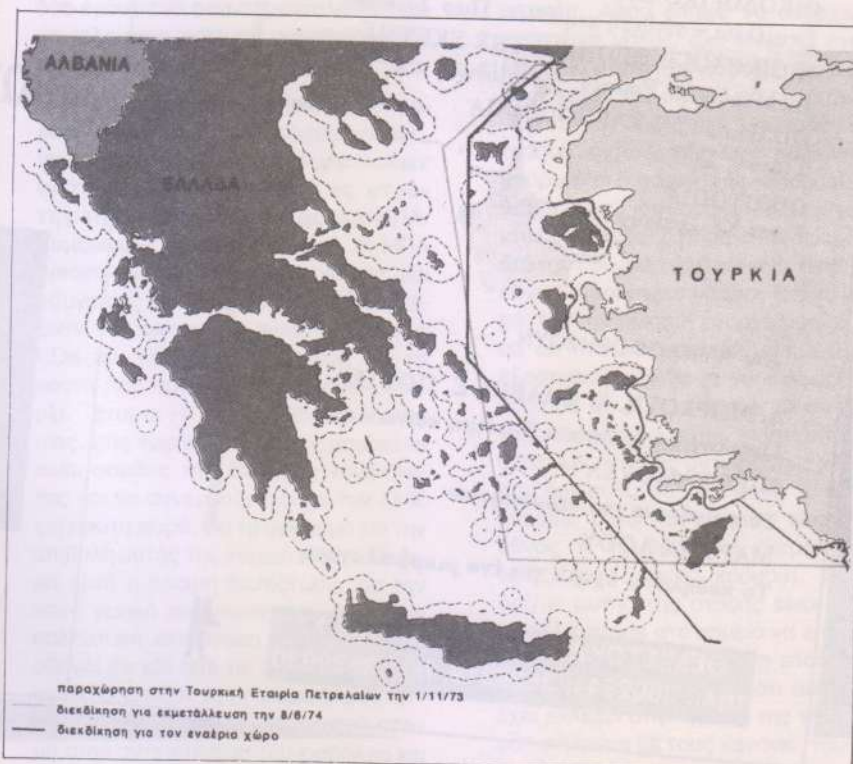
τελικά προσέφυγε το 1976. Την ίδια εποχή και με αφορμή την έξοδο του «Σισμίκ» στο Αιγαίο προσέφυγε και στο Συμβούλιο Ασφαλείας.

10. Τι έγινε στο δικαστήριο και μετά απ' αυτό;

Η προσφυγή στο δικαστήριο ήταν μονομερής, δηλαδή κατατέθηκε μόνον από την Ελλάδα χωρίς να έχει συμφωνήσει και η Τουρκία. Η Τουρκία αρνήθηκε να είναι διάδικος. Τελικά το Διεθνές δικαστήριο δεν μπήκε στην ουσία του προβλήματος, αφού θεώρησε ότι έπρεπε και τα δύο μέρη να είχαν ζητήσει την παραπομπή του θέματος. Γι' αυτό το λόγο απέρριψε την ελληνική προσφυγή. Έκτοτε πάγια θέση όλων των ελληνικών κυβερνήσεων είναι διαπραγματεύσεις με την Τουρκία για την υπογραφή συνυποσχετικού που θα παραπέμψει την υπόθεση στο Διεθνές Δικαστήριο και όχι διαπραγματεύσεις επί της ουσίας.

11. Γιατί η Τουρκία να δεχτεί την παραπομπή στο Διεθνές Δικαστήριο στο μέλλον, αφού ξέρει ότι το Δικαστήριο θα δικαιώσει εμάς;

Δεν είναι δεδομένη η δική μας δικαίωση. Αντίθετα προς ότι πιστεύει η κοινή γνώμη, και οι δύο χώρες έχουν αρκετά και ισχυρά επιχειρήματα, τα οποία περιπλέκουν το ζήτημα. Σίγουρα βέβαια βρισκόμαστε σε σχετικά πλεο-

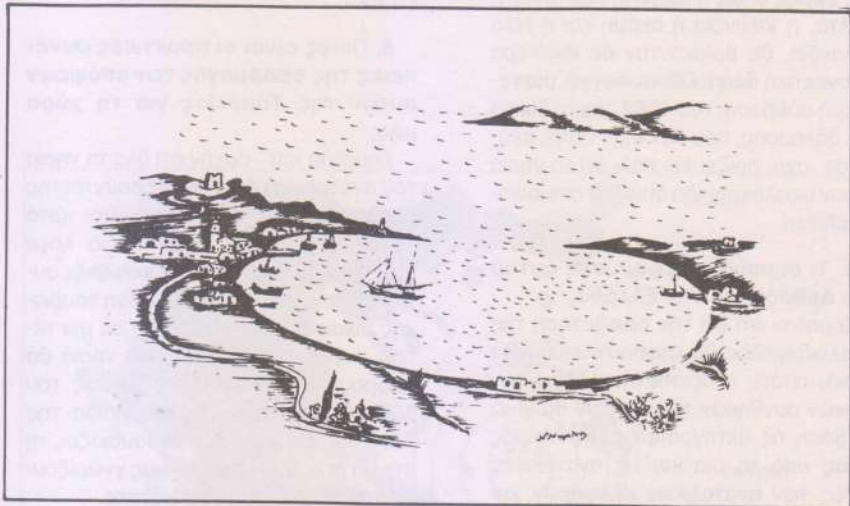
νεκτικότερη θέση από την Τουρκία, αλλά αυτός δεν είναι ο κύριος λόγος για τον οποίον η γείτων χώρα αρνείται την παραπομπή. Η Τουρκία επιδιώκει να λύσει το θέμα με διμερείς διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο χωρών διότι, σε αυτήν την περίπτωση, εκτός από τα νομικά επιχειρήματα θα συνυπολογισθούν και άλλοι εξωνομικοί παράγοντες. Μη ξεχνάμε ότι η δυνατότητα ασκήσεως πιέσεων οποιασδήποτε μορφής προς την Ελλάδα, για να δεχτεί μη συμφέρουσες λύσεις, είναι απείρως μεγαλύτερη στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων παρά μπροστά σε ένα όργανο της διεθνούς κοινότητας.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Για τα χωρικά ύδατα, τη στρατιωτικοποίηση των νησιών και τον εναέριο χώρο.

Μ.Η.Ν.Ι.Α.Ι.Ο Π.Ε.Ρ.Ι.Ο.Δ.Ι.Κ.Ο

☎ 82.12.406

ΠΟΔΗΛΑΤΟ

ΣΕΙΡΑ: ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΣΚΕΥΨΗ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ

Επιμέλεια - σύνθεση χειμένων: Πιερ Σάμουελ
Η ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΣΚΕΥΨΗΣ
Ε. Μορέν, Ζ. Ρομπέν, Μ. Μοδινός κ.ά.

ΠΟΛΗ, ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ
Γιάννης Σχιζας

ΟΙΚΟΤΟΠΙΑ
Ερνστ Κάλλενμπαχ

ΘΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΟΥΝ

Λ. ΜΠΡΑΟΥΝ, Κ. ΦΛΑΒΙΝ, Σ. ΠΟΣΤΕΛ
Οικολογική κρίση και βιώσιμη κοινωνία

ΠΙΕΡ ΣΑΜΟΥΕΛ

Το φαινόμενο του θερμοκηπίου

ΜΑΡΤΣΙΑ ΛΟΥΥ

Το ποδήλατο: όχημα για ένα μικρό πλανήτη

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 37, Τ.Κ. 106 77
τηλ.: 3602644, 3626319, fax: 3639930

4

Λ. ΜΠΡΑΟΥΝ - Κ. ΦΛΑΒΙΝ - Σ. ΠΟΣΤΕΛ

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Λ. ΜΠΡΑΟΥΝ - Κ. ΦΛΑΒΙΝ - Σ. ΠΟΣΤΕΛ

ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΒΙΩΣΙΜΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΚΟΜΜΟΥΝΑ»
Οικολογική Σκέψη 4

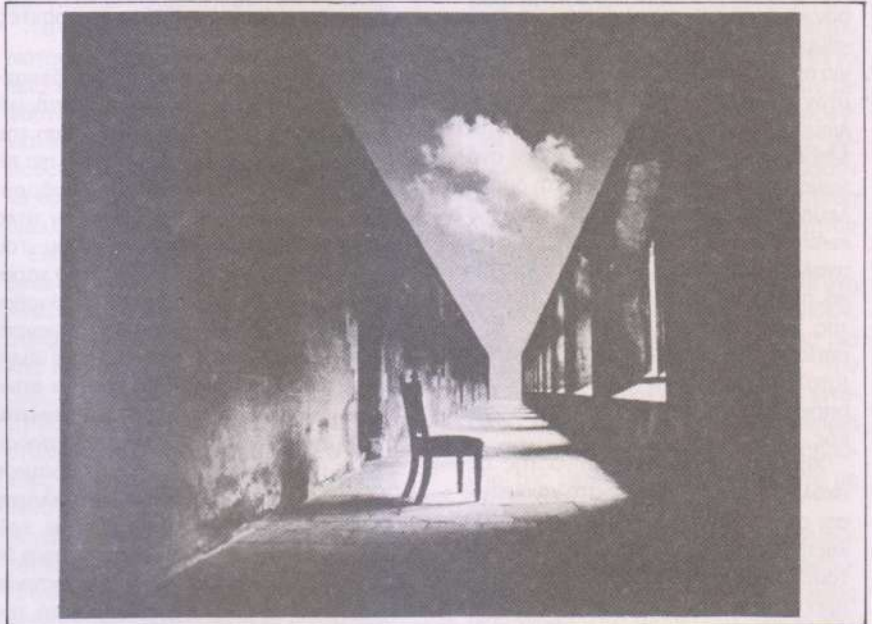
Μερικές σκέψεις για τη «Νέα Τάξη Πραγμάτων»

του Δημήτρη Καλουδιώτη

Για την διαμόρφωση του κόσμου μετά την πτώση του κομμουνιστικού στρατοπέδου, αλλά και τώρα μετά τη λήξη του πολέμου, έχουν διατυπωθεί διάφορες εκδοχές. Αν στο θέατρο των πολεμικών επιχειρήσεων αποφασίζεται ο χαρακτήρας του αυριανού κόσμου, υπάρχει επίσης και η μάχη για τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, ένας άλλος καθημερινός πόλεμος. Οι μεγάλες δυνάμεις έχουν για τον κόσμο έτοιμες τις συνταγές, καταστρατηγώντας χωρίς καμιά αναστολή τις υπάρχουσες πραγματικότητες. Για τους μικρούς λαούς η στάθμιση της πραγματικότητας είναι έργο αναγκαίο. Ιδιαίτερα για χώρες σαν τη δική μας που βρίσκεται κοντά στα θέατρα των τεκταινομένων και επιπλέον υφίσταται τις συγκεκριμένες πιέσεις από την Τουρκία, η οποία φιλοδοξεί να είναι πάντα στο τραπέζι της μοιρασιάς. Σκοπός λοιπόν αυτού του κειμένου είναι να συζητήσει για τις απόψεις που παρουσιάζονται για τη «νέα τάξη» πραγμάτων στον κόσμο και τις πιθανές τάσεις που πράγματι δημιουργούνται.

Ο θρίαμβος της Δύσης...

Η πρώτη, η κυρίαρχη οπτική που επιχειρηματολογείται αυτή την περίοδο, είναι περίπου η ακόλουθη: Ο κόσμος μετά την πτώση του υπαρκτού σοσιαλισμού δεν προσδιορίζεται από διασυστημικές διαφορές-αντιθέσεις, είναι πια ενιαίος. Με τον θρίαμβο μάλιστα των δυτικών αξιών, είναι φυσικό οι ΗΓΠΑ να αποτελούν τον επικεφαλής αυτού του μονοπολικού κόσμου. Κύριες αξίες αυτού του κόσμου: **το αντιπροσωπευτικό κοινοβουλευτικό σύστημα και η οικονομία της αγοράς**. Στα πλαίσια αυτής της τοποθέτησης, οι διάφορες αντιθέσεις έχουν ένα περιφερειακό χαρακτήρα και σαν τέτοιες πρέπει να αντιμετωπίζονται. Οι κίνδυνοι δεν προσδιορίζονται παρά σαν ιδιομορφίες, εθνικισμοί, θρησκευτισμοί και τα παρόμοια. Υπάρχει έτσι το «τέλος της ιστορίας» σύμφωνα με τη γνωστή ρήση του Φουκουγιάμα και επεισόδια που ένα-ένα θα διευθετούνται. Η διαμάχη με το Σαντάμ είναι ένα περιφερειακό επεισόδιο το οποίο, μετά τη συντριβή του ίδιου του υβριστή, θα διευθετηθεί και τα πράγμα-

τα θα συνεχίσουν την κανονική οδό. Συντρέχουσες ερμηνείες του φαινομένου του Ιράκ: ο αραβικός εθνικισμός και ο μουσουλμανικός κίνδυνος, που και τα δύο έχουν ένα φουνταμενταλιστικό και σε τελευταία ανάλυση παροδικό χαρακτήρα.

Μια δεύτερη, παραπλήσια με την παραπάνω, άποψη είναι η νεοεμφανιζόμενη «θεωρία» περί «**περιφερειακών συστημάτων ασφαλείας**» ως **στρατηγικής επιλογής ανάγκης των ΗΠΑ**. Σύμφωνα μ' αυτή την άποψη, οι ΗΠΑ βρίσκονται σε κατάσταση κρίσης και αδυναμίας και δεν μπορούν να αντέξουν τον οικονομικό ανταγωνισμό της ΕΟΚ και της Ιαπωνίας, καθώς και τα κόστη που συνεπάγεται η μονοκρατορία. Έτσι οι ΗΠΑ, από θέσεις αδυναμίας, στις τωρινές συνθήκες μπορεί να είναι φορέας της διεθνούς νομιμότητας και να συνεργάζονται με τον ΟΗΕ για πρώτη φορά, για το σεβασμό και την επιβολή αυτής της νομιμότητας. (Φυσικά αυτή η βάσιμη διαπίστωση, για την κακή γενικά οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική κατάσταση των ΗΠΑ, ίσως οδηγεί σε μία από τις εξηγήσεις, γιατί αυτές επέλεξαν την πολεμική λύση απ' την πρώτη, όπως πια είναι γνωστό, στιγμή στην αντιμετώπιση του εισβολέα και

δικού τους δημιουργήματος Χουσεΐν).

Ο Ιμπεριαλισμός ως αναλυτικό εργαλείο, οι σχέσεις με τον κόσμο του Νότου, δεν απασχολεί αυτές τις προβληματικές. *Αφού έπαψε να υπάρχει το ανατολικό μπλοκ, όλα γίνονται ενιαία*. Με τα κριτήρια του συστήματος διακυβέρνησης (του είδους του πολιτεύματος) και της ύπαρξης ή όχι αγοράς (του τρόπου ανταλλαγής των προϊόντων), μπορούν οι δυνάμεις της «προόδου» να θεωρούν ως ιδιομορφία και φουνταμενταλισμό κάθε ζήτημα που αφορά τα 4/5 του κόσμου, αλλά και κάθε σκίρτημα εθνικό ή θρησκευτικό στον ίδιο το Βορρά. Μια τρομακτική ενορχήστρωση μέσα απ' τα μαζικά μέσα ενημέρωσης εξοστρακίζει κάθε τι το διαφορετικό περίπου ως βαρβαρότητα. Οι εν γένει θεματοφύλακες κάθε συντηρητισμού θεωρούν τώρα ως αντιδραστικό κάθε τι που δεν ευθυγραμμίζεται με το γενικό πνεύμα, έστω και αν αυτό αφορά το έθνος ή τη θρησκεία (θεμελιώδεις αξίες του Δυτικού κόσμου). Ακραίο δείγμα αυτής της στάσης είναι ότι το Ισραήλ έφτασε στο σημείο να επικαλεσθεί ως επιχείρημα για τη στάση του απέναντι στην ΟΑΠ, το ότι αυτή δεν έχει εκλέξει στην ηγεσία της τον Αραφάτ σύμφωνα με τους κανόνες του Δυτικού κόσμου.

... και η νοσταλγία του διπολισμού

Μια τρίτη θεώρηση της παγκόσμιας συγκυρίας σχετίζεται με τη νοσταλγία του προσφάτου παρελθόντος. Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, λένε οι εκπρόσωποι αυτής της άποψης, οι Αμερικανοί είναι παντοδύναμοι και επελαύνουν. Πρόκειται για πανικό ή για τη νοσταλγία του χαμένου κομμουνιστικού παραδείσου; Πρόκειται για απλοποιήσεις του είδους: «μπροστά στον επελαύνοντα αμερικανικό ιμπεριαλισμό, ο Σαντάμ -όπως παλιότερα και ο Μπρέζνιεφ- είναι... αντικειμενικά ανάχωμα των λαών». Η άποψη αυτή δυσκολεύεται να βγει στην επιφάνεια, γιατί κινείται από θέσεις αδυναμίας, στο ίδιο αναλυτικό πλαίσιο αλλά και στο ίδιο ηθικό πεδίο, μ' αυτή των υποστηρικτών της Αμερικανικής νομιμότητας. Είναι σήμερα απεχθέστερος παρά ποτέ ο (σταλινικός ή όχι) ολοκληρωτισμός, οποιουδήποτε τύπου. Και ο τριτοκοσμικός.

Χαρακτηριστικό φαινόμενο της δυσκολίας του κόσμου μας στο να συνηθίσει στην ιδέα, ότι το Ανατολικό μπλοκ και η Σοβιετική Ένωση έπαψαν να λειτουργούν ως ο άλλος πόλος, ήταν η προσπάθεια του Ιράν και του Ιράκ να σπρηχθούν στη Σοβιετική Ένωση για να «περάσουν» την παράδοση του Σαντάμ μέσα απ' αυτό το κανάλι. Προσπάθεια που ελάχιστα άλλωστε απέδωσε.

Μια δεύτερη τέτοια καθυστέρηση στο ιδεολογικό πεδίο παρουσιάστηκε με την επαναχρησιμοποίηση της λέξης «αντικειμενικά». Αφού οι Αμερικανοί χτυπούν το Σαντάμ, αυτός αντικειμενικά είναι... εκφραστής των δικαίων των λαών και των εθνών.

Ο Τρίτος Κόσμος

Πέρα απ' αυτές τις απόψεις («νικητών» και «ηττημένων»), υπάρχουν τα 4/5 του κόσμου μας, ο λεγόμενος τρίτος κόσμος.

Είναι δεδομένο ότι στον τρίτο κόσμο οικοδομήθηκαν σ' όλη την περίοδο του διπολισμού καθεστώτα, που στη μορφή εμφανίζονταν όμοια με το δυτικό ή το ανατολικό μοντέλο, που ήταν δυτικόφιλα ή σοβιετόφιλα, αλλά που στην ουσία ήταν ολοκληρωτικά, ταξικά, ρατσιστικά. Κάτω απ' την πίεση και τον ασφυκτικό έλεγχο του εν γένει βορρά, διαμορφώθηκαν εξαρτημένες ελίτ, που έπνιξαν τις εθνικοαπελευθερωτικές εκκινήσεις της δεκαετίας του '60 και μετά-τρεψαν (σχεδόν χωρίς εξαίρεση) τις χώρες του τρίτου κόσμου σ' ένα απέ-

ραντο, σ' ένα σεληνιακό τοπίο μιζέριας και αθλιότητας. Στη θέση του Λουμούμπα, των Μπεν Μπελλά και Φρανς Φανόν, του Τσε Γκουεβέρα, έχουμε τους Σ. Χουσεΐν και Άσσαντ, τον Βιντέλα, τον Κάστρο και τόσους άλλους. Ακόμα και τα καθεστώτα-χωροφύλακες της μιάς ή της άλλης υπερδύναμης, που έπαιρναν οικονομική βοήθεια, εξοπλισμούς και τεχνολογία, σε τίποτα δεν διαφέρουν απ' τις άλλες απέραντες κολάσεις του τρίτου κόσμου.

Ο Σαμίρ Αμίν στις αρχές της δεκαετίας του '70, σ' εκείνη την ιστορική ανάλυσή του, στο βιβλίο «Η κρίση του ιμπεριαλισμού», προέβλεπε σαν πιο πιθανή εξέλιξη του κόσμου τη βαρβαρότητα. Χρησιμοποίησε μάλιστα τον τίτλο «1984» του περίφημου βιβλίου του Όργουελ για να προσδιορίσει το χαρακτήρα αυτής της επερχόμενης βαρβαρότητας. Πιο συγκεκριμένα, σκιαγραφώντας δύο εκδοχές για το «1984», προέβλεπε μια σχετική και μια απόλυτη περιθωριοποίηση του τρίτου κόσμου. Η σημερινή κατάσταση προσιδιάζει περισσότερο με την χειρότερη εκδοχή, το «1984 Β». Με την πλήρη, δηλαδή, περιθωριοποίηση του τρίτου κόσμου. «... Αυτή η προοπτική θα απαιτήσει αναγκαστικά τη γενόκτονια, κάτω απ' τη μια ή την άλλη μορφή, του σημερινού πληθυσμού του Τρίτου Κόσμου, που γίνεται τελείως άχρηστος, δηλαδή επικίνδυνος για την αναπαραγωγή του καπιταλιστικού συστήματος...» έγραφε τότε ο Σαμίρ Αμίν.

Πρόκειται βεβαίως για μια πρόβλεψη με θεωρητικά και πολιτικά εργαλεία που

κι αυτά έχουν σχεδόν αχρηστευτεί σήμερα. Παρά ταύτα, η ανανέωση της μεγαλειώδους και ταυτόχρονα αποτρόπαιας λογοτεχνικής προφητείας του Όργουελ με τους όρους του Σαμίρ Αμίν διατηρεί την εγκυρότητά της.

Διαδικασίες βαρβαρότητας

Ποιά είναι τα νοήματα συνοχής του κόσμου μας σήμερα; Ποιά τα ενοποιά στοιχεία, στην οικονομία, στον πολιτισμό, στον καθημερινό βίο;

Υπάρχει ένας βαθύς διχασμός ανάμεσα στο Βορρά και το Νότο. Ο διχασμός αυτός αφορά μια κολοσιαία διαφορά στο επίπεδο διαβίωσης, δυνατότητων χρήσης της τεχνολογίας, των υπηρεσιών υγείας, εκπαίδευσης κ.λπ. Σήμερα η κατάσταση στον τρίτο κόσμο είναι χειρότερη απ' τη φάση εκκίνησης των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων, μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Η συγκέντρωση στις παραγκουπόλεις, η εξάρθρωση της γεωργίας, η καταστροφή του περιβάλλοντος, ακόμα και των εδαφών με την ερημοποίησή τους, η επικράτηση των πιο αυταρχικών πολιτικών μορφών διακυβέρνησης, η έλλειψη οικογενειακών ιδεών και προοπτικών, μαρτυρούν το σύνολο των συνθηκών αποδιάρθρωσης: οικονομικών, πολιτικών, ιδεολογικών.

Στο Βορρά το δυτικό τμήμα απολαμβάνει μια πρωτοφανή ευημερία, αλλά με ταυτόχρονη ύπαρξη μεγάλων τμημάτων περιθωριοποιημένων πληθυσμών. Η Ανατολική Ευρώπη στο σύνολό της

βρίσκεται σε συνθήκες ένδειας, που σε μερικές περιπτώσεις συναγωνίζεται την ένδεια του τρίτου κόσμου. Η υπόσχεση ενσωμάτωσης στις διαδικασίες του δυτικού τμήματος δεν ανακόπτει, αντίθετα επιτείνει τις καταστάσεις ηθικής εξαχρείωσης των ανατολικοευρωπαϊκών πληθυσμών.

Το πολιτικό σύστημα διακυβέρνησης, το αντιπροσωπευτικό κοινοβουλευτικό σύστημα, όντως διατηρεί μια ακτινοβολία σε παγκόσμιο επίπεδο σαν η ελάχιστη και η πιο δοκιμασμένη μέθοδος προστασίας των δικαιωμάτων των πολιτών. Παρά ταύτα και παρά το γεγονός ότι οι ελίτ σ' όλο τον κόσμο αποδέχονται το κοινοβουλευτικό σύστημα, καταστάσεις απάθειας συνοδεύουν την λειτουργία του και στο Βορρά.

Το οικονομικό σύστημα, παρά το θρίαμβο της αγοράς, βρίσκεται επίσης σε αδυναμία και κρίση. Οι κοινωνίες του Βορρά οργανώνονται γύρω από παρασιτικές ασχολίες, αποθώωση των οποίων αποτελεί το περίφημο μάντζμεντ, ενώ οι εγχώριοι, ο παρών στο Βορρά τρίτος κόσμος, κάνει τις «κακές» και τις παραγωγικές δουλειές.

Οι μεγάλοι πληθυσμοί στο Βορρά φαίνεται να έλκονται απ' την αποτελεσματικότητα, απ' τον ανταγωνισμό, από ένα ανελέητο κυνήγι των καταναλωτικών αγαθών. Απέναντι στον ανατολικό κόσμο και ιδιαίτερα απέναντι στον τρίτο κόσμο, ένας έρπων ρατσισμού (ξενοφοβία, αδιαφορία για την εξόντωση απ' την πείνα ολόκληρων εθνών) αποτελεί μια κατάσταση μεγάλων ομάδων πληθυσμού.

Ακόμη και αυτό το κεντρικό σημείο συνοχής, το καταναλωτικό πρότυπο, δοκιμάζεται και στις πιο ευημερούσες χώρες του Βορρά. Η άνθιση των οικολογικών κινήσεων, οι φωνές για τον κίνδυνο περιβαλλοντολογικής καταστροφής, δείχνει τις τάσεις που διαμορφώνονται ιδιαίτερα στα μορφωμένα στρώματα.

Σε αναζήτηση νοήματος

Η σημερινή κατάσταση θα μπορούσε να συνοψιστεί ως η **πλήρης άποτυχία του Βορρά να επιτύχει την ενσωμάτωση του Νότου**. Η άποτυχία αυτή σημαίνει πως για τη λειτουργία του συστήματος ο Νότος καθίσταται ένα περιττό βάρος. Να σημειωθεί πως εκείνες οι περίφημες προτάσεις του Β. Μπράντ για τη βοήθεια του τρίτου κόσμου, που όταν διατυπώθηκαν θεωρήθηκαν συντηρητικές, σήμερα θεωρούνται άπιαστο όνειρο, για την πενόμενη περιφέρεια της Ασίας, της Αφρικής, της Λατινικής Αμερικής.

Η κύρια λειτουργία του Νότου εξαγνίζεται στη χρησιμοποίησή του για την απόσπαση του στρατηγικού πρώτα απ' όλα προϊόντος, του πετρελαίου, κι είναι κι αυτός ένας λόγος που κάνει τη Μέση Ανατολή να συνεχίζει να είναι ζώνη των καταγίδων, τόπος ανταγωνισμών και συγκρούσεων. Είναι ένας από τους λόγους που έκαναν πιο ελκτική την προσφυγή στην πολεμική λύση στον Κόλπο.

Το γεγονός της μη ενσωμάτωσης του Νότου δεν σημαίνει πως οι μητροπόλεις του Βορρά απαλλάχτηκαν από ένα φορτίο και βγαίνουν ενισχυμένες. Ίσα-ίσα αυτή πιστοποιεί την αδυναμία του Βορρά να έχει πολιτικές προτάσεις, αλλά και νοήματα, ιδέες ενότητας του κόσμου.

Είναι χαρακτηριστικό ότι, παρά το θρίαμβο του δυτικού συστήματος στην Ανατολική Ευρώπη, η επέκταση των μορφών διακυβέρνησης και οικονομικής λειτουργίας εντείνει τον αμοραλισμό, τη διάσπαση, την αίσθηση αβεβαιότητας στις νεοαπαλλαγμένες απ' το σταλινικό ολοκληρωτισμό χώρες. Στις ίδιες τις γηπέδες χώρες του Βορρά, τα κενά εξουσίας, η αδυναμία κάλυψης μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού, η αδυναμία του οικονομικού συστήματος, τείνει να γίνει ενδημική. Η εσωτερική αυτή κατάσταση ενισχύει τις επιθετικές ενέργειες, τον άνευ ορίων ανταγωνισμό, που αποτελεί και την ιδεολογία του δυτικού κόσμου (νεοφιλελευθερισμός). Είναι χαρακτηριστικό ότι κεντρικό σημείο, κυρίαρχη συμπεριφορά πάνω στην οποία οικοδομείται η πιο φιλόδοξη ενότητα του καιρού μας, η ΕΟΚ, είναι ο ανταγωνισμός και η εξ αυτού παραγομένη δυσπιστία. Μ' αυτή την κατάσταση και με αυτό το κλίμα ιδεών, η καταφυγή στον πόλεμο προκύπτει από την αίσθηση αδυναμίας των ΗΠΑ απέναντι στους ανταγωνιστές τους, απ' την αίσθηση ανασφάλειας που διακατέχει όλες τις μεγάλες χώρες, και ιδιαίτερα τις ΗΠΑ, που βρίσκονται στην κορυφή ενός κόσμου στον οποίο δεν έχουν να προσφέρουν ένα όραμα ενότητας και μέλλοντος.

Σ' ένα κόσμο αβεβαιότητας, πολέμων και ανταγωνισμών, όπου η «νέα τάξη» δεν είναι παρά ο εκβιασμός της ιστορίας, η εκτεταμένη γενοκτονία του τρίτου κόσμου, ο φόβος μπροστά σε κάθε σκίρτημα που υπερασπίζει την ιδιαιτερότητα των λαών και των εθνών, τι μπορεί να κάνει μια μικρή χώρα; Όταν μάλιστα η περιρρέουσα ηθική του σημερινού κόσμου ενθαρρύνει και επιβραβεύει χώρες που δεν διστάζουν να διακηρύσσουν ότι επιδίωξή τους είναι η

συμμετοχή στο τραπέζι της μοιρασιάς των νικητών.

Σ' αυτό λοιπόν το εκτεταμένο πεδίο αβεβαιότητας, οι σταθερές που αναδεικνύονται αφορούν στο δικαίωμα των λαών και των εθνών να επαναφέρουν στο προσκήνιο τις αξίες εκείνες που τους επέτρεψαν να επιβιώσουν στη διαδρομή της ιστορίας. Οι αξίες αυτές δεν είναι ένα κλειστό σύστημα εθνικών προδιαγραφών, η επιστροφή στο ωραίο αλλά άγονο σήμερα παρελθόν. Πρέπει να είναι αξίες που μπορούν να έχουν οικουμενική καταξίωση, εθνικές προσεγγίσεις δοκιμασμένες στην ιστορία, ανθρωπολογίες που μπορούν να δώσουν ενότητα στις κοινωνίες, ηθική στάση στα άτομα, σεβασμό της ιδιαιτερότητας του άλλου.

Η δική μας μικρή χώρα βρίσκεται στη γειτονιά της ζώνης των καταγίδων, έχει να αντιμετωπίσει μια από τις πιο επιθετικές χώρες-χωροφύλακες, την Τουρκία. Το σημαντικό τμήμα του ιστορικού της χώρου, τα Βαλκάνια, μπορεί να είναι πολύ σύντομα χώρος εφαρμογής της μεθόδου που δοκιμάζεται με επιτυχία στη Μέση Ανατολή.

Τι θα μπορούσε να κάνει; Να οχυρωθεί σε μια πολιτική εθνικού συμφέροντος, με την έννοια της εξασφάλισης μιας γωνιάς στο τραπέζι της μοιρασιάς, για να μην αφήσει μόνη την Τουρκία; Δεν είναι στόχος αυτού του άρθρου να αναφερθεί σ' αυτό το ζήτημα. Θέλει μόνο να τονίσει πως ο ρόλος της μικρής μας χώρας, του Ελληνισμού ως ιστορικού και πολιτιστικού σχηματισμού, στη σημερινή παγκόσμια συγκυρία είναι και πρέπει να καταστεί ευρύτερος. Τόσο για την ανάδειξη των δυνάμεων απελευθέρωσης στην κρίσιμη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, όσο και στην αναζήτηση οικουμενικών νοημάτων σ' αυτό τον κόσμο δίχως νόημα. Μέσα από μια τέτοια οπτική, θα μπορούσαμε να αντιμετωπίσουμε την πραγματικότητα της συρρίκνωσης του Ελληνισμού και να υπερβούμε την απάθεια και τη μιζέρια που έχουν γίνει ενδημικές.

ΓΙΑ ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

«Στην Τουρκία υπάρχουν 26 εθνικές ομάδες»

Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ

του Βλάση Αγτζίδη

Ένα φάντασμα πλανιέται πάνω από την Τουρκία...

Το ζήτημα «Τουρκία» ήταν για δεκαετίες θέμα ταμπού στην Ελλάδα. Η διπλωματική αναγκαιότητα να εδραιωθεί η «ελληνοτουρκική φιλία» οδήγησε σε ακραία καταστολή της μνήμης των εκατομμυρίων προσφύγων από τη Μικρασία, τον Πόντο και την Ανατολική Θράκη. Οι πρόσφυγες ήταν αντικειμενικά θανάσιμοι εχθροί του Τουρκικού κράτους, το οποίο συγκροτήθηκε με τις γενεοτονίες των Ελλήνων και των Αρμενίων και την καταλήστευση των περιουσιών τους (η πρωταρχική συσσώρευση κεφαλαίων της τουρκικής αστικής τάξης οφείλεται στην καθαρή ληστεία των Ελληνικών και Αρμενικών περιουσιών). Προϋπόθεση λοιπόν της «ελληνοτουρκικής φιλίας» ήταν ο ιδεολογικός ευνουχισμός των προσφύγων, κάτι που κατορθώθηκε με την ασαφή συνεργασία των επίσημων μηχανισμών και της αριστεράς.

Η επιχείρηση «εξόντωση της μνήμης» στοίχισε στην Ελλάδα την άγνοια της φύσης της σημερινής Τουρκίας και την επικράτηση πλαστών εντυπώσεών. Ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία που προβάλλουν σήμερα είναι ο πολυεθνικός χαρακτήρας της Τουρκίας.

Παρ' όλες τις σφαγές των γηγενών εθνοτήτων και την 70χρονη Κεμαλική πολιτική αφομοίωσης, οι εθνότητες ζουν στη Μικρά Ασία. Το συμπέρασμα αυτό δεν βγαίνει από δικές μας επιθυμίες αλλά από το στόμα του Ντεμιρέλ. Όπως αναφέρει η Χουριέτ και με αφορμή την άρση των απαγορεύσεων για την Κουρδική γλώσσα, ο πρόεδρος του κόμματος DYP Ντεμιρέλ είπε:

«Στεναχωριέμαι για το νόμο του Οζάλ για τους Κούρδους. Το κίνητρό του είναι κομματικά κέρδη μέσα στην Τουρκία. Κουρδικό Έθνος δεν υπάρχει. Αν βλέπετε τους Κούρδους ως έθνος θα διαλύσετε τη Τουρκία. Στην Τουρκία υπάρχουν 26 εθνι-

κές ομάδες (etnik grubun), αλλά αυτά δεν είναι αδυναμία, είναι δύναμη για την Τουρκία. Αν τώρα ξεκινήσουμε να χωριζόμαστε πάνω σε θρησκεία και σε καταγωγή, αυτό θα είναι μεγάλη προδοσία».

Η δημόσια αυτή ομολογία επιτρέπει επιτέλους και σε μας να θυμηθούμε τουλάχιστον μια από τις 26 εθνότητες της Τουρκίας: τους εξισλαμισμένους και κρυπτοχριστιανούς Έλληνες, που εξακολουθούν να επιβιώνουν παρά την άγνοια και την αδιαφορία μας.

Εμείς τι μπορούμε να προσθέσουμε; Ίσως τη διαπίστωση ότι: «Ένα φάντασμα πλανιέται πάνω από την Τουρκία. Το φάντασμα των καταπιεσμένων εθνοτήτων».

«Εσείς οι Τούρκοι δεν είσατε από εδώ...»

Πάει πολύς καιρός που οι μόνοι Κούρδοι που τολμούσαν να απαιτήσουν τα εθνικά τους δικαιώματα ήταν κάποιοι «τρομοκράτες». Σήμερα η αντίσταση έχει γενικευθεί. Και παίρνει όλες τις μορφές. Από αντάρτικο μέχρι

μαζικές εξεγέρσεις Κουρδικών πληθυσμών και πολιτικές διεκδικήσεις καθ' όλα ενσωματωμένων πολιτών.

Όπως μας πληροφορεί η εφημερίδα Χουριέτ από την Άγκυρα, σε μια σύσκεψη στελεχών του κυβερνώντος κόμματος ANAP, ο βουλευτής της περιοχής Μαρτβίν, Νουρεντίν Γιλμάζ, αμφισβήτησε το δικαίωμα των Τούρκων να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν μια αρχαία ντόπια γλώσσα. Είπε: «Τι είναι αυτός ο νόμος για την Κουρδική γλώσσα; Εσείς δεν είσατε από εδώ. Εσείς ήρθατε από την Κεντρική Ασία! Μ' αυτό το νόμο δεν μπορείτε να λύσετε κανένα πρόβλημα. Μη νομίζετε ότι θα γλυτώσετε από τα προβλήματα με ένα νόμο. Στην Τουρκία υπάρχουν 12 εκατομ. Κούρδοι... Βρέθηκα στη Βόρεια Ευρώπη και εκεί υπάρχουν Κουρδικά σχολεία. Πρέπει να υπακούσετε στον ΟΗΕ».

Ο υπουργός Βεχμπί Ντινσελέρ, όπως γράφει η Χουριέτ, λέει: «Ο Ο.Η.Ε. δεν κυβερνά την Τουρκία!» Ενώ ο Μουσταφά Τασάφ σηκώθηκε από το κάθισμά του και έτρεξε προς τον Νουρεντίν Γιλμάζ και του είπε: «Κατέβα από εκεί προβοκά-

τορα. Δεν είναι αυτός ο χώρος για σένα. Εσύ είσαι από το Ρ.Κ.Κ. (Κουρδικό Κομμουνιστικό Κόμμα)».

Οι υπόλοιποι ηρέμησαν τον Τασάρ. Μετά επικράτησε φασαρία στην αίθουσα και ο Νουρεντίν Γιλμάζ είπε: «Όπως και σεις και εγώ είμαι πατριώτης». Ο Τασάρ του λέει: «Τι πατριώτης είσαι εσύ ο αδιάντροπος;» Ξεκίνησαν πιο πολλές βρισιές και φωνές. Ο Γιλμάζ λέει: «Πριν έρθετε εσείς από την Κεντρική Ασία, εμείς πολεμήσαμε, μαζί με τον Αλπ Αρσλάν, το Διογένη στο Μαλαζγκίρτ. Εμείς από εδώ είμαστε.»

Με το τέλος της συνεδρίασης ο πρωθυπουργός της Τουρκίας Ακμπουλούτ δήλωσε στους δημοσιογράφους: «Έχουμε δημοκρατία. Ο καθένας μπορεί να λέει τη γνώμη του!»

Bereket!...

Αυτό τον τίτλο έχει ένα σχόλιο στη Χουριέτ, στις 20-2-91. «Μπερεκέτ» θα πει «αγαθό», «κέρδος». Το σχόλιο γράφει επί λέξει: «Η ελευθερία της γλώσσας των Κούρδων έφερε αξία στο κόσμο μας. Εμείς λέμε ότι αυτή η αξία έφερε μεγάλες ευκαιρίες στους Λαζούς. Επειδή τις «Κουρδικές» κασέτες που ακούμε τις γεμίζουν κυρίως οι Λαζοί οι οποίοι και τις πουλάνε.»

Η καλή εφημερίδα υπονοεί ότι αυτά που οι Τούρκοι θεωρούν Κούρδικα είναι στην πραγματικότητα η γλώσσα των Λαζών.

Θα ήταν χρήσιμο να γνωρίζουμε ότι, εκτός από το σημαντικό γεγονός της αναγνώρισης των εθνώνυμου «Λαζός»,

εμπεριέχονται σ' αυτό δύο κυρίως εθνότητες της Τουρκίας: Οι Λαζοί, που είναι μουσουλμανικό φύλο συγγενικό με τους Γεωργιανούς, και οι Ρωμιοί, οι εξισλαμισμένοι και κρυπτοχριστιανοί Έλληνες που απέμειναν στα Μαυροθαλασσίτικα παράλια της Τουρκίας, για να θυμίζουν την πολυμορφία και την ανθεκτικότητα του Ελληνισμού.

Αυτοί λοιπόν που ωφελήθηκαν κυρίως από την άρση της απαγόρευσης της Κουρδικής γλώσσας είναι οι Λαζοί και οι Μουσουλμάνοι Έλληνες της Τουρκίας, που γέμισαν κυριολεκτικά όλη τη χώρα (την Τουρκία) με κασέτες στις γλώσσες τους.

... και Τουρκικές αντιδράσεις

Η άρση των απαγορεύσεων για τη Κουρδική γλώσσα καθορίστηκε από την προσπάθεια του Οζάλ για άμβλυνση των εσωτερικών συγκρούσεων μπροστά στα νέα αυτοκρατορικά του οράματα. Παρ' όλο που είναι γνωστές οι σκοπιμότητες για την «ελευθερία» της κουρδικής γλώσσας, το γεγονός αυτό συναντά την αντίδραση πολλών σημανόντων παραγόντων.

Η Χουριέτ γράφει: «Ο νόμος για την ελευθερία των Κούρδων αφήνει ελευθερία στις γλώσσες και στις διαλέκτους, να τις μιλάνε, να τις τραγουδάνε και να γεμίζουν μ' αυτές βιντεοκασέτες.»

Ο Χασάν Τζελάλ Γκιουζέλ και οι φίλοι του λένε: «Οι ταινίες και οι κασέτες με τα κουρδικά και αυτή η ελευθερία που

τους έδωσαν χαλάνε την ενότητα της Τουρκίας.»

Ο Τζοσούν Ογλού, πρόεδρος του Νομοθετικού Σώματος, δηλώνει: «Είμαι κατά του νόμου, ο οποίος με έχει στεναχωρήσει πολύ. Εγώ δεν γνωρίζω στην Τουρκία άλλες εθνικές ομάδες εκτός των Τούρκων. Αυτή η αναγνώριση δεν είναι καλή για τα συμφέροντα της Τουρκίας...»

Γλωσσικές αντιστάσεις

Η μείωση των αντιστάσεων της ελληνικής γλώσσας μπρος στη ραγδαία εισβολή αγγλοσαξονικών τύπων έχει απασχολήσει εκτεταμένα τους γλωσσολόγους μας.

Υπάρχουν όμως κάποια άγνωστα κομμάτια του ελληνισμού που διατηρούν, σε πείσμα της ιστορίας και των διπλωματών, όχι μόνο την ελληνική γλώσσα αλλά και τις χαμένες αντιστάσεις της νέας ελληνικής στα Βαλκάνια.

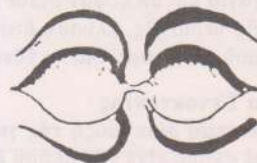
Ως γνωστόν, εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες παρέμειναν στο χώρο της Τουρκίας εξισλαμιζόμενοι κατά τη διάρκεια των τελευταίων 200 χρόνων.

Ένα μέρος αυτών των πληθυσμών εξακολουθεί να κρατά, όχι μόνο την ρωμεικότητά του και την ελληνική γλώσσα, αλλά και την δυνατότητα αφομοίωσης ξενικών λέξεων. Στην περιοχή του Οφ (αρχ. Οφης) στα βόρεια παράλια της Τουρκίας υπάρχει ένας τέτοιος πληθυσμός. Στο ιδίωμα των εξισλαμισμένων ελληνικών χωριών μπορεί ακόμα να διακρίνεις αρχαίες ελληνικές λέξεις που έχουν χαθεί στη νέα ελληνική. Ίσως να είναι το μόνο κομμάτι Ελλήνων που χρησιμοποιεί σήμερα ως αρνητικό μόριο το ουκί. Στην περιοχή αυτή λοιπόν οι ξένες λέξεις που εισχωρούν στο ελληνικό ιδίωμα του Όφι εξελληνίζονται.

Έτσι η τουρκική λέξη "atla", που θα πει βηματίζω, εισέρχεται στα ελληνικά ως «ατλαεύω» (προστακτική: «ατλαέψον»). Η λέξη "bitirdim", που θα πει τελειώνω, γίνεται «πιτουρέψω» (αόριστος: επιτούρεψα) κ.λπ. Τον ελληνικό τύπο ακολουθούν και τα μουσουλμανικά τους ονόματα. Το όνομα Μεχμέτ προφέρεται ως Μεχμέτης, το Αμπντούλάχ ως Αβδουλάχης, το Βαϊτ ως Βαϊτης κ.λπ. Ακόμα και το όνομα του προέδρου της Τουρκίας το μετατρέπουν σε Οζάλης.

Έκτελεση Κούρδων αγωνιστών από τον Τουρκικό στρατό

ΤΟ Κ.Ε.Μ.Ε. ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΝΤΙΩΝ

"Όπως είναι γνωστό, ή 19η Μαΐου έχει καθιερωθεί ως ημέρα μνήμης και αγώνα για την αναγνώριση της γενοκτονίας των Έλλήνων του Πόντου από τους Τούρκους τό 1919.

Τό Κέντρο Έρεύνης και Μελέτης Έλληνισμού (Κ.Ε.Μ.Ε.) πήρε πέρυσι μία πολύ εϋστοχη πρωτοβουλία: νά άπευθυνθεί σε όλους τους βουλευτές της Κυπριακής Βουλής ζητώντας τους νά πάρουν ένεργή θέση στόν αγώνα για την αναγνώριση της γενοκτονίας.

Δημοσιεύουμε τό κείμενο για νά τιμήσουμε την 72η επέτειο της γενοκτονίας, αλλά και για νά προβάλλουμε την ένεργεια του ΚΕΜΕ σάν ύποδειγμα συνθετικής έθνικης δραστηριότητας.

ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΗΣ ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑΣ 353.000 ΠΟΝΤΙΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΒΟΥΛΗ

Άξιότιμε κε Βουλευτά,

Πέρασαν 71 χρόνια, από την 19ην Μαΐου 1919, ημέρα κατά την όποια άπεβιβάσθη ό Μουσταφά Κεμάλ στην Σαμψούντα, για νά συνεχίσει μέ έντονώτερο και πιό φρικιαστικό τρόπο, την συστηματική γενοκτονία του έλληνισμού του Πόντου, ή όποια άρχισε τό 1916 και τελείωσε τό 1923.

Τά άποτελέσματα αυτής της γενοκτονίας

- 353.000 Πόντιοι νεκροί, θύματα των Τουρκικών όρδών.
- Έξαναγκαστικοί έξιςλαμισμοί χιλιάδων Ποντίων.
- Όλοκληρωτική άποχώρηση των ποντιακών χριστιανικών πληθυσμών προς την Σοβιετική Ένωση, Ελλάδα και άλλαχού.

Λόγοι της Γενοκτονίας

α. Η Έλληνική καταγωγή και ή Όρθόδοξη πίστη των Ποντίων.

β. Τό καταρρέον γραφειοκρατικό όθωμανικό κράτος και τό άντιδραστικό-ρατσιστικό Κεμαλικό καθεστώς, θέλοντας νά άντιπαρετεθή μέ τις ζωντανές και άνερχόμενες οικονομικά και κοινωνικά δυνάμεις (Έλληνες και Άρμένιοι), συμάχησε μέ τις πλέον περιθωριοποιημένες όμάδες του Τοπάλ Όσμάν και του Κεχαγιά και διέκοψαν βίαια την διαδικασία εξέλιξης των λαών της περιοχής, έλυσαν έτσι διά μέσου του βιολογικού άφανισμού μία άναμενομένη έθνική σύγκρουση.

Μέσα Γενοκτονίας

Η έπίσημη διακήρυξη της γενοκτονίας είχε γίνει από τό 1911 και σκοπό είχε την πλήρη εξαφάνιση των χριστιανικών

λαών της περιοχής.

Τά μέσα και οι μέθοδοι που χρησιμοποιήσαν οι Τούρκοι έγκληματίες, δέν μπορεί νά τά διανοηθώ τό μυαλό του ανθρώπου.

Βιασμοί, άρπαγές περιουσιών, λεηλασίες, πυρπολήσεις, έξορίες, καταναγκαστικά τάγματα εργασίας, βασανισμοί, λιμοκτονίες, άπαγχονισμοί, όμαδικές σφαγές.

Συνεργοί της Γενοκτονίας

Η γενοκτονία των Ποντίων, ή δεύτερη στόν 20ο αιώνα μετά την γενοκτονία των Άρμενίων, δέν θά έπραγματοποιείτο εάν δέν ύπήρχαν συνεργοί άμεσοι ή έμμεσοι των Τούρκων έγκληματιών.

Πρώτα-πρώτα ύπεύθυνοι είναι οι Γερμανοί στρατιωτικοί, κύριοι καθοδηγητές των Νεοτούρκων και του Κεμάλ Άτατούρκ. Μέ την ούσιαστική βοήθειά των έγινε ή γενοκτονία τόσο των Άρμενίων όσο και των Ποντίων!

Δεύτεροι ύπεύθυνοι είναι οι Σοβιετικοί, οι όποιοι μέ την τεράστια στρατιωτική βοήθεια και την πολιτική κάλυψη που παρείχαν στόν Κεμάλ, έδωσαν την χαριστική βολή στους Χριστιανικούς πληθυσμούς της Μικράς Άσίας.

Τρίτοι ύπεύθυνοι είναι τά δυτικά κράτη, τά όποια βοήθησαν τους Νεότουρκους διότι έβλεπαν μέ φθόνο και ανταγωνιστική διάθεση τους Έλληνες και Άρμένιους της Μικράς Άσίας για την οικονομική τους πρόοδο!

Τέταρτος δέ ύπεύθυνος είναι δυστυχώς, σάν κράτος και σάν λαός, ή Ελλάδα, διότι στη δύσκολη στιγμή δέν βοήθησαν τους άδελφούς μας Ποντίους!

Άντίσταση των Ποντίων

Όταν άρχισε ή γενοκτονία στόν Πόντο, δέν ύπήρχε εκεί ούτε ένας Έλληνας στρατιώτης, δέν ύπήρχε ούτε ή στοιχειώδης δικαιολογία για τις σφαγές.

Στην λαίλαπα των όρδών των φονιάδων, ό ποντιακός έλληνισμός δέν κάθησε μέ σταυρωμένα τά χέρια. Πάλεψε έστω και μόνος. Και νικήθηκε όπως ό Διγενής στα μαρμαρένια άλόνια, από τον Χάροντα.

Στην περίοδο του 1916-1922, άνεπτύχθη στόν Πόντο ένα μεγάλο έθνικοαπελευθερωτικό κίνημα εναντίον των Τούρκων σφαγέων, όπως έπίσης και ένα αξιόλογο πολιτικό κίνημα για την άπελευθέρωση του Πόντου και την ίδρυση Έλληνικής Δημοκρατίας του Πόντου.

Συνταρακτικά γεγονότα και δραματικές στιγμές περνάει ό έθνικοαπελευθερωτικός αγώνας των Ποντίων όταν τό 1921, στην Άμάσεια, οι Τούρκοι κρεμοϋν εκατοντάδες Ποντίους αγωνιστές της έλευθερίας.

Ίδια πολιτική

Μετά 71 χρόνια μήπως άλλαξε πολιτική ή Τουρκία στό θέμα των γενοκτονιών και γενικά των μειονοτήτων;

Δυστυχώς συνεχίζεται ή ίδια πολιτική:

α. Άκόμα στήνουν αγάλματα στόν σφαγά Τοπάλ Όσμάν στόν Πόντο και δίνουν τοπωνύμια για τον Μουσταφά Κεμάλ, άρα είναι άμετανόητοι για τά έγκλήματα του Κεμαλισμού.

β. Τό 1937 προσάρτησαν την Άλεξανδρέτα (Χατάι) από την Συρία.

γ. Από τό 1974 κατέχουν την Βόρεια περιοχή της Κύπρου,

παράνομα.

δ. Κατήργησαν την αυτονομία της Ίμβρου και της Τενέδου.

ε. Έδιωξαν το ελληνικό στοιχείο από την Κωνσταντινούπολη, Ίμβρο και Τένεδο.

στ. Θέτουν θέμα έναέριου χώρου και αιγιαλίτιδας ζώνης στο Αίγαίο.

ζ. Συνεχώς δημιουργούν προβλήματα στη Συρία και το Ιράκ.

η. Τουρκοποιούν τις μουσουλμανικές μειονότητες στη Βουλγαρία και στην Ελλάδα και δημιουργούν έσωτερικά προβλήματα.

θ. Έκμεταλλεύονται τον Ίσλαμισμό, προσπαθούν να βάλουν πόδι στις Ίσλαμικές Δημοκρατίες της Σοβιετικής Ένωσης.

ι. Σήμερα στην Τουρκία γίνεται γενοκτονία εις βάρος των Κούρδων. 15.000.000 Κούρδοι ζούν τό δράμα πού έζησαν οί Έλληνες και Άρμένιοι της Μικράς Άσίας.

Άποτελέσματα

Ό Παντουρκισμός και ό Πανισλαμισμός είναι ή θεωρία πού πιστεύει τό έκάστοτε τουρκικό καθεστώς, ή δέ πρακτική έφαρμογή είναι οί γενοκτονίες, οί καταλήψεις και ή κατοχή ξένων εδαφών.

Σημείνει γιά μās τίποτε;

Νεκροί: 1.500.000 Άρμένιοι, 1.000.000 Έλληνες (353.000 Πόντιοι - 650.000 οί άλλοι Έλληνες της Μικράς Άσίας), 500.000 Κούρδοι.

Πρόσφυγες: έκατομμύρια.

Έξισλαμισμένοι άναγκαστικά: έκατομμύρια.

Έρωτάμε, πέτυχε άραγε ή έλληνοτουρκική φιλία ή χρειάζεται μιά νέα στρατηγική στην Έλλαδική και Κυπριακή έξωτερική πολιτική;

Ό Έλληνισμός όπου γής, ως ένα έθνος ενιαίοι πρέπει να δράσει άποτελεσματικά, συμμαχώντας με όλους τούς λαούς της Μ. Άσίας και της Άνατολικής Μεσογείου.

Κύριε Βουλευτά:

Ός ελάχιστον φόρον τιμής στα θύματα της γενοκτονίας των Ποντίων από τούς Τούρκους, **προτείνουμε:**

α. Τήν άναγνώριση της γενοκτονίας των 353.000 Ποντίων από τήν Βουλή της Κύπρου και τήν καταδίκη της Τουρκίας.

β. Τήν εισαγωγή της ιστορίας του Ποντιακού Έλληνισμού στα σχολεία, άνώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης της Κύπρου.

γ. Τήν συνδρομή της Κυπριακής Δημοκρατίας στην άναγνώριση της γενοκτονίας των Ποντίων από τό Συμβούλιο της Εύρώπης, τήν Ε.Ο.Κ. και τήν Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε., καθώς και από τά κοινοβούλια όλων των φίλων χωρών πού είναι άντίθετες στις γενοκτονίες.

δ. Άμεσα μέτρα γιά τήν άποκατάσταση των Ποντίων προσφύγων από τήν Σοβιετική Ένωση και τήν έγκατάστασή των ως άκριτών στην Κύπρο!

Μετά τιμής

Ό Πρόεδρος: Δημ. Ν. Πάνου

Ό Γεν. Γραμματέυς: Θεοδ. Μηλογιαννάκης

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΣΤΗΝ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΚΥΡΟΜΑΝΟΣ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΘ. ΚΑΛΟΥΔΙΩΤΗΣ

ΚΥΠΡΙΑΚΟ: Η ΑΛΛΗ ΟΨΗ ΜΙΑΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΔΟΚΙΜΑΣΙΑΣ

ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ»
ΑΘΗΝΑ 1989

Η Ιστορική ελληνικότητα του Πόντου

του Χρήστου Μαχαιρίδη

«Κάπου άκεκά ρούζ' τή κυροῦ μ' τ' όσπίτ'
τ' όσπίτ' ντό έγεννέθα»

*Γιατί τα σπάσαμε τ' αγάλματά των,
γιατί τους διώξαμεν απ' τους ναούς των
διόλου δεν πέθαναν γι' αυτό οι Θεοί.
Ω γη του Πόντου, σένα αγαπούν ακόμη,
σένα οι ψυχές των ενθυμούνται ακόμη.*

Από τους προϊστορικούς χρόνους ο Πόντος με την Κολχική εμφανίζεται πρωτοελληνικός, ελληνικός.

Στον **Στρόβιλο**, διακλάδωση του Καυκάσου, μεταξύ των ποταμών Φάσιδος και Ακάμψιος, ο Προμηθέας δεσμώντας σώζεται από τον Ηρακλή. Στην **Κολχίδα** σπεύδει ο Φρίξος με τον χρυσόμαλλο κριό, ο οποίος νυμφεύτηκε την θυγατέρα του βασιλιά Αιήτη Χαλκίοπη και απέκτησε τέσσερις γιούς, τον **Άργο**, τον **Φρόντι**, τον **Μέλαντα** και τον **Κυσιδωρον**.

Εκεί, μετά τον τραγικό θάνατο του Αγαμέμνονα, ο Ορέστης με τον Πυλάδη και την Ιφιγένεια ιδρύουν την πόλη **Κόμανα**. Στην ιστορική Κολχίδα συναντιέται ο Αιήτης με τους Αργοναύτες. Στην πόλη **Φάσι** υπήρχε μέχρι των χρόνων του, η άγκυρα της Αργούς, όπως μας βεβαιώνει ο **Αρριανός** στον περίπλου του¹. Στον Πόντο έζησαν και έδρασαν οι **Αμαζόνες**, οι **Μοσσύνοικοι**, οι **Χάλυβες**, οι **Μάκρωνες**, οι **Λαζοί** (το ισχυρότερο των Κολχικών φύλων)². Πριν από τον Τρωϊκό Πόλεμο, Αχαιοί κατέφυγαν στη δυτική παραλία του Καυκάσου στο αρχαίο **Τορικόν** (Γελεντζίκ). Στα παράλια του Ευξεινού Πόντου ιδρύθηκαν πόλεις Ελληνικές αρχαιότητες, η **Τραπεζούντα**, η **Σινώπη**, η **Αμισός**, η **Θεμισκυρα**, τα **Κοτώρα**, η **Κερασούντα**, η **Αμαστρίς**, τα **Κόμανα**.

Οι Δαναοί, οι Πελασγοί, οι Ίωνες, οι Αχαιοί, οι Αιολείς, οι Δωριείς, οι Μακεδόνες, οι Θράκες, ήταν τέκνα της μεγάλης Ελληνικής ομοεθνίας, που ζούσαν αυτόχθονες στη Χερσόνησο του Αίμου, από τις Παραδουνάβιες περιοχές ως την Κρήτη και την Κύπρο και στη Μικρά Ασία ως τις οροσειρές του Ταύρου και του Καυκάσου.

«... μέχρι του μυχού της Άδριατικής και του ιερού στόματος του Ίστρου (Δούναβη) εν ή εστιν ήτε Έλλάς» γράφει ο **Στράβων**³. Αναμνήσεις και άμεσες ειδήσεις για Πελασγούς, τοπωνύμια που συνδέονται με το όνομά τους και άλλα δεδομένα τους εντοπίζονται στα παράλια του Ευξεινού Πόντου, στην Προποντίδα, σε νησιά του Αιγαίου, στην Κρηστωνία, στην Κεντρική Ήπειρο κ.α.- Ός την αρχή του Ε' π.Χ. αιώνα, επέζησαν πελασγικές κοινότητες στην **Κρηστωνία** και στα Μικρασιατικά παράλια.

Οι άποικοι συνάντησαν Πελασγούς στους τόπους εγκατάστασής τους και πρόσεξαν ότι οι δύο ομάδες μιλούσαν την ίδια γλώσσα παρά την απόσταση που τους χώριζε και ότι αυτή η γλώσσα διέφερε από τις γλώσσες των γειτονικών λαών⁴.

Στις ακτές της Μαύρης Θάλασσας ήταν μια από τις πρώιμες αρχικές εγκαταστάσεις του αρχαίου Πελασγικού Ελληνικού λαού, η **Τραπεζούντα**, η αρχαιότερη και ενδοξότερη πόλη της Ανατολής. «*Πόλις άρχαιοτάτη και τών γε εν τή έώρα πασών άρίστη*» όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ευγενικός των Βυζαντινών⁵. «*πρεσβυτάτης έπειρ άλλη της ύπαρχούσης*» κατά τον **Βησσαρίωνα**⁶.

Ως μητροπολιτικός χώρος η Τραπεζούντα ιδρύει τρεις ομώνυμες πόλεις. Μία στα υψίπεδα της **Ταυρικής Χερσονήσου**, άλλη προς τη θάλασσα της αρχαίας **Ερυθραίας** κοντά στον Ελλήσποντο και μία τρίτη στην **Αρκαδία**.

Ενδεικτική είναι η στάση των κατοίκων της απέναντι στην προσπάθεια του Θηβαίου στρατηγού Επαμεινώνδα να θεμελιώσει μια αντισπαρτιατική πολιτεία στην Αρκαδική χώρα. Οι Τραπεζούντιοι προτίμησαν να εγκαταλείψουν την Αρκαδία και έπλευσαν πίσω στον Πόντο, όπου βρήκαν την πρόθυμη υποδοχή των κατοίκων της κοινής πατρίδας που τους δέχτηκαν ως συμπατριώτες και τοπωνύμιους συγγενείς. «*Τραπεζούντιοι δέ εκ Πελοποννήσου τό παράπαν έξεχώρησαν... άναπλεύσαντες ναυσίν εις τόν Πόντον συνοίκους έδέξαντο μητρόπολιν τάττοντες και όμωνύμους οί Τραπεζούντα έχοντες τή εν τῷ Ευξεινω*»⁷.

Οι Αχαιοί εγκαταστάθηκαν στις χώρες του Ευξεινού Πόντου. Για το όνομά τους έχουν διατυπωθεί δέκα διαφορετικές ετυμολογίες, από τις οποίες μία μόνο μπορεί να θεωρηθεί ως βάσιμη, εκείνη που το ανάγει στην ινδοευρωπαϊκή ρίζα **ακ^w** — «νερό», γιατί είναι η μόνη που δέχεται σημασιολογική έπιβεβαίωση.

Το στοιχείο **αχ-** απαντά εξ άλλου σε πολλά ονόματα ποταμών: Αχελώος, Ίναχος, Αχάμας, Αχέλης, Αχάρδεος, κ.ά.

Αλλά και ο Αχιλλέας ήταν ένας παλαιός θεός του υγρού στοιχείου. Παραλείποντας άλλες ενδείξεις (καθώς και τις μνείες λατρείας του Αχιλλέα ως θεού σε διάφορα μέρη της Ελλάδας) αναφέρεται ότι οι Ελληνικές πόλεις του Ευξεινού Πόντου τιμούσαν ως θεό τον **Αχιλλέα Ποντάρχη**⁸.

Στις ίδιες περιοχές εντοπίζονται τα ονόματα *Αχαιοί* και *Αχάρδεος* καθώς και οικισμός *Αχαιά*, αποδεικνύοντας και ιστορικά την αδιάσπαστη ενότητα του ελληνικού χώρου κατά το Στράβωνα.

Στον Όμηρο οι Αχαιοί είναι ελληνόφωνος λαός. Οι ιστορικοί και οι ποιητές της κλασικής εποχής αποκαλούσαν τους Αχαιοούς, όπως και τους Πελασγούς, αυτόχθονες — γηγενείς των ελληνικών χωρών.

Οι χιτιτικές επιγραφές αναφέρουν τον *Αταρισσία* ως βασιλέα των *Ahhijanas* κατά τον 13ον π.Χ. αιώνα. Είναι πιθανότατα ο *Ατρέας* βασιλέας των Αχαιών. Στις πινακίδες του Μπογάζ-κιόι του 1325 π.Χ. περίπου, οι «*Ahhijana*» θεωρούνται ως λαός ίσος κατά τη δύναμη με τους Χετταίους⁹.

Αλλά και οι θρύλοι της ηρωϊκής εποχής φανερώουν την καταγωγή των Αχαιών.

Ο Ζεύς γέννησε τον Τάνταλο, βασιλέα της Φρυγίας. Ο γιός του Πέλοπα εγκαταστάθηκε στην Ήλιδα της δυτικής Πελοποννήσου. Νυμφεύθηκε την Ιπποδάμεια, κόρη του Οινόμαου και ο απόγονός τους Ατρέας ήταν ο πατέρας του Αγαμέμνονα.

Στα παράλια του Ευξείνου Πόντου βρέθηκαν μυκηναϊκά αγγεία τα οποία ανήκουν στις αρχές του 12ου αιώνα, την εποχή δηλαδή που με τις πιθανότερες εκδοχές έληξε ο πόλεμος της Τροίας¹⁰.

Τα αρχαιολογικά ευρήματα της Τραπεζούντας δεν συμφωνούν χρονολογικά με τον Η'-Ε' αποικισμό, είναι τουλάχιστον 150 χρόνια παλαιότερα από την υποτιθέμενη ίδρυσή της ως αποικίας των Ιώνων Σινωπέων¹¹.

Ο Ξενοφώντας είναι ο πρώτος ιστοριογράφος που μας πληροφορεί ως αυτόπτης για την ύπαρξή της γύρω στο 400 π.Χ.: «*Έντεϋθεν δ' έπορευθήσαν δύο σταθμούς παρασάγγας έπτά και ήλθον επί θάλατταν εις Τραπεζούντα πόλιν Έλληνίδα οικουμένην εν τῷ Ευξείνω Πόντω Σινωπέων αποικίαν*».

Από πού γνώριζε ο αρχηγός των Μυρίων ότι η Τραπεζούντα ήταν αποικία της Σινώπης; Από τους ίδιους τους απεσταλμένους της τελευταίας αυτής πόλης προς τον στρατό των Μυρίων που είχε σταθμεύσει κοντά στα Κοτύωρα. Ο πρέσβυς από τη Σινώπη Εκάτιννος λέει προς τους Μυρίους: «... *οι Κοτυωρίτες είναι δικοί μας άποικοι... γι' αυτό πληρώνουν ορισμένο φόρο σε μας όπως οι Κερασούντιοι και οι Τραπεζούντιοι*».

Πουθενά δεν αναφέρει ο Ξενοφώντας ότι οι Σινωπίτες ήταν εκείνοι που έχτι-

σαν-ίδρυσαν τα Κοτύωρα, την Κερασούντα και την Τραπεζούντα.

Και ο αρχαίος συγγραφέας δεν αναφέρει κάποια ιστορική ανακρίβεια, γιατί με την ερμηνεία της έννοιας της αποικίας, το ίδιο θα έγραφε και για την Αμισό, όταν αποικίσθηκε από τους Αθηναίους και μετονομάσθηκε Πειραιεύς: «*Πειραιά πόλιν Έλληνίδα, οικουμένην εν τῷ Ευξείνω Πόντω Αθηναίων άποικον*».

Η Αμισός όμως είχε ιδρυθεί πολλά χρόνια πριν την καταλάβουν τον 5ο αιώνα π.Χ. οι Αθηναίοι άποικοι με αρχηγό τον Αμεινοκλή.

Η ελληνική λέξη *αποικία* δεν σήμαινε πάντα ένα πλήθος μεταναστών που μπορούσε κάθε φορά να χτίσει και να γεμίσει μια καινούργια πόλη. Με αυτή την έννοια θα ήταν προφανώς άπιστευτο το ότι η Μίλητος στη διάρκεια της σύντομης ακμής της θα μπορούσε να εγκαθιδρύσει τις 90 περίπου αποικίες, που της αποδίδουν οι ιστοριογράφοι των αρχαίων.

Κάθε αποικία είχε μικτό πληθυσμό γιατί ήταν καταφύγιο μεταναστών από διάφορα μέρη και όλοι είχαν τις επαφές τους με τους αυτόχθονες του τόπου. Όσον αφορά στην ανάμιξη ελληνικών φυλών μεταξύ τους, πρέπει να μην ξεχνάμε πως όταν μια ελληνική χώρα λεγόταν Κορινθιακή, αυτό σήμαινε πως το Κορινθιακό στοιχείο επικρατούσε εκεί.

Η κατάσταση αυτή δεν ήταν αναγκαστικά μόνιμη, γιατί σε μερικές Χαλκιδικές (δηλαδή Ιωνικές) χώρες κυριάρχησε αργότερα το δωρικό στοιχείο. Μια τέτοια περίπτωση είναι και η Ιμέρα.

Το ίδιο έγινε στη Σμύρνη και στη Φώκαια που ο ιωνικός τους χαρακτήρας είναι σχετικά νεότερος¹².

Οι αναφορές του Ξενοφώντα στον αποικιακό χαρακτήρα των Ελληνικών πόλεων του Πόντου δεν τεκμηριώνουν την ίδρυση και δημιουργία των Κοτύωρων της Τραπεζούντας και της Κερασούντας από Ίωνες αποίκους της Σινώπης, που με τη σειρά της είχε αποικισθεί από Μιλησίους, αλλά την εγκατάσταση μεταναστών στις ήδη υπάρχουσες Ελληνικές πόλεις του Πόντου στα νεότερα χρόνια από άλλες Ελληνικές χώρες.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που έχουν δώσει οι ποιητές των Αργοναυτών, η Σινώπη πρέπει να υπήρχε ήδη γύρω στο 1260 π.Χ. δηλαδή περισσότερα από 200 χρόνια πριν από την ίδρυση της Μιλήτου, της υποτιθέμενης μητρόπολής της.

Ο γεωγράφος Γεννέσιος Βυζάντιος

δεν παραδεχόταν την ίδρυση της Σινώπης από τους Μιλησίους, αλλά από τις Αμαζόνες στις απαρχές των αρχαίων χρόνων.

Οι θρύλοι της ηρωϊκής εποχής, «οι μύθοι», οι παραδόσεις, η λαογραφία, η ιστορία και τα μνημεία αποδεικνύουν την ελληνικότητα του Πόντου. Κατά τους χρόνους του Ξενοφώντα (400 π.Χ.) οι Ελληνικές πόλεις ήταν ανεξάρτητες από τους Πέρσες και αυτόνομες και μόνο κατ' όνομα αποτελούσαν μέρος της Περσικής μοναρχίας.

Πρώτος ο Πέρσης *Αριοβαρζάνης* (266-255 π.Χ.) ίδρυσε στα μέρη του Πόντου ανεξάρτητο κράτος. Επί των διαδόχων του το όνομα Πόντος επεκράτησε να σημαίνει την Ποντιακή επαρχία, δηλαδή το Βασίλειο του Πόντου.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Αρριανού, *Περίπλους Πόντου Ευξείνου* I, 376 § 1.
2. Μητροπολίτου Τραπεζούντος Χρυσανθου, *Η Εκκλησία Τραπεζούντος*, τόμ. Δ, Ε, του Αρχείου Πόντου.
3. Στράβωνος, *Γεωγραφικά*.
4. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, τόμ. Α', σελ. 360.
5. Ευγενικός, *Έκφρασις Τραπεζούντος*, σελ. 370, § 1.
6. Βησσαρίων, *Εγκώμιον εις Τραπεζούντα*, περ. *Νέος Ελληνομνήμων*, 1916, τόμ. 13.
7. Πausανίου, *Ελλάδος περιήγησις*, Εκδοτική Αθηνών 1980, Αρκαδικά, κεφ. 27.
8. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, τόμ. Α'.
9. Will Durant, *Παγκόσμιος Ιστορία του Πολιτισμού*, τόμ. Β', σελ. 51.
10. Κ. Παπαρρηγόπουλου, *Επίτομος Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, εκδ. Περγαμηνάι, Αθήναι 1955, σελ. 85.
11. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Εκδοτική Αθηνών, τόμ. Β', σελ. 275.
12. *Ιστορία της Ανθρωπότητας*, UNESCO, 1970, τόμ. Β', σελ. 795.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Jac. Fallmerayer, *Ιστορία της Αυτοκρατορίας της Τραπεζούντας*, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1984.
- Σάββα Ιωαννίδου, *Περί Πόντου και Τραπεζούντος*, εν Κωνσταντινουπόλει 1870.
- Γ.Κ. Σκαλιέρη, *Η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντος*, εν Αθήναις 1921.
- Α.Μ. Στρατηγόπουλου, *Ιστορία της Ελλάδος*, εκδ. Πατρίδος, Αθήναι 1934.
- Ξενοφώντος, *Ανάβασις*, εκδ. Παπύρου, Αθήναι 1938.
- Απολλώνιος ο Ρόδιος, *Αργοναυτικά*. Απολλόδωρος, *Βιβλιοθήκη*.
- Όμηρος, *Ιλιάς*.
- Ησίοδος, *Θεογονία*.

ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΩΝΗ ΑΠΟ
ΤΗΝ ΕΣΣΔ

«ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΥΤΟΝΟΜΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ» ΣΤΗ ΝΟΤΙΑ ΡΩΣΙΑ

Η ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΛΥΣΗ ΓΙΑ
ΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟ ΤΗΣ
ΕΣΣΔτου Χαράλαμπου Γ. Πολιτίδη¹

«Μόνον όταν ικανοποιήσουν οι ελεύθεροι λαοί την έντονη επιθυμία να είναι ίσοι ανάμεσα σε ίσους, σε όλες τις παραμέτρους της ανθρώπινης καθημερινότητας, μπορούν να επιστρέψουν στη σφαίρα της υλικής παραγωγής και ενεργά να μπουν στην οικονομία της αγοράς»

Η Μαύρη Θάλασσα είχε την ονομασία Πόντος Εύξεινος, δηλαδή φιλόξενη θάλασσα, από την αρχαιότητα. Τα παράλια της είναι η **ιστορική πατρίδα** των Ελλήνων Ποντίων.

Στα μέσα του 15ου αιώνα, μετά την κατάκτηση της περιοχής από την Οθωμανική αυτοκρατορία, οι Τούρκοι ονόμασαν τη θάλασσα «Καρά Ντενίζ». Την ονομασία αυτή οι παραθαλάσσιοι λαοί μετέφρασαν στη γλώσσα τους: Μαύρη Θάλασσα. Μεταξύ αυτών και οι Έλληνες, εννοώντας σε αντίθεση με τους κατακτητές, το πικρό νόημα της μοίρας.

Έτσι λοιπόν, είμαστε οι φιλόξενοι Έλληνες θαλασσινοί. Δε θα αναφερθώ σε ζητήματα που αποδεικνύουν το αυτόχθονο της Ελληνικής Εθνότητας στην περιοχή. Θα σημειώσω μόνο ότι η **βάπτιση της Ρωσίας** του Κιέβου ουσιαστικά έγινε μια χιλιετηρίδα πριν, στην ένδοξη Ελληνική πόλη **Σουγδέα** (πόλη Σουδάκ στην Κριμαϊκή περιφέρεια).

Παλιά, στα παραθαλάσσια, οι άνθρωποι τραγουδούσαν ένα τραγούδι που έλεγε: «*Ψαροκάικα γεμάτα κεφάλους, ο Κώστας έφερε από την Οδησό*».

Τι έχουμε να πούμε για σήμερα;

Ο Έλληνας Κώστας εκτοπίστηκε και πέθανε στην ξενιτειά². Οι κεφαλοι εξαφανίστηκαν επειδή η θάλασσα έμεινε χωρίς τον υπεύθυνο νοικοκύρη, ενώ

οι **αλλόφερτοι**, μη έχοντας ρίζες στην περιοχή –σαν τους νομάδες– και σε συνθήκες μονοπολισμού, διατάραξαν την οικολογική ισορροπία της θάλασσας και των παραθαλάσσιων περιοχών.

Οι σταλινικές διώξεις

Η νεώτερη ιστορία των Ελλήνων είναι τέτοια που αρχίζοντας από την **κολληχιποποίηση** μέχρι το τέλος του «**πατέρα των λαών**»³, η Ελληνική εθνότητα υποβάλλονταν συνεχώς σε μαζικές διώξεις και εξορίες. Η πολιτική της **γενοκτονίας** και της **αλλοτρίωσης**, αποτέλεσμα μιας διαβολικής στρατηγικής, εφαρμόστηκε με πρόγραμμα για την παραθαλάσσια περιοχή του **Σοβιετικού Πόντου**. Σταδιακά αποδυναμώθηκε ο συμπαγής ελληνικός πληθυσμός στις περιοχές του **Κρασοντάρ**, της **Κριμαίας**, της **Χερσονήσου του Κέρτς** και αλλού. Παράλληλα παροτρύνονταν και η αναγκαστική μετανάστευση, ενώ στα πρώτα στάδια των μεθοδεύσεων εφαρμόζονταν η εκτόπιση και προς την Ελλάδα. Εκτοπισμένοι στα Ανατολικά της χώρας, στην **Κεντρική Ασία**, ιδίως γέροι και παιδιά, πέθαιναν κατά χιλιάδες στις κακές συνθήκες από κρύο και λιμό. Στην μάζα των «**ειδικών μεταναστών**» βρέθηκε ουσιαστικά όλος ο λαός, οι πολεμιστές του μετώπου που επέστρεψαν από το Β΄ Παγκόσμιο Πό-

λεμο, οι αντιστασιακοί, οι απλοί αγρότες, οι επικεφαλής αγροτικών συνεταιρισμών, κομματικοί και μη, κ.ά.

Παρ' όλα αυτά οι Έλληνες «**πρωτεργάτες των στεππών**» χάρις στην εκ γενετής ιδιότητα της εργατικότητας, επέζησαν.

Στα τέλη της τέταρτης δεκαετίας, όλος ο ανατολικός παραθαλάσσιος χώρος του Ευξείνου Πόντου είχε στην ουσία του εκκενωθεί από τον Ελληνικό πληθυσμό. Εξακολουθούσε όμως να υφίσταται η σημαντική περιοχή των **Ελλήνων της Αζοφικής** (Μαριουπολιτών), οι οποίοι δεν είχαν υποστεί μαζική εκτόπιση επειδή όπως λέει ο λαός, επενέβη η **Πάσα Αγγελίνα** (Παρασκευή Αγγελίδου)⁴.

Η πλήρης περιθωριοποίηση των Ελλήνων και η προσπάθεια αφομοίωσης

Όμως ο στρατηγικός στόχος επετεύχθη και στις ελληνικές περιοχές της Αζοφικής. Αρχισε η **ανεξέλεγκτη ανέγερση** των γιγαντιαίων χαλυβουργείων, με αποτέλεσμα σε σύντομο χρονικό διάστημα, ο ελληνικός πληθυσμός να κατέβει από το 80% στο 5%!

Ο **μαζικός εποικισμός** με αλλόφερτους συνοδεύονταν από την προμελετημένη πολιτική αφομοίωσης. Η επαγγελματική σταδιοδρομία των νέων αποφοίτων και επιστημόνων συνδέονταν με την αλλαγή της δήλωσης της «εθνότητας». Με διάφορους τρόπους παροτρύνονταν οι μικτοί γάμοι, ενώ οι διάφοροι **αλλόφερτοι**, χρησμένοι διοικητές όλων των βαθμίδων, προκαλούσαν φόβο φέρνοντας σαν παράδειγμα την κακή μοίρα των εκτοπισμένων Ελλήνων και εκτόξευαν το **ανάθεμα** στη σύνδεση με την Ελληνική Εθνότητα. Παράλληλα

συνέχιζαν τον εποικισμό με νέα κύματα αλλόφερτων. Οι προσπάθειές τους έδωσαν «πλούσια σόδειά», διότι είναι γνωστό σε όλους ότι η απειλή εφαρμογής βίας (εκτοπισμός), και συνεπώς ο αποχωρισμός με την πατρογονική γη, λειτουργεί αλάνθαστα: αποθαρρύνει.

Η **παράδοση τραγωδία** ενός λαού, που οδηγήθηκε από το σύστημα σε αδιέξοδο, κλείνει στο ότι η νεολαία άρχισε να ντρέπεται για την ένδοξη ελληνική καταγωγή της και οι γονείς προσβλέποντας στη φυσική ακεραιότητα των απογόνων τους ενθάρρυναν την αφομοίωση.

Δηλαδή υπέστησαν εξολόθρευση οι απόγονοι των φευρετών της Δημοκρατίας, του λαού με πολύ σταθερή ιστορική μνήμη χιλιάδων χρόνων.

Οι επιπτώσεις της καταπίεσης στην ψυχολογία των Ελλήνων

Ως αποτέλεσμα της καταπίεσης, έγιναν αλλαγές και **παραμορφώσεις στην ψυχολογία** και στην πνευματική κατάσταση του ελληνικού πληθυσμού. Πολλοί έχουν ήδη χάσει **για πάντα** την αίσθηση της προσωπικής διασύνδεσης με τις υποθέσεις και τα προβλήματα της χώρας ή της περιοχής.

Και αυτό επειδή καταργήθηκε η εθνική εστία, η **κρατική συγκρότηση**. Χωρίς αυτήν ο άνθρωπος μετατρέπεται από πολίτη σε κάτι χωρίς καθορισμένα δικαιώματα. Συνέπεια αυτού είναι η μείωση της αίσθησης της κοινωνικής υπευθυνότητας μέχρι την τελική απόλειά της.

Τα γεγονότα της δεκαετίας του '30 και του '40 και γενικά όλης της ζωής στη τρέχουσα εκατονταετία, αφαιρέσαν από τον ελληνοποντιακό πληθυσμό τη σιγουριά για την **επόμενη μέρα**, κομμάτιασαν την πίστη για δυνατότητα **εθνικής και κοινωνικής δικαίωσης**. Η αβεβαιότητα για το μέλλον καταλαμβάνει όλο και περισσότερους ανθρώπους. Δηλαδή την πλειοψηφία.

Η καταπίεση συνεχίζεται

Η παράλογη πρακτική της καταπίεσης των Ελλήνων εξακολουθεί να υπάρχει και σήμερα. Φυσικά τροποποιημένη λόγω των διαφορετικών ιστορικών συνθηκών. Φανερό παράδειγμα αποτέλεσε η συζήτηση στη Βουλή, όταν ο «λαϊκός» βουλευτής **Καστάνοβ**, καταλαμβάνοντας το μικρόφωνο, έκανε κριτική ακόμα και σε εκείνα τα ψαλιδισμένα δικαιώματα τα οποία δίνουν ουσιαστι-

Η σημαία της «Ελληνικής Δημοκρατίας του Πόντου» σχεδιασμένη το 1919 από τον Γ. Θωμαΐδη η προσπάθεια για κρατική υπόσταση ξαναζωντανάει σήμερα στην ΕΣΣΔ.

κά πολύ λίγα πράγματα στους **αδικημένους λαούς** της ΕΣΣΔ⁵. Και όμως! Ο «κατήγορος» Καστάνοβ είναι πρόεδρος του μεγάλου κολχόζ «Πριμόρσκοε» της περιφέρειας του **Ντονιέτσκ**, όπου οι Έλληνες αποτελούν προς το παρόν το 80% του πληθυσμού. Θα έλεγε κανείς ότι σ' αυτή την περίπτωση έπρεπε να δείξει κατανόηση και στοιχειώδη πολιτική ευθεία διότι οι εκλογείς του είναι Έλληνες. Και όμως! Τα προσωπικά συμφέροντα και η **αλληλεγγύη του κατεστημένου** βρέθηκαν πιο ψηλά απ' όλα τα άλλα. Όπως μας έχουν ενημερώσει, στην περιοχή αρχίζει επιχείρηση **δημογραφικής αλλοίωσης** με μοχλό την παροχή περισσότερων διευκολύνσεων στους αλλόφερτους —αυτή τη φορά εξ ανατολών— και εργασιακή αποκατάσταση. Μοιράζονται κλήροι ακόμα και στους **μη Έλληνες** εργάτες της **Μαριούπολης**. Έτσι πραγματοποιείται ολοταχώς η διαδικασία της αραιώσης, ώστε πολύ γρήγορα να μειωθεί το ποσοστό των Ελλήνων κάτω από το μισό, ώστε να μη χαρακτηριστεί ο παραθαλάσσιος οικισμός **Πριμόρσκι εθνικός οικισμός**.

Σε μερικές περιοχές της **Κριμαίας** και του **Κρασνοντάρ**, εφευρίσκονται σήμερα διάφορα εμπόδια στην επιστροφή των εξορίστων στα πατρικά εδάφη. Π.χ. στην πόλη **Γελεντζίκ** δε δίνουν άδεια διαμονής των παιδιών στα σπίτια των γονιών τους. Αυτό στις σημερινές συνθήκες σημαίνει εκτόπιση στην Ελλάδα.

Άλλος χώρος είναι η **Αμπχάζια στη Γεωργία** όπου δόθηκαν κάποια δικαιώματα στους Ελληνοπόντιους, μετά από μακρόχρονη πάλη⁶. Αντίστοιχα δικαιώ-

ματα είναι ανύπαρκα για τους συμπατριώτες μας στην Ουκρανία και στη Ρωσική Ομοσπονδία. Παρ' όλα αυτά όμως η Γεωργία με τις 100.000 ελληνικού πληθυσμού είναι εκείνη που παράγει την πιο έντονη ροή προσφύγων. Μπορούμε να πούμε ότι και μετά από την **μισοεξασφάλιση εθνικών δικαιωμάτων**, οι Έλληνες των αναφερόμενων περιοχών για άλλη μια φορά θα υποστούν **τμηματική αφομοίωση**.

Οι Έλληνες φεύγουν... Νέα προσφυγιά

Έτσι οι Έλληνες φεύγουν! Η διαδικασία αυτή άρχισε ήδη και στα **νότια τμήματα της Ρωσίας**, ενώ παρόμοια διάθεση προδιαφαίνεται στους **Έλληνες της Μαριούπολης** ιδίως μετά από την εμφάνιση στις συγκεντρώσεις των εκεί αντικαθεστωτικών του συνθήματος: «Έξω οι Έλληνες από την Αζοφική».

Λαμβάνοντας υπ' όψη ότι γενικά οι εξελίξεις αναπτύσσονται πολύ γρήγορα, δεν είναι δύσκολο να προβλέψει κανείς το θλιβερό τέλος και το **σβήσιμο του Ελληνισμού** στις παραθαλάσσιες περιοχές της Μαύρης Θάλασσας στις πρώτες δεκαετίες της τρίτης χιλιετηρίδας. Για άλλη μια φορά τα χρώματα της Σοβιετικής Ελλάδας αδειάζουν. Ο σοβιετικός Ελληνικός λαός **διψά για αυτοδιάθεση**. Επειδή όμως δεν πιστεύει πια σε τίποτα προσπάθει να βρει **διέξοδο στη φυγή**. Πιστεύει ότι με την μετάβαση του στην Ελλάδα, στην άλλη άκρη του κόσμου, θα ζήσει στο κράτος του και θα πετύχει την εθνική του ανάπτυξη.

Οι διώξεις των εθνοτήτων αιτία της οικολογικής και της οικονομικής κρίσης

Η μοίρα μας μέχρι τώρα καθορίζεται «από τη Μόσχα». Δεν ξέρω αν ποτέ ρωτήθηκε κάποιος από τους σοβιετικούς Έλληνες. Στη Βουλή της χώρας η Εθνότητά μας αντιπροσωπεύεται μόνο από τον **Γαβριήλ Ποπόφ**⁷. Με την εκλογή του στη Δημαρχία της Μόσχας εμφανίστηκε στον κόσμο η ελπίδα για ριζική ίσως λύση του εθνικού ζητήματος στα πλαίσια της χώρας, με τη μορφή κρατιδίου.

Η επίλυση του εθνικού μας ζητήματος με βάση την **ισότητα** έχει την πρώτη θέση. Η αποσάρθρωση της κοινωνικής δομής της ΕΣΣΔ άρχισε όταν το πολιτικό κατεστημένο άρχισε να βιαιοπραγεί και να εκτοπίζει ολόκληρους λαούς με την κατηγορία των «εχθρικών λαών». Ο λαός μας πριν τις εκτοπίσεις, ευρισκόμενος στην ιστορική του πατρίδα, αγαπώντας τη γη του, ξέροντας τις ιδιαιτερότητές της, φέρονταν με ευλάβεια στο περιβάλλον και διατηρούσε κάποιο επίπεδο παραγωγικότητας. Η καταπίεση όμως και οι εκτοπίσεις οδήγησαν στη καταστροφή των **οικολογικών κύκλων** και της οικονομίας.

Η μη επίλυση του εθνικού προβλήματος με βάση την **ισότητα** στις σχέσεις των μικρών και μεγάλων εθνών λειτουργεί ως **πρώτη αιτία** αποσταθεροποίησης της κοινωνίας.

Η Ελληνική Αυτόνομη Δημοκρατία στη Ρωσία είναι η μόνη λύση

Η **επαναθεμελίωση** των ιστορικών δικαιωμάτων ενός λαού σε συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή και η **επαναδημιουργία** της κρατικής συγκρότησης είναι απαραίτητος όρος για να υπάρχει σταθερή οικονομική και πολιτική βάση⁸. Η παρότρυνση του προσφυγικού ρεύματος και η αναχώρηση από τη χώρα των **Ελλήνων**, των **Γερμανών** και των **Εβραίων** θα χειροτερεύσει περισσότερο την οικονομία.

Η φαινομενική-επιφανειακή υπόθεση, ότι η μαζική αναχώρησή τους θα καλμάρει τις αντιθέσεις ανάμεσα στις εθνοότητες, είναι ψευδαίσθηση. Εκτός από αυτό, η φυγή των Γερμανών, των Ελλήνων και των Εβραίων θα μειώσει πολύ τις δυνατότητες της διακηρυγμένης διαδικασίας για δημιουργία του **κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού**. Ενώ αντίθετως η επαναδημιουργία στη χώρα **Ελ-**

ληνικής και Γερμανικής κρατικής συγκρότησης⁹ θα δώσει στη μεγάλη ιδέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης ουσιαστικούς ρυθμούς. Θα τους κάνει γέφυρα, συνδέοντας τους λαούς της χώρας οικονομικά, πολιτιστικά και πολιτικά με την **Ευρώπη** και την **Αμερική** δια μέσου της **Ενωμένης Γερμανίας** και της **ισχυρής Ελληνικής διασποράς**. Επίσης, στις συνθήκες πολυεθνικού κράτους, θα συντελέσει στη σταθεροποίηση και ανάκαμψη της οικονομίας με την καθιέρωση στενών εμπορικών σχέσεων.

Στο πρώτο στάδιο είναι απαραίτητη η σταθεροποίηση του κοινωνικού συνόλου μέσω της αντιμετώπισης των εθνικών κρίσεων. Είναι απαραίτητο να δοθούν νομοθετικά ίδιες συνθήκες για τους μεγάλους και μικρούς λαούς σε αντίστοιχες **ανεξάρτητες περιοχές**. Σ' αυτές τις περιοχές θα συγκεντρωθούν αντίστοιχα οι λαοί που δεν έχουν χάσει την εθνική τους συνείδηση και εκφράζουν την πρόθεση να πραγματοποιήσουν το νόμιμο δικαίωμα για συγκρότηση στους τόπους της **ιστορικής πατρίδας**, με την επαναδημιουργία των καταργημένων **εθνικών κοινοτήτων** τους. Μόνον όταν ικανοποιήσουν οι ελεύθεροι λαοί την έντονη επιθυμία, να είναι ίσοι ανάμεσα σε ίσους σε όλες τις παραμέτρους της ανθρώπινης καθημερινότητας, μπορούν να επιστρέψουν στη σφαίρα της υλικής παραγωγής και ενεργά να μπου στην οικονομία της αγοράς.

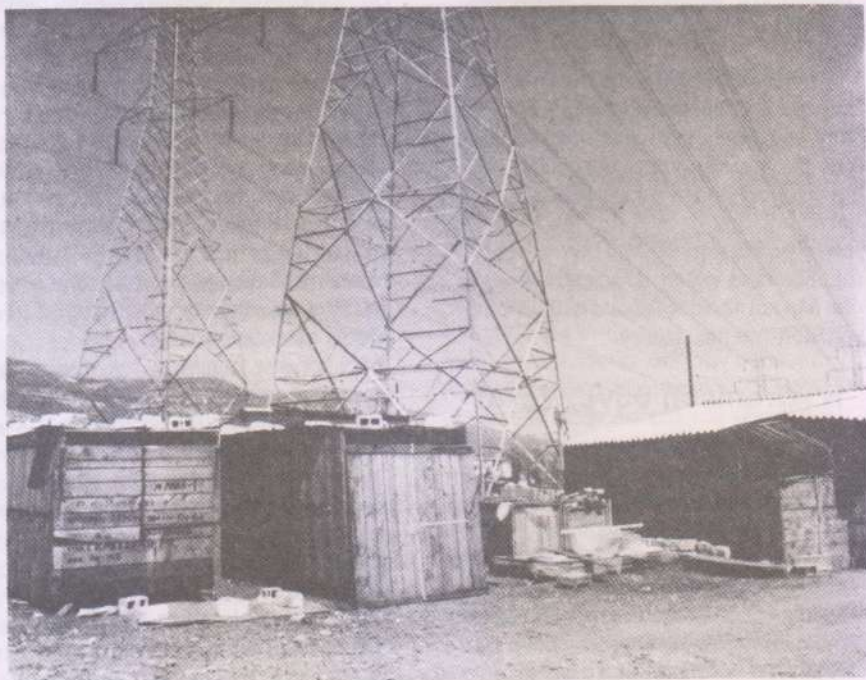
Η ομαλοποίηση της ζωής της χώρας και των λαών της μπορεί να γίνει πραγματικότητα μόνο μέσω επαναφοράς στα αρχικά δεδομένα. Οι φιγούρες – χρησιμοποιώντας σκακιστική ορολογία – πρέπει να ξαναποθετηθούν στις κανονικές τους θέσεις και να αρχίσει το παιχνίδι από την αρχή, πάνω σε **φυσιολογική εξελικτική βάση**.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις των ειδικών, όσον αφορά τις διεθνείς σχέσεις, στην επόμενη δεκαετία τον πλανήτη θα πλήξει έντονο **κύμα εθνικισμού**. Οι διεθνείς αιματηρές συρράξεις που εκδηλώνονται σε διάφορες περιοχές και ηπείρους αποτελούν τη θλιβερή επιβεβαίωση. Ένα άτομο οποιασδήποτε εθνότητας δε θα δεχθεί μισή ελευθερία, μισή αλήθεια, μισή αξιοπρέπεια, μισή ανάπτυξη του πολιτισμού και της γλώσσας του, όπως δε μπορεί μια γυναίκα να είναι μισοέγκυος.

Φαινόμενα που είναι ενάντια στο φυσιολογικό, είναι καταδικασμένα σε αποτυχία από τη στιγμή της επιπόνησής τους.

Οι αντίπαλοι της Ελληνικής Αυτονομίας

Οι πολέμιοι της επαναδημιουργίας της **σοβιετικής Ελληνικής Κρατικής συγκρότησης** αναφωνούν με πάθος ότι μεν έγινε λάθος, αλλά δεν επιτρέπεται να ξαναγίνει για δεύτερη φορά, διότι στις περιοχές αυτές εδώ και σαράντα χρόνια ζουν άλλοι άνθρωποι, οι

Μενίδι: η πρώτη προσπάθεια εγκατάστασης Ποντίων στην Ελλάδα.

οποίοι θα φέρουν αντίρρηση, όπως ήδη έγινε με τους Γερμανούς του Βόλγα όταν προσπάθησαν να ανασυστήσουν τη Δημοκρατία τους. Όμως γνωρίζουμε ότι η «παλλαϊκή διαμαρτυρία» στην περιοχή του Βόλγα οργανώθηκε από τους αντικαθεστωτικούς, οι οποίοι έχοντας ως στόχο να αποσπάσουν την προσοχή του κόσμου από τα αξιολύπητα αποτελέσματα της κοινωνικο-οικονομικής τους δραστηριότητας, προκάλεσαν την παραδοσιακή **γερμανοφοβία**. Γαντζωμένοι έτσι στην **αντιγερμανική εκστρατεία**, οι νεοφερμένοι «προστάτες του λαού και της γης», διατήρησαν τα πόστα τους¹⁰.

Οι υποστηρικτές της ιδέας στην Ελλάδα

Μια πρόχειρη έρευνα που πραγματοποιήσατο το 1989 στο περιβάλλον των Ελλήνων προσφύγων στην Ελλάδα έδωσε απρόσμενο αποτέλεσμα. Οι εγκατεστημένοι στην Ελλάδα για 3-4 χρόνια έχουν προσαρμοστεί και **δεν ανταποκρίνονται ευνοϊκά** στην ιδέα της Αυτονομίας. Οι αναμνήσεις της καταπίεσής τους στην ΕΣΣΔ είναι ακόμα έντονες.

Όμως όσο αυξάνει ο χρόνος διαμονής και ευημερίας στην Ελλάδα, δηλαδή όταν περάσουν τα 10 χρόνια, αυξάνει με γεωμετρική πρόοδο το ενδιαφέρον για την αρχική πατρίδα. Την ιδέα **Ελληνικής κρατικής συγκρότησης**

με την μορφή Αυτονομίας, στην ΕΣΣΔ στηρίζουν όλοι.

Την πεποίθηση ότι αυτό θα γίνει έδειξε η πλειοψηφία από τους εγκατεστημένους παλιότερα και μόνο το 4% των νεοεγκαταστημένων. Σε ερώτηση αν θα επέστρεφαν στα όρια της Ελληνικής Αυτονομίας, απάντησαν θετικά αρκετοί από τους εγκατεστημένους παλιότερα και ελάχιστοι από τους νεοεγκαταστημένους. Οι υπόλοιποι θεώρησαν μη πραγματοποιήσιμη την ιδέα της Αυτονομίας.

Επίλογος

Από τα δημοσιεύματα των ελληνικών εφημερίδων και της τηλεόρασης, προκύπτει ότι οι Έλληνοπόντιοι πρόσφυγες ανέδειξαν στο σύνολό τους τις θετικές πλευρές τους. Είναι πατριώτες, συνηθισμένοι στην επίμονη εργασία.

Μήπως κάνουμε πιο φτωχή τη χώρα¹¹ μας μη επιλύοντας το ζήτημα της αυτοδιάθεσης στα πλαίσια της ΕΣΣΔ για τους Έλληνες, Γερμανούς και Εβραίους;

Μήπως αδικούμε τον εαυτό μας;

Θα γίνει η **αναγέννηση των Ελλήνων** στη σοβιετική Ελλάδα, στα παράλια του Εύξεινου Πόντου;

Αυτή την ερώτηση απευθύνω σ' όλους τους λαούς της χώρας¹¹, στους κοινωνικούς φορείς και στους λαϊκούς βουλευτές όλων των περιοχών.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ο Χ.Γ. Πολιτίδης είναι μέλος του Κεντρικού Συμβουλίου του «**Πανενωσιακού Συνδέσμου Σοβιετικών Ελλήνων**» που έχει πρόεδρο το **Γαβριήλ Ποπόφ**. Είναι επίσης προϊστάμενος τμήματος και ανωτ. υπάλληλος του Συμβουλίου Υπουργών της Αυτόνομης Δημοκρατίας της **Αμπχάζιας**. Ο Χ.Γ. Πολιτίδης είναι από τους πρώτους Έλληνες αυτονομιστές της πόλης **Σοχούμι** και ο συντάξας την ανοιχτή επιστολή προς το Ανώτατο Σοβιέτ που δημοσιεύσαμε στο αφιέρωμα στον Ποντιακό Ελληνισμό στο 1ο τεύχος της *Ελλοτίας*.

2. Η πλειοψηφία των Ελλήνων των παράλιων περιοχών εκτοπίστηκε την δεκαετία του '40 στις περιοχές του Καζαχστάν, Ουζμπεκιστάν, Κιργιζίας, Σιβηρίας κ.λπ.

3. Η κολλεχτιβοποίηση, δηλαδή η βίαιη ένταξη των αγροτών σε μεγάλους κρατικούς συνεταιρισμούς, αρχίζει το **1928**. Ο θάνατος του Στάλιν, του «**πατέρα των λαών**», συμβαίνει το **1953**.

4. Η **Πάσα Αγγελίνα** ήταν η πρώτη γυναίκα οδηγός τρακτέρ της ΕΣΣΔ και είχε ανακηρυχθεί «**Ηρώας Σοσιαλιστικής Εργασίας**».

5. Ο εύστοχος όρος του Πολιτίδη «**αδικημένοι λαοί**» και ο αντίστοιχος του μεγάλου ιστορικού **Aleksand Nekrich** «**τιμωρημένοι λαοί**» αναφέρεται σε εκείνους τους μικρούς λαούς που υπέστησαν φοβερές διώξεις στην κατεύθυνση της αφομοίωσης και αποστερήθηκαν από κάθε εθνικό δικαίωμα. Τέτοιοι λαοί είναι: οι **Έλληνες** του Πόντου, οι **Γερμανοί** του Βόλγα, οι **Τάταροι** της Κριμαίας, οι **Κορεάτες** της Άπω Ανατολής, οι **Καλμούκοι**, οι **Ιγκούσοι** κ.ά.

6. Στη Γεωργία αρχίζουν να υπάρχουν παράνομες ελληνικές οργανώσεις από τη δεκαετία του '60.

7. Ενδεικτικό της ισχυρής ελληνικής συνείδησης είναι ότι ο Γαβριήλ Ποπόφ δηλώνεται ως «**Έλληνας**» και όχι ως «**Ελληνικής καταγωγής**».

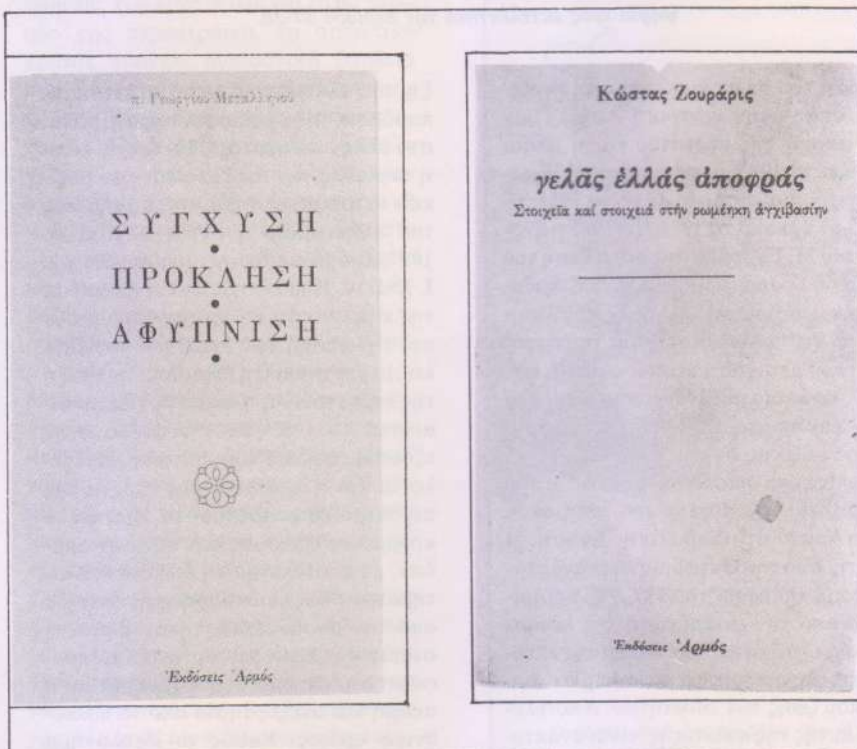
8. Μέχρι το 1938 υπήρχαν **4 αυτόνομες ελληνικές περιοχές** στην ΕΣΣΔ, με τάση επέκτασης αυτού του καθεστώτος παντού όπου υπήρχε συμπαγής Ελληνικός πληθυσμός. Οι αυτόνομες περιοχές καταργούνται το 1938 από το Στάλιν.

9. Μέχρι το 1937 υπήρχε, στην περιοχή του Βόλγα, «**Σοβιετική Σοσιαλιστική Γερμανική Δημοκρατία**». Οι Γερμανοί του Βόλγα (**Νέμτσι**, στα ρώσικα) ξεπερνούν σήμερα τα 2 εκατομμύρια.

10. Οι πολέμιοι της Ελληνικής Αυτονομίας έχουν στο στόχαστρο το Γαβριήλ Ποπόφ, κατηγορώντας τον ότι δημιουργεί στο Δημαρχείο της Μόσχας «**Ελληνική μαφία**».

11. Με την έκφραση «**χώρα**», ο Πολιτίδης σε όλο το κείμενο εννοεί την **ΕΣΣΔ**.

Μετάφραση: Χρήστος Σοφιανίδης
Επιμέλεια-σημειώσεις: Βλάσης Αγτζίδης

Η Ελληνική Εθνική Ταυτότητα των Ποντίων της Σοβιετικής Ένωσης

της Μαρίας Βεργέτη

Το 1918 ο πληθυσμός των Ελλήνων του Πόντου στη Σοβιετική Ένωση ανέρχεται σε 700.000¹. Ο αριθμός αυτός περιλαμβάνει Έλληνες του Μικρασιατικού Πόντου, που έχουν καταφύγει στη Σοβιετική Ένωση λόγω των διωγμών των Νεοτούρκων εναντίον τους την περίοδο 1914-1924, και Πόντιους μόνιμα εγκατεστημένους σε περιοχές οι οποίες αποτελούν παραδοσιακούς χώρους υποδοχής Ελλήνων προσφύγων από τον Πόντο της Μικράς Ασίας, όπως η Υπερκαυκασία (σημερινές σοβιετικές σοσιαλιστικές δημοκρατίες της Γεωργίας, Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν), η Ουκρανία και η Νότια Ρωσία. Από το 1918 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1920 παρατηρείται το πρώτο κύμα μαζικής μετανάστευσης Ελληνοποντίων από τη Σοβιετική Ένωση προς το ελληνικό κράτος. Αποτελείται από τους πρόσφυγες από το μικρασιατικό Πόντο, αλλά και από μόνιμους κάτοικους, που καταφεύγουν στον ελλαδικό χώρο κάτω από την πίεση των συνεπειών ιστορικών γεγονότων, όπως η Οκτωβριανή επανάσταση του 1917, η εθνιστική πολιτική που ασκείται από τους μενσεβίκους στη Γεωργία², η προέλαση του τουρκικού στρατού στον Καύκασο το 1918³, η βία την οποία η αρμενική κυβέρνηση ασκεί στη στρατολόγησή τους⁴, η αποτυχημένη εκστρατεία της Αντάντ στην Ουκρανία εναντίον των μπολσεβικικών στρατευμάτων το 1919⁵.

Οι Έλληνες του Πόντου, που δεν κατορθώνουν ή δεν επιθυμούν να μεταναστεύσουν στο ελληνικό κράτος τη δεκαετία του 1920, αποτελούν πληθυσμό με ελληνική εθνική ταυτότητα, ο οποίος τα επόμενα εξήντα χρόνια βρίσκεται εγκλωβισμένος σ' ένα πολυεθνικό κράτος, όπου διαφορετικές θεωρίες και πολιτικές πρακτικές για τον εθνισμό και το διεθνισμό καθορίζουν, όχι μόνο τη δυνατότητα διατήρησης και μετεξέλιξης της συλλογικής του ταυτότητας, αλλά και το δικαίωμα παραμονής στον τόπο διαμονής του, στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας, ή τη βίαιη μετανά-

Συνδιάσκεψη Ελλήνων δασκάλων της ΕΣΣΔ στο Κρασνοντάρ το 1925. Η κεντρική επιγραφή γράφει: «ΖΗΤΩ ΤΟ 1ον ΣΟΒΑΡΟΝ ΒΗΜΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΩΝ». Η πλειοψηφία τους εκτελέστηκε την περίοδο 37-38.

στευσή του σε απομακρυσμένες περιοχές, όπως στην κεντρική Ασία. Πριν την εποχή της περεστρόικα, η οποία αρχίζει το 1985, μεταναστευτικά κύματα παρουσιάζονται το 1939, το 1957, το 1965-67 και από το 1974. Το 1985 η άνοδος του Μ. Γκορμπατσώφ στη θέση του Γενικού Γραμματέα του Κ.Κ.Σ.Ε. καθορίζει την αρχή της πολιτικής που δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την εμφάνιση του μεταναστευτικού κύματος του 1987, το οποίο αυξάνεται σημαντικά το 1988 και από το 1989 παίρνει το χαρακτήρα μαζικής φυγής.

Τρεις είναι οι ιστορικές περιόδους που ρυθμίζουν την πορεία του ποντιακού ελληνισμού στη Σοβιετική Ένωση. Η πρώτη, από την Οκτωβριανή επανάσταση του 1917 μέχρι το 1937, χαρακτηρίζεται από την επικράτηση της λενινιστικής ιδεολογίας και πολιτικής ελευθερίας της μητρικής γλώσσας και του τρόπου ζωής των εθνοτήτων. Αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής είναι ανάπτυ-

ξη του ελληνοποντιακού πολιτισμού, παρόμοια της οποίας δεν παρατηρείται στο ελληνικό κράτος. Η δεύτερη, είναι η περίοδος των διώξεων και των μαζικών εκτοπίσεων σημαντικού τμήματος του πληθυσμού, η οποία αρχίζει το 1937, εποχή απόλυτης κυριαρχίας του Ι. Στάλιν. Η ιδεολογία και οι συνέπειες της σταλινικής πολιτικής, καλύπτουν και την εποχή των διαδόχων του Στάλιν, μέχρι την τρίτη περίοδο, την εποχή της περεστρόικα, η οποία αρχίζει ουσιαστικά το 1985⁶ με την άνοδο στην εξουσία του Μ. Γκορμπατσώφ. Η ιδεολογία και η πρακτική της εποχής της περεστρόικα επιτρέπουν να αναφανεί ο κρυμμένος εθνισμός των εθνικών ομάδων, με αποτέλεσμα τη διεκδίκηση αιτημάτων όπως επιστροφή στην πατρίδα από την οποία εκδιώχτηκαν βίαια τη σταλινική περίοδο, αυτονομία, προσάρτηση σε ομοεθνή δημοκρατία, ή ακόμη και ανεξαρτησία από το πολυεθνικό κράτος. Καθώς το ιδεολόγημα

του λενινισμού καταρρέει, οι εθνιστικές ταραχές οξύνονται, με αποτέλεσμα έθνη με εθνικό κράτος αναφοράς να έχουν, λόγω και του ανοίγματος των συνόρων, τη δυνατότητα της μετανάστευσης στο ομοεθνές κράτος. Σ' αυτή την κατηγορία εντάσσονται και οι Έλληνες του Πόντου, στους οποίους παρουσιάζεται και η τάση για τη διεκδίκηση αυτόνομης περιοχής και η τάση μετανάστευσης προς το ελληνικό κράτος. Η περιοχή για την οποία προτείνεται η ελληνική αυτονομία είναι στις βορειοανατολικές ακτές της Μαύρης Θάλασσας, που βρίσκονται στη Σοβιετική Δημοκρατία της Ρωσίας. Το 1990 το αίτημα εξετάζεται επίσημα από τις σοβιετικές αρχές, οι οποίες συμφωνούν, με την προϋπόθεση να συμφωνήσει και ο τοπικός πληθυσμός, γεγονός που για τη συγκεκριμένη περιοχή (Κουμπάν) θεωρείται εφικτό. Προς όφελος της δεύτερης τάσης λειτουργεί αυξανόμενα η προκαλούμενη αναταραχή από τα αιτήματα άλλων εθνών στους τόπους διαμονής σημαντικού ποντιακού πληθυσμού, όπως στην κατεχοχην ευαίσθητη σε εθνιστικές ταραχές περιοχή της Υπερκαυκασίας και στις ασιατικές μουσουλμανικές δημοκρατίες, στις οποίες αναπτύσσεται ο ισλαμικός φανατισμός παράλληλα με την τουρανική αφύπνιση και τοπικούς εθνισμούς.

Και στις τρεις περιόδους, η ελληνική εθνική ταυτότητα διατηρείται ισχυρή. Στην περίοδο της λενινιστικής αντιμετώπισης των εθνοτήτων και στην περίοδο της περεστρόικα, το σοβιετικό κράτος παρέχει ουσιαστική βοήθεια στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και των διακριτικών πολιτισμικών προτύπων. Αλλά ακόμη και στα δύσκολα χρόνια των σταλινικών διώξεων, όταν οι νεότερες γενιές χάνουν την ιστορική μνήμη τη σχετική με τα γεγονότα στο μικρασιατικό Πόντο, η Ελλαδολατρεία που διακατέχει την οικογένεια μεταβιβάζεται ταυτόχρονα με την ταυτότητα σαν συναίσθημα ταύτισης και σαν δράση-αλληλεγγύη των «Ρωμαίων»⁷ στον διαφορετικό απ' αυτούς κοινωνικό περίγυρο. Ο καθοριστικός ρόλος της οικογένειας και του άμεσου κοινοτικού περιγύρου στη διατήρηση της ελληνικής εθνικής ταυτότητας, φαίνεται στο παρακάτω απόσπασμα άρθρου: «*Εν πάσει περιπτώσει, ο συγγραφέας αυτού του άρθρου είναι γιος αγρότη. Γεννήθηκε στον Καύκασο, σε μια περιοχή που χαρακτηριζόταν από σχεδόν πλήρη αγραμματοσύνη. Το πρώτο πράγμα που έμαθε από τον κοινωνικοϊστορικό τομέα (εκτός από το γεγονός ότι η γενιά του κατάγεται από τον ορεινό οικισμό της Σάντας, που βρίσκεται νο-*

τιοανατολικά της Τραπεζούντας) ήταν η μισομυθολογική αφήγηση του θείου του, Ονούφριου, που τον έπαιρνε μαζί του από ηλικία πέντε χρονών στα χωράφια, ασφαλώς όχι για να δουλέψει, παρά το ότι τον αποκαλούσε «εργαζόμενο», αλλά για να παίρνει «μαθήματα ιστορίας». Πιο συγκεκριμένα επρόκειτο για την ιστορία των ελληνοπερσικών πολέμων και ειδικότερα για τη μάχη των Θερμοπυλών. Με ενθουσιασμό, που διαποτιζόταν από δραματικές νότες, ο θεός Ονούφριος δηγόταν τη μονομαχία του βασιλιά Λεωνίδα και των ανδρών του εναντίον των αναρίθμητων εχθρών. Όπως έλεγε με πεποίθηση ο θεός, τώρα πια μακαρίτης, ο πανίσχυρος Λεωνίδας, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους Έλληνες που πολεμούσαν στο πλευρό του, ήταν άτρωτος. Είχε όμως ένα αδύνατο σημείο: τη φτέρνα του... Αν δεν ήταν αυτή η καταραμένη φτέρνα..., διηγόταν συντριμμένος ο θεός και σώπαινε..., μάλλον για να δημιουργήσει στον ακροατή του ένα αίσθημα συμπάθειας για το Λεωνίδα, ενώ ταυτόχρονα συνειδητοποιούσε με θλίψη το ρόλο που παίζει το Συμβάν στην Ιστορία. Στη συνέχεια, χτυπώντας ξαφνικά με τη γροθιά του το πρώτο αντικείμενο που έπεφτε στα χέρια του, συνέχιζε με αγανάκτηση κι οργή: «Ανάμεσα όμως στους Έλληνες βρέθηκε ένας αχρείος -καταραμένος νάναι- ο οποίος πρόδωσε στους Πέρσες το μυστικό του Λεωνίδα». Δίχως να υποψιά-

ζεται, ότι συνένωνε σ' ένα πρόσωπο τον ιστορικό Λεωνίδα και το μυθικό Αχιλλέα, ο θεός συνέχιζε: «Φυσικά, το πρώτο βέλος, που εκτοξεύθηκε από κάποιον Πέρση πέτυχε τη φτέρνα και έριξε κάτω το γίγαντα Λεωνίδα... Σήμερα δεν γεννιούνται πια τέτοιοι γίγαντες» -έλεγε με θλίψη καθώς τελείωνε την αφήγησή του. Εννοείται, ότι ο συγγραφέας του άρθρου τότε ακόμη δεν ήξερε ποιοί ήταν οι Πέρσες, ένωθε όμως ότι αυτοί δεν ήταν «δικοί του».

Εκτός από το θείο του του Ονούφριου, ο συγγραφέας άκουγε από μικρός τους λαϊκούς τραγουδιστές και ποιητές του Καυκάσου και ήξερε το τουρκικό έπος «Κιόρογλου», την αφήγηση «Ο λαϊκός τραγουδιστής και ποιητής Γκαλίμπ», καθώς και το θρυλικό ποίημα για τη μονομαχία του Βορόντσφ και του Σαμίλ. Περισσότερο όμως απ' όλα ήταν διαδεδομένοι, στην περιοχή που γεννήθηκε και όπου πέρασε τα παιδικά του χρόνια και τα νιάτα του, οι θρύλοι για το Μέγα Αλέξανδρο (τον οποίο συχνά αποκαλούσαν Αλέξανδρος ο Μακεδονίδης). Θα μείνει για πάντα αξέχαστος ένας βοσκός από το γειτονικό χωριό, ο οποίος από έναν άλλο βοσκό είχε μάθει απέξω το θρύλο για τις εκστρατείες του Μέγα Αλέξανδρου, για τον οποίο μπορούσε να αφηγείται για ολόκληρες ώρες, αναβάλλοντας συχνά τη συνέχεια της αφήγησής του για τις επόμενες μέρες. Με λίγα λόγια, σπάνια μπορεί κανείς να συναντήσει

Ο Ελληνικός Θίασος του Σοχούμι, 1935. (αρχείο Ε. Ξυνοπούλου).

«Έλληνα, εν πάσει περιπτώσει Ελληνοπόντιο, που να μη θυμάται τη συγγένεια και τα πραγματικά ή φανταστικά κατορθώματα των προγόνων του, άσχετα από το αν πρόκειται για κατορθώματα του πρόσφατου ή του πολύ μακρινού παρελθόντος».

Σήμερα οι 500.000 Έλληνες ποντιακής καταγωγής της Σοβιετικής Ένωσης ζουν σε διαφορετικές και πολύ απομακρυσμένες μεταξύ τους περιοχές της χώρας. Η μεγαλύτερη πληθυσμιακή συγκέντρωση παρατηρείται στις σοβιετικές δημοκρατίες της Υπερκαυκασίας (κυρίως στη δημοκρατία της Γεωργίας και λιγότερο στις δημοκρατίες της Αρμενίας και του Αζερμπαϊτζάν), της Ουκρανίας (κυρίως στην περιοχή της Κριμαίας), της Ρωσίας, του Καζαχστάν, του Ουζμπεκιστάν, της Κιργισίας, αλλά ακόμη και στη Σιβηρία. Οι περιοχές της Γεωργίας, Αρμενίας, Ουκρανίας και Ρωσίας αποτελούν παραδοσιακούς χώρους υποδοχής Ποντίων προσφύγων από το μικρασιατικό Πόντο. Οι ελληνοποντιακές κοινότητες των άλλων δημοκρατιών δημιουργούνται από τους εκτοπισμένους συμπαγείς ποντιακούς πληθυσμούς της σταλινικής περιόδου, και ειδικότερα δημιουργούνται τα χρόνια 1942, 1944, 1946 και 1949.

Η ιστορία του ποντιακού ελληνισμού της Σοβιετικής Ένωσης, από την Οκτωβριανή επανάσταση του 1917 μέχρι σήμερα, είναι άγνωστη. Οι πρώτες προσπάθειες καταγραφής της ιστορίας και περιγραφής της κοινωνικής δομής των ελληνοποντιακών κοινοτήτων, αρχίζουν το 1987⁹, αλλά είναι αποσπα-

σματικές, με χρονικά κενά και για ορισμένες περιοχές. Αυτό οφείλεται κυρίως στο ότι οι πληροφορίες ουσιαστικά αντλούνται από προσωπικές μαρτυρίες των νεοφερμένων, οι οποίοι όμως προέρχονται από πληθυσμό με διασπορά σε πολύ διαφορετικές και απομακρυσμένες μεταξύ τους περιοχές και με διαφορετικές ιστορικές πορείες κατά τόπο εγκατάστασης των ίδιων ή των οικογενειών τους τη δεκαετία του 1940. Η πληροφόρηση από δευτερογενείς πηγές, κυρίως ελληνοσοβιετικά έντυπα, είναι επίσης περιορισμένη, γιατί η δημοσιοποίηση των γεγονότων της σταλινικής περιόδου είναι πρόσφατη. Στην ξένη βιβλιογραφία, πληροφορίες για τις σταλινικές διώξεις εναντίον του ελληνοποντιακού πληθυσμού παρουσιάζονται επίσης σε περιορισμένη έκταση¹⁰. Η σημαντικότερη ίσως συνεισφορά των δευτερογενών πηγών στη γνώση της ελληνοποντιακής κοινωνίας στη Σοβιετική Ένωση προέρχεται από τα έντυπα των ποντιακών συλλόγων και από βιβλία που εκδίδονται μετά το 1989.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. Μιχ. Χρ. Αιλανό, *Το Έργον της Ελληνικής Περιθάλψεως* (Αθήνα: Εκδ. Γραφείου Τύπου Υπουργείου Εξωτερικών, 1921), σελ. 88.

2. Αυτό αφορά σημαντικό τμήμα του ελληνοποντιακού πληθυσμού της Τσάλκας, περιοχής της ορεινής Γεωργίας. Βλ. Θ. Κεσίδη, «Η Εδαφική Διάταξη των Ελλήνων της ΕΣΣΔ», *Νέοι Καιροί. Σοβιετικό Πολιτικό Περιοδικό 3* (Μάρτης 1989): 38.

3. Η προσάρτηση της περιοχής του Καρς στην τουρκική επικράτεια πραγματοποιείται το 1918. Για την ιστορία της περιοχής βλ. Χρήστο Σαμουηλίδη, *Το Χρονικό του Καρς* (Αθήνα: Εκδ. Γκοβόστη, Αχρονολόγητο).

4. Βλ. Γαβριήλ Καραπατάκη, «Υπόμνημα Περί των Καυκασίων Μεταναστών και των Προσφύγων του Πόντου», *Ποντιακή Εστία 3* (Μάιος-Ιούνιος 1975): 29.

5. Η συμμετοχή της Ελλάδας με 23.000 στρατιώτες στην αποτυχημένη αντιμπολσεβικική εκστρατεία της Αντάντ (Ιανουάριος-Μάιος 1919) έχει καταστροφικές συνέπειες για τις ελληνικές κοινότητες, καθώς χιλιάδες Έλληνες εγκαταλείπουν πανικόβλητοι τα σπίτια τους ακολουθώντας την υποχώρηση του ελληνικού στρατού. Για τις συνέπειες της εκστρατείας στις ελληνοποντιακές κοινότητες της περιοχής, βλ. Αλέξη Αλεξανδρή, «Η Ανάπτυξη του Εθνικού Πνεύματος των Ελλήνων του Πόντου 1918-1922: Ελληνική Εξωτερική Πολιτική και Τουρκική Αντίδραση», *Μελέτηματα Γύρω Από τον Βενιζέλο και την Εποχή του* (Αθήνα: Εκδ. Φιλιπότη, 1980), σελ. 440-441, και Γεώργιο Η. Σακκά, *Η Ιστορία των Ελλήνων της Τριπόλεως του Πόντου* Δεύτερη Έκδοση (Αθήνα, 1979), σελ. 218.

6. Ήδη κάποιες μεταρρυθμίσεις αρχίζουν από την εποχή που Γενικός Γραμματέας του Κ.Κ.Σ.Ε. είναι ο Γ. Αντρόπωφ, τον οποίο μετά το θάνατό του διαδέχεται για λίγους μήνες ο Κ. Τσερνένκο.

7. Οι Έλληνες του Πόντου αυτοαποκαλούνται «Ρωμαίοι», έννοια ταυτόσημη με το «Έλληνες» (Ρωμιοί).

8. Θ. Κεσίδη, «Η Εδαφική Διάταξη των Ελλήνων της ΕΣΣΔ», *Νέοι Καιροί. Σοβιετικό Πολιτικό Περιοδικό 3* (Μάρτης 1989): 36.

9. Τότε πρωτοεμφανίζονται άρθρα στον ημερήσιο τύπο και αρχίζει, σε εθνικό επίπεδο, η πληροφόρηση για την ιστορία του ποντιακού ελληνισμού της Σοβιετικής Ένωσης, από τα έντυπα και τις εκδηλώσεις των ποντιακών συλλόγων, και στη συνέχεια από τις εισηγήσεις στο Β' Παγκόσμιο Ποντιακό Συνέδριο, το οποίο πραγματοποιείται το 1988 στη Θεσσαλονίκη.

10. Για παράδειγμα, στο βιβλίο του Robert Conquest, *The Nation Killers* (London, 1970), σελ. 110-111, αναφέρεται ότι το 1944 οι Έλληνες της Κριμαίας εξορίζονται στο Καζαχστάν και ότι στις 14 Ιουνίου 1949, οι Έλληνες της Μαύρης Θάλασσας εξορίζονται μετά από προειδοποίηση δύο ωρών.

11. Το 1989 εκδίδεται στα ελληνικά το

βιβλίο του Ανδρέα Η. Ζαπάντη, *Ελληνο-Σοβιετικές Σχέσεις 1917-1941* (Αθήνα: Εκδ. «Εστία»), του οποίου η πρώτη έκδοση είχε πραγματοποιηθεί στα αγγλικά το 1982. Το βιβλίο παρουσιάζει και τις διώξεις του ελληνικού πληθυσμού της Σοβιετικής Ένωσης. Ο συγγραφέας δεν αναφέρει ονομαστικά τον ποντιακό ελληνισμό, αλλά παρέχει πολύτιμες πληροφορίες αφενός για τους διωγμούς σε περιοχές κατοικούμενες από Πόντιους, αφετέρου για την ξένη βιβλιογραφία, τη σχετική με τις διώξεις, από τη δεκαετία του 1950. Το 1990 εκδίδεται το βιβλίο του Βλάση Αιγυζιάνη, με τίτλο *Ποντιακός Ελληνισμός. Από τη Γενοκτονία και το Σταλινισμό στην Περεστρόικα* (Θεσσαλονίκη: Εκδ. Αφών Κυριακίδη), το οποίο στηρίζεται κυρίως σε προφορικές μαρτυρίες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αιγυζιάνης Βλάσης. *Ποντιακός Ελληνισμός. Από τη Γενοκτονία και το Σταλινισμό στην Περεστρόικα*. Θεσσαλονίκη: Εκδ. Οίκος Αδελφών Κυριακίδη, 1990.

Αιλιανός Μιχ. Χρ. *Το Έργον της Ελληνικής Περιθάλψεως*. Αθήνα: Εκδ. Γραφείου Τύπου Υπουργείου Εξωτερικών, 1921.

Αλεξανδρής Αλέξης, Αλλαμανή Έφη, Αναστασιάδου Ιφιγένεια, Βερέμης Θάνος, Γαρδίκια-Κατσιαδάκη Ελένη, Δημαράς Αλέξης, Δημητρακόπουλος Οδυσσεύς, Edgar William, Κολιόπουλος Γιάννης, Λεονταρίτης Γεώργιος, Μανούσακας Μ.Ι., Οικονόμου Νίκος, Παναγιωτοπούλου Κρίστα, Παπαδάκη-Χριστουλάκη Α., Παπακοσμάς Βίκτωρ, Πετσάλης-Διομήδης Ν., Πικρός Γιάννης, Πλουμίδης Γεώργιος, Πόρτολος Δημήτρης, Jordan-Sima Const. και Τσελίκα Βαλεντίνη. *Μελετήματα Γύρω Από τον Βενιζέλο και την Εποχή του*. Αθήνα: Εκδ. Φιλιππότη, 1980.

Conquest Robert. *The Nation Killers*. London, 1970.

Ζαπάντης Ανδρέας. *Ελληνο-Σοβιετικές Σχέσεις 1917-1941*. Αθήνα: Εκδ. «Εστία», 1989.

Καραπατάκης Γαβριήλ. «Υπόμνημα Περί των Καυκασίων Μεταναστών και των Προσφύγων του Πόντου». *Ποντιακή Εστία* 3 (Μάιος-Ιούνιος 1975): 28-33.

Καρπόζηλος Απόστολος. «Ρωσο-Ποντιακά». *Αρχείον Πόντου* 38 (1984): 153-176.

Καρρ, Έντουαρντ Χάλετ. *Ιστορία της Σοβιετικής Ενώσεως. Α' 1917-1923*. Μετάφραση Πρώτου Τόμου: Παππάς Ανδρέας. Μετάφραση Δεύτερου Τόμου: Γκαργκάνας Πάνος και Αρβανίτης Φοίβος. Μετάφραση Τρίτου Τόμου: Ζεμπίλας Ανδρέας. Αθήνα: Εκδ. Υποδομή, 1982 (Γ' Τόμος), 1978 (Β' Τόμος), 1977 (Α' Τόμος).

Κεσιδής Θεοχάρης. «Η Εδαφική Διάταξη των Ελλήνων της ΕΣΣΔ». *Νέοι Καιροί. Σοβιετικό Πολιτικό Περιοδικό* 3 (Μάρτης 1989): 36-39.

Λαυρεντίδης Ισαάκ Νικ. *Οι εκ Σοβιετικής Ενώσεως Έλληνες Ποντιακής Καταγωγής και τα εκ της Συνθήκης της Λωζάννης Δικαιώματά των*. *Αρχείον Πόντου. Παράρτημα 15*, 1986.

Λένιν Β.Ι. *Το Δικαίωμα των Εθνών για Αυτοδιάθεση*. Αθήνα: Εκδ. Ειρήνη, 1975.

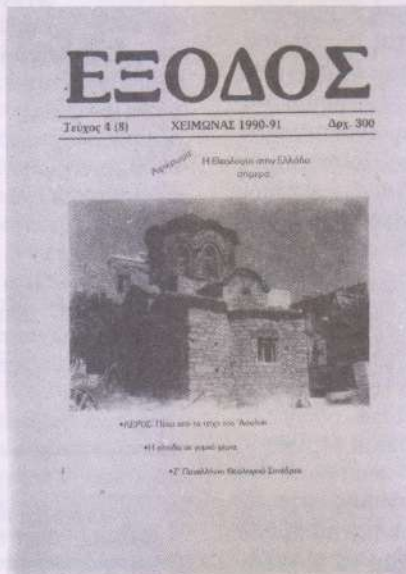
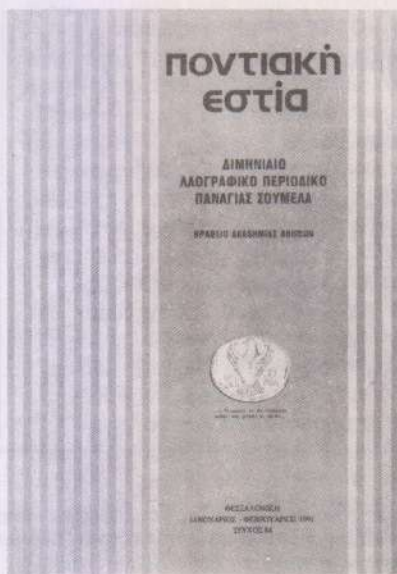
Ντώντσερ Ισαάκ. *Στάλιν. Πολιτική Βιογραφία*. Δύο Τόμοι. Μετάφραση: Δρίβας Μ. Δεύτερη Έκδοση. Αθήνα: Εκδ. Χρησμός, 1971.

Ποπόφ Γαβριήλ. «Πρόταση για Ένα «Ελληνικό Μοντέλο» Εθνικής Αυτονομίας της Ελληνικής Ομογένειας στην Ε.Σ.Σ.Δ.» *Νέα της Μόσχας Δεκαπενθήμερη Εφημερίδα* (24 Σεπτεμβρίου 1986): 16.

Σακκάς Γεώργιος Η. *Η Ιστορία των Ελλήνων της Τριπόλεως του Πόντου*. Δεύτερη Έκδοση. Αθήνα: Εκδ. 1979.

Σαμουηλίδης Χρήστος. *Το Χρονικό του Καρς*. Αθήνα: Εκδ. Γκοβόστη, Αχρονολόγητο.

Φωτιάδης Κώστας. *Ο Ελληνισμός της Κριμαίας. Μαριούπολη, Δικαίωμα στη Μνήμη*. Αθήνα: Εκδ. Ηρόδοτος - Κέντρο Ποντιακών Μελετών, 1990.

ΓΝΩΡΙΜΙΑ ΜΕ ΔΥΟ ΒΟΡΕΙΟΗΠΕΙΡΩΤΕΣ ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ

Δύο συγκλονιστικές μαρτυρίες και μία πρώτη συζήτηση

Τόν Νίκο Λέξο και το Γιώργο Πράσο δέν τούς γνωρίζαμε προσωπικά, μόνο όσα διαβάσαμε στίς εφημερίδες. Ούτε αὐτοί γνώριζαν τίποτα γιά μάς, μόνο πώς εἴμαστε πατριώτες. Ἡ γνωριμία ἦταν ζεστή ἀπ' τήν ἀρχή. Ἡ πρώτη ἐντύπωση ἦταν ἡ ἐκπληξη γιά τά θαυμάσια ἑλληνικά τους. Δέν γνώριζαν τήν Ἑλλοπία. Ἐριξαν μιά ματιά στά περιοδικά κι ἀρχισαν νά μάς μιλοῦνε. Χωρίς φόβο, χωρίς ἐπιφύλαξη. Θέλουν νά μιλήσουν, νά ἀκουστοῦν — ἔτσι συνεχίζουν τόν ἀγώνα πού ξεκίνησαν. «Τό δίκιο μόνο θέλουν νά δοῦνε ὅλοι» λέει ὁ Γιώργος Πράσος. Μίλησαν λοιπόν καί μάς συγκλόνισαν.

Καθώς προχωροῦσε ἡ ἀφήγησή τους, ἀναδυόταν μέσα ἀπό τά λόγια τους τό πνεῦμα ἐνός μαχόμενου, ἀκατάβλητου ἑλληνισμοῦ. Ἐνα πνεῦμα ζωντανό, μέ σάρκα καί ὀστά, νά προκαλεῖ τόν στενόκαρδο ἑλλαδίτικο ἐφησυχασμό τῶν πολλῶν, νά θερμαίνει τίς καρδιές τῶν λίγων μέ τήν πίστη πώς ἡ Ρωμοσύνη δέν ἐχάλασε ἀκόμα.

Τίς ἀφηγήσεις τους, τήν προσωπική μαρτυρία τοῦ καθενός τίς παραθέτουμε αὐτούσιες, ὅπως μαγνητοφωνήθηκαν. Εἰκονογραφοῦν αὐθεντικά τήν πίστη, τόν ἀγῶνα, τό σθένος τῶν δύο αὐτῶν ἀγωνιστῶν. Τόν προσωπικό τους ἀγῶνα, γιά ἀνθρωπιά καί ἀξιοπρέπεια. Καί τόν ἀγῶνα ἐνός κομματιοῦ τοῦ ἔθνους, ἐνός πολιτισμοῦ, ν' ἀντισταθεῖ στόν ἀφανισμό, νά κρατήσῃ μέ πείσμα τήν ἐθνική του ταυτότητα. «Στό σπίτι μου, στή Β. Ἠπειρο, ὑπάρχει ἕνα γενεαλογικό δέντρο τοῦ γένους Λέξου. Αὐτό ἀρχίζει ἀπό τό 1412 ὡσότου σήμερα, μέ τά ὀνόματα τοῦ καθενός πού πέρασε ἀπό τή ζωή μέχρις ἐμένα. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἐμεῖς εἴμαστε ἀπό τό 1412 ὡς τά σήμερα Ἕλληνες» μάς εἶπε ὁ Νίκος. Κι ὁ Γιώργος γεννήθηκε «ἐχθρός τοῦ λαοῦ» γιατί ὁ παππούς του ἀρνήθηκε τό '44 νά γίνει ἀλβανοδόσκαλος.

Ἐκτός ἀπό τήν προσωπική τους ἱστορία μιλήσαμε καί γι' ἄλλα πολλά. Γιά τήν κατάσταση στήν Ἀλβανία, γιά τίς προοπτικές, γιά τούς φυγάδες κ.ἄ. Ἦταν μιά συζήτηση λιγάκι ἀποσπασματική, πού δέν ὀλοκληρώθηκε. Μερικά σημεῖα τῆς παρουσιάσαμε σ' αὐτό τό τεῦχος. Περιέχουν πολύ σημαντικά στοιχεῖα κι ἀναλύσεις. Ὡστόσο «αὐτά ὅλα χρειάζονται τό καθένα κι ἕνα χωριστό ἄρθρο» παρατήρησε ὁ Νίκος. Καί μάς ὑποσχέθηκε, ὅπως κι ὁ Γιώργος, νά μάς γράψουν τέτοια ἄρθρα γιά προσεχῆ τεύχη, κάνοντάς μας τήν τιμή νά δεχθοῦν

νά εἶναι τακτικοί συνεργάτες τῆς Ἑλλοπίας.

Ἐλπίζουμε τά κείμενα νά μεταδώσουν καί στόν ἀναγνώστη ἕνα μέρος τουλάχιστον τῆς συγκίνησης πού μάς γέμισε ἡ ἐπαφή μ' αὐτούς τούς δύο ἀγωνιστές. Κι ἀπέναντι στό Νίκο καί στό Γιώργο, ἐλπίζουμε νά ἀποδόσαμε πιστά τό λόγο, τή σκέψη καί τό πάθος τους.

Φεβρουάριος 1991

Θ.Μ., Ν.Τ., Ν.Μ.

Τή συνέντευξη πήραν οἱ Νίκος Μανίκας, Θεόδωρος Μπινιχάκης καί Νίκος Τελιγάδας. Ὁ Ν.Τ. ἔκανε τήν ἀπομαγνητοφώνηση καί ὁ Ν.Μ. εἶχε τήν ἐπιμέλεια γιά τήν ἀπόδοσή της σέ γραπτό κείμενο.

Γιώργος Πράσος

Κατάγομαι από τό χωριό Μπέμπελη Ἀργυροκάστρου. Ξεκίνησα τό 1989 νά ἐρθω στήν Ἑλλάδα μέ ἄλλα τρία ἀδελφία μου. Δέν τά καταφέραμε· ἀτυχία: περάσαμε σ' ἑλληνικό ἔδαφος καί κατά λάθος ξαναμπήκαμε σέ ἄλβανικό. Στίς **12 Ὀκτωβρίου 1989** Ἀλβανοί φαντάροι μᾶς συνέλαβαν στό φυλάκιο Γριάζανης στήν περιοχή Ἁγιοί Σαράντα. Μετά ἀπό 'κεῖ ἀρχισαν τά μαρτύρια τῆς ζωῆς, βασανιστήρια. Ἀναλυτικά δέ σώνεται νά τά πῶ, ἀλλά τέλος πάντων δέν ξεχνῶ ποτέ· κείνες τίς τριχιές πού μᾶς εἶχαν δέσει μέ τά σύρματα καί μᾶς κατέβασαν σβάρνα ὡς κάτω στό χωριό Γριάζανη. Ἀπό 'κεῖ μετά μᾶς συνέλαβε ἡ Σιγκουρίμι. Ἐπί μιά ὁλόκληρη μέρα σβαρνιζόμαστε πίσω ἀπό τά τρακτέρ καί τ' αὐτοκίνητα. Ὁ πρόεδρος ἀνακριτηρίου τῶν Ἀγ. Σαράντα, **Ταμίρ Στίλας**, χωροφυλάκοι, ἀστυνομικοί, τά πάντα, ἐπί μιά μέρα ὁλόκληρη μᾶς πέρασαν κάπου 14 χωριά -τόσα μέτρησα ἐγώ, παραπάνω δέν μπόρεσα νά μετρήσω γιατί δέν ἤμουν σέ θέση ἀπό τό δαρμό πού μοῦχαν κάνει κι ἤμουν γιά θάνατο. Αὐτό τό ἔκαναν γιά νά μπάσουν τό φόβο στό λαό. Σέ κάθε χωριό τά ὄργανα μάζευαν τόν κόσμο «*θγεῖτε στήν τάδε πλατεία ἢ στό τάδε μέρος γιατί πιάσαμε τέσσερις ἐχθρούς τοῦ λαοῦ*». Γιατί ἔτσι ὀνομάζεται ὁποιος κινᾷ νά φύγει, «*ἐχθρός τοῦ λαοῦ*». Ὅποτε ἔβγαζαν τόν κόσμο, διάταζαν νά μᾶς χτυπήσουν, αὐτό ὅπως εἶπα τό κάναν γιά νά μπάσουν τό φόβο στόν κόσμο νά μή τολμήσει κανείς καί φύγει. Σ' ἕνα χωριό, τῆ **Λιβαδιά**, ζήτησα νερό καί ἕνας εἶπε, ἔχω κάτι ἀποπλύματα ἀπό τά πιάτα, δηλ. τάχω νά τά ρίξω στό σκύλο, ἂν τά θέλεις νά στά φέρω. Καί τοῦπα, φέρτα κι αὐτά. Ἑλληνας ἦταν, συνεργάτης τοῦ Ἀλία, δηλαδή δούλευε γι' αὐτούς. Τοῦπα φέρτο, περισσότερο γιά νά δῶ ἂν θά τό ἔκανε· τέλος πάντων, τό ἔκανε.

Ἀπό τό πρῶ 6 ἡ ὥρα πού μᾶς ἔπιασαν, περάσαμε ὅλα τά χωριά καί φτάσαμε νύχτα στοὺς Ἁγίους Σαράντους. Μάλιστα ἦταν ἐκεῖ κάτι τουρίστες Γερμανοί καί μᾶς φωτογράφησαν. Ὅλη αὐτή τήν τραγωδία τήν ἔχουν πάρει οἱ Ἀλβανοί μέ βίντεο: ἀπό τή στιγμή πού μᾶς κατέβασαν στή Γριάζανη, ὅλο τό δαρμό πού μᾶς ἔκαναν, τά παίρναν ὅλα σέ βίντεο. Κι ὅταν μᾶς ἔμπασαν στό κελί, αὐτό τό βίντεο ἔμασαν τόν κόσμο σέ μιά αἴθουσα καί τό ἔδειχναν. Δηλαδή, δές ἐκείνους τί τράβηξαν, τί ἂν κινήσουμε νά φύγουμε...

Ὅσο γιά μέσα στή φυλακή, δέν περιγράφονται ὅλα. Τρεῖς φορές τῆ μέρα εἶχα δαρμό, τῆ νύχτα ἀνάκριση.

Φυλακή μέιναμε ἀπό τίς **12 Ὀκτωβρίου** μέχρι τίς **22 Δεκεμβρίου 1989**. Στό μεταξύ, βόρειοηπειρώτες φυγάδες πού ἦρθαν στήν Ἑλλάδα ἔθεσαν τό θέμα, ὅτι ἔτσι κι ἔτσι συνέβηκε, τέσσερα ἀδελφία ἀπό τό χωριό Μπέμπελη Ἀργυροκάστρου τά συνέλαβαν κ.λπ. Στήν Ἑλλάδα ἀρχισε τότε μεγάλη ταραχή, στίς ἐφημερίδες οἱ δημοσιογράφοι, εἶχε γίνει μεγάλος θόρυβος, ὡπου ἐπέμβηκε ὁ ὑπουργός ἐξωτερικῶν **Ἀντώνης Σαμαρᾶς** καί ὁ σεβασμιώτατος κύριος **Σεβαστιανός** τῆς Κόνιτσας, προσωπικά γιά μᾶς καί γιά ὅλη τῆ Β. Ἠπειρο.

Τά δύο ἀδελφία τᾶχαν μάλλον γιά θάνατο, μάλιστα τόν ἕνα τόν πῆραν μέ ἐλικόπτερο καί τόν πῆγαν στά Τίρανα νά τόν γιατρέψουν. Δέν ἤξερε ὁ κόσμος ἂν εἴμασταν ζωντανοί ἢ ὄχι. Γιατί ἄμα εἶσαι ἐκεῖ φυλακή, δέν ξέρει ὁ ἄλλος ἂν εἶσαι ζωντανός· δέν ἔχεις καμμία ἐπαφή, καθόλου.

Ὅποτε, συνεχιζόταν ἡ ταραχή, συλλαλητήριο εἶχε γίνει, εἶχε πάει καί στά Ἕνωμένα Ἐθνη τό ὄνομά μας καί τό ὑπουργεῖο ἐξωτερικῶν καί ὁ λαός ὁ ἐλληνικός ζήτησε ν' ἀφεθοῦμε ἐλεύθεροι ἀπό τή φυλακή. Μάλιστα μᾶς εἶχαν ἐτοιμούς γιά δίκη. Πόσα θά παίρναμε; Τά ἄλλα ἀδελφία τουλάχιστον 25 χρόνια φυλακή θά παίρναν. Ἐγώ περίμενα ἐκτέλεση γιατί

Δυρράχιο 3-6-90· Ἀλβανίδα ἐργάτρια παίρνει κολατσό κατά τῆ διάρκεια πλακόστρωσης

ἤμουν φαντάρος. Φαντάρος καί ἐφυγα. Χωρίς τό ὄπλο μου - μακάρι νά τό εἶχα.

Στίς 22 Δεκεμβρίου, μή ξέροντας ἐμεῖς τί γίνεται, μᾶς πῆρε ὁ πρόεδρος τῆς ἀσφάλειας ἐκεῖ στοὺς Ἁγίους Σαράντους καί μᾶς εἶπε· πῶς... μᾶς τό χαρίζει τό κόμμα. Ποιό κόμμα; Ἐβδομήντα δύο μέρες δέν ἤξερα πόθε βγαίνει ὁ ἥλιος, δέν ἤξερα ἂν ἦταν μέρα ἢ νύχτα· ἄμα ρωτοῦσες τί μέρα, τί μήνας, τί ὥρα, ἀμέσως τίς χειροπέδες καί ξύλο. Ὅσο γιά τό φαῖ ἐκεῖ μέσα, ἔ.... Τσαῖ δίχως ζάχαρη, σκουπίδια, κι ἐγώ δέν ξέρω τί ἦταν; ἀπομεινάρια, ὅ,τι ἀπόμνησε ἀπό τά διάφορα ἐστιατόρια, πού εἶναι κρατικά, τᾶφερναν στοὺς φυλακωμένους. Δέν εἶδα ποτέ ἂν εἶναι φαγητό ἢ τί εἶναι. Πάενο τό στομάχι ἀπό τήν ἄλλη μεριά.

Μετά πού ἀποφυλακιστήκαμε, μᾶς εἶχαν σέ μεγάλη ἐπιτήρηση, μή καί φεύγαμε ἐδῶ καί μάθαιναν τήν ἀλήθεια, γιατί εἶχε γίνει κυβερνητικό πρόβλημα καί θάδιναν λογαριασμό. Ἐγώ δέν ἤθελα τίποτις ἄλλο, μόνο νάδειχνα 'κεῖνο τό δίκιο. Κι ἂν ὅταν ἔχω ἔρθει στήν Ἑλλάδα, ἔχω ζητήσει νά δοῦνε τό δίκιο, **μόνο τό δίκιο νά δοῦνε, τίποτις ἄλλο.**

Ἐκεῖνο τόν καιρό εἶχε ἔρθει ὁ ὑπουργός ἐξωτερικῶν τῆς Ἀλβανίας ἐδῶ στήν Ἑλλάδα καί ὁ Ἑλληνας ὑπουργός ἐξωτερικῶν, ὁ κύριος Σαμαρᾶς, ζήτησε νά ἐπιτρέψει στόν πρέσβη τῆς Ἑλλάδας πού ἦταν στά Τίρανα νά ἐπισκεφθεῖ τοὺς ἀδελφούς Πράσος. Ὁ ἄλβανός πρέσβης ἀπάντησε: «ἐλλειψὴ ἐμπιστοσύνης».

Στίς **31 Δεκεμβρίου τοῦ '89**, ξημερώνοντας πρωτοχρονιά τοῦ '90, ἦρθαν στό σπίτι πού εἴμασταν, μάλιστα εἶχαν φέρε φρούτα καί διάφορα, μέ σκοπό νά μᾶς τραβήξουν βίντεο. Πῆγα νά φύγω ἀπό τό σπίτι ἀλλά μέ σύλλαβαν αὐτοί, οἱ ἐμπιστοί καί ἀπλοῖ πολίτες πού κάνουν αὐτῆ τῆ δουλειά, καί μ' ἔβαλαν ἐκεῖ, κάθησε κάτω, γέλασε, κάμε... Τράβηξαν βίντεο καί ἀπό ἄλλα σπίτια, ὅπου ἦταν συνεργάτες αὐτῶνε, δηλαδή ἐμπιστοί, δηλαδή κομμουνιστές. Ὅποτε μετάδωσαν αὐτό τό βίντεο ὅπως τό κατασκεύασαν αὐτοί: ὀρίστε ἡ οἰκογένεια Πράσος, ζεῖ ἐλεύθερα καί εὐτυχισμένα στο σπίτι, ὀρίστε ὅλοι ἐκεῖ· ἔδειξε γυναῖκες, σπίτι... Ἐμεῖς δέν εἶχαμε γυναῖκες οὔτε τίποτα. **Δέν ἔδειξε ἐμᾶς ἐκεῖ ἀλλά ἄλλη οἰκογένεια!** Τάχα ὅτι εἴμασταν ἐμεῖς, δέν εἴμασταν ἐμεῖς ὅμως· ψεύτικο. Μόνο μιά στιγμή

παρουσίασε τα δύο αδέρφια, κουρεμένα όπως ήταν· οι άλλοι δύο δέ σταθήκαμε· εγώ δέν είδα τόν εαυτό μου. Τό έχω δει τό βίντεο από τήν ΕΤ-1 εκεί στό χωριό μου – ένα πρόγραμμα είναι.

Μετά από αυτά, έστειλαν δημοσιογράφους από τήν Τουρκία! Γιά ποιό λόγο αυτό; Καί μάλιστα τότες. Αυτό πάει τώρα, αλλά είναι λάθη αυτά κυβερνητικά. Έφόσον ζητάει καποιουνού λογαριασμό έπρεπε νά ζητήσει λογαριασμό· γιατί έπιτρέπεις Τουρκο δημοσιογράφο καί δέν έπιτρέπεις Έλληνα; Αυτό έπρεπε νά τό κάμει τότες ή Κυβέρνηση.

Όπότε οι Τουρκοί ήρθαν εκεί σπίτι, τράβηξαν ένα βίντεο. Μάλιστα εγώ προσωπικά τούς είπα όλη τήν τραγωδία. Έκείνοι δέν έβγαλαν άπολύτως τίποτα! Άπ' ό,τι κατάλαβα δηλαδή ήταν σάν ένα σύστημα, συνεργάτες αútωνώνε, πληρώθηκαν. Γιατί άν έβγαине εκείνο [τό βίντεο], θάβγαине καί στήν Έλλάδα, στόν κόσμο, δηλαδή θάβγαине ή αλήθεια. Πληρώθηκαν γιά νά μή βγάλουν τήν αλήθεια.

Μετά φέρανε δημοσιογράφους από τή Γαλλία. Τέλος πάντων καί εκεί τήν αλήθεια τίποτα δέν παρουσιάσανε – πώς τά κατάφεραν...

Μετά ήρθε ό ύφυπουργός έξωτερικών, ήταν τότε ό **Γιάννης Καψής** καί ζήτησε νά κάμει μιά άντάμωση μέ μās. Ήρθε εκεί, γιά σας - γιά μας καί τίποτες άλλο γιά μās. Βοήθησε πάντως τόν πατέρα, πού ήταν άρρωστος από τό πόδι πέντε χρόνια, είχε κάνει τά χαρτιά γιά διαβατήριο, νάρθει στήν Έλλάδα, αλλά δέν του επέτρεπαν. Αútός [ό Γ. Καψής], τό λέω, τόν βοήθησε σ' αυτό, ναι, τόν βοήθησε πάρα πολύ, δηλ. γιά τήν ύγεια. Γιά μās όμως τίποτες δέν έκανε. Όταν έρθε στήν Έλλάδα: πώς είναι οι άδελφοί Πράσου; - καλά, είπε. Πώς καλά; Καλά εκεί πέρα δέν είναι ούτε τό ζωό, όχι ό άνθρωπος! Καί μάλιστα τά ζωα είναι καί καλύτερα, γιατί δέν έχουν στόμα τουλάχιστον καί δέν άσχολούνται πολύ μ' αυτά. Τόν άνθρωπο τόν δουλεύουν κάθε μέρα, από τό αútí καί από τή μύτη.

Όπότε μετά έφυγε ό πατέρας καί έρθε στήν Έλλάδα. Ό Άλλίος είχε πεί μιά περίοδο ότι θά δώσουμε διαβατήρια σ' όσους θέλουμε. Έπέμενε ό ύπουργός έξωτερικών πάλι, άν θά

δώσετε διαβατήρια θέλουμε τά πρώτα νά τά δώσετε στούς τάδε. Έμās μās γελούσαν επί δύο μήνες συνεχώς, ότι θά σās δώσουμε διαβατήρια, θά σās δώσουμε διαβατήρια... Όπότε τελικά άναγκαστήκαμε τά δύο αδέρφια καί φύγαμε ξανά από τό βουνό. Έκεί στό σύνορα μās περίμεναν. Μās είχαν προδώσει; μās κατάλαβαν; Είχαν βάλει κάθε 70 μέτρα φαντάρο μέ τό αútόματο, καί μάλιστα βαρύ όπλο. Μās φύλαξε ό Θεός· μόνο τά μαλλιά έπιασαν οι σφαιρες. Στίς 16 Ιουνίου '90 κινήσαμε από τή Μπέμπελη καί στίς 17 ήρθαμε εδω, στήν Έλλάδα.

ΕΛΛΟΠΙΑ: *Τί ήταν αútó πού σās έσπρωχνε, νά ύποστέετε όλα αútά τά θάσανα, νά κάνετε τέτοιο άγώνα, γιά νάρθετε στήν Έλλάδα;*

Κοιτάξτε, τό πρόβλημα πού μās άνάγκασε νάρθούμε στήν Έλλάδα είναι από παλιά. Δηλ. άπ' τό '44 πού μπήκε αútó τό καθεστώς, πού μπήκε τάχα νά μās άπελευθερώσει αλλά μās σκλάβωσε μιά γιά πάντα έμās τούς Έλληνες εκεί μέσα, τή δικιά μας οικογένεια καί εκατοντάδες χιλιάδες βρομοηπειρώτες. Έμένα προσωπικά ήταν από τόν παπού. Ό παπούς ήταν δάσκαλος Έλληνας· ή καταγωγή μας είναι από τή Ζίτσα, τά Γιάννενα· είχε σπουδάσει στή Βελά στό Γιάννενα. Τότες, πάνω όταν θάμπαινε αútó τό καθεστώς, στόν ξεριζωμό του έλληνισμού, ήθελαν νά τόν κάνουν άλβανοδάσκαλο. Αútός δέ δέχτηκε. Τούς είπε: «εγώ έλληνας ήμουνα, έλληνας θά είμαι καί έλληνας θά πεθάνω· εκεί πού σπουδάσα θά πάω νά δώσω μαθήματα τώρα· εδω άλβανικά δέν μπορώ νά δώσω· εγώ τέτοιος είμαι». Άντιστάθηκαν κι άλλοι φίλοι του, μάλιστα δύο τούς έκοψαν τό κεφάλι μπροστά στό μάτια του παπού, τούς έσφραξαν! Κι αútός άναγκάστηκε, πρόφτασε δηλαδή, καί έφυγε γιά τήν Έλλάδα.

Καί μετά ό πατέρας μου δέν είχε ζωή. Όνομάστηκε γιός του *έχθροϋ*: Έχθρός ό παπούς, έχθρός γινότανε από τόν πατέρα του καί ό δικός μας ό πατέρας, έχθροι καί τά έγγόνια από τόν παπού. Δηλαδή μιά οικογένεια δέ ζητούσε κομμουνισμό, αútός ήταν δάσκαλος, είχε κάποιο συμφέρον έθνικό, δέν ήθελε κομμουνισμό, δέν ήθελε νά δώσει άλβανικά [μαθήματα], ήταν έλληνας. Όπότε, τή γιαγιά μας έξορία, φυλακή, όχτώ χρόνια. Καί μās δέν μās έδιναν δικαίωμα γιά δουλειά, γιά τίποτες, ώσπου μεγαλώσαμε πέντε αδέρφια... Βέβαια, δέν είχαμε ζωή, μέρα μέ τή μέρα μάζευαν τόν τρόπο, πώς νά μās πán νά μās χώσουν φυλακή. **Δέν είχαμε ζωή, όσο κι άν προσέχαμε.** Αθώς νάσαι, άμα είσαι κατά αútού του κομμουνισμού, φυλακή θά καταλήξεις. Δέν έχεις τό δικαίωμα ούτε γιά σχολείο, ούτε γιά τίποτες.

Τί νά κάναμε εκεί; Είμασταν Έλληνες. Από τό '44 άρχισε από Κορυτσά, από Χιμάρα, Αύλώνα, Σουμπίνι, καί χανόταν ό έλληνισμός. Έκλεισαν τά σχολεία, άρχισε χρονιά τή χρονιά νά τά μαζεύει στό Άργυρόκαστρο, καί άφησε μόνο σ' όρισμένα χωριά καί λίγα στούς Άγίους Σαράντους σχολεία έλληνικά. Έλληνικά έννοούμε γραφή καί άνάγνωση, όχι ιστορία τής Έλλάδας.

Έκεί ή ιστορία είχε κάτι γιά τούς Ιλλύριδες, γιά τόν Γ. Καστριώτη (Σκεντέρμπεη) πού τόν θεωρούν άλβανό, ενώ δέν είναι άλβανός, μετά γιά κάποιον Ισμαήλ Κεμάλ πού τό '12 σήκωσε σημαία στήν Αύλώνα, μετά τό '41 ιδρύθηκε τό Κ.Κ. (τί κόμμα δηλαδή, μέ πέντε άτομα;) κι έκανε τόν άγώνα γιά τόν πόλεμο.

Έγώ από κάποια βιβλία παλιά του παπού γνώριζα, καί από τόν πατέρα καί από τούς παλιούς χωριανούς, ότι ρωτούσα, έπιθυμούσα από μικρός νά μάθω τί είναι Έλλάδα, γιατί λέγεται έλληνικά καί γιατί λέγεται Έλλάδα. Γιατί μαθαίνουμε άλβανικά; Είμαστε Έλληνες ή είμαστε Άλβανοί; Από τότες κατάλαβα τί θά πεί Έλληνας.

Δουράχιο Ιούνιος '90. Στίς οικοδομικές εργασίες στήν Άλβανία άπασχολούνται άνδρες καί γυναίκες

Νίκος Λέζος

Έχω κάνει **14 χρόνια φυλακή**, πολιτικός κρατούμενος. Τό δικασμά μου ήταν 20 χρόνια, για δύο κατηγορίες: απόπειρα λιποταξίας για τήν Ελλάδα και προπαγάνδα εναντίον του καθεστώτος (ή καλύτερα να πούμε εναντίον του Χότζα - με τό Χότζα έννοούμε καθεστώως: καθεστώως-Χότζα, Χότζα-καθεστώως, είναι τό ίδιο).

Τήν **πρώτη απόπειρα** τήν έχω κάνει στις **16 'Ιουλίου 1976**, για έθνικούς σκοπούς μπορώ να πώ. Διότι αισθανόμουν πούμαι Έλληνας, τό πρώτο και τό δεύτερο, διότι ήμουν σέ τέτοια ηλικία πού είχα τελειώσει τό γυμνάσιο κι ήθελα όπωσδήποτε να σπουδάξω. Ήταν ή μεγαλύτερη έπιθυμία τής νέας μου ηλικίας. Από τά άλβανικά όργανα δέ μου είχε δοθει τό έλευτερο να σπουδάξω. Γιατί στήν Άλβανία κοιτάζανε τή βιογραφία, οίκογενειακή και άτομική, για να σου δοθει τό έλευτερο, τό δικαίωμα να σπουδάξεις. Έμένα δέ μου δινανε αυτό διότι ή οίκογενειά μου και όλοι, όλο τό γένος Λέζου να πούμε καλύτερα, ήταν ενάντια του καθεστώτος. Έμεναν πάντα Έλληνες και πολλοί άπ' αυτούς έχουν φυλακωθεί και έχουν άποκεφαλιστεί άπό τά όργανα του Χότζα μόνο και μόνο γιατί ήταν Έλληνες.

Τό να περιγράψω τώρα τί έχω κάνει, τί έχω περάσει στή φυλακή, νομίζω πώς θάναί περιττό. Στήν Άλβανία άπό τό '44 ως τό '90 έχουν λειτουργήσει **πάνω άπό 100 στρατόπεδα** με πολιτικούς κρατούμενους, έξόν οί φυλακές πού ήταν **φυλακές άπομονώσεως**, όπως του **Μπουρέλ**, τό φρούριο του **Άργυροκάστρου**, στο **Τεπελένι** κάποια άλλη πού ήταν για ιδιαίτερους πολιτικούς κρατούμενους, τούς **μεταρρυθμιστές** ή **ρεβιζιονιστάτ**.

Έγώ έχω κάνει σέ δύο φυλακές, στο **Σπάτς** και στο **Κιάφμπαρι**. Μπορώ να πώ, ήταν οί πιό βάρβαρες φυλακές τής Άλβανίας. Έκανα έφτά χρόνια στο Σπάτς κι έξι ήμισυ στο Κιάφμπαρι. Στο **Σπάτς** ήταν μέσο όρο γύρω στους **1.500 κρατούμενοι**, όλοι πολιτικοί κρατούμενοι - μιλάμε για τήν περίοδο μέχρι τό '83 πού ήμουνα εγώ. Άπ' αυτούς, πάρα πολλοί ήταν Έλληνες - Βορειοηπειρώτες να πούμε καλύτερα, κι άνάμεσα σ' τους πολλοί Έλληνες.

Στις **10 Νοεμβρίου 1982** σέ προεκλογικό του λόγο ό Έμβέρ Χότζας είχε δηλώσει διεθνώς και έπίσημα, ότι στις φυλακές τής Άλβανίας υπήρχαν μόνο 33 φυλακισμένοι Βορειοηπειρώτες, άπό τούς όποιους -μεταφράζω τό λόγο του άπό τά άλβανικά- «**τέσσερις μόνο για πολιτικά ζητήματα**». Αυτό σ' ένα καιρό πού εγώ ήμουν στή φυλακή και με τούς συναδέλφους και τούς φίλους μου πού είμαστε μαζί εκεί μετρηθήκαμε **64 Έλληνες**. Γιατί πάντοτε καθόμασταν μόνοι μας, γιατί θέλαμε πάντοτε να άντιμετωπίσουμε τούς Άλβανούς, πού ήθελαν να μάς περιφρονήσουν, να μάς πιέσουν για κάθε έθνικό ζήτημα, για τή γλώσσα μας, για τή μόρφωσή μας, για κάθε πράγμα, κι έμεις καθόμασταν πάντα μαζί και γύρω μου τότες ήταν 64 άτομα.

Στο **Κιάφμπαρι** ήταν γύρω στους **450 με 500** πολιτικοί κρατούμενοι. Άπ' αυτούς τό **20%** ήταν έλληνικής καταγωγής. Στο **Σπάτς** ήταν γύρω στο **40%-45%** Βορειοηπειρώτες κι άπ' αυτούς οί μισοί περίπου Έλληνες.

Δέ θέλω να μιλήσω για τά βασανιστήρια, για όλα αυτά, γιατί νομίζω πώς κάθε εφημερίδα τής Ελλάδας τά έχει γράψει αυτά. Θά πώ μόνο τούτο: Στήν περίοδο του άνακριτηρίου, όπως είπε κι ό Γιώργος [Πράσος], ήταν μία περίοδο πού υπολόγιζες ζας ή πεθαίνεις. Όποιος ζούσε ήταν πολύ γερός. Έγώ έζησα. Όποιος δέν ήταν γερός φυσικά, όπωσδήποτε θά πέθαινε. Τά πιό σκληρά βασανιστήρια πούχει δοκιμάσει ή ανθρωπότητα, οί δικτατορίες του κόσμου - μπορούμε να πούμε για δικτατορία, για τή Χιλή, για τή Νότια Άφρική, για τόν Φράνκο, τό Στάλιν,

Σύλληψη Βορειοηπειρώτη φυγάδα (Φωτ. Κ. Γίγα)

τόν Τσαουσέσκου, τό Ζίβκωφ, για πολλούς δικτάτορες του κόσμου, μ' όλα αυτά τά βασανιστήρια του Χότζα ήταν διαφορετικά. Ένα άπ' αυτά: ένα κατηγορούμενο π.χ. να τόν βάζουν σέ ένα κιβώτιο, να τόν κλείνουν 24 ώρες σ' ένα ξύλινο κιβώτιο, να χτυπούν και να κάνουν θόρυβο άπάνου, και ναχει μόνο δύο τρυπίτσες πού να μπορεί να αναπνέει. Περισσότερο βασανισθέντες ήταν Έλληνες: να τούς σκίζουν τή γάμπα και να τούς ρίχνουν άλάτι μέσα: να τούς βάζουν βελόνα στήν σπονδυλική στήλη, να τούς παίρνουν τό μεδούλι και να μένουν σακάτες. Να βάζουν τούς ανθρώπους σέ ηλεκτροσόκ, όχι σέ μία φάση και σέ δύο, αλλά σέ πέντε, σέ δέκα, σέ εκατόν πενήντα, κι ένα ρεύμα μέχρι 120 βόλτ. Τόκαναν αυτό για ν' αναγκάσουν τόν κατηγορούμενο να πει αυτά πού θέλουν αυτοί, να παραδεχθεί έγκλήματα για τόν εαυτό του πού δέν είχε κάνει, να πει ότι τά είχε κάνει: αυτός ήταν ό στόχος τους. Δέν είχαμε να μάς υπερασπιστεί κανένας στο δικαστήριο.

Νά μιλήσουμε για τό δικαστήριο (δίκη) του **Τένε Σέικου**. Αυτός ήταν Τσάμης. Δήθεν κομμουνιστής, όχι κομμουνιστής. Κομμουνιστής δέν υπάρχει κανένας εκεί στήν Άλβανία - δέν είναι κομμουνιστές επειδής όνόμαζαν τόν εαυτό τους κομμουνιστές. Ήταν ναύαρχος νομίζω τότε, διοικητής του στρατιωτικού στόλου. Ήρθε ένας καιρός πού χρειαζόταν δίχως άλλο να θυσιαστεί ό Τένε Σέικου, γιατί γίνονταν επικίνδυνος για τό καθεστώως, επικίνδυνος για τό Χότζα, γιατί ήταν δοξομανής κι ήθελε καριέρα. Ήταν και τό άλλο: ό Χότζα ήθελε να δείξει στον κόσμο, στο διεθνές κοινό -όχι στο λαό του, τό λαό του δέν τόν υπολόγιζε πουθενά- πώς κι εγώ είμαι κράτος, κι εγώ έχω αντίπαλους και με σταλινική μέθοδο τούς συντριβώ. Έτσι, πήρε ό Χότζα τόν Σέικο κοντά του, του χτύπησε τίς πλάτες, τούπε ελα να κάνουμε αυτό τό παιχνίδι: να σέ φυλακίσω, να κατηγορήσεις εσύ αυτούς πού θέλουμε να πιάσουμε, να τούς φυλακίσουμε, και μετά θά σέ άποφυλακίσω, θά γίνεις ύπουργός άμυνας και μέλος του πολιτικού γραφείου. Και τότε ό Τένε Σέικος φυλακίζεται. Πίσω του φυλακίζονται **300** άτομα, όλοι συνεργάτες του, όλοι σχεδόν Βορειοηπειρώτες άπό τό θρήσκευμά τους: ήταν

Όμαδική δίκη στην Άλβανία (Φωτ. Κ. Γίγα)

καί λίγοι Τσάμηδες πού ή ασφάλεια τούς έβλεπε επικίνδυνους γιά τό καθεστώς. Κι αύτοί οι Τσάμηδες χρειαζόταν νά θυσιαστούν γιά νά τρομοκρατηθούν οι άλλοι Τσάμηδες, οι Έλληνες γιά νά τρομοκρατήσουν τούς άλλους Έλληνες, οι Βλάχοι γιά τούς άλλους Βλάχους, οι Κορτσαίοι γιά τούς άλλους Κορτσαίους, οι Άλβανοί γιά νά τρομοκρατήσουν τούς άλλους Άλβανούς. Καί δίκασε 300 άτομα, όλους άξιωματικούς, φυλακή κι άποκεφάλισμα, τούς περισσότερους άποκεφάλισμα. Τό 1960-61 αύτό.

Θέλω τώρα νά επανέλθω στά δικά μου, στή δική μου ζωή πού πέρασα στή φυλακή. Μίλησα γιά τό άνακριτήριο. Νά μιλήσω τώρα γιά τά 13 χρόνια πού ήμουνα σ' αύτά τά στρατόπεδα.

Βάρβαρη δουλειά. Όχι μόνο μιά βάρδια 8 ώρες. Δουλεύαμε σέ όρυχεία, ύπόγεια, κάτεργα. Έχω σημάδια στήν πλάτη, βγήκα 30-40 κιλά από 80 πού μπορεϊ νά ήμουνα. Έχω κάνει τήν πιό βαρύτερη δουλειά πού ύπήρχε στίς φυλακές τής Άλβανίας: μινιδόρος. Βαστώντας αύτό τό μηχανήμα όλόκληρες ώρες στά χέρια, στίς πλάτες. Έδινά στό κράτος τρομερά έσοδα, από τά όποια δέν έπαιρνα άπολύτως τίποτα· τό κάθε τι τό έδινά όχι σέ λέκ άλλα σέ δολλάρια. Τό χαλκό πού βγάζαμε, ή τό χρώμιο πού βγάζανε άλλοι πολιτικοί κρατούμενοι, ήταν πάντα δολλάρια γιαντί όλο αύτό γινόταν εξαγωγή. Αυτό είναι τό πιό σημαντικό. Κάθε όρυχείο τής Άλβανίας βασιέται μόνο μέ φυλακισμένους. Στά πιό σκληρά όρυχεία, στά πιό επικίνδυνα, ήταν οι πολιτικοί κρατούμενοι. Σκοτωθούν δέν σκοτωθούν δέν ήταν πρόβλημα γιά τούς Άλβανούς, κι αν σκοτωθούν ένα μικρό πρακτικό προβληματάκι, τίποτ' άλλο. Ένας πού έμπαινε φυλακή δέν είχε καμιά έλπίδα νά βγει από τή φυλακή. Υπολόγιζε τόν έαυτό του πεθαμένο, ότι δε θ' άντέξει, ότι θά σκοτωθεί, θά τόν σκοτώσουν, θά τόν ξαναδικάσουν.

Αν κάποιος, ό Νίκος νά πούμε, πήγαινε τρία χρόνια φυλακή κι έρχόταν σέ μās και ήταν Έλληνας, Βορειοηπειρώτης, κι αν ήταν καλός χαρακτήρας και μās άκουγε, θά τόν βοηθούσαμε και θά τήν περνούσε. Ό Νίκος όμως δέν θάδερε αν θά κάνει τρία χρόνια ή θάκανε τριάντα ή σαράντα! Μιλούμε γιά τόν Μαντέλα, 27 χρόνια στήν Άλβανία είναι Βορειοηπειρώτης μέ 31, μέ 42 χρόνια φυλακή.

Γιά τή δική μου ζωή νά πώ. Έξόν από τή βάρβαρη δουλειά ήταν και τό ξύλο. Αν ένας πολιτικός κρατούμενος ή ένας φυλακισμένος πού έπρεπε νά πάει αναγκαστικά στη δουλειά, δέν εκτελούσε τή νόρμα του, ήταν όπωσδήποτε αναγκασμένος νά πάει δεύτερη βάρδια, έξόν πού τρεις-τέσσερις άστυνόμοι, πάντοτε αύτοί Άλβανοί βόρειοι, θά τόν τσάκιζαν στό ξύλο, θά του έσπαγαν τά πλευρά. Πιό άπλά: γιά νά περνούσε καλά στή φυλακή έπρεπε νάσουν χωρίς άλλο χαφιές του καθεστώς, έπρεπε νάσουν πολύ-πολύ κακός άνθρωπος. Οι χαφιέδες δέν έβγαιναν από τή φυλακή, άλλα δέν δουλεύαν στα κάτεργα, στό όρυχείο. Δηλαδή ύπήρχε πιθανότητα νά μη δουλεύουν, όχι πώς δε δουλεύαν. Γιατί όταν φτάνει τό 70% τών

πολιτικών κρατουμένων νά γίνονται χαφιέδες και κακά στοιχεία, ε - τότε ποιός θά δουλεύει; Θά δουλέψουν κι αύτοί. Ήταν και πολλοί πού ήταν αναγκασμένοι νά δουλεύουν γιαντί ήθελαν νά ζήσουν, ήθελαν νά φάνε και πώς θά τρώναν; Όπωσδήποτε ήταν αναγκασμένοι νά δουλεύουν. Γιατί τό φαγητό αυτών πού δουλεύαν ήταν καλύτερο. Όλοι είχαν 600 γρ. ψωμί τήν ήμέρα. (Γιά τήν Έλλάδα ό λόγος ψωμί είναι άπλό πράγμα. Στήν Άλβανία τό ψωμί είναι κύρια βάση, δε γίνεται λόγος γιά φαγητό. Ψωμί, κρεμμύδι, σκόρδο, τυρί...). Όσοι δε δουλεύαν είχαν 10 γρ. λάδι, εμείς τής δουλειάς είχαμε 20 γρ. Μη νομίζετε ελαιόλαδο, όχι ελαιόλαδο. Νά σās πώ επά και κάτι όμορφο: όταν άποφυλακίστηκα κι ήρθα σπίτι, ή μάνα μου μου είχε φυλάξει δύο κιλά ελαιόλαδο, «θά βγει ό Νίκος άδύνατος, νάχει δύο λίτρα ελαιόλαδο νά τό μεταχειριστεί νά δυναμώσει γιαντί μπορεϊ νά βγει άρρωστος».

Νά, γιά καλή μου τύχη, γιά καλή τής τύχη τής μάνας μου, κατόρθωσα και βγήκα σάικος. Όχι σάικος σωματικά, γιαντί νά βγει κανείς γερός από τή φυλακή άποκλειόταν. Σάικος φυσικά, σωματικά, ήθελαν νά βγούν μόνο οι κακοί άνθρωποι, κανένας καλός άνθρωπος δέν τόθελε. Άρκει νά έβγαينه σάικος από χαρακτήρα και ψυχή: Νά μήν ήταν χαφιές, νά μήν ήταν ανήθικος, νά μήν ήταν κλέφτης, νά μήν ήταν ψεύτης, όλα αύτά πού δημιουργεί τό ίδιο τό καθεστώς.

Έδώ μποροϋμε νά μιλήσουμε και γιά τούς Άλβανούς πολιτικούς κρατούμενους. Χαρακτήρες άδύνατοι, άνθρωποι ψυχής πολύ κακής, έλληνομάχες και χριστιανομάχες. Δέν μποροϋμε νά πούμε ποτές ότι περνούσαμε καλά μαζί. Βέβαια, είμασταν αναγκασμένοι γιά μερικές στιγμές νά μιλούμε μ' αυτούς, δέν είμασταν χωριστά, δουλεύαμε πλάτη μέ πλάτη. Όμως δέν είχαμε πάρε-δώσε. Αυτό μās μισούσαν, ήταν έλληνομάχες και χριστιανομάχες και δέν μποροϋσαμε ποτέ νά πάμε μ' αυτούς. Και μέ τό Κυπριακό Έλληνες και Άλβανοί σκοτώθηκαν στίς φυλακές. Γιατί οι Άλβανοί, οι Όθωμανοί Άλβανοί, οι Τουρκαλβανοί τούς λέμε εμείς, ήταν υπέρ τών Τούρκων κι εμείς υπέρ τών Κυπριωτών. Και τότες, αν εμείς έβρίζαμε τούς Τούρκους μās επίπιθονταν αύτοί, κι αν αύτοί θά βρίζαν τούς Έλληνες τότε όπωσδήποτε εμείς θά επίπιθέμεθα. Ξύλο, τσεκούρι, ό,τι ύπήρχε δηλαδή. Είμασταν μόνοι εναντίον όλων. Γιά μένα ό Τουρκαλβανός είναι τζάν-Τούρκος, δύο φορές Τούρκος.

Νά πώ τούτο, τελευταίο: Δέν ύπάρχει δημοσιογράφος στον κόσμο, συγγραφέας στον κόσμο, νά μπορέσει νά περιγράψει τή ζωή σ' ένα τέτοιο στρατόπεδο, επιτέλους και γιά ένα μήνα. Δέν ύπάρχει πένα στον κόσμο. Κι εγώ ό ίδιος πολλές φορές π.χ. μέ τό Γιώργο [Πράσο], θέλω νά του διηγηθώ κάτι από τή φυλακή ή μέ ρωτάει αύτός κάτι, δέν μπορώ νά του διηγηθώ γιαντί κι έμένα μου φαίνεται πώς τόν γελάω, πώς τού λέω ψέματα, μου φαίνονται και μένα παράξενα... Βλέπεις π.χ. τόν άλλο στα κάτεργα μέσα, χάος, μεγάλο χάος, πού μπορεϊ νά πετάξει ένα άεροπλάνο, τόσο μεγάλο χάος είναι, νά μπαίνει ένας φυλακωμένος στή μέση και νά πέφτει ή πέτρα από 200 μέτρα ψηλά και νά χτυπάει, και νά μη φαίνεται αν ήταν άνθρωπος ή δέν ήτανε. Ποιός τό πιστεύει αυτό; Κανένας δέν τό πιστεύει. Κι αν τό γράψετε στο περιοδικό έσεις, ξανά δέν τό πιστεύει κανένας, κι αύτοί οι πολιτικοί κρατούμενοι μπορεϊ νά γελάσουν, νά τούς φανεί παράξενο... Δέν ύπάρχει συγγραφέας και δημοσιογράφος στον κόσμο νά περιγράψει τουλάχιστον ένα μήνα απ' αύτή τή ζωή, όχι όλόκληρη γιά 45 χρόνια. Είχε γράψει κάποιος άλβανός, όθωμανός βορειοηπειρώτης από τήν περιοχή του Άργυροκάστρου, κάποιος Άρσι Πίπας πού είχε άποδράσει από τίς φυλακές του Μπουρς, πήγε στίς ΗΠΑ και μορφώθηκε κι έγραψε ένα βιβλίο «Ή Κερασίτσα», γίνηκε ταϊνία. Περιέγραφε τό Μπουρέλ, μιά περιοδο πού έζησε αύτός. Ήταν κάτι άπλό, μιά σταγόνα στή μέση στή θάλασσα.

Καταναγκαστική εργασία κρατουμένων (Φωτ. Κ. Γίγα)

Νά τό γράψετε: από τίς φυλακές τής Ἀλβανίας ἔχουν περάσει 28.000 βορειοηπειρώτες φυλακισμένοι.

Ξαναγυρνάω στα δικά μου. Βγήκα λοιπόν από τή φυλακή κι ἤμουνα σπίτι μου. Ἡ ἀλβανική κυβέρνηση, ὁ Ἄλις, ἀφῆσε κάποιες ἐλευθερίες καί δέ δικαζόταν οἱ ἄνθρωποι γιά πρόθεση, γιά λόγια ὅπως: φεύγω ἢ δέ φεύγω, ἔχει ψωμί ἢ δέν ἔχει, ἔχει λάχανα ἢ δέν ἔχει λάχανα. Τό μόνο πού συζητοῦσαν τώρα ὅλοι ἦταν φεύγουμε ἢ δέ φεύγουμε, πᾶμε στήν Ἑλλάδα ἢ δέν πᾶμε. Ἐγώ ἤμουν φοβισμένος γιατί μόλις εἶχα βγεῖ από τή φυλακή καί ἤμουν ὁ τελευταῖος. Ἐφευγαν πολλά γκρούπ, ἐγώ δέν ἐμπιστευόμουνα σέ κανένα, γιατί ἔχω τραβήξει ἐγώ, ἔχω κάνει 14 χρόνια φυλακή καί δέν μποροῦσα νά ἐμπιστευτῶ κανενός. Ἄν ἕνας πῆγαινε νά κάνει μιά καταγγελία γιά μένα, ὅτι ἤθελα νά πάω γιά Ἑλλάδα, ἄλλον δέν θά τό φυλάκιζαν, ἐμένα θά μέ φυλάκιζαν. Γιατί καλύτερα νά ἐφευγε τό μισό χωριό, νά ἐφευγαν 500 ἄλλοι, παρά πού μᾶς ἐφευγε ὁ Νίκος ὁ Λέζος.

Οἱ Ἕλληνες δέν εἶχαν ἄλλη συζήτηση νά κάνουν παρά μόνο φευγί. Τό μέλλον τους δέν ἦταν στήν Ἀλβανία. Οἰκονομικά πῆγαινε ἀπό τό κακό στό χειρότερο. Καμμιά ἐμπιστοσύνη δέν εἶχαν. Καμμιά σιγουριά. Καί μέσα τους ἐβραζε ἡ Ἑλλάδα. Ἐβλεπαν κάθε βῆμα πού ἔκανε κάθε ἐλληνική κυβέρνηση πρὸς τή Β. Ἡπειρο.

Οἱ βορειοηπειρώτες νόμιζαν καί νομίζουν πώς ἡ κάθε ἐλληνική κυβέρνηση πούχει περάσει ἀσχολοῦνταν μόνο τυπικά μέ τή Βόρειο Ἡπειρο. Δέν εἶχε τίποτε τό συγκεκριμένο. Ἡ πολιτική κάθε κυβερνήσεως ἦταν εἰς βᾶρος μας, δέν ἦταν εἰς ὄφελός μας, ἦταν εἰς ὄφελος μόνο τῶν Ἀλβανῶν, κι ὅταν λέω τῶν Ἀλβανῶν ἐννοῶ τῶν Ἀλβανῶν τῶν Τιράνων, τοῦ κράτους.

Κι ἐγώ ὁ ἴδιος πού ἀποφυλακίστηκα, μοῦ χαρίστηκαν δῆθεν 6 1/2 χρόνια ἀπό τά 20 πού ἤμουν καταδικασμένος, δέν μέ ἀποφυλάκισαν οἱ Ἀλβανοί ἀπό ψυχή, ἦταν πιεζόμενοι καί μέ ἀποφυλάκισαν καί μένα καί πολλούς ἄλλους. Δέν ἦρθε ὁμως ἡ πίεση ἀπό τήν ἐλληνική κυβέρνηση, ἦρθε ἀπό ἄλλους ὀργανισμούς στήν Ἑλλάδα, ἦρθε ἀπό τοὺς ἐλεύθερους Ἕλληνες δημοσιογράφους, ἦρθε ἀπό τήν ὀρθόδοξη Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος, ἀπό τήν πίεση πού ἔκανε ὁ **Σεβαστιανός**, ἀπό τήν πίεση πού ἔκαναν οἱ ἐλεύθερες ἐφημερίδες, **ὄχι ἀπό τήν κυβέρνηση τῆς Ἑλλάδας οὔτε ἀπό τήν ἀντιπολίτευση.**

Ἐγώ ὅπως εἶπα δέν εἶχα ἐμπιστοσύνη σέ κανένα, διότι ἔχω βασανιστεῖ πολύ, ἔχω δεῖ πάρα πολλούς ἄνθρώπους πού μέ τήν παραμικρότερη ὀμίλια, τόν παραμικρότερο κρότο, θά πᾶναιναν στά ὄργανα, στήν ἀστυνομία, στό *Σιγκουρίμι* ὅπως τό λένε αὐτοί. Ἐγώ δεῖ χιλιάδες πού ἔχουν φυλακιστεῖ γι' αὐτές τις δουλειές, πού δέν ἔχουν κάνει ἀπολύτως κανένα ἐγκλημα, μόνο ἐπειδῆς βγήκαν τρία ἄτομα μαζί ἔκαναν τήν καταγγελία καί τοὺς φυλακίζουν. Γι' αὐτό κι ἐγώ δέν ἐμπιστεύομαι.

Μ' ὅλα αὐτά, βλέποντας τήν κατάσταση στήν Ἀλβανία καί τό περιβάλλον πού δημιουργόταν, τό ἀπόφάσισα. Ἦρθε στήν Ἑλλάδα πρὶν 2 μῆνες περίπου, πῶ μπροστά ἀπό τό μεγάλο ρεῦμα. Μαζί μέ φίλους. Εἴμασταν ἑπτὰ ἄτομα πού περάσαμε, ὅλοι ἐλληνικῆς καταγωγῆς, ὅλοι ἄντρες. Περάσαμε ἀπό πολύ μεγάλες δυσκολίες γιατί ἦταν κακοκαιρία, τό χιόνι εἶχε περάσει τό μέτρο. Μπήκαμε στό **Τσαμαντᾶ** καί τότες αἰσθανθήκαμε Ἕλληνες, στόν τόπο μας. Τόπος μας εἶναι κι ἐκεῖ, ἀλλά στήν Ἀλβανία σκλαβωμένοι, ἐδῶ ἐλεύθεροι.

Ἐἶχα πει τοὺς φίλους μου πού ἤμουν μαζί, ἂν ἐγώ δέν μπορέσω νά περάσω, γιατί ἐγώ ἤμουν ὀπωσδήποτε πῶ ἀδύνατος φυσικά, ἂν δέν ἀντέξω καί μείνω, μή μέ ἀφήσετε στό ἀλβανικό ἔδαφος, φέρτε με ἀπό ἐλληνικό κι ἀφήστε με, νά ξέρω ὅτι θά μέ θάψουν στό ἐλληνικό ἔδαφος, μή μέ πάρουν οἱ Ἀλβανοί καί μέ σβαρνίσουν ὅπως ἔχουν σβαρνίσει τὰ ἀδέλφια μου τοὺς ἄλλους βορειοηπειρώτες.

Μόλις φτάσαμε στό ἐλληνικό φυλάκιο Τσαμαντᾶ, ἀπό κει ἄρχισε ἡ φιλοξενία καί ἡ φιλοτιμία τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ καί ἰδιαίτερα τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἐπειδῆ στό φυλάκιο ἦταν στρατιῶτες. Στούς **Φιλιάτες** κάπως παράξενα μᾶς φάνηκε ἡ ἀστυνομία, γιατί ἀλλιῶς εἴμασταν μαθημένοι. Ἐγώ ἰδιαίτερα πούχα νά κάνω πάντοτε μέ ἀστυνομία, χρειάστηκα δύο, τρεῖς, πέντε μέρες γιά νά συνέλθω, νά μιλῶ κι ἐγώ στό περιβάλλον, νά γνωρίσω. Κάτι γνώριζα μά δέν μποροῦσα νά τό αἰσθανθῶ, πὼς ἀστυνόμος στήν Ἑλλάδα ἐννοεῖ πολίτης γιά μένα. Γιά ἕνα παραβάτη θά εἶναι ἀστυνόμος, ἀλλά γιά ἕνα τίμιο πολίτη, πολίτη.

Σήμερα στοὺς Φιλιάτες συμβαίνουν πράγματα πού δέν μπορεῖ νά τά φανταστεῖ ἄνθρωπος, τή φιλοξενία τοῦ λαοῦ ὄχι μόνο στοὺς Φιλιάτες, Γιάννενα, Κόνιτσα, Ἀθήνα, ὅπως τὰ εἶχσα ἐγώ. Ἄν ἐρχόνταν πρόσφυγες ἀπό τήν Ἑλλάδα στήν Ἀλβανία, δέ θάβρισκαν τέτοια φιλοξενία ἀπό τό λαό. Μόνο οἱ Ἕλληνες τῆς Β. Ἡπείρου θά δεχόταν τοὺς Ἕλληνες μ' αὐτό τόν τρόπο. Ὅχι βέβαια οικονομικά, δέ θά ἦταν σέ θέση. Ἀλλά μή ξεχνάτε τό '40. Αὐτό θάθελα νά τό τονίσουμε στό ἄρθρο, **κανέναν Ἕλληνα νά μή ξεχάσει τό '40.** Ὅταν στήν Ἑλλάδα ἦταν πείνα, χιλιάδες Ἕλληνες εἶχαν ἐρθεῖ στή Β. Ἡπειρο. Θυμοῦμαι τί διηγοῦνται οἱ γονεῖς μου: μόνο στό σπίτι τοῦ πατέρα μου ἦταν φιλοξενούμενες πέντε οἰκογένειες ἐλληνικές καί στόν πόλεμο τοῦ '40 πού δέν ὑπῆρχαν δουλειές, αὐτό τό ψωμί μας τό μοιράζαμε.

ΕΛΛΟΠΙΑ: *Τί σκέφτεστε, τί αἰσθάνεστε, ἐσύ κι οἱ σύντροφοί σου, γιά ὄλους αὐτοὺς πού σᾶς κατέδωσαν, σᾶς βασάνισαν κλπ.;*

Αὐτό ἐξαρτᾶται ἀπό τό ἐπίπεδο πού μπορεῖ νάχει κάθε ἄνθρωπος. Ἐνας μπορεῖ νά θέλει νά ἐκδικηθεῖ μέ αἷμα, ἐνῶ κάποιος ἄλλος δέ θέλει νά γίνει ἐγκληματίας καί ἀφήνει αὐτό νά τό δικάσει ἡ κοινωνία. Ἡ κοινωνία πού θά δημιουργηθεῖ, δέν μιλοῦμε ἐδῶ γιά ἀλβανική κοινωνία καί ἀλβανικό καθεστῶς.

Ἐγώ νομίζω ἀπόψε, πὼς δέ θά γυρίσω στήν Ἀλβανία, ἂν δέ βεβαιωθῶ ὅτι στήν Ἀλβανία δημιουργήθηκε σωστή, αὐτόνομη Βόρεια Ἡπειρο. Ὅχι ἀπλά ἐλευθερίες καί δημοκρατία τῆς Ἀλβανίας.

ΕΛΛΟΠΙΑ: *Ποίος θά τήν κάνει τήν αὐτόνομη Β. Ἡπειρο;*

Τήν αὐτόνομη Β. Ἡπειρο θά τήν κινήσουμε ἐμεῖς καί αὐτοὶ πού θέλουν νά μᾶς βοηθήσουν. Ἐμεῖς δηλ. οἱ βορειοηπειρώτες πού εἴμαστε ἐδῶ πρέπει πρῶτοι νά τήν κινήσουμε. Ὑπάρχουν πολλοί πού ἔχουν τό σθένος. Κι αὐτό τό πράγμα τό νομίζω λάθος τῆς κυβερνήσεως πού δέν προστατεύει αὐτοὺς τοὺς ἄνθρώπους. Ἐνα εὐχομαι: **Ἡ πολιτική τῆς κυβερνήσεως αὐτῆν νά μὴν τελειῶσει ὅπως ἡ πολιτική τῆς προηγούμενης κυβερνήσεως.**

Για τον έλληνισμό της Β. Ήπειρου και την επιχείρηση αλβανοποίησης

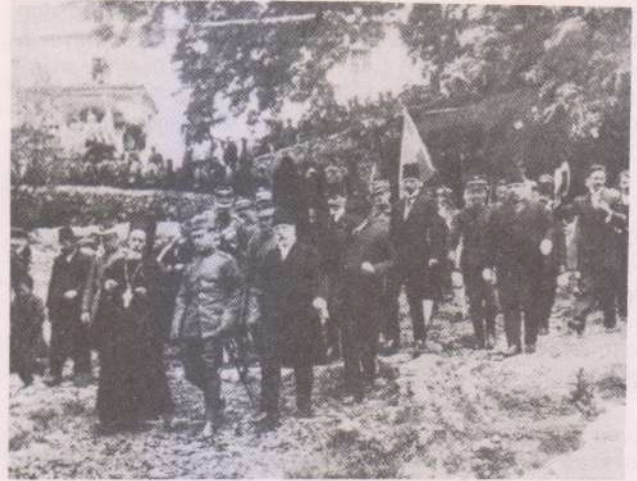
Ν.Α.: Μετά την κατάργηση της θρησκείας ακολούθησε φυλάκιση και άποκεφάλιση των ιερέων, καθότι ορθόδοξοι δλοι άνεξαιρέτως. Οί χοτζάδες δχι, γιατί ήταν άμόρφωτοι. Ό Έμβέρ φοβόταν τούς μορφωμένους, γιατί αυτοί καταλάβαιναν τήν αλήθεια, κι όποιος καταλάβαινε τήν αλήθεια καταλάβαινε και τό ψέμα του Έ. Χότζα.

Τό πανεπιστήμιο στά Τίρανα τό έκανε για νά εκπαιδεύσει άνθρώπους για τήν ιδεολογία του, τυφλούς άνθρώπους για τό κόμμα.

Τά κυριώτερα στελέχη του Έμβέρ ήταν στην άρχή ορθόδοξοι. Όταν λέω ορθόδοξοι, έννοώ βορειοηπειρώτες. Όταν λέμε ορθόδοξοι βορειοηπειρώτες, έννοούμε ελληνικής καταγωγής. Αυτοί λοιπόν τελείωσαν πιά, άλλοι φυλακίστηκαν, άλλοι εκτελέστηκαν, άλλοι πέθαναν σέ έξορίες ή φυσικά. Στην άρχή πίστεψαν αυτή τήν ψεύτικη ιδεολογία του Χότζα για κάποιον αληθινό κομμουνισμό, για κάποιον παράδεισο. Όταν ήρθε ή στιγμή πού αυτοί μπορούσαν νά καταλάβουν τήν πραγματικότητα, ό Χότζας έκανε τά συνηθισμένα, φυλάκιση, άπομάκρυνση, έξόριση, άποκεφάλισμα.

Ήταν αυτοί στην άρχή τά κυριώτερα στελέχη, και στρατιωτικά αλλά κυρίως οικονομικά. Όλοι βορειοηπειρώτες γνήσιοι, σπουδασμένοι στην Ελλάδα: Ό Άλέξης Βέρλης από Μουζίνα, ύπουργός οικονομικών ως τό '76 νομίζω. Οί Πόπηδες, Σουτερίκης, ήταν οί πίο μορφωμένοι. Είχαμε τό Χριστοφορίδη, σπουδασμένο στην Αθήνα, πούβγαλε έλληνοαλβανικό λεξικό μέ 15.000 λέξεις τό 1905. Κι ό πεθερός του Άλία, Άλέξανδρος Τζοβάνι, ορθόδοξος από τό Έλβασάν από τούς πίο μορφωμένους, σπουδασμένος στην Αθήνα, ένας από τούς μεγαλύτερους γλωσσολόγους τής Άλβανίας, πού έβαλε τίς βάσεις στην αλβανική γλώσσα. Οί Πόπηδες είναι από τά κυριώτερα στελέχη στά Τίρανα, γιατροί, ιστορικοί, σέ ιδεολογικά τμήματα. Ή συνείδηση είναι έντελώς αλβανική. Όταν μιλούμε γι' αυτούς προπαντός, τούς ορθόδοξους του Έλβασανίου, ή συνείδησή τους είναι όλόκληρη αλβανική, θεωρούν τόν έαυτό τους αλβανό, συνταυτίζονται μέ τούς άλλους πού θέλουν νά δημιουργήσουν αλβανικό κράτος, αλβανικό έθνος, αλβανική γλώσσα, αλβανική ιστορία, καθετί αλβανικό. Αυτοί ήταν οί πρώτοι πού έχουν βάσει τά πρώτα λιθάρια.

Ό κύριος στόχος τής αλβανικής πολιτικής, του Χότζα, ήταν ή αλβανοποίηση των ελλήνων, μέ δ,τι τρόπο μπορούσε. Μερικούς δοκίμαζε νά τούς αλβανοποιήσει μέ τό καλό νά πούμε, τούς ύπόσχονταν κάτι, τούς έδιναν μιά μικρή δουλίτσα, δικαίωμα νά πάνε σέ κάποιο σχολείο. Είτε τούς γελούσε, τούς έλεγε κάποιο ψέμα. Μερικούς άλλους δοκίμαζε νά τούς αλβανοποιήσει διά τής βίας: «θά σέ βάλω φυλακή, θά σέ έξορίσω». Και τό χειρότερο είναι ότι αυτός εξετόπισε όλόκληρα χωριά μονάχα για νά τά αλβανοποιήσει. Υπάρχουν σήμερα πάρα πολλοί

Ίστορικές στιγμές, 11-5-1913. Δέλβινο

έκτοπισμένοι στην Κεντρική Άλβανία, χωριά όλόκληρα. Π.χ. ή Κακαβιά, όταν βάλθηκε τό σύνορο ήταν μισή στό ελληνικό έδαφος, μισή στό αλβανικό· αυτή πού ήταν στό αλβανικό ξετοπίστηκε. Άλλα χωριά: Περδικάρι, Κατούνα.

Οί έκτοπισμένοι είναι χιλιάδες, μέσα σ' αλβανικά χωριά, χωρίς ελληνικό σχολείο. Μερικές χιλιάδες, δέν ξέρω ακριβή στοιχεία.

Άλλο οί έκτοπισμένοι, άλλο οί έξόριστοι. Οί έξόριστοι είναι οί οικογένειες των φυλακισμένων. Όταν ένας πάει φυλακή, όλη ή οικογένεια, μάνα, πατέρας, αδελφία, δλοι αυτοί, θά πάνε έξορία. Είναι ελάχιστα τά παραδείγματα πού δέν πάνε έξορία, π.χ. ή δικιά μου οικογένεια δέν πήγε γιατί εγώ θεωρήθηκα άνήλικος. Άφου οί φυλακωμένοι είναι 28.000, οί έξόριστοι είναι 5 φορές πίο πολλοί.

Υπολογίζω πώς οί βορειοηπειρώτες είναι 400.000. Άπ' αυτούς, 200.000 πέρασαν από έκτόπιση ή έξορία. Άπό τήν έξορία ξαναγύριζαν μετά 5 ή μετά 10 χρόνια.

Ή προσπάθεια αλβανοποίησης, πού είχε άρχισει από τόν Ζώγου, άκόμα κι ως προς τό θρήσκευμα [ό έξισλαμισμός] από Τουρκίας άκόμα, όπωσδήποτε έφερε άποτελέσματα.

Στά χωριά, Λιούγκαρι Φράστανης, στό Άργυρόκαστρο, στη Δρόπολη, Άγ. Σαράντα, Μουζίνα, Πετσά μιλούνε ελληνικά. Έν τώ μεταξύ τά σχολεία είναι αλβανικά, και τό δημοτικό είναι αλβανικό — ή αλβανοποίηση πού έκανε ό Ζώγου. Αυτοί εκεί πού χρειάζεται νά πουνε ότι είναι Άλβανοί, λένε Άλβανοί, αλλά αισθάνονται Έλληνες όπωσδήποτε. Δέν είναι χαμένοι για τόν έλληνισμό, μέ αλλαγή καταστάσεως θά γίνουν πίο πολύ Έλληνες από πολλούς. Πολλοί πάλι ήταν αδύνατοι χαρακτήρες και συνταυτίζονταν μέ τούς Άλβανούς, γίνονταν γενίτσαροι των Άλβανών όπως γινόταν πίο μπροστά οί Άλβανοί των Τουρκών· αλλάζανε όνόματα κι επίθετα· και σήμερα συμβαίνει αυτό. Πολλοί αναγκάζονταν νά γράψουν και νά πουν ότι δέν είναι Έλληνες γιατί ήταν πιεζόμενοι, ζούσαν άπομονωμένοι σέ όθωμανικά χωριά στη Βόρεια ή στην Κεντρική Άλβανία. Υπήρχαν κι αυτοί πού τόκαναν συνειδητά, άλλοι πού ήταν άμόρφωτοι, και άλλοι μορφωμένοι. Αυτοί ήταν οί πίο επικίνδunami: συνταυτίζονταν μέ τήν ιδεολογία και τήν πολιτική του Χότζα, άρνούσαν πού ήταν Έλληνες, όνομάζονταν Άλβανοί, αλλάζαν πίστη (παρόλο πού θρησκεία δέν ύπήρχε έπίσημα), αλλάζανε όνόματα στά παιδιά τους και αλβανοποιούνταν. Άλλά αυτοί είναι πολύ λίγοι, ελάχιστοι. Αυτοί πού έχουν αλβανοποιηθεί, οί πίο πολλοί διά τής βίας.

Αυτός ήταν ό κύριος στόχος του Χότζα: αλβανοποίηση τής μειονότητας τής ελληνικής, αλβανοποίηση του έλληνισμού.

Σώμα βορειοηπειρωτών άνταρτών

ΙΟΥΝΙΟΣ 1990· ή κεντρική πλατεία τής Κορυτσάς

Γιά τούς φυγάδες και τή βοήθεια

Ν.Α.: Οί φυγάδες πού έχουν έρθει στην Έλλάδα είναι οί περισσότεροι οικονομικοί φυγάδες. Έρθαν και Τσάμηδες. Οί πολιτικοί φυγάδες νομίζω δέν θά είναι περισσότεροι από 100 ή 200. Πολιτικοί φυγάδες είναι αυτοί πού βγήκαν από τίς φυλακές, είναι τά αδέρφια Πράσου, δέν είναι αυτοί στην Όμόνοια, στην Ήγουμενίτσα, Γιάννενα, Φλώρινα, Καστοριά.

Από όλους τούς βορειοηπειρώτες συζητιέται για τά χρήματα πού έχουν δώσει για λογαριασμό τής Β. Ήπειρου οί μεγάλοι έφοπλιστές τής Έλλάδος ή ή Κύπρος ή ή ΕΟΚ. Πού θά πάνε αυτά τά χρήματα και ποιός θά τά διαχειριστεί; Δέν γίνεται λόγος τί θά κάνει ή έλληνική κυβέρνηση. Έγώ σάν άτομο, σάν βορειοηπειρώτης, είμαι εύχαριστημένος αν αυτά πάνε όλα ξανά στόν έλληνικό λαό. Άς μήν πάρει ή Β. Ήπειρος, άρκει νά πάρει ή Ήπειρος. Άρκει νά γλυτώσει ή Ήπειρος από τούς Άλβανούς.

Νά κάνει επενδύσεις στην Άλβανία ή κυβέρνηση, αλλά οί επενδύσεις νά είναι έξαρχής υπέρ τής Βόρειας Ήπειρος, του Έλληνισμού τής Βόρειας Ήπειρος. Όχι νά πάνε στά Τίρανα και νά γίνουν γέφυρες και βίλες των άρχων.

Γ.Π.: Καλύτερα νά τά πάρει ό έλληνικός λαός πού ζά έδω πέρα και νά πεθάνουμε οί Έλληνες τής Β. Ήπειρου, παρά νά πέσουνε στους Τούρκους, στους Άλβανούς! Έ, όχι νά πεθάνουμε, αλλά καλύτερα νά συνεχιστεί ή ίδια κατάσταση, παρά νά τά φάνε οί Άλβανοί.

Πέστε μου δηλαδή, τί έκανε ή Έλλάδα για τούς φυλακωμένους και γι' αυτούς πού πέθαναν χτυπώντας και άλλους πού κρεμάστηκαν για νά κρατήσουν τή θέση, τί είναι Έλληνας, τί είναι σημαία, τί είναι ύμνος. Και τί κάνει ό Φλωράκης και ή αντιπολίτευση, πού λένε ότι «δέν είναι Έλληνας, είναι Άλβανοί, ότι δέν υπάρχει μειονότητα». **Εμείς είμαστε Έλληνας, αυτοί πού τά λένε αυτά δέν είναι!**

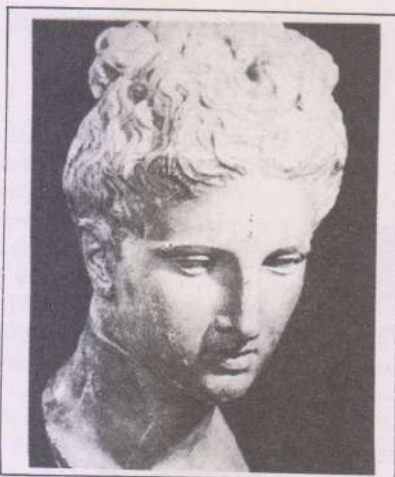
Ν.Α.: Θέλουμε ή έλληνική κυβέρνηση νά βοηθήσει αλλά πώς; Οί ανατολικές χώρες οικονομικά είναι σέ κρίσιμη κατάσταση κι ή Άλβανία χειρότερα απ' όλες. Ή έλληνική κυβέρνηση πώς μπορεί νά βοηθήσει; Οικονομικά, όπωσδήποτε. Οί συνομιλίες Μητσοτάκη-Άλία αυτές ήταν για οικονομικά περισσότερο παρά για έθνικά ζητήματα. Αυτά τά χρήματα πού θά δώσει στην Άλβανία νά δοθούν με πολιτικούς όρους.

Γιά τή σημερινή κατάσταση και τίς προοπτικές

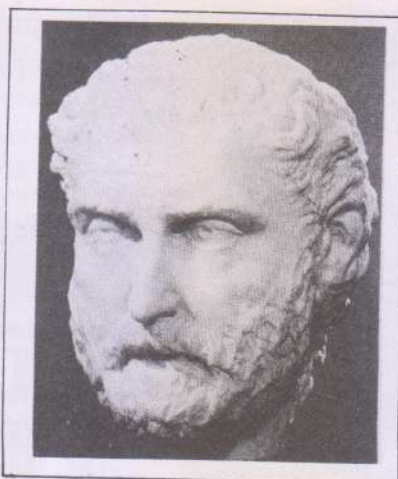
ΕΛΛΟΠΙΑ: Υπάρχουν σήμερα στην Άλβανία οργανωμένες δημοκρατικές δυνάμεις και τί προοπτικές έχουν;

Ν.Α.: Αυτό φοβάται κυρίως ό Άλίας; αν υπάρχουν στην Άλβανία τέτοιες δυνάμεις. Αυτές οί δυνάμεις θά είναι αυτοί πού πέρασαν από τή φυλακή σάν πολιτικοί, αλλά σωστοί πολιτικοί κρατούμενοι· αυτοί είναι ή μόνη δύναμη πού μπορεί στην Άλβανία νά δημιουργήσει μιά σωστή αντιπολίτευση. Νά κάνουμε μιά παρένθεση έδω: Όχι νά πάρουν μέρος όλοι αυτοί οί πολιτικοί κρατούμενοι, αλλά νά ξέρουν ποιούς θά διαλέξουν. Γιατί ανάμεσα στους πολιτικούς κρατούμενους υπάρχουν και αυτοί πού, ανεξαρτήτως αν βασανίζονταν στις φυλακές, ανεξαρτήτως πού έχουν περάσει τό μεγαλύτερο μέρος τής ζωής τους στις φυλακές, ήταν κάποτε συνεργάτες του Χότζα και μετά του Άλία. **Η μόνη δύναμη πού μπορεί νά δημιουργήσει γνήσια αντιπολίτευση είναι μόνον και μόνον όσοι έχουν βγει από τίς φυλακές και είναι σωστοί χαρακτήρες, σωστοί άνθρωποι.**

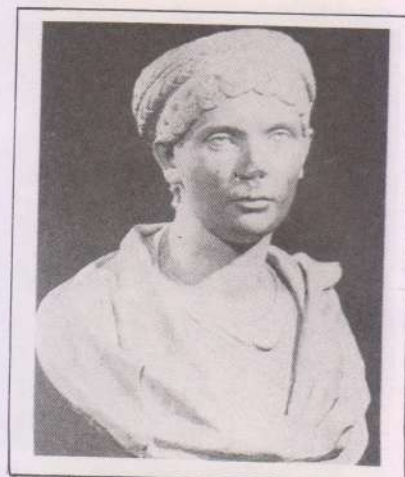
Από τό δήθεν δημοκρατικό κόμμα που δημιουργήθηκε δέν περιμένω τίποτα καλό. Πραγματικά, άκουσα τό πρόγραμμά του· δέν άκουσα τίποτα για τήν έλληνική μειονότητα. Δέν

Κεφαλή 'Απόλλωνος 4ος π.Χ. αι.
ἀπό Βουθρωτό Β. 'Ηπείρου (Φωτ. Κ. Γίγα)

Κεφαλή Δημοσθένους
ἀπό 'Απολλωνία Β. 'Ηπείρου (Φωτ. Κ. Γίγα)

ΒΙΑΛΙΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ 2-3ος μ.Χ. αι.
ἀπό 'Απολλωνία Β. 'Ηπείρου (Φωτ. Κ. Γίγα)

άκουσα για Β. Ήπειρο και δεν πρόκειται ποτέ να μιλήσουν, οποιαδήποτε αντιπολίτευση και αν έρθει στην 'Αλβανία. 'Επιτέλους, αυτό το δημοκρατικό κόμμα ή αυτό το οικολογικό κόμμα που δημιουργήθηκαν, ή αυτό το σοσιαλιστικό κόμμα που πρόκειται να δημιουργηθεί στην 'Αλβανία, δεν πρόκειται να φωνάζουν για έλληνισμό, για ιδιαίτερη αυτονομία της ελληνικής μειονότητας ή για ιδιαίτερη ελευθερία ή για ιδιαίτερη επικοινωνία με την 'Ελλάδα. Δεν πρόκειται να φωνάζουν ποτέ αυτοί: κάθε πράγμα θα είναι δημαγωγία ανάμεσα στις δύο κυβερνήσεις, την αλβανική και την ελληνική.

ΕΛΛΟΠΙΑ: *Ναί, αλλά σήμερα στην 'Αλβανία οι 'Ελληνες πατριώτες θα πρέπει να διαλέξουν: ή να μπουν σε κάποια αντιπολιτευτικά κόμματα και να τά επηρεάζουν για ν' αλλάξουν τή γραμμή τους, ή να φτιάξουν ένα άλλο αντιπολιτευτικό κόμμα που να υπερασπίζεται ειδικότερα τά δικαιώματα των Βορειοηπειρωτών.*

Ν.Α.: 'Εμείς, που μπουδ να πω ότι δεν έπρεπε να φεύγαμε, αναγκασμένοι, καταπιεσμένοι, βλέποντας πώς στην 'Αλβανία δεν ύπληρχε εύκαιρία για να αγωνιστούμε, για να κάνουμε κάτι για την Βόρειο Ήπειρο και τόν έλληνισμό στην 'Αλβανία, αναγκάστημαν, φύγαμε. 'Εγώ προσωπικά δεν βλέπω τίποτα τό συγκεκριμένο σ' αυτούς. 'Αν δημιουργήθηκε κάποιο ελληνικό κόμμα μειονοτικό —όχι κόμμα, κίνηση— γιατί δεν μπουρεί να γίνει λόγος για κόμμα— και αν δημοσιευθεί σε τύπο ή σε ραδιόφωνο ή σε τηλεόραση κάποιο τέτοιο δημοκρατικό κόμμα, για μένα θα είναι ψέμα, θα είναι δημαγωγία. Δεν πρόκειται να δημιουργηθεί ποτέ μ' αυτά τά άτομα που λένε ότι δημιούργησαν ένα τέτοιο κόμμα. 'Εγώ δεν τά πιστεύω. Θά πιστέψω μόνο αυτό τό ελληνικό κόμμα —κίνηση να τό πω καλύτερα— όπου θά συνεργαστεί με τό βορειοηπειρωτικό κίνημα που μπουρεί να δημιουργηθεί στην 'Ελλάδα. Αυτό βέβαια, αν τό επιτρέψει ή κυβέρνηση που είναι σήμερα ή ή κυβέρνηση που θά είναι.

ΕΛΛΟΠΙΑ: *'Η και χωρίς να τό επιτρέψει καμμία κυβέρνηση.*

Ν.Α.: Μά θέλει προστάτεμα, όπως ούδηποτε θέλει προστάτεμα. Αυτό είπα προηγουμένως. Οι 50 σύλλογοι που είναι στην 'Ελλάδα να μη δουλεύουν για τόν εαυτό τους να μη μαζεύονται στό Περιστέρι και να δίνουν διάφορα προγράμματα, ενώ έμεις που πρέπει να είμαστε ή βάση γι' αυτό τό πράγμα δεν βλέπουμε πραγματικά τίποτα τό συγκεκριμένο. Μας λένε ότι τά δίνουν στους φυγάδες που είναι στους Φιλιάτες. 'Εγώ δεν γνωρίζω αν είναι 15.000 οι φυγάδες, όπως μας δείχνουν στην τηλεόραση,

δεν γνωρίζω αν είναι 15.000 Βορειοηπειρωτές. Για να γίνει κάτι, ένα βορειοηπειρωτικό κίνημα εδω στην 'Ελλάδα, πρέπει να ύποστηριχθεί, κάποιος να τό βοηθήσει οικονομικά. Και ποιός θά είναι αυτός; 'Οπως ούδηποτε χωρίς τήν επέμβαση της κυβέρνησης ή χωρίς τό λόγο της κυβέρνησης ή χωρίς τή βοήθεια της κυβέρνησης αυτό δε συμβαίνει ποτέ.

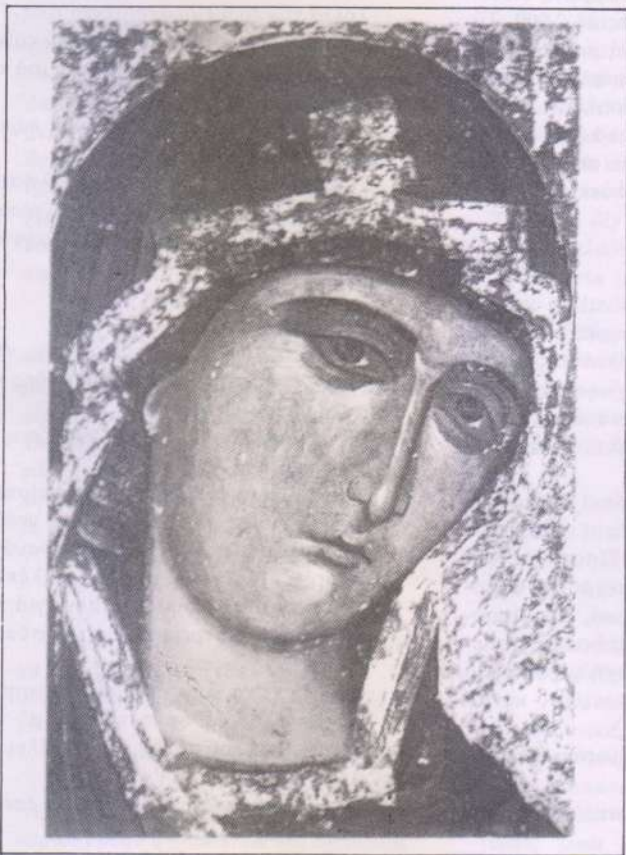
Γ.Π.: *'Οπως είπε ο Νίκος, δημιουργήθηκε ένα δημοκρατικό κόμμα στην 'Αλβανία και τή λέξη μειονότητα και Βόρειο Ήπειρο δεν τήν έπιασε στό στόμα του ποτέ. Πράγματι, εφόσον οι 'Αλβανοί, ο Χότζας και ο 'Αλίας πήγαιναν όλα αυτά τά χρόνια να εξοντώσουν τόν έλληνισμό στη Β. Ήπειρο, πώς τώρα θά αφήσουν αυτοί να φτιάξει ο έλληνισμός εκεί μέσα ένα κόμμα; Αυτόι δεν θά ήθελαν και ούτε θά τό θελήσουν ποτέ να δημιουργηθεί ένα κόμμα. 'Εδω χρειάζεται νομίζω εγώ ή μεγαλύτερη προσοχή της κυβέρνησης για να δημιουργηθεί εκεί μέσα ένα κόμμα. 'Εγώ νομίζω να ξεκινήσω να φεύγω. Δηλαδή, φυγάδες, κρατούμενοι πολιτικοί που ήταν μέσα, φυλακισμένοι, ν' αναγνωριστούμε, εκείνοι που θά πάνε κι εκείνοι που είναι εκεί και δεν ήρθανε. 'Εδω πέρα χρειάζεται ή ύποστήριξη της κυβέρνησης για να δημιουργηθεί ένα κόμμα μέσα, γιατί ο 'Αλίας δεν τό θέλει ούτε θά τόθελε ποτέ. Για να φτιαχτεί, νομίζω εγώ, χρειάζεται μεγαλύτερη προσοχή τώρα εδω.*

ΕΛΛΟΠΙΑ: *'Υπάρχει όμως ένα πρόβλημα. 'Ας υποθέσουμε ότι μιά ελληνική κυβέρνηση θέλει πραγματικά να υπερασπιστεί τό βορειοηπειρωτικό. 'Ομως αυτή ή κυβέρνηση θά έχει κάποιες δεσμεύσεις, γιατί σε διπλωματικό επίπεδο δεν θά θέλει να φανεϊ ότι διεκδικεί εδάφη από ξένο κράτος και διάφορα τέτοια. Γιατί ύπάρχει τό πρόβλημα με τούς Τούρκους, που διεκδικούν ελληνικά εδάφη, γι' αυτό όλες οι ελληνικές κυβερνήσεις λένε ότι αντίτιθενται σε οποιαδήποτε αλλαγή συνόρων. Τό έρώτημα λοιπόν είναι πώς μπουρεί να ανάπτυχθει ένα κίνημα χωρίς να χρειαστεί μιά κυβέρνηση να τό πατρωνάρι ανοικτά.*

Ν.Α.: Ναί σωστά και ανεξαρτήτως της πολιτικής που εκφράζει ή ελληνική κυβέρνηση. 'Εμεις π.χ. θέλουμε τή βοήθεια του ελληνικού τύπου: να μην εκμεταλλεύεται τό βορειοηπειρωτικό για κομματικά συμφέροντα: να μην τό εκμεταλλευθεί για συμφέρον του κόμματός του τό ΠΑΣΟΚ ή ο Συνασπισμός ή ή Νέα Δημοκρατία, αλλά να βοηθήσει όπως μπουρεί. 'Η αντιπολίτευση μπουρεί να βοηθήσει καλύτερα από τήν κυβέρνηση. 'Αλλά ή αντιπολίτευση να μη λείει ότι δεν είμαστε 'Ελληνες, ενώ έμεις είμαστε 'Ελληνες. Και να πω και κάτι άλλο: είμαστε πιό 'Ελληνες από μερικούς της αντιπολίτευσης.

ΕΛΛΟΠΙΑ: Σίγουρα μέ τόν 'Αλία στήν κυβέρνηση, όσο υπάρχει αυτό τό καθεστώς τά πράγματα είναι πολύ δύσκολα, καί πολύ λίγα πράγματα μποροῦν νά γίνουν. 'Αλλά ἐπειδή βλέπουμε ὅτι καταρρέυσαν ὅλα τά καθεστῶτα στήν 'Ανατ. Εὐρώπη, μποροῦμε νά προβλέψουμε ὅτι θά καταρρέυσει κάποια στιγμή καί ὁ 'Αλία. Δέν ξέρομε πῶς, ἀλλά θά καταρρέυσει κι αὐτός. 'Οπότε νά δοῦμε τί προοπτικές ἀνοίγονται σέ ἓνα τέτοιο ἐνδεχόμενο.

Ν.Α.: Τά πράγματα συμβαίνουν διαφορετικά στήν 'Αλβανία ἀπ' ὅ,τι συνέβηκαν στίς ἄλλες ἀνατολικές χῶρες. 'Η διαφορά στό ἐπίπεδο μεταξύ τῶν ἄλλων ἀνατολικῶν λαῶν καί τοῦ ἀλβανικοῦ είναι πολύ μεγάλη, 100 πρὸς 1. Οἰκονομικά ὅλες οἱ ἀνατολικές χῶρες, χωρὶς νά κάνουμε καμία ἐξαιρεση, ἀκόμα καί ἡ Βουλγαρία καί ἡ Ρουμανία πού σήμερα είναι σ' αὐτή τήν κρίσιμη κατάσταση, οἰκονομικά καί πολιτικά σέ σύγκριση μέ τήν 'Αλβανία είναι πιό ψηλά τώρα. 'Αλλά τό κύριο πρόβλημα είναι πού στίς ἄλλες ἀνατολικές χῶρες δέν ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ οἱ τρόποι καί οἱ μέθοδοι πού ἔχουν χρησιμοποιηθεῖ στήν 'Αλβανία. 'Ο κόσμος ἀκόμα σήμερα, καί μπορῶ νά πῶ μετά ἀπό δέκα χρόνια, θάναί τρομοκρατημένος. Γι' αὐτό καί ἡ δῆθεν ἀντιπολίτευση, τά δῆθεν κόμματα πού δημιουργοῦνται στήν 'Αλβανία, εἶναι τυπικά, εἶναι κόμματα τοῦ 'Αλία. Δέν μπορῶ νά συγκρίνω μέ τίποτα μέ τήν 'Ανατολή. 'Ο 'Αλίας βλέποντας τήν κατάσταση, βλέποντας τό λαό πού ἔχει, ὁ ἴδιος ἔκανε τίς ξεσηκωμάρες, ὁ ἴδιος λέει σέ μία ἐπιχείρηση ἢ στό πανεπιστήμιο ξεσηκώσου. Αὐτός ὁ ἴδιος ἔβαλε τούς καθηγητές τοῦ πανεπιστημίου πού γίνανε πρόεδρος καί γραμματέας τοῦ δῆθεν δημοκρατικοῦ κόμματος. Αὐτός γνωρίζει καί τό λαό του, γνωρίζει καί τό τέλος του, καί γι' αὐτό θέλει χωρίς ἄλλο νά γίνει ὁ Γκορπατσῶφ τῆς 'Αλβανίας ὁ 'Αλία.

Παναγία ἡ 'Οδηγήτρια, 12ος μ.Χ. αἰ. Πρέσπες Κορυθαῶς

'Η βουλευτική ταυτότητα τοῦ Θ. Μπάμια ἀπό τό Δελβίνο τῆς Β. 'Ηπείρου· πρωτοπόρος στήν ἐπανάσταση γιά αὐτόνομη Β. 'Ηπειρο. Βουλευτική περίοδος 1915-20

ΕΛΛΟΠΙΑ: Δηλαδή, γιά νά συνοψίσουμε, ὁ Νίκος λέει ὅτι ὅλη αὐτή ἡ κινητικότητα στήν 'Αλβανία εἶναι κατευθυνόμενη ἀπό τόν 'Αλία, γιά νά δώσει μία ἐπίφαση δημοκρατικότητας στό καθεστῶς του. 'Εσὺ Γιώργο συμφωνεῖς σ' αὐτό;

Γ.Π.: Καί βεβαίως. Εἶπαμε ἀπό τήν ἀρχή ὅτι δέν υπάρχει καμία διαφωνία ἀνάμεσα σέ μένα καί τό Νίκο. 'Ο 'Αλία, ὅπως εἶπε ὁ Νίκος, θέλει νά γίνει δῆθεν δεῦτερος Γκορπατσῶφ καί γιά νά πετύχει τό σκοπό του ἔκανε τό κίνημα. Καί διώχνει αὐτούς πού εἶχε φυλακίσει, αὐτούς πού τόν μισοῦν, θέλει νά τούς ἀπομακρύνει ὅσο πιό μακριά μιά γιά πάντα, μέ σκοπό μεθαῦριο νά εἶναι πάλι αὐτός στήν κυβέρνηση, ἐλεύθερος, γιά νά κυβερνάει ὅπως θέλει.

Ν.Α.: 'Εγὼ θάθελα νά πῶ τό ἐξῆς: Σάν φυγάδες, ἀνεξαρτήτως σέ τί μέρος βρίσκεται ὁ κανένας, δέν θά παραδεχθῶμε ποτές, ἐγὼ προσωπικά περισσότερο δέν θά παραδεχθῶ ποτές, κανένα ἑλληνικό κίνημα στήν 'Αλβανία ὅπως κάποιες δῆθεν ὀργανώσεις πού φτιάχτηκαν. 'Εχω πείρα ἀπό τή φυλακή, ἔχω πείρα ἀπό τά περασμένα. Μερικά ἄτομα ἔχουν κάνει μιά ὀργάνωση πού τήν ἔχουν ὀνομάσει ΒΗΚΙ, Βορειοηπειρωτική Κίνηση. Τά ἄτομα αὐτά εἶχαν δικαστεῖ, φυλακίστηκαν καί μοῦ ἤρθαν ἐμένα στή φυλακή. Γιά 30 χρόνια συνέχεια ἦταν συνεργάτες τοῦ Χότζα· ἔχουνε βάλει στόν ἑαυτό τους τό ὄνομα κομμουνιστής — κομμουνιστές δέν ἦταν· κομμουνιστής δέν ἦτανε κανένας· ἔχω διαβάσει στή φυλακή καί ξέρω τί εἶναι κομμουνισμός· οὔτε ὁ Χότζα δέν ἦτανε κομμουνιστής κι οὔτε κανένας πίσω ἀπό αὐτόν. Αὐτοὶ λοιπόν ἓνα πρῶι μᾶς ξημερώνουν δημοκράτες. Αὐτοὶ πού λέω ἦταν δάσκαλοι καί μάθαιναν στά παιδιά ὄχι ἑλληνικά ἀλλά ἀλβανικά. Παντοῦ, στό σχολεῖο, στήν τάξη, δέν μιλοῦσαν στά παιδιά ἑλληνικά ἀλλά ἀλβανικά. Βγαίνουν τώρα ξαφνικά γιά μιά δημοκρατική δῆθεν βορειοηπειρωτική κίνηση. "Ἐ, αὐτούς δέν τούς παραδέχομαι ἐγὼ. Γιατί δέν τούς παραδέχομαι; Γιατί στό τέλος-τέλος τούς γνωρίζω καί σάν χαρακτήρες τί εἶναι. 'Ἐνῶ γιά 30 χρόνια εἶναι πουλημένοι, γιά μιά στιγμή λένε ὅτι δέν εἴμαστε.

ΕΛΛΟΠΙΑ: Δηλαδή τό συμπέρασμα πού βγαίνει εἶναι ὅτι τά πράγματα εἶναι πολύ δύσκολα. Καί ὅτι, μετά ἀπό τόσα χρόνια τρομοκρατίας καί καταπίεσης, υπάρχει ἓνα ἑλληνικό στοιχεῖο στήν 'Αλβανία πού ἔχει ἑλληνική συνείδηση, πού θέλει νά ζήσει ἐλεύθερο σάν 'Ἕλληνες, ἀλλά πού δέν βρίσκει τόν τρόπο νά ὀργανωθεῖ καί νά πετύχει αὐτόν τόν στόχο πρὸς τό παρόν.

Ν.Α.: Αὐτό εἶναι τό σωστό. 'Ο ἑλληνισμός τῆς Β. 'Ηπείρου δέν ἔχει σήμερα ποιόν νά ἐμπιστευθεῖ, κανένα ἀπό αὐτά τά κινήματα πού δημιουργοῦνται στήν 'Αλβανία. Αὐτό ὄλοι οἱ "Ἕλληνες νά τό πιστέψουν.

Χρονικό ενός καταυλισμού φυγάδων

του Κώστα Λιολιούση

Περνάνε τήν πόλη του καταυλισμού σε ομάδες των πέντε, των δέκα, των έκατό, κάθε λίγα λεπτά. Καμιόνια, περιπολικά της αστυνομίας, τζίπ του στρατού, σαρώνουν τή γραμμή των συνόρων, τούς μαζεύουν και τούς «ξεφορτώνουν» στον πλησιέστερο καταυλισμό. Σταθμοί της αστυνομίας οργανώνονται στά γρήγορα μέσα στον καταυλισμό, ύπαλληλοι της πρόνοιας άνοιγουν τίσ άποθηκες, σκηνές και ξύλινα παραπήγματα στήνονται στά γρήγορα, στρώματα πετάγονται στό πάτωμα· και τά λιγνά κορμιά μέ τά χλωμά πρόσωπα και τά φοβισμένα μάτια λουφάζουν άμίλητα κάτω από δύο κουβέρτες. Τεράστια καζάνια βράζουν τήν κρεατόσουπα μέρα και νύχτα, νά προλάβουν αυτούς πού μπαίνουν στον καταυλισμό μισοπεθαμένοι άπ' τό κρύο και τήν πείνα. Ντόπιοι Ήπειρώτες καταφτάνουν άσταμάτητα μέ φορτηγά, ταξί και Ι.Χ. και ξεφορτώνουν τόνους ρούχα και παπούτσια, ενώ άλλοι τά ξεδιαλέγουν και τά τακτοποιούν σέ νούμερα. Σέ μιά βδομάδα ο καταυλισμός έχει καλύψει τή χωρητικότητά του, δέν του φέρνουν άλλους· κι όλοι οί φυγάδες είναι «φαγωμένοι», ντυμένοι και ποδεμένοι. Είναι ή σειρά των γιατρών για τίσ εξετάσεις. Οί σύριγγες ετοιμάζονται, και νά ή τρομερή κραυγή:

- *Τι; Θα μάς πάρετε και σεις τό αίμα;*
- *Γιατί, ποιός άλλος σάς τό πήρε;*
- *Αυτοί εκεί, ο Άλία μάς τόπαιρνε!*

Είδαν κι έπαθαν νά τούς πείσουν πώς θά τούς έπαιρναν μόνο λίγο, για εξέταση. Υγιείς βγήκαν οί περισσότεροι. Μόνο λίγοι προφυματικοί.

Μόλις συνήλθαν, άρχισαν νά περιεργάζονται τά πάντα γύρω τους. Τσιμπούσαν τά στρώματα του άφρολέξ και ρώταγαν από τί είναι. Παρά πολλοί κατακόπηκαν προσπαθώντας ν' άνοίξουν τίσ κονσέρβες μέ χίλιους δύο τρόπους. Μιά γυναίκα πήγε στον επιστάτη:

- *Έχεις όρέ ένα πάκο μακαρόνια;*
- *Τί νά τό κάνεις;*
- *Γιά νά δώ πώς είναι!*

Στήν άρχή οί υπεύθυνοι του καταυλισμού είπαν άφελώς, νά ψωνίζουν και νά

τούς βάλουν νά μαγειρεύουν μόνοι τους. Για νά διαπιστώσουν άμέσως, πώς οί φυγάδες δέν ήξεραν πώς μαγειρεύονται οί πατάτες, τά μακαρόνια, ο κιμάς και τά λαζάνια, γιατί άπλουστάτα δέν τά είχαν ξαναδεί! Έτσι ανέλαβαν ντόπιο μάγειροι μέ πληρωμή.

Μεγάλο τό πρόβλημα της υγιεινής. Ένας μήνας τώρα κι άκόμα διστάζουν νά πάνε σέ τουαλέτα μέ λεκάνη και καζανάκι.

- *Σάν άποφάτε, νά πλύνετε όλοι τά πιάτα σας, φωνάζει ο επιστάτης.*

- *Θά μάς πληρώσεις άμα τά πλύνουμε;*

Σάν στηλώθηκαν στά πόδια τους κι άρχισαν νά παίζουν μπάλλα μέ τά καρβέλια, άρχισαν νά φτάνουν οί ντόπιοι στον καταυλισμό και νά ζητάνε έργατες. Σιδεράδες για μεροκάματο 3.000. Σου κλαδεύουν τίσ έληές μέ 2.000. Τά κορίτσια γκαρσόνες στά μπάρ και τά έστιατόρια. Σώθηκαν μερικοί τσελιγκάδες πού βρήκαν βοσκούς. Πάρα πολλοί όμως άρνούνται νά δουλέψουν:

- *Άμα είναι νά σκάβομε, σκάβωμαν και στήν Άλβανία! Νά μάς δώκετε λεφτά νά κάνουμε επιχειρήσεις!*

- *Τί επιχειρήσεις;*

- *Φάστ φούντ!*

Άφθαστοι στό κλαρίνο! Τά ντόπια «μαγαζιά» έχουν «καπαρώσει» κιόλας τούς καλύτερους. Ο Θανάσης μέ τό Γιώργο, άπ' τούς Άγίους Σαραντα, 100.000 μάζεψαν μιά βραδυά και 70.000 μιά άλλη! Έρέ τί έχει νά γένει τό καλοκαιρί στό πανηγύρι!

Πρωταθλητές στό βάδην! Περπατάνε όλη μέρα. Όλοι οί δρόμοι είναι γεμάτοι Βορειοηπειρώτες. Τίποτε γι' αυτούς τά 15 χιλιόμετρα μέχρι τήν κωμόπολη. Μέσα στήν έρημιά, ένα μικροσκοπικό Βορειοηπειρωτάκι περπατάει άπτόητο μέσα στή βροχή μέ φτερωτό βήμα. Σταματάω τό αυτοκίνητο και τό ρωτάω:

- *Πώς σέ λένε πατριωτάκι;*
- *Νούλη.*
- *Πόσο χρονών είσαι;*
- *Έξι!*
- *Άπό πού είσαι;*
- *Άπ' τό Τεπελένι!*

- *Πού πās;*
- *Στό χωριό.*
- *Τί νά κάνεις;*
- *Νά δώ τίποτα!*

Στήν κωμόπολη όλοι τούς πλησιάζουν, τούς κερνάνε, τούς ρωτάνε. Αυτοί άπορούν:

- *Μά καλά, πώς μάς ξεχωρίζετε;*

- *Τί νά μή σās ξεχωρίζομε! Άμα βλέπεις πανταλόνι καμπάνα, ίσον Βορειοηπειρώτης! Πρίν δέκα χρόνια έδω ήταν μόδα ή καμπάνα. Έμεις δέν αγοράζωμαν πανταλόνι αν δέν είχε ρεβέρ 40 πόντους. Έτσι πού τά μαγαζιά γράφαν στή βιτρίνα: «Καμπάνα 40 νούμερο». Τώρα πέρασε ή μόδα και σās τά δώκαμαν όλα εσās!*

Πολλοί σέ τρομάζουν μέ τήν άπόλυτη άπουσία κάθε έννοιας ήθικης! Άλλοι μέ τήν τρομερή άγριότητά τους. Γέμισαν ένα βράδυ οί τοίχοι αίματα καθώς μακελλεύτηκαν μεταξύ τους για μιά κοπέλλα!

- *Δέν θά ήσυχάσομε αν δέν της πάρουμε τό κεφάλι!*

Δέν λείπουν οί άνοιχτές προκλήσεις:

- *Και στήν Άμερική νά πάω, θά γυρίσω τό Μάρτη στήν Άλβανία νά ψηφίσω Άλία!*

- *Τότε γιατί ήρθες έδω;*

- *Γιατί νά μήν έρθω;*

Άλλος πάλι, γύρναγε στους ντόπιους πού άπασχολούσαν φυγάδες και τούς συκοφαντούσε:

- *Είναι κλέφτες, θά σās ρημάζουν, νά τούς διώξετε!*

Πανέμορφες οί Βορειοηπειρωτοπούλες! Έλπίδες για τά άμέτρητα ντόπια παλληκάρια, πού στά 30 τους είναι άνύπαντρα. Τά ντόπια κορίτσια βλέπεις, μόλις ένηλικιωθούν, τό σκάνε για τήν Άθήνα νά παντρευτούν δημόσιο ύπαλληλο.

- *Λιντίτα, λέω σέ μιά Βορειοηπειρωτοπούλα, νά σέ παντρέψω μ' ένα τσοπανάκο πού σέ είδε και σέ θέλει πολύ;*

- *Έγώ θά πάω στήν Άθήνα, κι από κει στήν Άμερική, μέ άπελπίζει!*

Κι έφτασε κι ή μέρα για τή «συνέντευξη». Κάτω από μιά έληά, πάνω στίς

πέτρες, τρεις τέσσερις ντόπιοι και καμιά εικοσαριά φυγάδες. 'Αρχινάμε με την έρώτηση πού μ' έκαιγε περισσότερο έμένα:

— Μου λέτε πώς γίνεται να μιλάτε τόσο καλά 'Ελληνικά;

— 'Εγώ, λέει ή Λιντίτα (Αυγή), είμαι από τή Χειμάρρα. Έκει ό Χότζα δέν μās αναγνώριζε γιά μειονοτικούς και δέν μās άφηνε να μιλάμε 'Ελληνικά. Τά μαθαίναμε όμως σπίτι. Μās μάλωνε ή γιαγιά ή Εδτοχία όταν μιλάγαμε 'Αλβανικά. Πέρασαν δύο χρόνια μετά τό Χότζα γιά να μās αφήσουν να μιλάμε άνοιχτά τά ελληνικά.

— 'Εκκλησία πηγαίνατε;

— Κοιτάζαμε τήν έκκλησία στην κορυφή του βουνού, λέει ή Μαιρίτα. Κανένας δέν μιλάγε γι' αυτήν από φόβο, όλοι όμως ξέραμε πώς όλοι πήγαιναν κρυφά. Ένα άπόγευμα, σαν ήμουν 16 χρονών, τ' άποφάσισα κι εγώ με μιά φίλη μου. Τάχα πώς πηγαίναμε γιά χόρτα και ξαφνικά χωθήκαμε μέσα.

— Τι κάνατε;

— Προσευχή.

— Τι προσευχή;

— Νάμαστε καλά! 'Εγώ μάλιστα πού είχα κουφαθεί εκείνον τόν καιρό από τό 'να αυτί, σαν βγήκα από τήν εκκλησία είχα γίνει καλά!

— Πώς διασκεδάζατε;

— 'Εμείς, λέει ή Λεβαντίνα, στους 'Αγίους Σαράντα πηγαίναμε τό βράδυ στην παραλία μέσα στό σκοτάδι και κοιτάζαμε άπέναντι τά φώτα στην Κέρκυρα. 'Αμα είχε θάλασσα τζάμι, άκούγονταν κι ή μου-

σική. 'Ετσι διασκεδάζαμε! Κι όταν φεύγαμε γιά ύπνο, προσευχόμαστε να μās αξιώσει ό Θεός να πάμε μιά μέρα εκεί!

— Στη δουλειά πώς ήταν;

— 'Εγώ, λέει ό Σωκράτης άπ' τό 'Αργυρόκαστρο, έβασκα άγελάδες. Κρατικές δηλαδή. Μιά μέρα ήρθε ό Έλεγχος από τά Τίρανα να δει τίς γελάδες. Τίς βρήκε άδύνατες και με μάλωσε. Τήν άλλη μέρα ήρθε ή άστυνομία και με πήρε. Έκατσα έξι μήνες στό μπουντρούμι. Τό καταλαβαίνεις; Έξι μήνες δέν είδα ήλιο γιατί ήταν άδύνατες οι άγελάδες! Τι να τρώγαν δηλαδή; 'Αφού χόρτα τρώγαμαν κι εμείς κι αυτές! Ποιός να πρωτοφάει;

— Σπούδασε κανένας άπό σās;

— 'Εγώ, λέει ή Ντρίτα (Φωτεινή) άπ' τή Χειμάρρα, τέλειωσα τό Γυμνάσιο με 7,8. Με 8 και πάνω μπαίνεις στό Πανεπιστήμιο. 'Αλλά δέν παίρνεις 8 άμα δέν είσαι δικός τους.

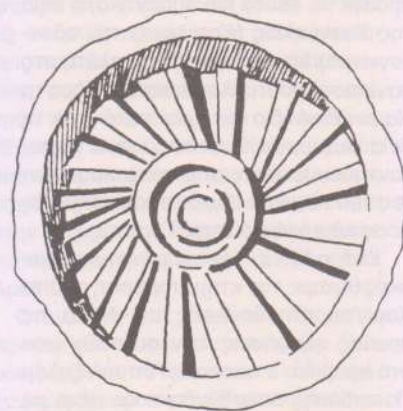
— Θά ξαναγυρίσετε στην 'Αλβανία;

— Ποτέ, λέει ό Βασίλης άπ' τό Δέλβινο. Και να μās γυρίσουν, εμείς τήν άλλη μέρα πάλι έδώ θάμιαστε. 'Εδώ είναι ή πατρίδα μας. Δέν φεύγουμε! Καθώς μās έβαλαν στό λεωφορείο γιά να μās φέρουν έδώ, πολλοί φοβήθηκαν πώς μās γύριζαν πίσω στην 'Αλβανία. Μερικοί 'Αλβανοί είπαν, στ' 'Αλβανικά, άμα στρίψει ό όδηγός άριστερά, γιά 'Αλβανία, να τόν σκοτώσουμε και να τό σκάσουμε. 'Εγώ πήγα στόν όδηγό και τουπα τί λέν οι 'Αλβανοί. 'Εγώ, τουπα, είμαι 'Ελληνας, δέν σκοτώνω άδέρφια, άμα όμως είναι να στρίψει άριστερά, να μου τό πεί, να πέσω στό γκρεμό,

ζωντανός δέν πάω πίσω!

— Και τί θά γίνει ή Βόρειος 'Ηπειρος ρέ παιδιά; Θά τήν αφήσουμε στόν 'Αλία; Αυτό θέλει κι αυτός. Να φύγετε, να τήν πάρει. Θά φέρει και Τούρκους άπ' τήν Τουρκία να τήν έποικίσει.

— 'Ακου να σοϋ πω να γράφεις, μου λέει ό 'Ανέστης άπ' τήν Κορυτσά. Μιά φορά τήν χάσαταν τή Βόρειο 'Ηπειρο τό 1913. Κι άλλη μιά φορά τό 1946. 'Από μās μήν περιμένετε τίποτα! 'Εμείς οι Βορειοηπειρώτες είμαστε τώρα σαν τά ζώα! Στο λέω εγώ ό 'Ανέστης, έχουμε γίνει ζώα! Μās έκαναν ζώα ό Χότζα κι ό 'Αλία. 'Αμα θέλετε τή Βόρειο 'Ηπειρο στείλτε στρατό να τήν πάρειτε! 'Αμα μπορείτε πάρτε την! 'Από μās μήν περιμένετε τίποτα, εμείς είμαστε τώρα ζώα σοϋ λέω.

Μια Κρήτη στη Συρία

«Τούρκεψαν οι παππούδες μας, έγιναν μουσουλμάνοι, αλλά εμείς είμαστε Έλληνες»

του Λάκη Πίγγουρα

Είχα ακούσει για το ελληνόφωνο χωριό, το Χαμιντιέ, όταν επισκέφθηκα για πρώτη φορά τη Συρία, πριν από πέντε χρόνια. Δεν ήξερα ακριβώς τη θέση του στο χάρτη της Συρίας, παρά μόνο ότι ήταν παραλιακό, κάπου κοντά στην Ταρτούς (η αρχαία ελληνική πόλη Αντάραδος). Το γραφείο τουρισμού στη Δαμασκό δεν μπόρεσε να με βοηθήσει περισσότερο με οποιαδήποτε κατατοπιστική πληροφορία. Πίστευα ότι οι Ρουμ Έθνοδοξοι, οι Ελληνορθόδοξοι της Ταρτούς θα μπορούσαν να μου δώσουν τις πληροφορίες που ζητούσα. Μετά από δυόμισι ώρες ταξίδι με υπεραστικό ταξί, έφθασα από τη Δαμασκό στην Ταρτούς. Κατέληξα στο ξενοδοχείο ΓΚΡΑΝΤ και μετά τις πρακτικές διευθετήσεις αναζωογόνησης, άρχισα τις επαφές για την εντόπιση του Χαμιντιέ. Τηλεφώνησα στην οδοντογιάτρο, υπεύθυνο της «Κίνησης για την Ορθοδοξία» και σε λιγότερο από μισή ώρα, αφού με παρέλαβε ο αδελφός της από το ξενοδοχείο, συναντηθήκαμε στο σπίτι της. Φθάνοντας στο σπίτι των Ρουμ Έθνοδοξοι και σχεδόν παρακάμπτοντας τις τυπικότητες και νιώθοντας οικείο το περιβάλλον σαν από καιρό –εξάλλου τα ίδια αμοιβαία αισθήματα είχαν και οι άνθρωποι του σπιτιού– μπήκα απευθείας στο θέμα που με κρατούσε σε αγωνία: –Πού είναι το Χαμιντιέ; Προς μεγάλη μου έκπληξη με πληροφορούν ότι είναι 30' δρόμος από την Ταρτούς, με αυτοκίνητο. Επιπρόσθετα, και το πιο σημαντικό, η θεία της Ευαγγελίας (έτσι λέγαν την οδοντογιάτρο) είχε κάνει ειδική μελέτη στο πανεπιστήμιο της Δαμασκού με θέμα το Χαμιντιέ. Αύριο το πρωί μετά από τη θεία λειτουργία θα μπορούσαμε να συναντήσουμε έναν από τους προύχοντες του Χαμιντιέ που διατηρεί κτηματομεσιτικό γραφείο στην Ταρτούς.

Έτσι κι έγινε. Την επόμενη μέρα επισκεφθήκαμε τον κτηματομεσίτη από το Χαμιντιέ στη δουλειά του. Μετά τις πρώτες εξηγήσεις των συνοδών μου στα αραβικά, ο παππούς Αππούλ Σαλάμ Πασιαδάκης απευθύνθηκε σε μένα με το πλατύ χαμόγελο χαράς και το θερμό

Κάτοικοι του Χαμιντιέ

καλωσόρισμα στην ελληνική λαλιά: Καλώστωνα τον Έλληνα απ' την Κύπρο. Μου πρόσφερε καρέκλα, γλυκό, καφέ (σ' αντίθεση με τους Άραβες που προσφέρουν τσάι) κι όλα τα γνωστά που συνάδουν με την πατροπαράδοτη ελληνική φιλοξενία. Ο Πασιαδάκης με πληροφορεί ότι είναι 71 χρονών και έχει έντεκα παιδιά, έξι αγόρια και πέντε κορίτσια, που φυσικά είναι όλοι τώρα γυναίκες και άντρες, παντρεμένοι με παιδιά κι αυτός με εγγόνια. (Σε κάποιο σημείο της συζήτησής μας που ακολουθεί έρχεται και ο Τζεμίλ Μουρατάκης, 37 χρονών, κι αυτός Κρητικός από το Χαμιντιέ, και λαμβάνει μέρος στη συζήτηση).

Η ιστορία ενός μύλου. Πώς βρέθηκαν οι Κρητικοί στη Συρία

- Κύριε Πασιαδάκη μπορείς να μου πεις πώς βρέθηκαν οι Κρητικοί στη Συρία;
- Ήταν τότε που οι Κρητικοί πολεμού-

σανε και θέλανε την ένωση με την Ελλάδα. Τότες οι οθωμανοί τους είπανε τους δικούς τους, τους Κρητικούς που τουρκέψανε, πως εμείς θα φύγουμε πριν λύση να γενει στην Κρήτη, για να σημαίνει ο Έλληνας, η Ελλάδα, να γενει ένωση. Και σεις, λέει, οι μουσουλμάνοι, αν απομείνετε εδώ μπορεί να σας έλθει μεγάλη ζημιά. Τότες και η Ρουσία τους είπε, άμα θέλετε να φύγετε απ' την Κρήτη εγώ θα σας επάρω, εκεία που 'ναι στη Συρία στην Ανατολή να κάτσετε. Εσηκωθήκανε πολλοί, παραπάνω απ' τους μισούς, τα τρία κάρτα και φύγανε. Αυτοί που απομείνανε πήρανε αγγλικά διαβατήρια και κάτσανε. Τότες ήθελεν ο παππούς μου με τον πατέρα μου, τότες ήτανε 8 χρονών, και ήρθανε και κάτσανε εδώ στο Χαμιντιέ.

- Τους φέρανε εδώ οι Οθωμανοί;
- Οι Οθωμανοί για. Ο σουλτάνος Αππούλ Χαμίτ και τους έκτισε σπίτια. Ο παππούς μου εμένα επούλησε εκεία τα λιόφυτα, είχε δυο χιλιάδες ελιές.
- Πού; Σε ποιο μέρος της Κρήτης;

- Στη Βιάνο στο Ηράκλειο. Και πούλησε τα ελιόφυτα και πούλησε τα αμπέλια. Τον νερόμυλο δέν τον πούλησε, ήρθε και όλπιζε πως θα γυρεί. Ήρθανε στη Συρία κοντά στα 1898. Εκάτασε στην Τρίπολη, στο Λίβανο ώστη να κτιστεί Χαμιντιές.

- Πόσα άτομα ήρθανε;

- Ήρθαν εκεία 5 χιλιάδες. Τρεις χρόνους εκτίζανε. Στα 1900 κτίστηκε ο Χαμιντιές και κάτσαν εδώ. Και τους εδώκανε γης, χωράφια, ο σουλτάν Χαμίτης και ζούσανε.

- Ποιες οι σχέσεις σας σήμερα με την Κρήτη;

- Πριχού 3 χρόνους ο δήμαρχος στο Ηράκλειο έπεψε και δίδειξε τον δήμαρχο του Χαμιντιέ με το δήμαρχο της Ταρτούς, να πάνε εκεία μ' ένα γκρουπ να 'ναι πενήντα νομάτοι απ' το Χαμιντιέ. Επήγανε και πήγαν τα παιδιά μου τα δυο, ο μεγάλος, τον ελένε Μεμέτη, και ο δεύτερος Σεχιπίν, με τις γυναίκες τους. Όταν επήγανε τους είπα: Βρε εμείς είμασταν απ' τη Βιάνο. Να πάτε εκεία. Εμένα ο παπούς μου είχε ένα μύλο, νερόμυλο. Να πα' να δείτε, στέκει ακόμα ο νερόμυλος, ιδ' απογήνηκε; Κι ο νερόμυλος ήταν σε μια πλατεία ομπρός κι είχε έναν απλάτανο μεγάλο, απλάτανο δεντρό.

Εκατέβηκαν στο ξενοδοχείο το πρώτο. Και τους δώκανε ένα πας. Κι ο καθένας ήτανε Κρητικός απού πήγε κειά πήγαινε στο χωριό του, γιατί ήτανε καθένας από 'να χωριό. Τα παιδιά μου είπαν εμείς θα πάμε στη Βιάνο να δούμε τον μύλο. Και πήγαν όλοι και πάνε κειά στην πλατεία στέκουν και ήρθανε όλοι άνθρωποι του χωριού και τους κάναν μεγάλο καλωσόρισμα. Και ρώτηξε ο γιος μου ο μεγάλος, τους λέει επάναδα ήταν ένας νερόμυλος;

Τη συζήτηση μας διακόπτει η είσοδος στο γραφείο του Πασιαδάκη ενός άλλου Χαμετιανού. Ο Πασιαδάκης του απευθύνει το λόγο:

- Καλημέρα. Καλώσ-tone. Κι αυτός Κρητικός είναι απ' το Χαμιντιέ. Κρητικός και κρατάει και μια Κρητικιά, απού να τρώει λουβάνες και κουκιά. (Φράση που χρησιμοποιούν στην Κρήτη και υπονοεί όλα τα αγαθά και τις απολαύσεις του γάμου και ειδικά τις κρυφές, όπως μου εξήγησε αργότερα ο γέρο-Πασιαδάκης). Και πήγαν τα παιδιά μου και ρωπήξανε για τον μύλο και τους ελένε, «εδώ είναι ο μύλος» και τους τον δείξανε. Ακόμα ατσά που ήτανε τον ίδιο και η πόρτα η ίδια και το κτίριο το ίδιο.

- Πεξ μου, τελικά ο μύλος ποιανού είναι; Είναι δικός σας;

- Να σου πω. Ο μύλος ήταν του παπού μου. Όταν έφυγε ο παπούς μου απόμεινε κειά η αδελφή του. Κι απόμειναν και τα ξαδέλφια του στην Κρήτη, δεν ήρθανε επαέ. Ήρθανε και τους ελένε, των παιδιών μου, εκεία είναι ο μύλος και παν και τον θεωρούνε, έτσι απ' ήτανε στέκει ακόμα. Μόνο πως δε δουλεύει γιατί τώρα δε χρειάζεται πλιό. Τότε έρχεται μια γρα γυναίκα 80 χρόνων, και λέει των παιδιών μου: - Μια που είναι τούτος ο μύλος εσάς, του παπού σου, έχετε συγγενείς στο Ηράκλειο. Εμείς δεν ηξεύραμε καθόλου. Και να σας το δώσω το όνομά της και να της τηλεφωνήσω να πάτε στο Ηράκλειο να τη βρήτε. Τη λένε Ελευθερία Μαριονάκη. Αυτή χριστιανή! Και τη γύρευαν στο Ηράκλειο και κάναν τηλέφωνο και τους έταξε πως εκατέβηκαν απ' τον ουρανό. Και τους λένε «εμείς σας ανημέναμε, ακούσαμε πως ήσασαν συγγενείς μας και βρεθήκαμε τώρα από τόσα χρόνια ξανά, ανάσταση σας θωρούμε». Και πάνε τα παιδιά μου οι δυο, η γρα 80 χρόνων, και θωρούνε κι αγκαλιάζανε και κλαίγανε και κάνανε πράματα, κάνανε φιλιά και κάνανε πράματα ελληνικά χωραία.

Στο χρόνο που ήρθαν τα παιδιά μου πήγα εγώ και τη βρήκα. Κάναμε μεις τα τηλέφωνα κι είπαν το όνομά μου σ' αυτήν. Και εμάθαν το και μας ανημένανε στο αεροδρόμιο, με μήνυμα αυτή τα παιδιά τζ' απόμεινα κειά δεκαπέντε μέρες. Ιντά μούπε, αυτή η ξαδέρφη είναι ξαδέρφη του πατέρα μου.

- Πρώτη ξαδέρφη του πατέρα σου;

- Πρώτη ξαδέρφη του πατέρα μου, ιντά μου 'πε, να για. Ο μύλος λέει π' απόμεινε, είναι οκτώ χρόνους που τον απούλησα. Γιατί ήταν λέει ο άντρας μου δεκαπέντε χρόνους κατάκοιτος στο κρεβάτι, και πριν οχτώ χρόνια τον επούλησα. Της λέω, εγώ δεν ήρθα εδώ για να γυρεύω μοιράσι, να γυρεύω πράμα. Εγώ ήρθα της λέω για να σε ιδώ και να μάθω την ιστορία. Εγώ της λέω είμαι ματσωτός-πλούσιος, δε θέλω γω μοιράσι.

- Τα παιδιά του Χαμιντιέ ποια γλώσσα μιλάνε;

- Τα παιδιά μιλάνε ελληνικά. Αράπικα μαθαίνουν στο σχολείο το αράπικο. Πριν το σχολείο δεν ξεύρουν.

- Στα σπίτια σας ποια γλώσσα μιλάτε;

- Ελληνικά, όλο ελληνικά. Εγώ με τη γυναίκα μου και τα παιδιά μου όλο ελληνικά, δε μιλήσαμε ποσώς μαθές παρά ελληνικά.

- Και στα καφενεία του χωριού;

- Και στα καφενεία του χωριού ελληνικά.

κά και στα μαγαζιά και στα σπίτια και στους δρόμους, όλα ελληνικά.

Ο πρόξενος ήρθε στο Χαμιντιέ, ο Έλληνας ο πρέσβης, ο ίδιος και μας ελέει: Οι Έλληνες πάνε στην Αμερική, στην Αυστράλια και τριάντα χρόνια, σαράντα χρόνια δεν μιλούν τα παιδιά ελληνικά, εσείς -λέει- είσαστεν μουσουλμάνοι και μιλάτε ελληνικά, ήρθατε στην Αραβία και βαστάτε τη γλώσσα σας. Το λοιπόν είσαστε Κρητικοί, Έλληνες καθαυτοί.

- Οι Κρητικοί ίσως είναι διαφορετικοί από τους άλλους Έλληνες, διατηρούν την ελληνικότητά τους.

- Αλήθεια, εμείς είμασταν Έλληνες. Τούρκεψαν οι παπούδες μας...

- Εννοείς έγιναν μουσουλμάνοι;

- Ναι, είμαστε Έλληνες, έγιναν μουσουλμάνοι οι παπούδες μας αλλά μεις είμασταν Έλληνες. Εμείς στο ράδιο ανοίγουμε την Αθήνα. Τα κασέττα τα ελληνικά τα 'χουμε στα σπίτια μας. Δεν κάνουμε γούστος στο τραγούδι το αράπικο, μόνο το ελληνικό.

- Έχετε και χορούς ελληνικούς;

- Και χορούς ελληνικούς για! Και πεντοζάλη χορεύουμε και μεις οι γέροι και τα κοπέλια του Χαμιντιέ!

- Υπάρχει κάποιος που παίζει λύρα στο χωριό, λυράρης;

- Παλιά είχε κι απόθανε. Υπάρχει κάποιος που παίζει λαγούτο, λαγουτάρης.

- Έχετε τσικουδιά;

- Δεν έχουμε αμπέλια. Ούτε λιόδεντρα. Έχουμε ποτιστικά, ντομάτες, αγγούρια, δέντρα δεν έχει. Έχει ρέντες, μελιτζάνες...

Στο καφενείο του Χαμιντιέ

Με συνοδηγό τον τριτότοκο γιο του Απούλ Σαλάμ Πασιαδάκη, τον Μοχάμετ Απούλ Πασιαδάκη, ξεκίνησα για το Χαμιντιέ. Του είπα να χωρίσουμε πριν μπούμε στο χωριό, γιατί ήθελα να έχω τις εντελώς προσωπικές μου εντυπώσεις από τη συμπεριφορά των Χαμετιανών, χωρίς οποιοδήποτε επηρεασμό από την παρουσία του Πασιαδάκη. Έχοντας υπόψη μου ότι είναι και αυτός από τους πλούσιους του χωριού με τις ασχολίες του, το μεγάλο αγρόκτημα στην περιοχή του Χαμιντιέ, αλλά και την εμπορία μαρμάρου με τη Σαουδική Αραβία.

Φτάνοντας στο χωριό περπάτησα τα πεντακόσια μέτρα του κεντρικού δρόμου μέχρι και το καφενείο. Παιδιά τρέχαν τριγύρω μου και με ακολουθούσαν μέχρι το καφενείο. Διαπίστωση ότι οι

Κάτοικοι του Χαμιντιέ κάθονται στο καφενείο

φωτογραφικές μηχανές τους είχαν τραβήξει, από τη φράση που μου έλεγε: «Γάρε μας ένα κάδρο». Αντιλήφθηκα φυσικά ότι ήθελαν να τους βγάλω φωτογραφία! Οι φωνές και τα παιδικά τρεξίματα σταμάτησαν αφού εκπληρώθηκε η επιθυμία των παιδιών, αλλά και με τη βοήθεια των manáδων που φώναζαν από τα στενά και τις αυλάδες τους γιους και τις θυγατέρες τους. Όλα με την αποκλειστική χρήση της ελληνικής με το γνωστό κρητικό ιδίωμα. Στο δρόμο συναντώ και τον μινιάρ. Αλήθεια πόσο άχαρος θα μοιάζει ο μουεζίνης που θα ξελαρυγγίζεται στα αράπικα μέσα σε ένα ατόφιο ελληνικό περιβάλλον! Στα παράθυρα και τις πόρτες των σπιτιών, γεράνια, βασιλικοί, γιασεμιά. Τα στενά πεντακάθαρα, σκουπιμένα απ' τις κυράδες. Στο κάθε συναπάντημα ανθρώπου του χωριού, το «καλώστονε» στην ελληνική λαλιά.

Η ίδια γνώριμη υποδοχή και στο καφενείο. Κάποιες παρέες κάθονται έξω από το καφενείο, πράγμα άγνωστο σε αραπάδες. Σηκώνονται και μου προσφέρουν καρέκλα οι δυο παρέες που είναι έξω από το καφενείο. Με καλωσορίζουν με εγκαρδιότητα. Με κερνάνε καφέ, τον βυζαντινό καφέ και όχι το τσάι που συνηθίζουν οι Άραβες.

Απευθύνομαι προς τον πλησιέστερο της παρέας.

- Πες μου το όνομά σου.
- Τζαφέρης.
- Το επώνυμό σου;... Το παράνομά σου;
- Τόν κύρη μου τον ελέγανε Τζαφερά-

κη, απού το Ηράκλειο.

- Έχεις πάει στην Κρήτη όταν πήγαν οι άλλοι απ' εδώ;

- Όι εν πήγα, αλλά έχω αδέλφια και πήανε.

- Βρήκαν συγγενείς δικούς σας στην Κρήτη;

- Είχε ένα παιδί απού παέ και μου 'φερε φώτιση. Είχε στην γυναικολογία του πατέρα του, του κυρή μου στο Ηράκλειο. Είναι Ραής Μελετής στο Ηράκλειο αυτός... Είναι ίσα με 80 χρόνων άνθρωπος. Είναι Ραής Μελετής εκεία και μου 'πανε είναι λέει γυναικολογία του κυρή μου.

- Η ίδια οικογένεια με τη δική σας;

- Ναι για.

- Πόσα παιδιά έχεις;

- Παιδιά αν θες να ρωτάς έχω δέκα.

- Τι δουλειά κάνεις εδώ στο Χαμιντιέ;

- Φυτεύω ντομάτες, αγγουράκια, ζερζεβάρια.

- Ποιο νομίζεις ότι είναι το πρόβλημά σας στο Χαμιντιέ;

- Παρακαλούμε να φεύγουμε, να δουλεύουμε, να μεταλλάζουμε τον αέρα. Να βγαίνουνε και δέκα ριάλια, λεφτά γιαντάι να τα παίρνουμε να κάνουμε και καμιά δουλειά κουμάντο.

- Πηγαίνετε και δουλεύετε στην Κρήτη;

- Έχει παιδιά και πάνε και δουλεύουν στην Κρήτη. Αλλά 'ντανε, τα λεφτά δολάρια θέλει να βαστά 500 και παραπά-

νω. Έχει και βαστούνε κι αυτός που 'ναι να φύγει να πάει κειπέρα είναι ερχόμενος για δουλειά, να δουλέψει, και πώς εκεία τους αγαπάνε; Τζαι τους αγαπούνε, και δουλεύουνε και καλά, απ' την καρδιά τους. Αυτό το παιδί είναι να φύγει για κάμποσες μέρες.

- Πού να πάει, στην Κρήτη;

- Να πάει να δουλέψει σε ψαράδικο.

- Εσένα πώς σε λένε;

- Χασάνη Μουτιράτζη.

- Τι δουλειά κάνεις;

- Ναυτικός, πέντε χρόνια σε καράβια. Είχα μπαρκάρι με το «Θάρρος» και με το «Κλαύδια».

- Και πού έχεις πάει;

- Αμερική, Νότια Αμερική, Γερμανία, Αγγλία, Ρωσία. Έπιασα πολλά λιμάνια.

Στη συνέχεια απευθύνομαι στους δυο μικρούς της παρέας που έχουν την ηλικία των δεκαπέντε χρόνων.

- Πώς είναι τ' όνομά σου;

- Μουσταφάς Παραμάτζης.

- Εσένα πώς σε λένε;

- Μουσταφάς Φενταλάτζης.

- Πού μάθατε τα ελληνικά;

Μουσταφάς Παραμάτζης: Στο σπίτι μου, η μάνα μου κι ο κύρης μου ελληνικά μου μιλάνε.

- Στο καφενείο τι γλώσσα μιλάτε;

Μουσταφάς Φενταλάτζης: Άμα είμαστε με Έλληνες συντυχάνουμε ελληνικά, άμα είμαστε με αράπηδες αράπικα. Τζαφεράκης: Άμαν είναι με τον πατέρα του με τους φίλους του ομιλεί τη γλώσσα του, αλλά αν είναι κανείς αραπάς μιλά αράπικα.

- Πώς νιώθετε για την Ελλάδα και την Κύπρο; Την Κρήτη;

Τζαφεράκης: Κι αν είναι τόπος μας, του πατέρα μας και του κυρή μας τόπος, δικός μας τόπος, η Κρήτη, η Κύπρος, όλα τα μέρη. Και παρακαλούμε να 'ρχομάστε, να δουλεύουμε, να θεωρούμε, για να 'μαστε τζει μαπουτήδες. Είναι η καρδιά μας, είναι τόπος μας, ήτανε παέ πατέρας μας, ο κυρής μας, γυναικολογία μας για!

Με το δήμαρχο του Χαμιντιέ

Μετά τη συζήτηση με την παρέα του καφενείου, με οδηγό τον Τζαφεράκη κατευθύνθηκα προς το σπίτι του δημάρχου, όπου μέσα από τη συζήτηση αλλά και τα αιτήματα που θέτει, φαίνεται και η έλλειψη ευθύνης από πλευράς μας

ως Ελληνισμός απέναντι ίσως στη μοναδική ελληνομουσουλμανική κοινότητα στον κόσμο. Παραθέτω στη συνέχεια ολόκληρη τη συζήτηση.

– Πώς είναι το όνομά σου και ποιά η καταγωγή σου;

– Το όνομά μου Μουσταφά Ανίν, το παράνομα Βεντούρης. Τα πατρογενικά μου φτάνουν που τα Χανιά αν αγνωρίζεις.

– Πόσους κάτοικους έχει το Χαμιντιέ;

– 7000 νομάτοι. Οι γυναίκες είναι παραπάνω που τους άνδρες. 51% οι γυναίκες και 49% οι άνδρες. Υπάρχουν 900 κοπέλια 12-18 χρονών. 754 νομάτοι 5-12 χρονών. 30 νομάτοι πάνε και δουλεύουν από το Χαμιντιέ στην Κρήτη.

– Ποιές οι σχέσεις σας με την Ελληνική πρεσβεία;

– Ήρθε ο πρέσβης μια φορά εδώ με ένα ουεζίρ. Ήρθε τζι ευχαριστήκαμε πολλά. Πήγαμε τζιαι κάτοαμε τζι εφάαμεν τζιαι γνωριστήκαμεν. Μα δεν έρχονται πάντα επαέ. Πάει ενάμιση χρόνος που ήρθε ο πρέσβης επαέ. Ήρθε ένας καινούργιος, δεν τον είδαμε.

Μοχάμετ Ανίν-Ριζάτος (γιος του κοινοτάρχη): Έρχονται εδώ μόνο οι Κύπριοι φίλοι μου, από το πανεπιστήμιο της Δαμασκού.

– Πώς νιώθετε για την Ελλάδα;

Δήμαρχος: Εμείς οι Κρητικοί αγαπούμε την Κρήτη πολλά, αγαπούμε την Ελλάδα πολλά... Θέλουμε να πααίνουμε πάντα εκεί. Ο Κόνσουλας δεν μας δίνει βίζα, μας λογαριάζει σαν τους αραπάδες. Αύριο θέλει να φύγει η ανεμιά μου με τον αγά της, να πάνε στην Ελλάδα. Τους δώσαν βίζα με πολύ παρακάλιο. Η ανησιά είναι κόρη της απλάς μου. Τζιαι θέλει τζιαι της αδελφής μου η θυγατέρα με τον αδελφό και τον αγά της...

Ριζάτος: Μας θεωρούνε Άραβες και όχι χαμετιανούς. Θέλουμε να μαθαίνουμε και να γράφουμε (Σημ. Κανένας Χαμετιανός δεν ξέρει να γράφει ελληνικά παρόλο που τα μιλούν όλοι!) τη γλώσσα μας. Πρέπει να μας δίνουν υποτροφίες για δασκάλους της ελληνικής γλώσσας.

– Έχετε οποιοδήποτε μήνυμα για τους Κύπριους;

Δήμαρχος: Τους χαιρετούμε και παρακαλούμε να κάνουνε τζείνο που θένε.

– Ποιά είναι τα αιτήματα που έχετε προς την πρεσβεία της Ελλάδας και το ελλαδικό κράτος, όπως και το κυπριακό κράτος και την πρεσβεία της Κύπρου;

Δήμαρχος: Δε δίνουν εύκολα βίζα για την Ελλάδα. Να δίνουν πιο εύκολα βίζα για να παγαίνουμε να θωρούμε την Ελ-

ΑΝΟΙΚΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΛΛΗΝΑ ΧΑΜΙΝΤΙΑΝΟΥ

Κύριε Πίγγουρα, γειά σας

Σας γράφω αυτήν την επιστολή με την ευχή ότι θά μπορούσατε να την δημοσιεύσετε ή τουλάχιστον να θέσετε αυτά τα προβλήματα που αναφέρω σε κάποιον αρμόδιο οργανισμό ή πρόσωπο στην Κύπρο ή Ελλάδα.

Όλα τα Έθνη σ' όλο τον κόσμο έχουν αποπερατώσει το κτίσιμο, το κάθε ένα ξεχωριστά, της δικής του χώρας βασιζόμενο στο μοντέρνο στυλ της εθνικότητας που είναι η ύπαρξη μιας γλώσσας, ιστορίας, πολιτισμού, ηθών και εθίμων κ.λπ. Αυτό άρχισε κατά το Μεσαίωνα με την ένωση σ' ένα κράτος της Γερμανίας, της Ιταλίας και αλλού. Και αυτό συνεχίζεται να υφίστανται μέχρι σήμερα. Αλλά δεν βρίσκουμε σε καμιά Εθνική Θεωρία ότι βάση για την δημιουργία ενός Έθνους πρέπει να είναι η θρησκεία και δεν ξέρουμε καμιά χώρα στον κόσμο που να δημιουργήθηκε με βάση την θρησκεία.

Έρχομαι τώρα στην Ελλάδα, τη χώρα όπου δημιούργησε την πρώτη πολιτισμένη φυλή που γνώρισε η ανθρωπότητα, τη χώρα που δίδαξε στον κόσμο τη γνώση, τη φιλολογία, την ιατρική, τη φιλοσοφία κ.λπ. Η χώρα η οποία στους αρχαίους χρόνους έδωσε στην ανθρωπότητα μεγάλους άνδρες όπως ο Αριστοτέλης, ο Πλάτωνας και ο Πυθαγόρας και στις μέρες μας τον Καζαντζάκη.

Πιστεύω ότι η Ελληνική Κυβέρνηση προσπαθεί να επιστρέψει τον χρόνο πίσω στα χρόνια της οπισθοδρόμησης και της άγνοιας. Και διερωτώμαι ποιοί είναι οι λόγοι που ώθησαν το Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας να δώσει οδηγίες στην Πρεσβεία της Ελλάδας στη Δαμασκό και στο Προξενείο στην Ταρτούς να ΜΗΝ εκδίδουν «βίζες» στους κατοίκους (Έλληνες Κρητικούς) του Χαμιντιέ ΜΟΝΟ, χωρίς να δίνουν κανένα λόγο. Συγκεκριμένα ο Πρόξενος στην Ταρτούς κύριος Σαλάχ Ντανιέλ (Ελληνορθόδοξος) είπε χαρακτηριστικά: «Φέρτε μου 100 διαβατήρια και θα σας δώσω όλους βίζες, φτάνει να μην είναι Χαμιντιανοί! (;)».

Οι κάτοικοι του Χαμιντιέ είναι Έλληνες στην καταγωγή και μεταφέρθηκαν από την Κρήτη πριν ένα αιώνα περίπου και διατηρούν ακόμα την Ελληνική γλώσσα, ήθη και έθιμα. Οι Έλληνες Χαμιντιανοί εξισλαμίστηκαν υπό την απειλή του Τούρκικου σπαθιού, αλλά παρόλα αυτά διατηρούν τα περισσότερα από τα εθνικά στοιχεία που συνθέτουν το ελληνικό έθνος.

Ακόμα ένα παράδειγμα της τραγικής κατάστασης είναι και το ακόλουθο. Γυναίκα (Άραβας) που είναι παντρεμένη με χαμιντιανό (Έλληνα) ζήτησε βίζα για τον εαυτό της και το παιδί της που είναι δύο χρονών για να πάει να επισκεφθεί τον άνδρα της που δουλεύει στην Ελλάδα. Στη γυναίκα αυτή έδιναν βίζα αλλά ΟΧΙ στο παιδί της γιατί είναι Χαμιντιανός! Επίσης σε Έλληνες Χαμιντιανούς που για σχεδόν 30 χρόνια δουλεύουν σε ελληνικά πλοία, δεν δόθηκε βίζα, παρόλο που η εταιρία τους τους έστειλε τέλεξ και η Ελληνική Πρεσβεία στη Δαμασκό αγνόησε το γεγονός αυτό, για το λόγο ότι είναι Χαμιντιανοί.

Το υπουργείο εξωτερικών της Ελλάδας ισχυρίζεται ότι οι Χαμιντιανοί πάνε στην Ελλάδα ως λαθρο-εργάτες, αλλά αυτό δεν ευσταθεί γιατί αυτήν την στιγμή εργάζονται στην Ελλάδα γύρω στα 30 άτομα. (Οι Χαμιντιανοί είναι περίπου 3.500.) Την ίδια στιγμή βρίσκονται στην Ελλάδα περίπου 10 χιλιάδες Σύριοι (Άραβες) οι οποίοι εργάζονται εκεί, καθώς και χιλιάδες Αιγύπτιοι, Γιουγκοσλάβοι και άλλοι. Και ρωτούμε: Γιατί να εκδοθεί αυτή η απόφαση ΜΟΝΟ για τους Χαμιντιανούς;

Σ' ευχαριστώ και εύχομαι να κάνεις κάτι. Σε προσκαλούμε ξανά στο Χαμιντιέ.

λάδα.

Ριζάτος: Το πρόβλημα είναι ότι δε μαθαίνουμε την ελληνική γλώσσα. Δεν μαθαίνουμε να τη μιλούμε σωστά και καθόλου να τη γράφουμε... Να δοθούν υποτροφίες για να μάθουν κάποιοι την ελληνική γλώσσα και να τη μάθουν και στα παιδιά μας, τουλάχιστο να τη γρά-

φουν. Αν δεν μπορεί να δοθεί υποτροφία από το Ελληνικό κράτος, τουλάχιστο από το Κυπριακό, ή ακόμη και από κάποιο ίδρυμα, οργανισμό ή και άτομα, κάνοντας μια σημαντική προσφορά για τη διατήρηση των Χαμιντιανών, αν μη τι άλλο τουλάχιστο σαν Ελληνόφωνων.

Νεοέλληνες και ξένοι περιηγητές

ΠΕΡΙΓΡΑΦΟΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΟΝΤΕΣ

Ερανίσματα του Σωτήρη Ραπτόπουλου

Ιστορική Μνήμη

Το καλοκαίρι του 1989 ένας γέροντας από την Μήλο —αφού πρώτα με ζύγισσε καλά με το μάτι, να βεβαιωθεί ότι θ' άκούσω με ενδιαφέρον κι όχι απλή συγκατάβαση την αφήγησή του— μου διηγήθηκε την ιστορία της ονομασίας του χωριού **Κόμια**, στα νότια του νησιού:

«*Ήρθανε κάποτε πειρατές κι αράζανε στα Νότια. Άρχισαν να κλέβουν και να ρημάζουνε. Τους είδαν οι κάτοικοι κι έβαλαν τις γυναίκες τους σε μια σπηλιά, να μην τις βρούνε. Ένας πειρατής όμως είδε το άνοιγμα: άρχισαν λοιπόν να τις βγάζουν έξω, κι άλλες να σφάζουν κι άλλες να κλέβουν. Ο πειρατής, που στεκόταν μπροστά στην σπηλιά κι έσφαζε, ρωτούσε τους άλλους, που τις τραβούσαν να τις βγάλουν: «Είναι Ακόμη; Είναι Ακόμη;» — κι έτσι βγήκε το όνομα **Κόμια**.*»

Δεν είχε περάσει παρά λίγος καιρός, που είχα διαβάσει την αναφορά του περιηγητή του 18ου αιώνα **Van Krienen** για τη Μήλο, στην οποία περιλαμβάνονταν μία ανάλογη αφήγηση: «... Οικότοικοι τα ονομάζουν **Ακόμια**, όνομα που ανάγεται στην εποχή που οι Αθηναίοι κατέσφαζαν τους κάτοικους — και ρωτούσαν στην ελληνική γλώσσα: *Είναι Ακόμη;!*»¹

Το πρώτο πράγμα που μας εντυπωσιάζει, είναι η ελάχιστη μεταβολή που παρατηρείται μέσα σε δύομισυ αιώνες προφορικής παράδοσης, σ' ένα νησί στο οποίο παροισιάστηκε εν τω μεταξύ σημαντική μείωση του παλιού πληθυσμού και εισροή νέων κατοίκων.

Αμέσως, ακολουθεί η σκέψη ότι έχουμε να κάνουμε με μία ερμηνεία ονοματοθεσίας οικισμού, που έχει να κάνει όχι με τις συνθήκες ίδρυσης ή κάποιο χαρακτηριστικό του — αλλά με μία καταστροφή: Κάτι που δεν είναι καθόλου συχνό...

Θα μπορούσε κανείς να πει ότι η καταστροφή της Μήλου του 5ου αιώνα π.Χ. από τους Αθηναίους διατηρήθηκε μέχρι σήμερα στην ιστορική μνήμη των Μηλίων; Όσο κι αν φαίνεται ασύλληπτο, ο πρώτος αρχαιολόγος που ασχολήθηκε συστηματικά με το νησί, στα τέλη του 19ου αιώνα, ο **Mackenzie**, αναφέρεται σε κεραμικά με την σφραγίδα «**ΑΘΗΝΑΙΩΝ**» από την περιοχή των Κομίων.² Η εκδοχή αυτή γίνεται πιθανότερη μετά από την διαπίστωση των αρχαίων συγγραφέων ότι οι Αθηναίοι, που εγκαταστάθηκαν στο νησί μετά την σφαγή των Μηλίων, δεν θεωρούνταν μία πλήρης πολιτεία — αλλά κάτι λιγότερο: ίσως μία **Κόμη**. Αυτή είναι κι η ετυμολογία της λέξης **Κόμια**, κατά τον περιηγητή **Ross**: «σ' την **Κώμην**...»³.

Η αφήγηση του γέροντα από τη Μήλο με ώθησε να κοιτάξω καλύτερα σ' αυτή την κατεύθυνση. Να προσμετρήσει κανείς το βάθος της ιστορικής μνήμης είναι ίσως αδύνατο. Να ακούσει, όμως, την ηχώ από το βαθύ πηγάδι των λέξεων, είναι κάτι το πιθανό: «*Graeco sum, ei nihil Graecum a me alienum puto*» [Έλληνας είμαι και τίποτα το ελληνικό δεν θεωρώ ξένο].

Ο περιηγητής της Μυτιλήνης του 19ου αιώνα, **Boutan** περιγράφει το παλαιοχριστιανικό εκκλησάκι του **Αγίου Φωκά**, του «**Χριστιανικού Άγιου του φωτός**», μπροστά από το οποίο είδε δύο ιωνικούς κίονες από άσπρο μάρμαρο: «*Εύκολα θα σκέφτονταν κανείς ότι υπήρξε εδώ ένας ναός του Απόλλωνα...*, ο οποίος με τον καιρό μεταβλήθηκε σε χριστιανική εκκλησία, και διατήρησε το ειδωλωλατρικό του όνομα. Το βράδυ στην Βρισά ένας Έλληνας, ο οποίος δεν είχε διαβάσει ποτέ αρχαία κείμενα, γιατί με δυσκολία γνώριζε

και απλή ανάγνωση, μου έκανε την ερώτηση: «*Επήγατε η ευγένειά σας εις τον ναόν του Ηλίου;»*. Η ερώτηση, που έγινε σε κύκλο 15 χωρικών, δεν προξένησε καμμία έκπληξη. Όλοι την κατάλαβαν...»⁴.

(Εδώ, ας αναφέρουμε την μαρτυρία του **Tozer** (1886), που σημειώνει ότι «ο αρχαίος Όλυμπος Λέσβου είναι γνωστός ως προφήτης **Ηλίας**» — και παρατηρεί: «*Ο Άγιος Ηλίας συνδέθηκε με το ελληνικό βουνό, εξ αιτίας, της ετυμολογικής συγγενείας του με τον Ήλιο*»⁵...)

Ο **Boutan** μιλά, ακόμα, για το σύμπλεγμα των χωριών της **Ιέρας Μυτιλήνης**:

«... δεν καταλαβαίνει κανείς με το πρώτο, γιατί ο **Πασάς** δεν διορίζει παρά έναν και μόνο **Αγά** για τα έξι χωριά... τήν στιγμή που διορίζει **Αγάδες** σε χωριά πολύ πιο μικρά απ' ό,τι το μικρότερο από τα έξι της **Ιέρας**. Δέν είναι λογικό να εξηγήσουμε αυτή την άρση της ισχύος της Τουρκικής διοίκησης ως αποτέλεσμα μιας τοπικής παράδοσης, η οποία θέλει αυτά τα διαφορετικά χωριά σαν μέρη του ίδιου όλου, σαν να αποτελούσαν μία και μόνη πόλη; Σε ενίσχυση της γνώμης αυτής έρχεται και το ίδιο το όνομα της **Ιέρας**. Πώς αλλιώς να καταλάβουμε το γεγονός ότι έξι χωριά μαζί έχουν ένα κοινό όνομα, τόσο διαφορετικό απ' όλα τα ειδικά τους ονόματα... αν δεν δεχτούμε ότι το όνομα της αρχαίας πόλης, της **Ιέρας** έχει φτάσει ως εμάς, ακόμη και μετά την πτώση των τειχών της...».

Μία από τις απορίες των παιδιών στις πρώτες τάξεις της Γυμνασιακής Εκπαί-

δουσης, είναι το γιατί ορισμένες αρχαίες πόλεις είχαν ονόματα στον πληθυντικό αριθμό: *Θήβαι, Αθήναι*, κ.τ.λ. Η απάντηση βέβαια είναι ότι οι αρχαίες ελληνικές πόλεις είχαν συναπαρτιστεί από πολλές μικρές Κώμες — οι οποίες δεν έπαυαν να υφίστανται και μετά την δημιουργία κοινού πολιτειακού κέντρου ή την καταστροφή του...

Η Ήρα είναι ένα ζωντανό παράδειγμα της επιβίωσης στους Νεώτερους χρόνους των χωριών, που απάρτιζαν ένα αρχαίο πόλισμα. Σε ανάλογο συμπέρασμα φτάνει ο Boutan και για το σύμπλεγμα των χωριών Καλλονής Λέσβου⁶.

Οι Νεοέλληνες στα μάτια των Περιηγητών

Ο περιηγητής **Sonnini** μας μιλά για την **Κίμωλο** των αρχών του 19ου αιώνα:

«Υπάρχουν περάσματα που οδηγούν σε υπόγειες γαλαρίες — και μία ανασκαφική έρευνα θα ικανοποιούσε την περιέργειά μας, αν ήταν δυνατόν, χωρίς να δημιουργηθούν υπόνοιες στην οποιαδήποτε Κυβέρνηση...». Και συνεχίζει μιλώντας για τους ντόπιους, στο μυαλό των οποίων δεν έχει μπει ποτέ η ιδέα να διενεργήσουν τέτοιες έρευνες «... γιατί τους φαίνεται ότι μόνο ο Ευρωπαίος κατέχει την μαγική δύναμη του να ανακαλύπτει». Εκείνο που ενδιαφέρει, λοιπόν, τον σοφό ερευνητή είναι η έλλειψη αρχής (όχι ειδικά της Οθωμανικής — αλλά και της τυχόν Ελληνικής!) που θα τον εμπόδιζε να ολοκληρώσει το έργο του: Τα αρχαία μνημεία αντιμετωπίζονται σαν μέσα ικανοποίησης της περιέργειας ενός υπερφιαλού «εγώ» — και όχι ως κειμήλια ενός ζωντανού πολιτισμού.

Το επιχείρημα που χρησιμοποιείται είναι ότι οι Νεοέλληνες είναι στερημένοι του επιστημονικού πνεύματος, του «επιπέδου» που απαιτείται για μία τέτοια προσέγγιση της παράδοσής τους — με την οποία θεωρούνται ασύνδετοι εκ προοιμίου: Η Αρχαιότητα είναι για τους περιηγητές αποσυνδεδεμένη από τον Νέο Ελληνισμό. Γι' αυτό δεν είναι περιέργο πού, παρ' όλη την παρατηρητικότητα τους και τον πλούτο των πληροφοριών που συλλέγουν, δεν καταφέρνουν να διαισθανθούν την πραγματική τους σημασία⁷.

Έτσι, ο **Newton**, ένας άλλος περιηγητής, στη Μυτιλήνη του 19ου αιώνα αυτή τη φορά, δίνει λάθος ερμηνεία στο παρακάτω περιστατικό: «Στον Μανταμάδο χτύπησα την πόρτα ενός σεβάσμιου ηλικιωμένου κυρίου στις 8.30 μ.μ., έχοντας συστατικό γράμμα. Δεν άνοιξε και πήγαμε αλλού για ύπνο. Την επαύριο με επι-

σκέφθηκε, μ' αγκάλιασε τρυφερά, με φίλησε και δικαιολογήθηκε ότι δεν άνοιξε από τον φόβο των πειρατών. Προφανώς ήταν ένας ευγενικός τρόπος να αποφύγει την φιλοξενία». Ο **Newton**, μάλλον «κρίνει εξ ιδίων», μεταφέροντας μία λογική ξένη στον ελληνικό τρόπο σκέψης σ' έναν Έλληνα. Εξ άλλου, ο φόβος των πειρατών ήταν ακόμα υπαρκτός εκείνη την εποχή, όπως μας πληροφορεί ο Π. Παρασκευαϊδής⁸.

Ο **Delaunay** παρερμηνεύει με την σειρά του, στην Μυτιλήνη του ίδιου αιώνα, την συμπεριφορά ενός νεαρού Έλληνα που, μπροστά σε πολύ κόσμο, σ' ένα καφενείο, άφησε απότομα την στάμνα που κρατούσε — με αποτέλεσμα να σπάσει η μία λαβή της: Μόλις ακούστηκαν τα πρώτα πειράγματα και γέλια, συνοφρυώθηκε, και «για να δείξει ότι η στάμνα δεν τον ενδιέφερε πια, κι ας είχε χάσει μόνο μια λαβή, την συνέθλιψε κάτω απ' το τακούνι του». Ο περιηγητής δεν μπορεί να καταλάβει ότι ο θυμός του Έλληνα βρήκε διέξοδο στο άμυχο αντικείμενο — το οποίο και εκδικήθηκε για την γελοιοποίηση που του προξένησε. Νόμισε ότι ο νεαρός προσπάθησε να αποδείξει στους παριστάμενους ότι η ηθική του ζημιά ήταν μικρή. Για τον Έλληνα όμως η ηθική ζημιά δεν εξαρτάται από το υλικό κόστος — και το ηθικό παράστημα είναι τόσο περίτεχνο που δεν εμπίπτει σε τέτοια χοντροκομμένη σκέψη. Η ενέργεια του νεαρού έι-

χε έναν συμβολισμό που διέφυγε της προσοχής του **Delaunay**⁹.

Η στάση των περιηγητών **Newton** και **Boutan**, που μιλούν για την Νέα Ελληνική γλώσσα και παιδεία, είναι χαρακτηριστικές:

Newton: «Παρακολούθησα τις εξετάσεις στο Ελληνικό σχολείο... Καθώς (ένος μαθητή) μετέφραζε μία σελίδα του Πλάτωνα στα Νέα Ελληνικά, ένοιωσα να φρικτώ ακούγοντας τον θείο φιλόσοφο να βασανίζεται, να τεντώνεται, να διαλύεται για να χωρέσει στην σύγχρονη γλώσσα».

Ο θείος φιλόσοφος, λοιπόν, βασανίστηκε από την Νεοελληνική, κατά την γνώμη του **Newton** — ενώ, κατά την γνώμη του ίδιου, φαίνεται πως δεν θάχε αντίρρηση για την κλοπή μιας αρχαίας επιγραφής της Ερεσού που επιχείρησε. Ο **Newton** εμποδίστηκε, τελικά, από την ιδιοκτήτρια του κτήματος, όπου βρίσκονταν η επιγραφή¹⁰.

Boutan: «Αν και υπάρχει μεγάλη σχέση της Αρχαίας και της σύγχρονης γλώσσας, οι Έλληνες τις θεωρούν δύο γλώσσες εντελώς διαφορετικές».

Φανερή είναι η προσπάθειά του να υποβαθμίσει την συνείδηση της σχέσης μας με τους αρχαίους μας προγόνους: Εδώ μπορεί να πει κανείς ότι ανιχνεύεται ένα συναίσθημα φθόνου για τους σύγχρονους κατοίκους της Ελλάδας και την καταγωγή τους — και μια άρνηση αναγνώρισης της Ελληνικότητάς τους.

Τελικός στόχος: η προβολή του Δυτικού ανθρώπου ως του πιστότερου θεματοφύλακα του Αρχαίου πνεύματος... Ο Βουταν έρχεται σε αντίφαση ακόμα και με τον ίδιο τον εαυτό του σε μερικά σημεία: Από την μία διαπιστώνει ότι οι κάτοικοι της Αρχαίας Ερεσού «δεν υποπεύονται τίποτε για την θέση της πατρίδας τους μέσα στα γράμματα» - κι από την άλλη σημειώνει ότι «στο Σχολείο της φυλάσσονται διάφορες αρχαιότητες, επιτύμβια, ανάγλυφα τάφων»!...

Για τη Μονή Αγίου Ιωάννη Σιγρίου αποφαινεται: «Θάχει κάποια αξιόλογα βιβλία, αλλά δεν κατάφερα να μου τα δείξουν. Σ' όλες μου τις ερωτήσεις ο Ηγούμενος απαντούσε: «Τι να τα κάνουμε τα βιβλία; Δεν διαβάζουμε ποτέ και δεν έχουμε καθόλου». Κατάλαβα ότι η μελέτη δεν είναι η κύρια ασχολία των αγαθών πατέρων... Αφού λοιπόν λοιδωρεί τους μοναχούς — που θάχαν, βέβαια, δει τα μάτια τους πολλούς κυνηγούς χειρογράφων και έργων τέχνης, από τα οποία απογύμνωναν την Ελλάδα — θυμάται να μας πει ότι έφτασε ως εκεί συνοδευόμενος από έναν Τούρκο στρατιώτη.

Όταν λοιπόν ο εκβιασμός της εξουσίας αποτυγχάνει, ο Βουταν κατηγορεί τους ντόπιους για έλλειψη καλών τρόπων και κακή θέληση...¹¹.

Ο J. Woodhouse περιοδεύει στην Αιτωλία στα τέλη του 19ου αιώνα. Ψάχνοντας για την αρχαία σπηλιά της Αφροδίτηςστην Ναύπακτο, εντοπίζει ένα προάστιο της πόλης, με το όνομα Αφροδίτη. Σπεύδει όμως να δηλώσει: «Δεν γνωρίζω αν το όνομα είναι πράγματι παραδοσιακό, ή αν πρόκειται για τη συνηθισμένη Νεοελληνική απάτεωνιά. Το προάστιο έχει επίσης το όνομα Μεχμετάκη, που είναι, φυσικά (Σ.Σ.!) Τουρκικό...»¹².

Παρ' ότι πρόκειται για έναν από τους πλέον κατατοπισμένους περιηγητές, ο Woodhouse δείχνει διατεθειμένος να επενδύσει λίγα στην τοπική παράδοση... Κι αντί γι' αυτήν, υποθέτει κάποια αλλαγή του τοπικού ονόματος, ώστε να ταυτίζεται με τα αρχαία πρότυπα — λες και μια τέτοια ιστορική λεπτομέρεια θα είχε ανιχνευτεί και χρησιμοποιηθεί, ειδικά για να ξεγελάσει το μεγάλο του πνεύμα!...

Το «εγώ» του δυτικού ανθρώπου, που βλέπει τα πάντα τόσο ατομοκεντρικά, δεν μπορεί παρά να ξεσκεπαστεί με την παραμικρή ευκαιρία.

Έλληνες και Τουρκική Διοίκηση

Ο Περιηγητής Coronelli (τέλη 17ου αι.) μας άφησε την παρακάτω ενδιαφέρουσα αφήγηση: «Όσοι έρχονται απ' τη Χίο ή απ' άλλα νησιά για να κατοικήσουν στη Μυτιλήνη, υποχρεούνται να πληρώνουν χαράτσι για 3 χρόνια μετά τον θάνατο, που δίνουν οι κληρονόμοι πιεζόμενοι σκληρά γι' αυτό απ' τους Τούρκους. Εκτός απ' αυτό, εν όσω ζουν είναι υποχρεωμένοι να πληρώνουν διπλό χαράτσι για τον τόπο που άφησαν και γι' αυτόν που βρίσκονται»¹³.

Θα μπορούσε κανείς να παρατηρήσει, μέσα από τις περιηγητικές μαρτυρίες, ότι οι μεγάλες οικονομικές απαιτήσεις των Τούρκων συνεχίζονταν και στους υστερότερους χρόνους της Οθωμανικής κατάκτησης — αποτρέποντας τους Έλληνες ακόμα και από την αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγών περιοχών και την δημιουργία επιχειρήσεων. Έτσι γινόταν φανερή η έλλειψη της ελευθερίας ακόμη και σε περιοχές δι-

χως μόνιμο Τουρκικό στοιχείο. Η ακόλουθη μαρτυρία είναι του περιηγητή Thompson (18ος αι.) και αφορά την Μήλο: «Τα κύρια ορυχεία Στυπτηρίας της του νησιού βρίσκονται μισή λέυγα από την πόλη — αλλά οι Έλληνες πιστεύουν πως δεν αξίζει τον κόπο να δουλευτούν αυτή την περίοδο, μια και είναι αυτονόητο ότι οι Τούρκοι θα άρπαζαν όλες τις προσόδους»¹⁴.

Με τον Thompson συμφωνούν και οι Leake¹⁵, Tournefort¹⁶, που αναφέρονται στα ίδια ορυχεία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

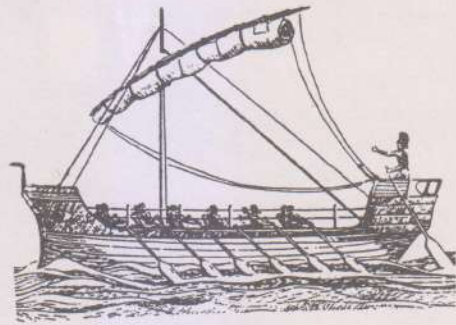
1. P. Van Krienen, "Seiner Italienischen Beschreibung des Griechischen Archipelagus, Halle 1860, σελ. 19-24.
2. D. Mackenzie, "Ancient cites of Melos" B.S.A. 70, σελ. 70.
3. L. Ross, "Inselreisen", III, σελ. 13.
4. Π. Σ. Παρασκευαΐδης, «Οι περιηγητές για τη Λέσβο», 1983, σελ. 143.
5. Ένθ. ανωτ., σελ. 162.
6. Ένθ. ανωτ. σελ. 143.
7. Sonnini, "Travels in Greece and Turkey", London 1801, σ. 421.
8. Βλ. Σημείωση (4), σελ. 132.
9. Delaunay, "Chez les Grecs de Turquie", σελ. 74.
10. Βλ. Σημείωση (4), σελ. 130.
11. Boutan, "Voyages...", 1855, σελ. 303.
12. J. Woodhouse, "Aitolia", Κεφ. XX, σελ. 316.
13. Βλ. Σημείωση (4), σελ. 196.
14. G. Thompson, "The Travels of...", τόμος 1, Pr. C. Micklewright, MDCCCLII, σελ. 293.
15. Leake, "Travels in the Morea", London MDCCCXXX.
16. J.P. Tournefort "Voyage d'un Botani- ste", "I - l' Archipel grec", Paris 1982, σελ. 165.

ΑΡΧΑΙΑ ΝΑΥΑΓΙΑ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

του Έπαμεινώνδα Βρανόπουλου

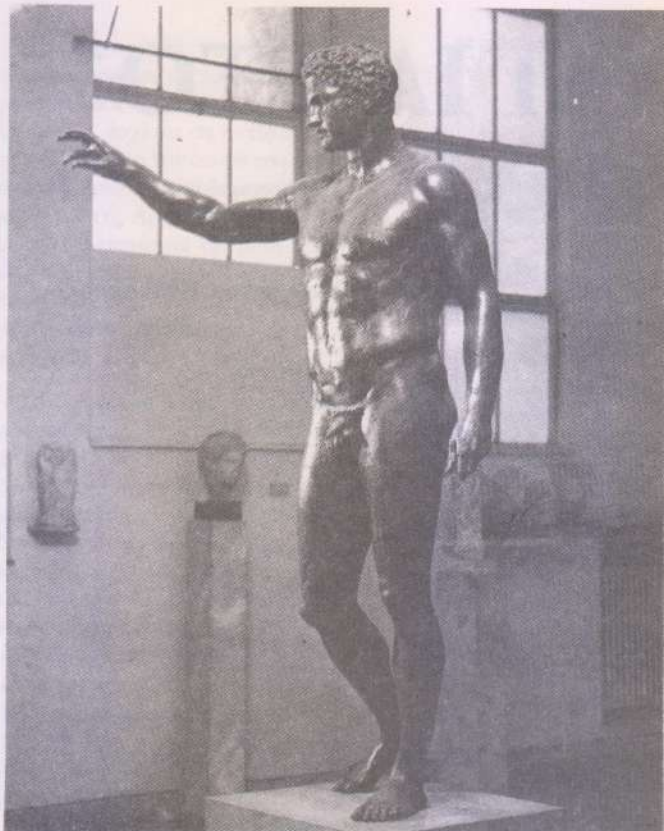
Η γεωγραφική διαμόρφωση της χώρας μας (όπου τὰ βουνά αποτελούν τὸ 80% τοῦ ἐδάφους καὶ όπου οἱ κόλποι, οἱ ὄρμοι καὶ οἱ ὀρμίσκοι σχηματίζουν ἀνάπτυγμα ἀκτῶν τριπλάσιο τοῦ κανονικοῦ ἢ τοῦ φαινομενικοῦ στὸν χάρτη) ἔστρεψε τοὺς κατοίκους της, ἀπὸ τοὺς προϊστορικοὺς ἤδη χρόνους, πρὸς τὴ θάλασσα. Ἡ θάλασσα πάλι, ὡς γνωστόν, ἐπέδρασε στὸ χαρακτήρα τῆς φυλῆς, ὥστε οἱ Ἕλληνες νὰ γίνουν ἐπινοητικοί, δραστήριοι, φιλαπόδημοι καὶ συχνὰ ρισοκίνδυνοι. Ἡ δραστηριότητα τῶν Ἑλλήνων στὴ θάλασσα, πού κορυφώθηκε στοὺς χρόνους τοῦ β' ἑλληνικοῦ ἀποικισμοῦ καὶ τῆς Ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας, ἐγκατέσπειρε καὶ πλῆθος ἀρχαίων ναυαγίων στὴ Μεσόγειο καὶ στὴ Μαύρη Θάλασσα, καὶ δὲν εἶναι μικρὸ τὸ μερίδιό τους στὸ Αἶγαίο. Ὡς τὰρ ὁμως δὲν ἔχουν γίνει στὴν Ἑλλάδα, μὲ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις, συστηματικὲς ὑποβρύχιες ἔρευνες, καίτοι δὲν εἶναι λίγα τὰ ἀρχαῖα ναυάγια πού ἔχουν ἤδη τυχαῖα ἐπισημανθεῖ στὶς ἑλληνικὲς θάλασσες. Ἀνάμεσα στὰ συντρίμματά τους βρίσκονται συνήθως ἀμφορεῖς καὶ ἄλλα ἀγγεῖα, ἐργαλεῖα, νομίσματα καὶ, ὄχι σπάνια, ἀγάλματα. Εἶναι ἀξιοσημείωτο ὅτι στὴν Ὁλλανδία, Γερμανία καὶ Ἰταλία ἔχουν κυκλοφορήσει εἰδικοὶ χάρτες, μὲ σημειωμένους τὶς θέσεις ναυαγίων στὸ Αἶγαίο. Ἔτσι δὲν εἶναι περίεργο πού εἰδικὰ ἐξοπλισμένους θαλαμηγοί, μὲ εἰδικευμένους ξένους δύτες, κινουῦνται συχνὰ ὑποπτα σὲ ἀπόμερους ὄρμους καὶ ἀκτές τῶν ἑλληνικῶν παραλίων. Λόγω, δηλαδή, τῆς διάδοσης τῆς ὑποβρύχιας δραστηριότητος διεθνῶς καὶ τῆς ἀσφάλειας πού παρουσιάζουν οἱ ἑλληνικὲς θάλασσες ἐξ αἰτίας τῆς ἑλλειψῆς καρχαριῶν, πολλοὶ ξένοι, ἀλλὰ καὶ Ἕλληνες, ἔχουν πραγματοποιήσει σ' αὐτὲς παράνομες καταδύσεις. Τὰ Μουσεῖα στὴν Εὐρώπη καὶ στὴν Ἀμερικὴ καυχῶνται γιὰ ἀποκτήματά τους, πού ἐπὶ αἰῶνες κείτονταν στοὺς ἑλληνικοὺς βυθοὺς. Καὶ δὲν εἶναι ἄκαιρο νὰ ὑπομνήσουμε πὼς τὰ περισσότερα πρωτότυπα ἀρχαῖα ἀγάλματα τοῦ ἔθνικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου προέρχονται ἀπὸ ναυάγια ρωμαϊκῶν πλοίων πού μετέφεραν λεηλατημένους καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας στὴ Ρώμη.

Τὸ Δεκέμβριο τοῦ 1973 ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία ἀσχολήθηκε μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ὑποβρύχιας ἀρχαιοκαπηλίας στὴ χώρα μας καὶ καθόρισε περιοχὲς ὅπου ἀπαγορεύεται ἡ κατάδυση. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ ἡ χερσόνησος τῆς Κασσάνδρας, ὅπου ἔχουν ἐπισημανθεῖ ἴχνη ναυαγίων τῶν πλοίων τῆς ἐκστρατείας τοῦ Δαρείου. Ἐπίσης οἱ χερσόνησοι τῆς Σιθωνίας καὶ τῆς Παλλήνης, στὶς ἀκτές τῶν ὁποίων πρέπει νὰ ὑπάρχουν ἀρχαιοτῆτες λόγῳ τῆς εὐημερίας τῶν εὐβοϊκῶν ἐκεῖ ἀποικιῶν. Ἀλλὰ οἱ ἀπαγορεύσεις δὲν ἀρκοῦν, ἂν δὲν συνοδεύονται ἀπὸ τὰ ἑξῆς μέτρα: α) Ὑποχρέωση τῶν θαλαμηγῶν, πού διαθέτουν συσκευὲς καταδύσεως ἢ ἄλλα ὄργανα ἔρευνας τῶν βυθῶν, νὰ ὑψώνουν σχετικὸ διακριτικὸ σῆμα. β) Συγκρότηση εἰδικοῦ σώματος βατραχανθρώπων καὶ αἰφνιδιαστικῆς ἔρευνα, ὅταν θαλαμηγὸς κινεῖται ὑποπτα. γ) Θέσπιση εἰδικῶν νόμων στὴ χώρα μας, ἡ ὁποία ἔχει τὸ προνόμιο νὰ ἔχει πραγματοποιήσει καὶ τὴν πρώτη διεθνῶς ἐνάλια ἀρχαιολογικὴ ἔρευνα.

«Ὁ «θησαυρὸς τῶν Ἀντικυθήρων»

Πρόκειται γιὰ τὸ γνωστὸ ναυάγιο τῶν Ἀντικυθήρων, πλοίου Ρωμαϊκοῦ προφανῶς, πού, φορτωμένο μὲ λεηλατημένα ἑλληνικὰ ἀγάλματα, ἔπλεε πρὸς τὴ Ρώμη γύρω στὸ 80 π.Χ. ἀλλὰ καταποντίστηκε στὰ τρικυμιώδη καὶ σκοτεινὰ νερά τοῦ Ταινάρου. Τὸ Φθινόπωρο τοῦ 1900 τὸ συμμάτωτο σφουγγαράδικο «*Εὐτέρπη*» τοῦ καπετάνιου Δ. Κοντοῦ ἐπέστρεψε στὸ νησί μὲ τὸ τσοῦρμιο του, ὕστερα ἀπὸ πολὺμηνη ἀπουσία στὰ παράλια τῆς Τυνησίας. Ἐπιδείνωση τοῦ καιροῦ ἀνάγκασε τὸν καπετάνιο νὰ καταφύγει στὰ βραχώδη παράλια τῶν Ἀντικυθήρων, στὴ θέση Πινακάκια. Ὄταν ἡ κακοκαιρία ἄρχισε νὰ κοπάζει, μερικοὶ δύτες βούτηξαν πρὸς ἀναζήτηση σφουγγαριῶν. Ἡ περιοχὴ πού βουτούσαν οἱ Συμῶτες σφουγγαράδες ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τίς πιὸ ἐπικίνδυνες στὴ Μεσόγειο, ὄχι μόνο στὴ σημερινὴ ἐποχὴ, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἀρχαίους χρόνους. Σὲ λίγο ἓνας δύτης ἀνέβασε τὸ καλοδιατηρημένο χέρι ἐνὸς ὀρειχάλκινου ἀγάλματος. Ἀγάλματα βάρους πολλῶν τόννων καὶ ποικίλα ἄλλα εὐρήματα ἀνελεγκύστηκαν ἀργότερα μὲ τὴν βοήθεια καὶ τὴν ἐπίβλεψη τῶν ἑλληνικῶν ἀρχῶν. Τὰ ἀγάλματα ἦταν ἔτσι τοποθετημένα γύρω-γύρω στὸ κατὰστρωμα τοῦ ἀρχαίου πλοίου, ὥστε νὰ διαγράφεται καθαρά τὸ σχῆμα του, ἂν καὶ τὸ ξύλο του εἶχε πρό αἰῶνων ἀποσυντεθεῖ. Ἐπρόκειτο γιὰ τεράστια ἀγάλματα —μπορεῖ νὰ τὰ δεῖ κανεὶς σήμερα στὸ αἶθριο τοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Μουσείου μας— πού, διαβρωμένα ἀπὸ τὴν παραμονὴ 21 αἰῶνων στὸ βυθὸ καὶ σκεπασμένα ἀπὸ θαλάσσια βλάστηση, ἔμοιαζαν μᾶλλον μὲ βράχια. Τὸ ναυάγιο βρισκόταν παράλληλα πρὸς τὴν πρόσοψη τοῦ βράχου, σὲ προεξοχὴ του σκεπασμένη μὲ ἄμμο. Πιὸ κάτω ὁ βυθὸς συνεχιζόταν σὲ ἀπότομη πλαγιά, πού προχωροῦσε σχεδὸν κάθετα σὲ μέγα βάθος. Ἄν τὸ πλοῖο εἶχε βυθιστεῖ ἐλάχιστα μέτρα πιὸ ἐκεῖ, θὰ γλυστροῦσε στὸ μεγάλο βάθος καὶ θὰ χανόταν γιὰ πάντα. Ἐκεῖ πού βρέθηκε ὁμως, σὲ βάθος 59 μ., ἦταν δυνατόν νὰ ἐρευνηθεῖ. Ὄταν τὸ καῖκι ἐπέστρεψε στὴν Σύμη, τὰ νέα γιὰ τὸ ναυάγιο διαδόθηκαν γρήγορα. Ὁ Ἀντώνιος Οἰκονόμος, ἀρχαιολόγος καὶ καθηγητῆς Πανεπιστημίου, καταγόταν ἀπὸ τὴ Σύμη. Ἦταν ὁ πρῶτος ἐπιστῆμων πού ἔμαθε γιὰ τὸ ναυάγιο. Πῆρε μαζί του τὸν καπετάνιο καὶ παρουσιάστηκαν στὸν τότε ὑπουργὸ Παιδείας ἀρχαι-

Ο Έφηβος των Αντικυθήρων

ολόγο Σπυρίδωνα Στάη, φέρνοντας μαζί για επιβεβαίωση τό χέρι του αγάλματος. Ο Στάης ένθουσιάστηκε. Μέ σπουδή άσυνήθιστη, και μάλιστα για τήν εποχή εκείνη, έτοιμάστηκε ειδική άποστολή, στην όποια διατέθηκε τό όπλιταγωγό του πολεμικού στόλου «Μυκάλη», και άργότερα τό άτμοκίνητο «Σύρος». Οί έρευνες άρχισαν τό Νοέμβριο και συνεχίστηκαν ως τό Σεπτέμβριο του 1901.

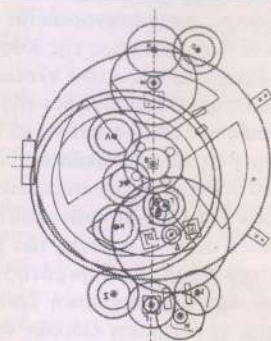
Έτσι έγκαινιάστηκε ή ύποβρύχια άρχαιολογία στην Έλλάδα. Παρά τίς δυσκολίες τής εποχής άνέβασαν τότε από τό βυθό πήλινα σκεύη και άλλα άντικείμενα από όρειχάλκο και γυαλί, τεμάχια αγάλματων όρειχάλκου και μαρμάρου, έξαρτήματα του πλοίου και ποικίλα μικροαντικείμενα. Τά εύρήματα, πού όνομάστηκαν «θησαυρός των Αντικυθήρων», μεταφέρθηκαν στο Μουσείο, όπου καθαρίστηκαν, συγκολλήθηκαν και ταξινομήθηκαν. Έτσι ξαναζωντάνεψε και ό χάλκινος έφηβος των Αντικυθήρων, όπως τελικά όνομάστηκε, ένα από τά γνωστότερα αγάλματα του Μουσείου μας. Σ' αυτό άνήκε και τό όρειχάλκινο χέρι, πού είχε φέρει από τό βυθό ό βουτηχτής Ηλίας Σταδιάτης, μέλος του πληρώματος του καϊκιού «Ευτέρπη». Οί τεχνίτες πού καθάρισαν τό γλυπτό, κατόρθωσαν νά του δώσουν τήν πλαστική του αϊγλή και τή φωτεινή όμορφιά τής νεότητας πού καθρεφτίζεται στο πρόσωπό του. Η τεχνοτροπία θυμίζει τήν τέχνη του Λυσίππου. Πρόκειται για έργο κάλλους άσυνήθιστου, πού παριστάνει νέο μέ άρμονική μυώδη διάπλαση. Τό δεξί του χέρι ύψωμένο κρατούσε κάποτε κάτι. Υπέθεσαν πώς ήταν ό Περσεύς πού κρατούσε τό κεφάλι τής Μέδουσας μετά τόν άποκεφαλισμό της, ή ό Πάρις πού κρατούσε τό χρυσό μήλο. Ο «θησαυρός των Αντικυθήρων» περιελάμβανε και τά κολοσσιαία αγάλματα του αϊθρίου του Μουσείου, εκ των οποίων τό γνωστότερο είναι του Ηρακλή μέ τό ρόπαλο και τή λεοντή, τήν όρειχάλκινη κεφαλή φιλοσόφου και τόν περίφημο «άστρολάβο», όπως όνομάστηκε τότε, πού από μερικούς μάλιστα επιστήμονες τής εποχής έξελήφθη ως τό μηχανικό δρομό-

μετρο του άλεξανδρινού Ήρωνος, και από άλλους ως τό μετεωροσκόπιο του Κλαυδίου Πτολεμαίου. Τό εύρημα τελικά ξεχάστηκε σε κάποια ράφια, στα ύπόγεια του Μουσείου μαζί με άλλα εύρήματα του ναυαγίου, μέλη αγάλματων, σιδερένια καρφιά του πλοίου, άμφορείς, άκόμη και μερικά σανίδια, πού είχαν διατηρηθεί μέσα στη λάσπη.

«Ο άστρολάβος»

Τό 1958 ό Άγγλος Ντέρεκ Πράϊς, έρευνητής τή Ίστορίας των Έπιστημών, πέτυχε επιχορήγηση άμερικανικού έπιστημονικού ιδρύματος, για νά παραμείνει στην Άθήνα πρós μελέτη του «άστρολάβου». Η έρευνά του ήταν έμπεριστατωμένη και τά πορίσματά της δημοσιεύτηκαν τόν Ιούνιο του 1959 στο άμερικανικό περιοδικό "Scientific American". Κομμάτια τής ξύλινης θήκης, στην όποια ήταν τοποθετημένος ό μηχανισμός, χρονολογήθηκαν μέ ραδιενεργό άνθρακα στο έτος 65 π.Χ., ± 15 χρόνια. Έτσι άποδείχτηκε άκριβής ή χρονολόγηση του ναυαγίου από τούς άρχαιολόγους του 1900. Ο μηχανισμός άποτελείτο από άκτινωτό τροχό πού μετέδιδε περιστροφική κίνηση σε περισσότερους των 28 μικρούς όδοντωτούς τροχούς. Ένας τουλάχιστον επιπλέον δίσκος είχε όλότελα εξαφανιστεί από τή διάβρωση. Οί τροχοί συνδέονται πολύ περίπλοκα και άσυνήθιστα και φέρουν μαθηματικές ύποδιαίρέσεις και επιγραφές άστρονομικών όρων και άστερισμών. Γύρω από τό μεγάλο δίσκο ύπάρχει δακτύλιος, επί μαθηματικών ύποδιαίρέσεων του όποιου είναι γραμμένοι οί μήνες του έτους. Σε άλλο δίσκο σημειώνεται ή έτήσια κίνηση του ήλιου στο ζωδιακό κύκλο. Άλλού σημειώνεται ή έτήσια κίνηση άστερων και άστερισμών. Τό νόημα πολλών άλλων ύποδιαίρέσεων και ό σκοπός πολλών συμπλεγμάτων των δίσκων παραμένει άγνωστος. Πρόκειται για συνθετότατο και έξαιρετικά έντυπωσιακό μηχανισμό, πού άποδεικνύει πώς ή έλληνιστική τεχνολογία ήταν πολύ πιό προοδευμένη από ό,τι νομίζαμε. Επιπλέον τό

Τό εμπρός μέρος του άστρολάβου

Γραφική άναπαράσταση του άστρολάβου

μηχάνημα δέν αποτελούσε θεωρητικό κατασκευάσμα, αλλά χρησιμοποιόταν στην πράξη, όπως διαπιστώνεται από εμφανή ίχνη δύο επισκευών, για εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικών με τις κινήσεις τών άστερων καί τών άστερισμών, για τήν άνατολή καί τή δύση τους ή τή σύμπτωσή τους.

Τό εύρημα έρχεται σέ σύγκρουση μέ τά διδασκόμενα πώς οί Έλληνες, λόγω τής δουλείας, περιφρονούσαν τόσο τούς μηχανισμούς όσο καί τά πειράματα.

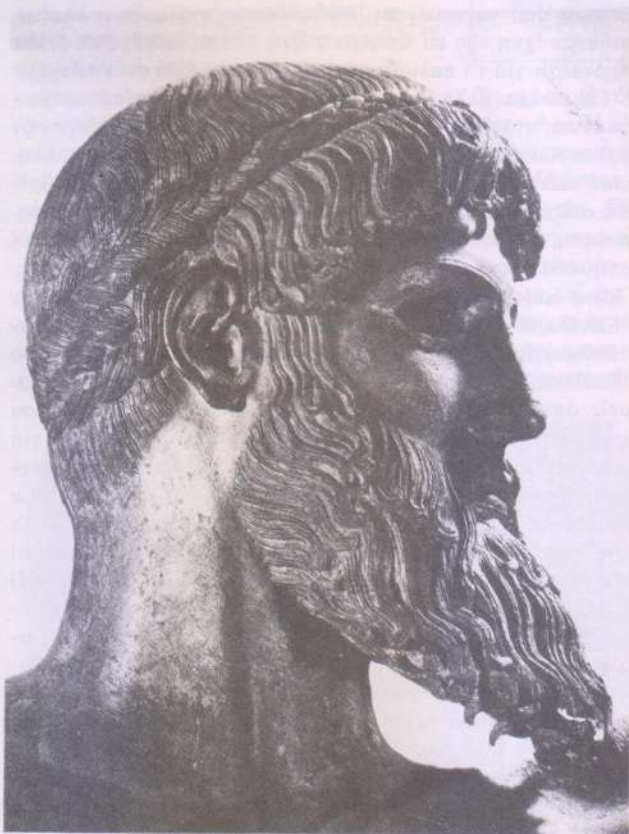
Άλλα εύρήματα

Τό 1925 ψαράδες από τή Ραφήνα άνέσυραν στά δίχτυα τους τόν περίφημο «*Έφηβο τού Μαραθώνα*» πού μετά 3 έτη καθαρισμού, τοποθετήθηκε στό Μουσείο μας. Έπειδή μαζί μέ τό άγαλμα άνασύρθηκαν καί κομμάτια σάπιου ξύλου, εκφράσθηκε ή άποψη ότι άνήκαν σέ, πιθανά περσικό, πλοίο, πού μετέφερε τό άγαλμα μετά από λεηλασία· αλλά ή γνώμη δέν εϋσταθεΐ, γιατί τό έργο εκφράζει τέχνη ώριμότερη εκείνης τών άρχών τού 5ου αΐωνα.

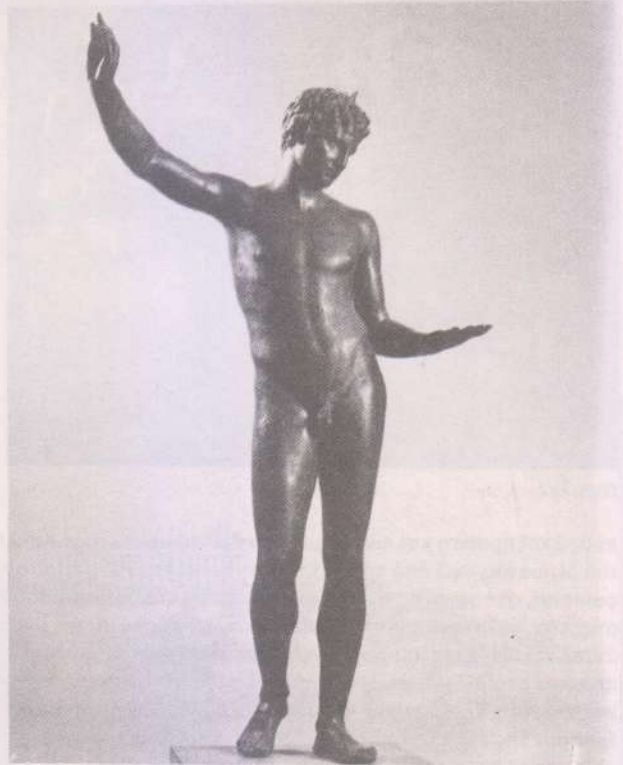
Τό 1928 στό Άρτεμίσιο τής Β. Εϋβοίας, κοντά στό σημερινό Πευκί, επισημάνθηκε από άλιείς τής περιοχής άρχαιο ναύαγιο, από τό όποιο προήλθε τό άριστούργημα τού Έθνικού Άρχαιολογικού Μουσείου μας ό *Όρειχάλκινος Δίας* πού μερικοί κακώς ονομάζουν *Ποσειδώνια* καί πού αντίγραφό του κοσμεΐ τήν κύρια είσοδο τού κτιρίου τού Ο.Η.Ε. στή Ν. Ύόρκη.

Τό 1930 στην ίδια περιοχή ή Άρχαιολογική Ύπηρεσία άνέσυρε τό περίφημο χάλκινο άγαλμα τού παιδός *κελητίζοντος* (ίππέα) πού άποτελεί σήμερα άλλο λαμπρό κόσμημα τού Μουσείου μας.

Στίς άρχές τής δεκαετίας τού '50 Γάλλοι έρευνούν περιοχές τού κόλπου τού Μαραθώνα, από όπου άνελκύουν άγκυρες καί κεραμεική.

Ό Όρειχάλκινος Δίας ή Ποσειδώνιας πού βρέθηκε στό Άρτεμίσιο

Ό Έφηβος τού Μαραθώνα

Τό 1958 Άγγλοι έρευνητές έντοπίζουν στή Ν. άκτή τής Κρήτης, στήν Άγία Γαλήνη, σέ θέση όπου παλαιότερα είχαν άνελκυσθεΐ χάλκινα ειδώλια, άρχαιο ναύαγιο από τό όποιο άνελκύσθηκε κεραμεική τών Ρωμαϊκών χρόνων.

Στίς άρχές τής δεκαετίας τού '60 γίνεται έρευνα στόν κόλπο τού Ναυαρίνου, όπου άνασύρονται καί άρχαία άγγεία. Χρησιμοποιείται τό ειδικό σκάφος *Sea Diver* τού Έντουιν Λινκ, αλλά ή έρευνα διακόπτεται λόγω προστριβών μέ τίς άρχές.

Τήν ίδια περίοδο (1960) ομάδα έρευνας τής Έλληνικής Όμοσπονδίας Ύποβρύχιας Δραστηριότητας έντόπισε ναύαγιο τού Δ' π.Χ. αϊ., δίπλα στίς ύφαλοσκοπέλους Μυρμήγκια τού όρμου τής Βούλας. Τό πλοίο πού ναύαγησε εκεί μετέφερε άμφορείς από τή Μένδη, άποικία τής Χαλκίδας στό Θερμαϊκό κόλπο. Από τήν ίδια ομάδα επισημάνθηκε καί άλλο ναύαγιο τής ίδιας έποχής, μέ άμφορείς από τή Λέσβο καί τή Χίο, κοντά στό Κατραμονήσι τής Βούλας. Από τίς έρευνες τής περιόδου εκείνης έντοπίστηκαν επίσης ίχνη άρχαίων ναυαγίων κοντά στά άκρωτήρια Αίξωνής καί Ζωστήρος καθώς καί στό Πετροκάραβο τής Τροιζηνίας.

Έρευνες τού Π. Θρόκμορτον

Στήν ίδια έποχή μετέφερε τή δραστηριότητά του στήν Ελλάδα ό γνωστός άμερικανός έρευνητής τών βυθών Πήτερ Θρόκμορτον, πού είχε λίγο πριν έρευνησει μέ τόν γνωστό Τζ. Μπούς, τό περίφημο μυκηναϊκό ναύαγιο τού άκρωτηρίου Χελιδονία (Γκελιντόνια), κοντά στήν άρχαία Άλικαρνασσό, τήν πατρίδα τού Ήροδότου, πού οί Τουρκοί σήμερα άποκαλοΰν Bodrum, καθώς καί τά ναύαγια τού Γιασί Άντά (δύο βυζαντινά, ένα τού δ' αΐωνα καί ένα τού ζ', καί ένα ρωμαϊκό), όπου βρίσκονται καί σωροί άμφορέων από άλλα άρχαία ελληνικά ναύαγια, γιατί ή θάλασσα έχει εκεί ισχυρά ρεύματα καί είναι συχνά τρικυμιώδης. Τό ναύαγιο τής Χελιδονίας είχε φορτίο χαλκού πού υπερέβαινε τό βάρος τόννου. Τότε μάλιστα διαπιστώθηκε πώς τά τάλαντα είχαν μορφή δερμάτων τενωμένων

Παίς κελητίζων

πρός άποξήρανση και πώς έμμουντο από τή μιά πλευρά μαλλί του δέρματος, ενώ από τήν άλλη ήταν λεία. Τουτο όφειλόταν, φαίνεται, στο γεγονός πώς επί χιλιετίες, πρό τής χρησιμοποίησης των ταλάντων, χρησιμοποιούσαν τά δέρματα ως μέσο ανταλλαγής. Έτσι μπορούμε να καταλάβουμε και τόν ύποκρυπτόμενο στό μύθο περί χρυσομάλλου δέρματος ιστορικό πυρήνα, για τόν πλοΐτη πού συναπεκόμιζαν οί ναυτικοί και οί έμποροι τής έποχής πού τολμοΐσαν να πλεύσουν ως τήν Κολχίδα, όπου κατέληγαν έμπορικοί δρόμοι τής Άνατολής.

Στήν Ελλάδα ο Θρόκμορτον έκανε έρευνες στη Μεθώνη και στον κόλπο Πόρτο-Λάγκο τής γειτονικής νήσου Σαπιέντζας όπου απέτυπωσε τά φορτία τριών ναυαγίων με σαρκοφάγους, αρχαίους γρανιτένιους κίνους και κολοσσιαίους ογκόλιθους μαρμάρων αντίστοιχα.

Περί τό τέλος τής δεκαετίας γίνεται ή συστηματική έρευνα του ναυαγίου τής Κερύνειας του Δ' αι. π.Χ. με έπικεφαλής τόν Μ. Κάτζεφ.

Στά 1974 ή Νίκη Σταυρούλακη και ο Τζών Κέρναν έρευνούν ύστεροαρχαϊκό ναυάγιο στον Πόρο, με φορτίο άμφορέων.

Τό 1975 ο Π. Θρόκμορτον έντοπίζει ναυάγιο των προελληνικών χρόνων (τής 3ης χιλιετίας π.Χ.), πού είναι και τό αρχαιότερο γνωστό ναυάγιο στον κόσμο, στη νήσο Δοκό, κοντά στην Ύδρα. Άν πρόκειται ώστόσο μετά βεβαιότητας για ναυάγιο, θά άποδειχθεί μετά τό τέλος τής έρευνας.

Ευρήματα του Κουστά

Τό ίδιο έτος ήλθε στην Ελλάδα τό έρευνητικό σκάφος «Καλυψώ» του Κουστά. Τό «Καλυψώ» είχε στο παρελθόν έρευνησει και τό αρχαίο ελληνικό ναυάγιο του Γκράν Κοιλουέ, έξω από τή Μασσαλία, καθώς και τό περίφημο ναυάγιο τής Madia στην Τυνησία, στο φορτίο του οποίου συμπεριλαμβανόταν και τό περίφημο άγαλμα του γλύπτη Βόηθου από τή Χαλκηδόνα (πού σήμερα βρίσκεται στο Μουσείο Bardo τής Τύνιδας). Στίς έρευνες του «Καλυψώ» στην Ελλάδα μετέσχε και ο Έλληνας έρευνητής Π. Νικολαΐδης, εκ των πρωτεργατών τής ανακάλυψης τής Τουρκικής ναυαρχίδος του Καρά-Άλη. Τό «Καλυψώ» προσπάθησε να έντοπίσει τή θέση του ναυαγίου του Άρτεμισίου, με οδηγό στην έρευνα τόν γέρο Τρικεριώτη δύτη Γ. Μιχάλη, τόν μόνο πού έπιζούσε από τό πλήρωμα του καϊκιου του Δ. Κοντου, τό όποιο είχε έπισημάνει τό Δία. Έντοπίστηκε έξαρμα στο βυθό, πού μελλοντική έρευνα με άναρροφητήρα θά δείξει άν καλύπτει λείψανα ναυαγίου. Κοντά στο έξαρμα βρέθηκε χάλκινη ρωμαϊκή χύτρα, προερχόμενη ίσως από τό ναυάγιο.

Στίς άκτές τής Κρήτης κοντά στο «Ηράκλειο, τό «Καλυψώ» έντόπισε 6-7 ναυάγια μεταξύ των οποίων και ένα του α' αι. π.Χ., ενώ από τό Σαμόνιο ακρωτήριο τής Β.Α. Κρήτης έπισήμανε ναυάγιο με άμφορείς των ρωμαϊκών χρόνων. Τό «Καλυψώ» έρεύνησε συμπληρωματικά και τό ναυάγιο των Άντικυθήρων. Με τή βοήθεια βαθυσκάφους έντοπίστηκαν άγγεία, θραύσματα χάλκινων και μαρμάρινων άγαλμάτων, σανίδες του αρχαίου πλοίου, δύο χάλκινα άγαλμάτια τέχνης θαυμάσιας, τό κεφάλι ενός τρίτου, λεπτής τέχνης, χρυσά κοσμήματα με πολύτιμους λίθους, περιάπτα και νομίσματα, πού έπιβεβαίωσαν τήν παλιά χρονολόγηση του ναυαγίου (περίπου 80 π.Χ.).

Οί πιο πρόσφατες έρευνες

Μετά τήν αναχώρηση του «Καλυψώ», οί επόμενες συστηματικές ύποβρύχιες έρευνες ναυαγίων έγιναν από τό Ίνστιτούτο Έναλίων Αρχαιολογικών Έρευνών με έποπτεία τής Έφορείας στο Λιμένι τής Μάνης τό 1977, σε ναυάγιο των Ρωμαϊκών χρόνων με φορτίο άμφορέων.

Τό τελευταίο αξιόλογο ναυάγιο στο Αιγαίο έρευνήθηκε στην περίοδο 1982-86 από τόν G. Bass, στίς τουρκικές άκτές του Ουλού Μπουρουν, άπέναντι στη Ρόδο, Ν.Α. του Bodrum. Πρόκειται για έμπορικό σκάφος του ΙΑ' αι. π.Χ., με φορτίο 200 ταλάντων χαλκού και ποικίλα άλλα ευρήματα. Τετραετής έρευνα απέδειξε πώς τό σκάφος πρέπει να ήταν Μυκηναϊκό ή Κυπριακό.

Η τελευταία συστηματική ύποβρύχια έρευνα στην Ελλάδα έγινε στο Δοκό (α' φάση) από τίς 20 Αυγούστου ως τίς 20 Σεπτεμβρίου του 1989 με πρωτοποριακή τεχνολογία, από τό Ίνστιτούτο Έναλίων Αρχαιολογικών Έρευνών. Άνεκτύστηκαν πάνω από 500 ευρήματα, κυρίως άγγεία και άλλα σκεύη, καθώς και δύο λίθινες άγκυρες, πού βρέθηκαν όμως μακριά από τό ναυάγιο. Άν πρόκειται για φορτίο πλοίου, πιθανόν ίχνη του να υπάρχουν στη λάσπη του βυθού, τότε πρόκειται για τό παλαιότερο πράγματι ναυάγιο στον κόσμο.

Πάμπολλα άλλα αρχαία ελληνικά ναυάγια πρέπει να βρίσκονται στο βυθό του Αιγαίου και των λοιπών ελληνικών θαλασσών. Δέν είναι όμως τυχαίο πώς τά σημαντικότερα ελληνικά ναυάγια (προϊστορικά, αρχαία και βυζαντινά) έχουν βρεθεί στίς τουρκικές άκτές. Τουτο όφείλεται στη μη πραγματοποίηση από ελληνικής πλευράς συστηματικών έρευνών και στην εδώ άνυπαρξία των σχετικών μέσων. Έξαιρέση ο Δοκός. Ίσως όμως ή κατάσταση να ήταν πιο ίκανοποιητική στην Ελλάδα, άν ή Έφορεία Έναλίων Αρχαιοτήτων συνεργάζοταν προθυμότερα με άλλους φορείς, όπως π.χ. με τό Ίνστιτούτο Έναλίων Αρχαιολογικών Έρευνών καθώς και με ξένους φορείς, όπως τό άμερικανικό Ι.Ν.Α., πού διαθέτει χρήματα, μέσα και έμπειρους έρευνητές. Λέγεται πώς ή έλλειψη προθυμίας για συνεργασία από πλευράς μας οδήγησε τούς άμερικανούς αρχαιολόγους στη συνεργασία με τούς Τούρκους, με άποτέλεσμα Μυκηναϊκά ή Κυπριακά ναυάγια να προβάλλονται ως ναυάγια τής Άνατολής από τούς Τούρκους και να παρουσιάζονται και τίτλοι στον διεθνή έπιστημονικό τύπο όπως: «ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΟΙΟ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΑΣ ΣΤΟ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΑΙΓΑΙΟ»!

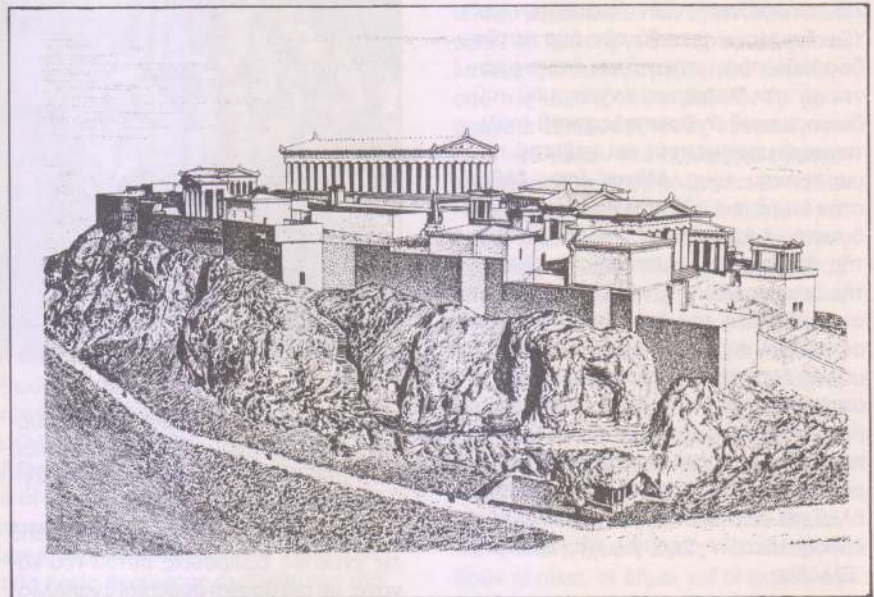
Η πρόσφατη όμως έγκριση έρευνας του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου στο Ίνστιτούτο Έναλίων Αρχαιολογικών Έρευνών είναι ευόϊωνη για τό μέλλον. Γιατί υπάρχουν 1000 γνωστά ναυάγια στον Έλληνικό χώρο, πού πρέπει, κατά τό δυνατόν σύντομα, να έρευνηθούν. Άλλιώς, καθώς είναι άδύνατο να φρουρηθούν, υπόκεινται στο κίνδυνο να λεηλατηθούν. Κι άς μήν ξεχνοΐμε πώς από αυτά τά ναυάγια βεβαιώνεται και έξ άλλης πλευράς ή ελληνικότητα του Αιγαίου.

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΥΚΟΜΜΑΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

του Βαγγέλη Κοροβίνη

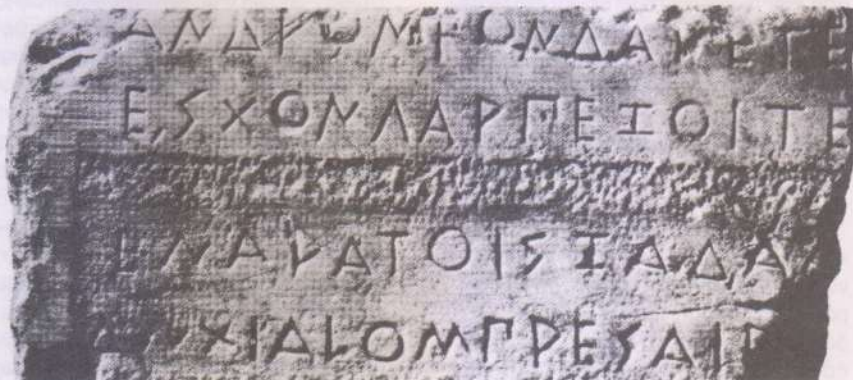
Στά πλαίσια αυτού του άρθρου επιχειρείται μία αντίδιαστολή μεταξύ της αρχαίας Έλληνικής και της σύγχρονης πολυκομματικής δημοκρατίας. Η προσπάθεια αποβλέπει στην όριοθέτηση των πραγματικών τους διαφορών και προϋποθέσεων και όχι στην άκριτη εξύμνηση ή την ύποτιμηση της μίας ή της άλλης μορφής δημοκρατίας.

Είναι κοινός τόπος, αυτή η αντίδιαστολή να περιορίζεται στη διάζευξη άμεσης και έμμεσης (ή αντιπροσωπευτικής) δημοκρατίας. Έτσι, όταν γίνεται λόγος για την δημοκρατία στην αρχαία Ελλάδα, ανακαλούνται άμεσα στην μνήμη θεσμοί όπως η Έκκλησία του Δήμου και η Ηλιαία. Στά πλαίσια τέτοιων θεσμών εξασφαλιζόνταν η αυτοκυβέρνηση. Τό σύνολο των ελεύθερων πολιτών, σε «καθημερινή» σχεδόν βάση, μετείχε στην άσκηση της κυβερνητικής εξουσίας, τη θέσπιση των κανόνων δικαίου και την άπονομή της δικαιοσύνης. Αντίθετα η αναφορά στην κοινοβουλευτική δημοκρατία παραπέμπει σε έναν έμμεσο τρόπο μετοχής στα κοινά, με την περιοδική ανά τετραετία έκλογή αντιπροσώπων για τό κοινοβούλιο. (Δέν υπάρχει άμφιβολία ότι η συμπλήρωση, από καιρό σε καιρό, ενός ψηφοδελτίου κάποιου κόμματος από έναν μεμονωμένο πολίτη, στά πλαίσια μίας επικράτειας εκατομμυρίων πολιτών, δέν έχει μεγά-

λη σχέση με τόν άμεσο χαρακτήρα συμμετοχής στα κοινά του Αθηναίου πολίτη, για παράδειγμα, της κλασικής εποχής). Αν παρακάμπαμε τό γεγονός ότι ή Αρχαία Ελλάδα, σε αντίθεση με τούς σημερινούς έθνικούς-κοινωνικούς σχηματισμούς, ήταν ένα **έθνος κοινοτήτων** και όχι ένα **έθνος-κράτος**, αν άγνοούσαμε τό κοινοτικό περιεχόμενο των δημοκρατικών της θεσμών, δέν θά υπήρχαν περιθώρια διαλόγου και συγκρί-

σεων με τό αρχαιοελληνικό θεσμικό παρελθόν. Τότε τό όλο πρόβλημα θά περιοριζόταν σε έπιφανειακές διαπιστώσεις για την πολυπλοκότητα του σύγχρονου κοινωνικού βίου και την αδυναμία να προωθηθεί σήμερα ή πρόταξη της αυτοκυβέρνησης. Η τραγική μάλιστα έμπειρία της άλλοτρίωσης των επαναστάσεων του 20ού αιώνα, που είχαν σαν άφετηρία τους την Οκτωβριανή Έπανάσταση στην Τσαρική Ρωσία, ή γρήγορη ύποκατάσταση των θεσμών άμεσης δημοκρατίας (σοβιέτ, λαϊκά κοινόβια κ.λπ.) από άνεξέλεγκτα έξουσιαστικά δίκτυα που έπνιξαν και την τελευταία ικμάδα πρωτοβουλίας και αυτενέργειας των μαζών, θά έπιβεβαίωνε και αυτή με τή σειρά της τόν «άνεπανάληπτο» και «μοναδικό» ιστορικά χαρακτήρα της θεσμικής πραγματικότητας της αρχαίας Ελλάδας. Θά φαινόταν αδύνατος όποιοσδήποτε μετασχηματισμός των σύγχρονων κοινωνιών (με τίς έντονες ταξικές τους διαφοροποιήσεις και

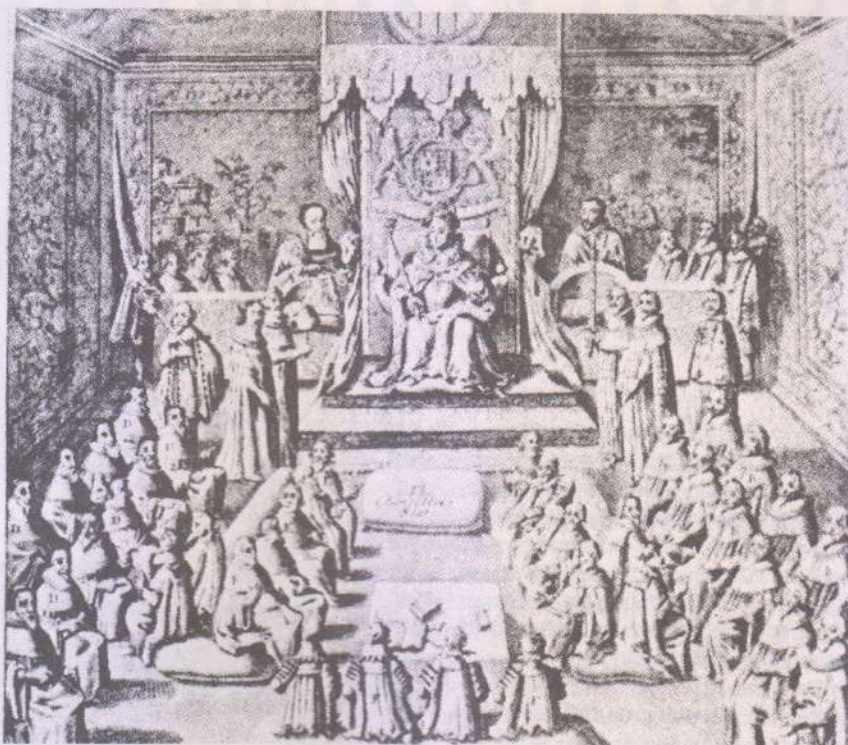
τούς γιγαντιαίους θεσμούς τους: πολιτικά κόμματα, πολυεθνικές επιχειρήσεις, μηχανισμοί του κράτους κ.λπ.), πού θα επέτρεπε την ανάπτυξη και την γενίκευση κοινοβιακών μορφών ζωής. Και τό δραμα τής αυτοκυβέρνησης θά έμοιαζε εφαρμόσιμο μόνο στην κλίμακα τών μικρών μεγεθών, στά πλαίσια γιά παράδειγμα ενός θεραπευτικού κοινοβίου.

“Όμως, όπως θά διαπιστώσουμε στή συνέχεια, υπάρχουν τελικά περιθώρια συγκρίσεων μεταξύ άρχαιας έλληνικής και σύγχρονης δημοκρατίας. Η δυσκολία προσέλασης τών όμοιοτήτων και τών διαφορών μεταξύ τών δύο αυτών θεσμικών πραγματικοτήτων έχει νά κάνει μέ τήν δυσχέρεια έντοπισμού του διαφορετικού **άνθρωπολογικού** (πολιτισμικού-μορφωτικού) και **ταξικού** περιεχομένου τους. Μόνον όταν έλθει στήν έπιφάνεια αυτή ή διαφορά θά γίνει δυνατό νά έρμηνευθεί ή μακροβιότητα τής άμεσης δημοκρατίας στά πλαίσια τής άρχαιοελληνικής πόλης, όπως και ή **συνάρθρωση** τής άμεσης δημοκρατίας μέ έναν τύπο αντίπροσώπευσης, μιά μορφή έμμεσης δημοκρατίας, ριζικά διαφορετικής από τήν σύγχρονη κοινοβουλευτική δημοκρατία. Συνάρθρωση πού πραγματώθηκε σέ κάθε πόλη ξεχωριστά και μέ διαφορετικό βέβαια τρόπο, αλλά και πού άποτελεί τήν ουσία τών όμοσπονδιακών θεσμών τής άρχαιας Ελλάδας.

Η συνάρθρωση άμεσης και έμμεσης δημοκρατίας στά πλαίσια τής άρχαιοελληνικής πόλης

Οι άνθρωπολογικές και έθνολογικές έρευνες έχουν καταδείξει ότι ό καταμερισμός τής έργασίας και ή ιεραρχική όμηση τών κοινωνιών προϋπήρξαν ιστορικά τής διαίρεσης τής κοινωνίας σέ τάξεις.

Η εύρύτητα τών «βασιλικών-ιερατικών» λειτουργιών του φυλάρχου, και ή εξειδίκευση τών φύλων σέ γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες στά πλαίσια τών «πρωτόγονων» και μή ταξικά διαιρεμένων κοινωνιών, άποτελούν μίαν άναμφισβήτητη έμπειρική διαπίστωση. Η έξάρτηση από τις άνεξέλεγκτες φυσικές δυνάμεις δέν ήταν ή μόνη μορφή έτεροπροσδιορισμού πού γνώρισαν οι πρωτόγονες κομμουνιστικές κοινωνίες. Μέ τήν διαίρεση τής κοινωνίας σέ τάξεις και τήν έμφάνιση του θεσμού τής ιδιοκτησίας, οι μορφές καταμερισμού τής έργασίας και κοινωνι-

Η Βουλή τών Κοινοτήτων στους Έλισαβετιανούς χρόνους

κής ιεράρχησης προσέλαβαν καινούργιο περιεχόμενο, περιεχόμενο πού στήν πλειοψηφία τών περιπτώσεων έγινε πιο **άκαμπτο** και **άνελαστικό**.

Η άρχαία Ελλάδα άποτελεί μιά από τις γνωστές εξαίρεσεις αυτού του κανόνα, μέ μιά βασική όμως και άναπαλλοτρίωτη κατ' άρχήν **επιφύλαξη**: Η συνεχής διέρυνση τής συμμετοχής στήν πολιτική έξουσία στά πλαίσια τής άρχαιοελληνικής πόλης είναι μέν άναμφίβολο γεγονός, αλλά τό πλάτος τής άφορούσε άπλά και μόνον **τό σωμα τών έλεύθερων πολιτών**, έλεύθερων μέ τήν έννοια ότι δέν ήταν **δοϋλοι** και πολιτών μέ τήν έννοια ότι δέν ήταν **μέτοικοι**.

“Αν οι μορφές ιεράρχησης τών κοινωνιών είναι σχετικά έστω άνεξάρτητες από τήν διαίρεσή τους σέ τάξεις, τότε τό θεσμικό πρόβλημα, τό πρόβλημα τής κανονικής, όμαλης και συνεχούς μετοχής τών μελών μιάς κοινωνίας στήν έξουσία, έμπερικλείει μιά διάσταση καθαρά άνθρωπολογική, μιά διάσταση μή προσπελάσιμη, έξ ολοκλήρου τουλάχιστον, μέ άμιγώς ταξικές προσεγγίσεις.

Καμμία κοινωνική τάξη δέν ήρθε στον κόσμο κατέχοντας τήν τέχνη νά κυβερνά. Κανένα σοβιετικό σύνταγμα, γιά παράδειγμα, άκόμη και άν ήταν ιδανικό, δέν θά μπορούσε νά εξασφαλίσει στήν έργατική τάξη τήν άνεμπόδιση άσκηση τής ήγεμονίας της, άν τό προλεταριάτο δέν ήξερε νά χρησιμοποιήσει τά δικαιώ-

ματα πού του παρείχε τό σύνταγμα. Στην περίπτωση αυτή ή διαπαιδαγώγηση τών μαζών στήν τέχνη του κυβερνάν, τό μορφωτικό περιεχόμενο τών θεσμών (όχι μόνο τών εκπαιδευτικών) έχει μιά αυτόνομη σημασία, έξίσου καθοριστική μέ τό ταξικό τους περιεχόμενο.

Η διαδικασία κοινωνικού μετασχηματισμού στήν άρχαία Ελλάδα, χωρίς νά άποτελεί κατά κανένα τρόπο άξεπέραστο πρότυπο και μέτρο κρίσης άλλων διαδικασιών του παρόντος και του παρελθόντος, έθεσε στο επίκεντρό της και τις δύο ταυτόχρονα πτυχές του θεσμικού προβλήματος, τήν **άνθρωπολογική** και τήν **ταξική**. Διαθέτει έξ άλλου τό προσόν νά άποτελεί μιά από τις καλύτερα τεκμηριωμένες και έρευνημένες σχετικές περιπτώσεις. “Απ' αυτήν τήν άποψη ή μελέτη τής ανάπτυξης και τελικά κρίσης τών δημοκρατικών θεσμών στήν άρχαία Ελλάδα εκθέτει και φέρνει στήν έπιφάνεια όλες τις παραμέτρους του προβλήματος.

Τό ζήτημα τής συνάρθρωσης άμεσης και έμμεσης δημοκρατίας στά πλαίσια τής άρχαιοελληνικής πόλης μπορεί νά προσεγγισθεί μέ δύο μεθόδους: **ιστοριογενετικά** και **δομικά**. Καί οι δύο προσεγγίσεις είναι θεμιτές και έξίσου χρήσιμες, άφου κατά βάθος είναι συμπληρωματικές. Ιστοριογενετικά λοιπόν, οι περισσότερες πόλεις τής άρχαιας Ελλάδας ύπήρξαν προϊόντα **“συννοικισμού”**, κατάργησης τών “συνόρων”

μεταξύ διαφόρων κωμών και συγκέντρωσης μέρους τών πολιτών σε μία πρωτεύουσα, πού δέν ιδρύθηκε πάντα έξ υπαρχής, αλλά προϋπήρξε σε αρκετές περιπτώσεις ως ένδιαίτημα, άκρόπολη-άνάκτορο, του μικηναϊκού «βασιλέως». Δομικά ή πόλη, άκριβώς γι' αυτούς τούς λόγους, δέν μπορεί νά προσεγγισθεί ούτε σάν ένας μεγάλων διαστάσεων οίκος (μιά εύρεια οικογένεια) αλλά ούτε και σάν μία όμοσπονδία κωμών. "Αν ήταν οίκος μεγάλων διαστάσεων, πώς θά μπορούσε ως συλλογικό ύποκειμένο νά «έμπερικλείει» ως «μέλη» του όχι μόνο άτομικά ύποκείμενα αλλά και συλλογικά (δήμους, οίκους μέ τήν στενή έννοια του όρου κ.λπ.); Και άν ήταν όμοσπονδία δήμων, πώς όλοι οι κατά νόμον 'Αθηναίοι πολίτες, γιά παράδειγμα, θά μπορούσαν νά συμμετέχουν μέ ίσα δικαιώματα σε ένα συλλογικό σώμα, στήν 'Εκκλησία του Δήμου τής 'Αθήνας και όχι τήν έκκλησία τών δήμων τής 'Αθήνας;

Στή σύντομη άνάλυση τής συνάρθρωσης άμεσης και έμμεσης δημοκρατίας πού θά άκολουθήσει, επιλέγεται ως παραδειγματική περίπτωση ή άρχαία 'Αθήνα, γιάτί συμπυκνώνει σε μικρογραφία και -μέσα από τήν ιδιομορφία και τήν μερικήτητα της πάντα- τά χαρακτηριστικά εκείνα πού άναδεικνύουν και τήν άρχαία 'Ελλάδα στο σύνολό της σε διαυγές και καλά μελετημένο «άντικείμενο» εξέτασης όλων τών συνιστωσών του θεσμικού προβλήματος. 'Η δομική και ιστορικογενετική έρευνα τής φύσης τών θεσμών τής άρχαίας 'Αθήνας άποκαλύπτει λοιπόν ότι ύπήρχαν **δύο τρόποι μετοχής του πολίτη στα κοινά**. 'Ο πολίτης μετείχε στή δημόσια ζωή κατ' άρχήν ως **δημότης** ενός συγκεκριμένου δήμου τής 'Αττικής και εύρύτερα ως μέλος μιας **τριττίας** δήμων (ομάδας δήμων στήν όποία έμπεριέχονται δήμοι από τις τρεις περιοχές τής 'Αθηναϊκής επικράτειας: τό 'Αστυ, τήν Παραλία και τή Μεσογαία) κάποιος από τις δέκα **φυλές**. "Αν και «τοπικές», οι φυλές δέν ήταν συνεχείς εδαφικές περιοχές. 'Η προκριματική διαδικασία έπιλογής ύποψηφίων και άνάδειξης τελικά αντιπροσώπων γιά ένα από τά τρία βασικά συλλογικά σώματα τής 'Αθήνας, τήν Βουλή (ή 'Εκκλησία του Δήμου και ή 'Ηλιαία είναι τά άλλα δύο), είχε σάν βάση της τόν δήμο και σάν άναβαθμούς της τήν τριττία δήμων και τήν φυλή. Θά πρέπει νά σημειωθεί ότι -άπό μία χρονική περίοδο και έπειτα - και ή προκριματική διαδικασία και ή άνάδειξη αντιπροσώπων γιά τήν Βουλή γίνονταν μέ κλήρωση. Στα άλλα δύο συλλογικά σώματα, τήν

'Εκκλησία του Δήμου και τήν 'Ηλιαία (τόν βασικό θεσμό άπονομής τής δικαιοσύνης), ό πολίτης συμμετείχε σάν **'Αθηναίος πολίτης έν γένει** (άσχετα άν οι ύποδιαιρέσεις της από 6.000 μέλη άποτελούμενης 'Ηλιαίας σε «δικαστήρια» έπαιρναν άριθμητικά ύπ' όψιν τους τούς τρεις θεσμικούς άναβαθμούς τής 'Αθήνας). 'Η έπιλογή τέλος τών δέκα άρχόντων και τών δέκα στρατηγών, έναλλακτικά από κάθε φυλή και μέ έτήσια θητεία, γινόταν είτε μέ κλήρωση είτε μέ άρχαιρεσίες στα πλαίσια ειδικών έκλογικού περιεχομένου συνεδριάσεων τής 'Εκκλησίας του Δήμου, όταν τό άντικείμενο τής άρχής άπαιτούσε ειδικές γνώσεις (π.χ. έπιλογή στρατηγών). Και οι άιρετοί άρχοντες όμως **λογοδοτούσαν** κατά τακτά χρονικά διαστήματα (έννεά φορές τό χρόνο) ένώπιον τής 'Εκκλησίας του Δήμου και ήταν έπιπλέον άνά πāσαν στιγμήν **άνακλητοί**.

Πώς προέκυψε ιστορικογενετικά αυτή ή έντυπωσιακή πράγματι θεσμική συμμετρία και ποιο ήταν τό νόημά της; Θά προσπαθήσουμε νά συνοψίσουμε **τελεολογικά** (γνωρίζοντας βέβαια έκ τών προτέρων τά όρια κάθε τελεολογικής προσέγγισης τής ιστορίας) τις μεταρρυθμίσεις πού, ξεκινώντας από τούς νόμους του Δράκοντα, ολοκληρώθηκαν από τόν Περικλή τόν 5ο αιώνα π.Χ., περνώντας μέσα από τή «Σολώνειο» επανάσταση, τήν τυραννία τών Πεισιστρατιδών, τό θεσμικό έργο του Κλεισθένη -τήν κορυφαία στιγμή τής

όλης διαδικασίας- και τέλος τις μεταρρυθμίσεις του 'Εφιάλτη και του Περικλή. Τό μεταρρυθμιστικό και μορφωτικό κίνημα πού προώθησε αυτούς τούς μετασχηματισμούς «ξετυλίχθηκε» μέσα σε δύο αιώνες και ή στόχευσή του άρθρώθηκε γύρω από δύο άξονες: **α)** Συνεχής διεύρυνση του δικαιώματος συμμετοχής στα κοινά, άνεξάρτητα από τήν καταγωγή (άρχικά) και τήν «εισοδηματική κλίμακα» (άργότερα). 'Ο άξονας αυτός έχει προφανώς **ταξικό περιεχόμενο** αλλά δέν έξαντλεί άσφαλώς τό ταξικό ζήτημα. **β)** Συνεχής άμφισβήτηση του μονοπωλίου τών άριστοκρατικών οίκων νά λειτουργούν ως «σχολές» πολιτικής διαπαιδαγώγησης και εκμάθησης τής τέχνης του κυβερνάν και προσπάθεια άπόδοσης ενός τέτοιου παιδευτικού ρόλου στα συλλογικά σώματα τής πόλης (άγάλογο ρόλο έπαιξαν και οι λέσχες συμποσίων, τά γυμναστήρια και ή ίδια ή οικογένεια). Και έπίσης, συνεχής συρρίκνωση του πατροπαράδοτου βάρους τής οικογένειας πάνω στα μέλη της και τών δήμων και τών φυλών πάνω στα δικά τους (κατάργηση, γιά παράδειγμα, «διατάξεων» του έθιμικού δικαίου, σύμφωνα μέ τις όποιες μία οικογένεια ήταν συλλογικά υπεύθυνη γιά ένα έγκλημα πού διέπραξε κάποιο μέλος της, ή έξάρθρωση τών πελατειακών δικτύων τής άριστοκρατίας σε έπίπεδο δήμων και φυλών), χωρίς όμως νά καταργηθούν οι οίκοι, οι δήμοι και οι φυλές ως συλλογικά ύποκείμενα, άφου μία τέτοια προσπάθεια θά ίσοδυναμούσε μέ δημιουργία «χάους» και «άκοσμίας». 'Ο μετασχηματισμός αυτών τών συλλογικών ύποκειμένων άποσκοπούσε πρώτα και κύρια στή διασφάλιση και συνεχή διεύρυνση τής «**άνοιχτότητας**» τους άπέναντι στήν πόλη ως σύνολο, ή όποία ως έντελής και περιεκτικός τρόπος του κοινωνείν ήταν τό κατ' έξοχήν συλλογικό ύποκειμένο.

Και είχε στόχο και περιεχόμενο **άνθρωπολογικό**, δηλαδή άπέβλεπε (προφανώς χωρίς νά έξαντλεί τό ζήτημα) στήν όλόπλευρη «άνθιση» τών ατομικών ύποκειμένων, όχι άπλά και μόνο ως φορέων κάποιων δικαιωμάτων και ύποχρεώσεων, αλλά ως **προσώπων μέ ιστορία και παρελθόν καθώς και συγκεκριμένη ταξική θέση και ένταξη**.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: 'Επανάσταση ή μεταρρύθμιση;

Οι Ἀρβανίτικες φάρες καί ἡ κάθοδός τους στόν Ἑλλαδικό χῶρο

ΜΕΡΟΣ Δ'

Ἡ κατάσταση τῶν Ἀρβανίτικων φαρῶν στό χῶρο τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας

τοῦ Περικλῆ Ροδάκη

Οἱ Ἀρβανίτες πού παρέμειναν στό χῶρο τῆς σημερινῆς Ἀλβανίας συνέχισαν τή ζωή τους μέ τό καθεστῶς τῆς φάρας. Ἐξακολουθοῦν νά ζοῦν σέ καθεστῶς αὐτονομίας τῆς φάρας καί σέ διαρκεῖς πολέμους μεταξύ τους. Οἱ Τοῦρκοι, ὅταν ἔφτασαν στά μέρη ὅπου κυριαρχοῦσαν οἱ ἀρβανίτικες ὀμάδες κι αὐτόνομες δυνάμεις, προσπάθησαν νά τίς κερδίσουν μέ τό μέρος τους, ζητώντας ἀπλά τήν ὑποτέλεια στό Σουλτάνο.

Ἐδῶ πρέπει νά σημειώσουμε δύο πράγματα σημαντικά γιά τήν κατανόηση τῶν Τουρκικῶν κατακτήσεων. Ὁ Σουλτάνος ποτέ δέν ὑπῆρξε ἀπόλυτος μονάρχης. Ἦταν ἡγεμόνας *primus inter pares* (πρῶτος μεταξύ ἴσων) κατὰ τά πρότυπα τῶν ἡγεμόνων τοῦ φεουδαρχικοῦ κόσμου. Ὁ Σουλτάνος δέν ἔχει κρατικό ταμεῖο. Ἐχει τὰ προσωπικά του ἔσοδα ἀπό τὰ τιμάρια του καί οἱ Τοῦρκοι τιμαριούχοι τοῦ καλύπτουν τὰ ἔσοδα τοῦ χαρεμιοῦ καί τῆς Αὐλῆς του. Δέν ἐπιτρέπεται νά ἔχει προσωπική φρουρά μεγαλύτερη ἀπό ἐκείνη τῶν ἰσχυρότερων τιμαριούχων. Καί ὀπωσδήποτε στά χρόνια τοῦ **Μωάμεθ Β'** ἡ προσωπική του φρουρά ἦταν **10.000** ἄντρες.

Ὁ Σουλτάνος ἐπιδιώκει πάντα νά γίνει ἀπόλυτος μονάρχης. Αὐτό ἐπιδιώκει ἰδιαίτερα καί ὁ Μωάμεθ Β'. Καί ξέρεي ὅτι χρειάζεται χρήματα γιά νά ἐξασφαλίσει μιὰ ἰκανή ὑπεροχή ἔναντι τῶν ἄλλων. Ἐτσι ζήτησε καί πήρε γιά τό προσωπικό του ταμεῖο τούς φόρους ὑποτέλειας.

Μέ βάση αὐτήν τήν ἐπιτυχία, οἱ Σουλτάνοι ἀπό τὰ χρόνια τοῦ **Βαγιαζήτ** καί μετὰ δέν ἐπιδιώκουν τήν κατάληψη ἐνός μέρους ἀλλά τήν **ὑποτέλειά** του. Ἐτσι θά γίνει ἡ κατάκτηση ὅλου τοῦ ἐλλαδικοῦ χῶρου ἐκτός τῆς Θεσσαλίας καί τοῦ Μακεδονικοῦ κάμπου. Ὁ Σουλτάνος ζητάει νά γίνουν φόρου ὑποτελεῖς οἱ διάφορες φάρες καί οἱ τοπάρχες τοῦ ἐλλαδικοῦ χῶρου.

Τό δεύτερο καί σημαντικό σημεῖο πού πρέπει νά τονίσουμε εἶναι ὅτι στήν κατάκτηση τῆς Βαλκανικῆς, ὅπου ἀκολουθεῖται ἡ τακτική τῆς ὑποτέλειας τῶν τοπαρχῶν, ἐπιδιώκεται ἡ δημιουργία σταθερῶν βάσεων τῆς κυριαρχίας τους. Δέν ἐπιμένουν στόν ἐξισλαμισμό, γιά νά ἔχουν τή δυνατότητα νά ἐκμεταλλεῦνται τούς λαούς τῆς Βαλκανικῆς. Χρειάζονται ὁμως στήριγματα τῆς κυριαρχίας τους. Καί ἐπέλεξαν τόν ἐξῆς τρόπο: ἐξισλάμισαν τίς πολεμικές ὀμάδες πού ζοῦσαν στόν ὄρεινό ὄγκο τῆς Ροδόπης καί τούς ἔδωσαν πλήρη ἀτέλεια μέ ἀντάλλαγμα τῆ στρατιωτική τους ὑπηρεσία. Ἐτσι οἱ ἐξισλαμισθέντες λαοί τῆς Ροδόπης, πού σήμερα ἀναφέρονται ὡς Πομάκοι καί μουσουλμάνοι, γίνονται οἱ χωροφύλακες γιά τή σημερινή Βουλγαρία καί Θράκη. Ἐπιδίωξαν καί πέτυχαν τόν ἐξισλαμισμό τῆς Βοσνίας καί Ἐρζεγοβίνης γιά νά ἔχουν ἀπό ἐκεῖ χωροφύλακες γιά τή Σερβία καί νά φράξουν τήν παπική διεϊόδυση. Τέλος ἐπέλεξαν τίς ἀρβανίτικες φάρες σάν **χωροφύλακες τοῦ Ἑλλαδικοῦ χῶρου**.

Οἱ Τοῦρκοι θά ἐπιδιώξουν λοιπόν τόν ἐξισλαμισμό τῶν ἀρβανίτικων φαρῶν. Αὐτές βρίσκονται σέ ἀδιάκοπους ἀγῶνες μετα-

ξύ τους. Δέν εἶναι δύσκολο νά περάσουν στόν ἰσλαμισμό οἱ ἀντίπαλοι. Οἱ Τοῦρκοι θά κερδίσουν στόν ἰσλαμισμό ἕνα μέρος ἀπό τίς φάρες, ἐνῶ μέ τίς ἄλλες θά βρίσκονται σέ σκληρό πόλεμο. Ἐκεῖνοι πού δέν ἐξισλαμίσθηκαν θά στηρίζονται στούς **Βενετσιάνους** καί θά ἀντισταθοῦν σκληρά στήν Τουρκική πίεση. Οἱ φάρες πού τούρκεψαν πήραν θέση κυριαρχοῦ καί ὁ ἀγῶνας μεταξύ τῶν φαρῶν πήρε τώρα νέα διάσταση.

Στή δεκαετία **1420-1430** στήν Ἀλβανία ἔχουν διαμορφωθεῖ **δύο γραμμές**: Ἡ μία περιλαμβάνει **τούς ἐξισλαμισμένους πού εἶναι στήριγμα τῶν Τούρκων**. Καί ἡ ἄλλη περιλαμβάνει ὅσους παρέμειναν **χριστιανοί καί πολεμοῦν τούς Τούρκους**.

Στήν Ἀλβανία εἶχε δημιουργήσει μιὰ ἰσχυρή ἡγεμονία ὁ **Κάρολος Τόπιας**, πού ἡ μάνα του κρατοῦσε ἀπό τόν Ἀνδεγαβικό οἶκο. Κατόρθωσε νά καταλάβει τό **Δυρράχιο**, τό **Ἐλβασάν** καί τήν **Κρόια (1359-1388)**. Εἶναι ἡ ἐποχή πού ἔχουν ἰδρυθεῖ καί οἱ δύο ἄλλες ἀρβανίτικες ἡγεμονίες στήν Ἠπειρο. Στήν ἡγεμονία τόν Κάρολο διαδέχεται ὁ γιός του **Γεώργιος Τόπιας (1388-1392)** καί αὐτόν, ὕστερα ἀπό μιὰ μεγάλη διακοπή, ὁ γιός του **Ἀνδρέας (1411-1415)**.

Τό **1392-1394** ἡ Ἀλβανία γενικά ὑποτάχθηκε στούς Τοῦρκους. Οἱ Τοῦρκοι ἐξισλάμισαν μιὰ μερίδα ἀπό Ἀρβανίτικες φάρες καί τούς ἔκαναν στήριγμά τους στήν κατοχή τῆς Ἀλβανίας. Οἱ ἀντίπαλες φάρες δέν ἀποδέχονται τήν ἥττα τους. Κρατᾶνε ἐπαφή μέ τούς Βενετσιάνους καί προσπαθοῦν νά

ἀντιδράσουν. Ὁ πρῶτος ἀπὸ τοὺς Ἀλβανοὺς πού θά ξεσηκωθεί ἐνάντια στὴν τουρκικὴ ἐξουσία εἶναι ὁ Ἀνδρέας Τόπιας στὰ **1432**. Οἱ Τούρκοι μὲ τὶς ἐξισλαμισμένες ἀρβανίτικες φάρες τὸν χτυπᾶνε καὶ πνίγουν τὸ κίνημά του. Λίγα χρόνια ἀργότερα ξεσηκώνεται ἕνας ἄλλος δυνατὸς φύλαρχος, ὁ **Ἀριανίτης Κομνηνός**, πού ἤθελε τὴν καταγωγὴ του ἀπὸ τὸν αὐτοκρατορικὸ οἶκο τοῦ Βυζαντίου. Ὁ Ἀριανίτης ξεσήκωσε τὶς χριστιανικὲς ἀρβανίτικες φάρες τῆς σημερινῆς Κεντρικῆς Ἀλβανίας. Τὸ κίνημά του ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ τὸν Πάπα. Ὁ χαρακτηριστὴς τῆς ἐξέγερσης αὐτῆς ἦταν **καθαρά λαϊκός**: τὸ σύνολο τῶν λαϊκῶν μαζῶν τῆς περιοχῆς ἔλαβε μέρος στὴν ἐξέγερση.

Καί τὰ δύο αὐτὰ κινήματα, τοῦ Ἀνδρέα Τόπια καὶ τοῦ Ἀριανίτη Κομνηνοῦ, τὰ ἐπνίξε ὁ περίφημος στρατηγὸς τῶν Τούρκων **Τουραχάν**, ἐξισλαμισμένος Μακεδόνας. Φαίνεται πῶς ἐπαίξε ρόλο καὶ ἡ διαμάχη Πάπα-Βενετιάς, πού ἦταν ὀξυμένη ἐκείνη τὴν περίοδο. Στὸν Ἀριανίτη, πού ὑποστήριξε ὁ Πάπας, ἐναντιώθηκε ἡ Βενετιά. Ὁ Ἀριανίτης κατέφυγε στὰ βουνά. Οἱ Τούρκοι φέρθηκαν ἐξυπνα: μετὰ τὴν καταστολὴ τοῦ κινήματος, ἀπάλλαξαν τοὺς κατοικοὺς τῆς Ἀλβανίας ἀπὸ φόρους.

Γεώργιος Καστριώτης (Σκεντέρμπεης)

Στὰ **1444** ἀρχίζει ἡ μεγάλη ἐξέγερση τῶν ἀρβανίτικων φαρῶν μὲ τὸν **Γεώργιο Καστριώτη** ἢ **Σκεντέρμπεη**. Ἡ δράση του καὶ ἡ ἰκανότητά του νὰ δημιουργήσει μιὰ ἐντυπωσιακὴ αὐτοκρατορία, πού θυμίζει ἐκείνη τοῦ Δουσάν, ἐπηρεάσε ἀποφασιστικὰ στὴν τελικὴ ἐγκατάσταση Ἀρβανιτῶν σ' ὄλο σχεδὸν τὸν ἑλλαδικὸ χῶρο.

Ὁ Γεώργιος εἶναι ὁ νεώτερος γιὸς τοῦ **Ἰωάννη Καστριώτη**. Γεννήθηκε τὸ **1405** ἢ κατὰ μιὰ ἄλλη πληροφορία τὸ **1403**. Ὁ πατέρας του ἦταν διοικητὴς τῆς **Δίβρης** (Δίβρας) καὶ τοῦ **Μάτι**, ὑποτελῆς στοὺς Τούρκους. Καί σ' ἀντάλλαγμα αὐτῆς τῆς ἐξουσίας, εἶχε δώσει τοὺς τέσσερις γιούς του, τὸν Στανίσλαο, τὸν Ρεπόζιο, τὸν Κωνσταντῖνο καὶ τὸν Γεώργιο, ὁμήρους στὴν Αὐλὴ τοῦ Σουλτάνου **Μωάμεθ Α'** στὴν **Ἀδριανούπολη**. Ὁ Γεώργιος πῆγε ἐκεῖ σὲ ἡλικία μόλις 9 χρονῶν τὸ **1414**. Ἀπὸ τὰ ἀδέρφια του οἱ δύο ἐξαφανίσθηκαν χωρὶς κανένας νὰ πεῖ πῶς, ἐνῶ ὁ Κωνσταντῖνος ἐγίνε καλόγερος καὶ πῆγε στὸ Σινᾶ. Ὁ Γεώργιος ἐγίνε μουσουλμάνος καὶ ἐκπαιδεύτηκε στὴ στρατιωτικὴ σχολὴ πού εἶχε ἰδρύσει ὁ Μωάμεθ Α' στὴν Ἀδριανούπολη. Πῆρε τὸ βαθμὸ τοῦ **μπέη**, μὲ τὸν ὁποῖο πολέμησε στὸν τουρκικὸ στρατὸ σὲ πολέμους στὴ Βαλκανικὴ καὶ ἀπόκτησε φήμη ἰκανοῦ πολεμιστῆ. Ὁ Μουράτ Β' γιὰ τὶς ἰκανότητές του αὐτὲς τὸν ἀποκάλεσε **Ἀλέξανδρο-μπέη**, πού στὰ τουρκικὰ εἶναι **Ἰσκεντέρ-μπέη** καὶ στὰ ἀρβανίτικα ἐγίνε **Σκεντέρμπεης**. Τὸ **1438** ὁ Μουράτ Β' τὸν διόρισε διοικητὴ τῆς **Κρόιας** καὶ τὸ **1440** ἐγίνε διοικητὴς τῆς **Δίβρης** ὅπου ἦταν ὁ πατέρας του.

Τὸ **1443** ὁ Μουράτ Β' ἠττήθηκε ἀπὸ τοὺς **Οὐγγρους** στὴ **Νίσσα** (Ναισό) τῆς σημερινῆς Γιουγκοσλαβίας. Ὁ Σκεντέρμπεης πῆρε μέρος στὴ μάχη στὸ πλευρὸ τῶν Τούρκων. Τὴν ἐπομένη, ἐγκαταλείπει τὸ τουρκικὸ στρατόπεδο καὶ καταφεύγει στὴν Ἀλβανία. Δέν ξέρουμε ἂν εἶχε συντελέσει κι αὐτὸς στὴν ἧττα τῶν Τούρκων. Ἡ οὐσία πάντως εἶναι ὅτι ἀκριβῶς μετὰ τὴ μάχη τῆς Νίσσας φεύγει γιὰ τὴν Ἀλβανία μὲ σκοπὸ νὰ διεκδικήσει τὶς κτήσεις τοῦ πατέρα του. Στὴν Ἀλβανία ἐβραζε ἡ ἐπανάσταση.

Ὁ Σκεντέρμπεης πῆγε στὴν πατρικὴ του κληρονομία καὶ δέχτηκε νὰ εἶναι ὑποτελῆς στοὺς Τούρκους. Ἡ κατάσταση ὁμῶς τὸν ὤθησε στὴν ἐξέγερση. Ὁ Σκεντέρμπεης βρισκόταν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὶς ἀρβανίτικες φάρες πού εἶχαν μείνει χριστιανικὲς, γιὰτὶ μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἦταν καὶ τοῦ πατέρα του. Ἐτοί ζοῦσε ἀπὸ κοντὰ τὸν ἐπαναστατικὸ ἀναβρασμὸ τῶν ἀρβανίτικων φα-

Τὸ στέμμα τοῦ Σκεντέρμπεη, ἀπομίμηση τοῦ οἰκόσημου, ἐγχαράγμενο πάνω στὸν τάφο τοῦ ἀπογόνου τοῦ Κωνσταντίνου Καστριώτη στὴ Νεάπολη.

ρῶν. Πότε ἀκριβῶς καὶ κάτω ἀπὸ ποιὲς συνθήκες πῆρε τὴν ἀπόφαση τῆς ἐξέγερσης κατὰ τῶν Τούρκων, δέν τὸ γνωρίζουμε. Αὐτὸ πού ξέρουμε εἶναι ὅτι ἡ ἐξέγερση ἄρχισε μὲ τὴν κατάληψη ἀπὸ τὸν ἴδιο τοῦ ὄχυρου τῆς Κρόιας, πού οἱ Τούρκοι τὸ ἔλεγαν **Ἀκσέ-Χισάρ**= λευκὸ κάστρο, στὰ τέλη τοῦ **1443**. Ὁ Μουράτ Β' στὸ ἄκουσμα αὐτῆς τῆς πράξης τοῦ εὐνοοῦμένου του, λύσσαξε. Ἐξαπόλυσε ἐναντίον του ἀλλεπάλληλες ἐκστρατεῖες πού ἀπέτυχαν. Ὡς τὸ 1446 ὁ Σκεντέρμπεης ἀπέκρουσε **13** τουρκικὲς εἰσβολές καὶ κατάφερε νὰ ἐπεκτείνει τὰ ὄρια τῆς ἐξουσίας του σ' ὄλη σχεδὸν τὴν Ἀλβανία.

Στὸ κίνημα τοῦ Σκεντέρμπεη προσχώρησαν ὅλες οἱ χριστιανικὲς ἀρβανίτικες φάρες καὶ ἰδιαίτερα οἱ παλιοὶ ἐξεγερμένοι πού εἶχαν καταφύγει ἀνάρτητες στὰ βουνά: **Ἀνδρέας Τόπιας**, **Ἀριανίτης Κομνηνός**, **Νικόλαος Ντουγκακίν**, **Θεόδωρος Κορόνα-Μουζάκα** κ.ἄ. Ἐτοί σχηματίσθηκε ἡ **Ἀλβανικὴ Λίγκα** στὴν ἐκκλησία τοῦ Ἀγ. Νικολάου στὸ **Ἀλέσιο** (σημερινὴ **Λέζα**). Φημισμένοι τουρκοὶ στρατηγοί, ὅπως ὁ **Ἀλῆ πασᾶ**, ὁ **Φιρούζ πασᾶ**, ὁ **Ἐβρενός μπέης**, ὁ **Μουσταφᾶ πασᾶ** καὶ ὁ **Μπαλαμπάν**, κατατροπώθηκαν. Καὶ τὸ κράτος τοῦ Σκεντέρμπεη ἐπεκτείνονταν.

Στὰ μέσα τοῦ **1444** ὁ Σκεντέρμπεης εἶχε σχηματίσει στρατὸ ἀπὸ **18.000** ἄνδρες. Τὸ **1450** εἰσβάλλει στὴν Ἀλβανία ὁ ἴδιος ὁ Μουράτ μὲ τὸν νεαρὸ ἀκόμα διάδοχό του Μωάμεθ Β' καὶ **100.000** στρατὸ. Ὁ Σκεντέρμπεης τοὺς ἀπέκρουσε ἀφοῦ τοὺς ταλάνισε μὲ κλεφτοπόλεμο. Ἡ νίκη αὐτῆ ἐνῶσε ὀλόκληρη τὴν Ἀλβανία στὸ κίνημα τοῦ Σκεντέρμπεη. Ὁ Σκεντέρμπεης νυμφεύθηκε τὴν κόρη τοῦ Ἀριανίτη Ντόνικα κι ἐτοί ἐπιτεύχθηκε ἡ εἰρήνη μετὰ τῶν ἀρβανίτικων φαρῶν.

Στὸν Σκεντέρμπεη προσχώρησαν ὅλες οἱ αὐτόνομες ἀρβανίτικες ἐνοπλες φάρες σ' ὄλο τὸν ἑλλαδικὸ χῶρο. Καὶ μαζί ἀκολούθησαν καὶ οἱ ἄλλες ἐνοπλες φάρες, Βλάχοι καὶ Σλάβοι, πού στὸ μετὰ εἶχαν ἀναμιχθεῖ καὶ δύσκολα ξεχώριζαν. Γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ οἱ ἀρβανίτικες φάρες κυριαρχοῦν στὸν κορμὸ τῆς Πίνδου στὴ Δ. Μακεδονία. Καὶ γιὰ ἄλλη μιὰ φορὰ διεκδικοῦν αὐτοτέλεια καὶ πλήρη αὐτονομία.

Οἱ ἀγῶνες τοῦ Σκεντέρμπεη κράτησαν ὡς τὸ **1467** ὅποτε καὶ πέθανε. Οἱ Τούρκοι ἔκαναν ἀπεγνωσμένες προσπάθειες νὰ καταπνίξουν τὸ κίνημά του. Σ' αὐτὸ τὸ κίνημα θά πάρουν μέρος ὅλες οἱ ἀρβανίτικες φάρες πού ἦταν ἀπὸ παλιότερα ἐγκατεστημένες σ' ὀλόκληρη τὴν περιοχὴ ἀπὸ τὴν Ἀλβανία ὡς τὸν

Κορινθιακό. Τότε ή κάθε ένοπλη φάρα, άρβανίτικη ή βλάχικη ή σλάβικη, θά διεκδικήσει τήν πλήρη άυτόνομία της μέσα στά πλαίσια του χώρου πού βρίσκεται. Οί Τούρκοι, καθώς θά δυσκολευθούν πολύ στήν καταστολή τής εξέγερσης του Σκεντέρμπεη, θά προσπαθήσουν νά συμβιβαστούν μ' αυτές τics ένοπλες φάρες. Κι έπειδή ό Μωάμεθ Β' θα ενδιαφέρεται γιά φόρου ύποτελείς (ώστε νά παίρνει αυτός τό φόρο ύποτελείας), θά καταλήξουν σέ συμφωνίες ύποταγής πού θά τούς αναγνωρίζουν άυτότέλεια.

Στή διάρκεια τών Τουρκοβενετσιάνικων, αυτές οι άυτόνομες φάρες πού κατέχουν τόν όρεινό όγκο τής Πίνδου και τής Δ. Μακεδονίας - Θεσσαλίας θά εξέλιχθούν σέ **άρματολίκια**.

Στή διάρκεια τής εξέγερσης και του άγώνα του Σκεντέρμπεη νέες ένοπλες φάρες θά κινηθούν από τήν Άλβανία προς τόν Έλλαδικό χώρο, είτε ως αντίπαλοι τών Τούρκων, είτε και ως σύμμαχοί τους. Σέ πολλές από τics εξέγερμένες φάρες τής Άλβανίας, προκειμένου νά τics διώξουν από εκεί, όπου ήταν επικίνδυνες, οι Τούρκοι τούς έδωσαν νέο χώρο με προνόμια γιά νά ζήσουν.

Νέος έποικισμός Άρβανιτών στήν Άττική

Ό Μωάμεθ Β' αντιμετώπιζε πολλά προβλήματα και με τούς Άρβανίτες του Μοριά, πού είχαν πληθύνει αισθητά με νέα κύματα μεταναστών, πού έφταναν έδω από τόν ύπόλοιπο έλλαδικό χώρο. Οί Άρβανίτες του Μοριά έχουν κίβλα συγχωνευθεί με τόν ντόπιο πληθυσμό και έχουν πάρει ιδιόρρυθμο χαρακτήρα. Και όσο θά διατηρούνται οι βενετσιάνικες κτήσεις στό Μοριά, οι Άρβανίτες εύκολα ξεσηκώνονται κατά τών Τούρκων. Τό αντίθετο άκριβώς συμβαίνει με τούς Άρβανίτες τής Άττικοβιοιωτίας.

Άρβανίτης ναυτικός

Άρβανίτης πολεμιστής

Ό Μωάμεθ Β', ενώ αγωνίζεται ενάντια στον Σκεντέρμπεη, συνεχίζει τόν πόλεμο κατά τών άρβανιτών του Μοριά. Άκόμα και μετά τήν ύποταγή του Μοριά, οι **Κλαδαίοι** και οι **Μπουαίοι** θά συνεχίζουν τόν άγώνα τους, έχοντας στήριγμα τics βενετσιάνικες κτήσεις και τή Μάνη. Ό **Κροκόδειλος Κλάδος** και ό **Πέτρος Μπούας** θά γίνουν ηγέτες κινημάτων και θά προκαλούν μεγάλες άναστατώσεις. Έτσι ό Μωάμεθ Β' άποφασίζει νά μεταφέρει μέρος τών Άρβανιτών αυτών στήν Άττική, όπως είχε κάνει με άνάλογες φάρες τής Άλβανίας πού τics μετέφερε στον έλλαδικό χώρο. Τήν τακτική αυτή συνέχισαν και οι διάδοχοι του Μωάμεθ Β', ιδιαίτερα ό **Μουράτ Γ'**. Και όταν θά έκτοπισθούν οι Βενετσιάνοι από τό Μοριά και δέν θά βρίσκουν εύκολα στήριγμα οι Άρβανίτες, πολλοί θά δεχθούν τics δελεαστικές προτάσεις.

Η Άττική είχε έρημωθεί. Οί πόλεμοι και οι λοιμοί, συχνόι εκείνα τά χρόνια, είχαν καταστρέψει τόν πληθυσμό της. Έτσι, ύπήρχε χώρος. Επίσης, ό Μωάμεθ Β', θέλοντας νά έποικίσει τήν καταστραμμένη Κωνσταντινούπολη, θά μεταφέρει μεγάλο πληθυσμό από τό Μοριά και τήν Άττική στήν Πόλη.

Στή νέα αυτή έποίκιση τής Άττικής, εγκαθίστανται Άρβανίτες από τήν Πελοπόννησο. Ό Κ. Μπίρης στά έργα του «*Τοπώνυμια τών Άθηνών*» (1945), «*Τοπωνυμικές άλήθειες*» (Νέα Έστία 39, 1946), «*Άρβανίτες στό Μενίδι και στό Μαρούσι*» (Νέα Έστία 45, 1949) και «*Άρβανίτες, οι Δωριείς του Νεώτερου Έλληνισμού*» (1960), λέει ότι αυτή ή φουρνιά Άρβανιτών είναι εκείνοι πού έμειναν γνωστοί ως «*Γκάγκαροι*». Έγκαθίστανται και μέσα στήν Άθήνα και στή γύρω περιοχή. Ό πρώτος έποικισμός Άρβανιτών στήν Άττική είχε πάσει τics **εισόδους** τής Άθήνας [βλ. στό Γ' Μέρος, προηγ. τεύχος]. Ό δεύτερος γίνεται **μέσα στήν Άθήνα** και στήν άμεση περιφέρειά της.

Οι Βενετσιάνοι μετακινούν συμπαγείς μάζες Άρβανιτών

Οι Βενετσιάνοι χρησιμοποιούν ως στρατό τους μισθωμένους Άρβανίτες. Οι έξιολαμισμένοι γίνονται στρατός της τουρκικής έξουσίας και βρίσκονται σε διαρκή σύγκρουση με τους μη έξιολαμισμένους.

Ολόκληρες φάρες από αυτές που ξεσηκώνονται κατά των Τούρκων, μετά την ήττα τους μεταφέρονται από τους Βενετσιάνους στα μέρη που κατέχουν αυτοί, και γίνονται στηρίγματα της δικής τους έξουσίας. Έτσι μεγάλες μάζες Άρβανιτών θά μεταφερθούν στις βενετσιάνικες βάσεις στο Μοριά και στα νησιά του Αιγαίου (Εύβοια, Κυκλάδες, νησιά Σαρωνικού) και του Ιονίου. Πολλοί απ' αυτούς θά μείνουν σ' αυτά τ' μέρη και μετά την έκδιωξη των Βενετσιάνων. Καθώς μάλιστα τ' νησιά είχαν έρημώσει από την πειρατεία, η μόνιμη εγκατάστασή τους ήταν εύκολη.

Οι βενετσιάνοι θά μεταφέρουν νέα μεγάλα κύματα Άρβανιτών στην Πελοπόννησο στη διάρκεια της νέας τους κατοχής (1688-1715). Η όλη οργάνωση του Μοριά θά γίνει με βάση τ' γνωστά ως *άρματώρες* στρατιωτικά σώματα, που έπαιζαν τ' ρόλο του χωροφύλακα και άγροφύλακα στις διάφορες έπαρχιες. Οι ένοπλοι αυτοί μισθοφόροι είναι Άρβανίτες, που στο διάστημα 1688-1715 έχουν μεταφέρει και έχουν εγκαταστήσει στο Μοριά και τις οικογένειές τους.

Από τ' μέρη της ή τουρκική διοίκηση θά μεταφέρει στον ίδιο χώρο έξιολαμισμένους Άρβανίτες. Αυτοί θά κολλήσουν στην τουρκική έξουσία και ποτέ δέν θά συγχωνευθούν με τ' λαό, ποτέ δέν θά μπούν στην νεοελληνική έθνότητα. Αντίθετα, οι χριστιανοί Άρβανίτες που μετακινήθηκαν σ' αυτούς τούς χώρους κατά τόν τρόπο που αναφέραμε, θά βρεθούν αντίθετοι πρὸς τούς Τούρκους και τελικά θά συνενωθούν με τόν υπόλοιπο λαό, τόν έλληνικό, στην κοινή κατά των Τούρκων πάλη. Καί μέσα σ' αυτή τήν κοινή πάλη θά συγχωνευτούν στην νεοελληνική έθνότητα. Οι κοινοί έχθροί συγχωνεύουν πάντα τούς λαούς σε έθνος.

Οι τελευταίες μεγάλες μετακινήσεις Άρβανιτών στον έλλαδικό χώρο

Ομάδες χριστιανών Άρβανιτών μετακινούνται στον έλλαδικό χώρο σ' όλη τ' διάρκεια των τουρκοβενετσιάνικων πολέμων, δηλαδή ως τ' 1715. Οι άρβανίτικες φάρες θά ξεσηκώνονται σε κάθε νέο τουρκοβενετσιάνικο πόλεμο. Καί όταν η Βενετία θά κλείνει συνθήκη ειρήνης, ένα τμήμα των έξεγερμένων θά ακολουθεί για νά καταλήξει στις βενετσιάνικες κτήσεις και ένα άλλο θά συμβιβάζεται με τούς Τούρκους και θά καταλήγει σε άρματολικές ομάδες. Απ' αυτούς που ακολουθούν τούς Βενετσιάνους, οι καπεταναίοι θά γραφούν στη Χρυσή Βίβλο των Εύγενών (Σουμελάς, Βαλαωρίτης κ.λπ.), ενώ οι άλλοι θά μείνουν μισθοφόροι.

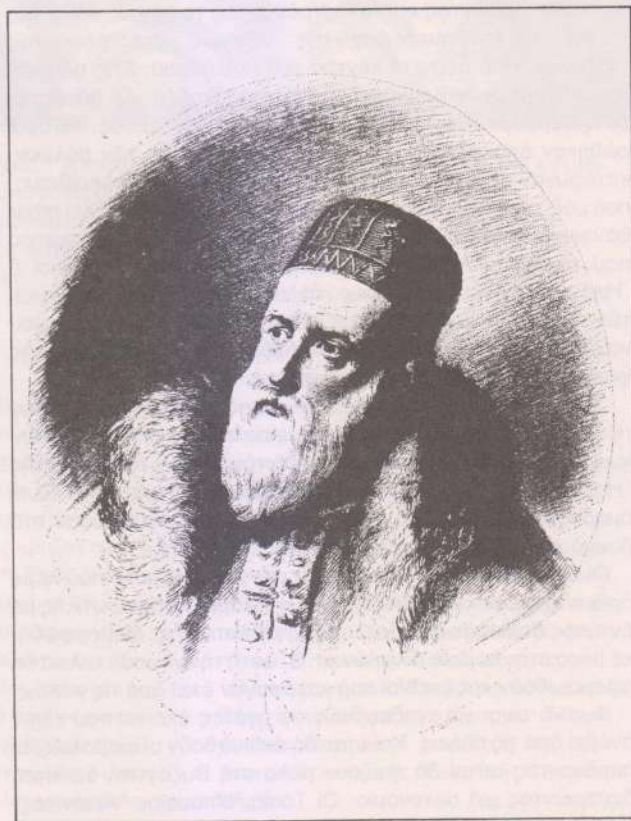
Η τελευταία μεγάλη έποικιση Άρβανιτών στο Μοριά, γίνεται τ' 1770-1778, δηλαδή με τ' περίφημα *Όρλωφικά*. Η *Αικατερίνη ή Μεγάλη* της Ρωσίας έτοιμαζόταν για πόλεμο κατά της Τουρκίας με στόχο νά βγει στην *Άσπρη Θάλασσα* (Αιγαίο). Τότε κατόρθωσε νά κινησει τήν Ελλάδα σε έξεγερση, ιδιαίτερα τ' Μοριά. Ο Μοριάς, που άπολάμβανε άυτονομία και κάποια ήμιανεξαρτησία, περνάει κρίση μετά τ' 1760. Οι Τούρκοι σχεδιάζουν νά εξαφανίσουν αυτή τήν ανεξαρτησία, καταγγέλλοντας τούς Μοραίτες άρχοντες ότι συνωμοτούν με τούς Ρώσους. Έτσι παίρνονται μέτρα και μάλιστα βίαια (δολοφονίες, διωγμοί κ.λπ.). Καί οι άρχοντες του Μοριά τελικά άπο-

φασίζουν νά ξεσηκωθούν, ενώ στο χώρο τους έφτανε ρωσικός στόλος με έπικεφαλής τούς άδελφούς Όρλωφ. Ο Σουλτάνος, που δέν είχε δυνατότητα νά αντίδράσει γιατί αντιμετώπιζε τήν πίεση του ρωσικού στρατού, κάλεσε τούς Άρβανίτες - τούς μουσουλμάνους, βέβαια- νά εισβάλουν στο Μοριά και νά άφανίσουν τούς έπαναστάτες.

Τά άρβανίτικα φουσατά κατέβηκαν από τήν Ήπειρο. Στο *Άγγελόκαστρο* τούς αντίστάθηκε ο *Γρίβας*, ένας άπόγονος των Μπουαίων-Σπαταίων, που λειτουργούσε εκεί ως άρματολός. Τόν άνέτρεψαν, τόν σκότωσαν και πέρασαν στο Μοριά. Οι έξεγερμένοι κοτζαμπάσηδες ήττήθηκαν και έγκατέλειψαν τ' Μοριά καταφεύγοντας στα ρωσικά πλοία. Τά άρβανίτικα λεφούσια ρημάζουν κυριολεκτικά τ' χώρα. Ο πληθυσμός σφάζεται και τ' πάντα παραδίδονται στη λεηλασία τους. Έντρομος ο πληθυσμός φεύγει εκτός του Μοριά ή στα βουνά. Τότε φεύγουν 100.000 περίπου Μοραίτες που θά εγκατασταθούν στη *Σμύρνη*, υπό τήν προστασία του Ζεϊμπέκου *Καραοσμάν-όγλου* άλλες 100.000 θά φύγουν για τις παραδουνάβιες ήγεμονίες και τ' *Ν. Ρωσία* (μετά τ' συνθήκη του Κιουτσούκ Καϊναρτζή) και 80.000 περίπου για τήν *Τεργέστη-Βιέννη*. Ο τόπος ρήμαξε. Οι κυρίαρχοι μουσουλμάνοι Άρβανίτες κάλεσαν συμπατριώτες τους (χριστιανούς τώρα) νά έποικίσουν τήν έρημη χώρα.

Τότε κατέβηκαν περί τις 100.000 Άρβανίτες, βασικά χριστιανοί, με τις στάνες τους και τις οικογένειές τους, και εγκαταστάθηκαν στο Μοριά.

Οι Άρβανίτες κυρίαρχοι έγιναν πληγή και για τούς ίδιους τούς Τούρκους του Μοριά. Έτσι ο Σουλτάνος ζητάει νά τούς διώξει, αλλά οι Άρβανίτες άρνούνται. Καί τότε θά γίνει η εκστρατεία του *Καπουδάν πασά*, σε συνεργασία με τούς κλέφτες, που έχουν πληθύνει (υπολογίζεται ότι ο Κωνσταντίνος

Ό Άλη Πασάς Τεπελενής· ο πιά διάσημος Τουρκαλβανός

Κολοκοτρώνης είχε κλέφτικη ομάδα από 3.000 άνδρες). Οι Ἀρβανίτες σφάχτηκαν κυριολεκτικά έξω από την **Τρίπολη** και ο **Κωνσταντίνος Κολοκοτρώνης** έκανε μεγάλη πυραμίδα με τὰ κεφάλια τους. Όσοι γλύτωσαν έφυγαν στή Ρούμελη, ρημάζοντας και εκεί τὰ πάντα, με κατεύθυνση γιά τήν πατρίδα τους.

Οι έποικοι βρίσκονται σέ δύσκολη θέση. Πολλοί σκορπάνε στά νησιά του Αιγαίου, πολλά από τὰ οποία έχουν έρημώσει από τούς πειρατές (**Σάμος, Κυκλάδες**). Πολλοί όμως έμειναν, δηλώνοντας ύποταγή στους Τούρκους, μιά και ελάχιστοι από τούς Έλληνες πού είχαν εγκαταλείψει τήν πατρίδα τους επέστρεψαν πίσω. Τοῦτοι οι Ἀρβανίτες, όπως και οι παλιοί, θά σταθούν ύποταγμένοι στον Τούρκο, θέση όμοια με του ελληνικού πληθυσμού. Αυτό θά βρεθούν στον άγώνα κατά των Τούρκων και μέσα σ' αυτόν τόν άγώνα θά συγχωνευθούν στήν νεοελληνική έθνότητα. Κύρια είναι τσοπάνηδες και διατήρησαν τὰ χαρακτηριστικά τους.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Οι Ἀρβανίτες δέν είναι κάποια ξεχωριστή φυλή. Είναι τό αποτέλεσμα μιάς έπιμειξιάς διαφόρων φυλών, πού βρέθηκαν κατά καιρούς σ' αυτά τὰ μέρη (Ἀλβανία και Ἡπειρο). Ἀνάμεσα στίς φυλές πού συγχωνεύονται και τελικά δίνουν τίς περίφημες φάρες, είναι Ἰλλυριοί, Ἡπειρώτες, Έλληνες άποικοι, Ρωμαίοι και Ἰταλιώτες πού εγκαταλείφθηκαν σ' αυτά τὰ μέρη. Οι λαοί αυτοί έζησαν αρκετά χρόνια ό ένας δίπλα στον άλλο και συγχρωτίστηκαν. Διαμορφώθηκαν συγκεκριμένοι πολιτισμοί κατά τίς διάφορες ιστορικές εποχές, πού έπηρέαζαν και τούς άλλους γύρω.

Ἡ διαμόρφωση των Ἀρβανιτών γίνεται κάτω από τήν επίδραση τής εισβολής των βαρβάρων, από τόν 3ο-4ο μ.Χ. αϊ. και μετά: Γόθθοι, Ἀβαρες, Ούννοι, Σλάβοι, εισβάλλουν στήν Βαλκανική λεηλατώντας και καταστρέφοντας τα πάντα. Όλοι αυτοί έφτασαν και στήν περιοχή τής Ἀλβανίας, καταστρέφοντας τίς πόλεις πού ήταν τὰ κέντρα του πολιτισμού. Στίς πλαγιές των απόκρημνων βουνών ζούσαν τσοπάνηδες. Οι βάρβαροι δέν μπόρεσαν νά χτυπήσουν αυτούς τούς όρεισίβιους. Και όσοι σώθηκαν από τίς σφαγές και τίς καταστροφές των πόλεων, κατέφυγαν στους όρεινούς όγκους κοντά στους όρεισίβιους, πού μαζί με τὰ κοπάδια τους κρατούσαν και τὰ όπλα. Εκεί πάνω θά συγχωνευτούν όλοι μαζί και θά δώσουν αυτό τό καινούργιο πού τό λέμε Ἀρβανίτες. Προηγουμένως ήταν Ἰλλυριοί ή Ἡπειρώτες ή λαοί με διάφορα άλλα όνόματα. Με τήν άφιξη και των ανθρώπων από τίς πόλεις, και τήν αντιμετώπιση ενός κοινού έχθρου, διαμορφώνονται οι Ἀρβανίτες. Τό καθεστώς τής φάρας, πού προϋπήρχε, διατηρήθηκε.

Έτσι δικαιολογείται ή άπαιτηση των διαφόρων παραγόντων πού άναδείχτηκαν σέ ήγέτες στους πολέμους κατά των Τούρκων, νά θεωρούν ότι κατάγονται από τόν Πύρρο, τό βασιλιά τής Ἡπείρου, τούς Ἀνδεγανούς, τούς Κομνηνούς κ.λπ. Είναι ομάδες ανθρώπων πού ζούσαν στίς πόλεις, κατέφυγαν στά βουνά και κρατούσαν τίς δικές τους παραδόσεις.

Οι όρεισίβιοι τσοπάνηδες είχαν μιά γλώσσα: αυτό πού λέμε άρβανίτικη γλώσσα, πού είναι κράμα Ἰλλυρικής, ήπειρωτικής με έντονες επιδράσεις τής ελληνικής και λατινικής. Διαμορφώθηκε μέσα στήν πορεία των αιώνων. Σ' αυτή τήν γλώσσα τελικά θά άφομοιωθούν και εκείνοι πού κατέφυγαν εκεί από τίς πόλεις.

Φυσικό είναι νά άναδειχθούν σέ ήγέτες εκείνοι πού είχαν άνέβει από τίς πόλεις. Και όταν θά εκδιωχθούν οι εισβολείς, οι παράγοντες αυτοί θά παίξουν ρόλο στή Βυζαντινή διοίκηση διατηρώντας μιά άυτόνομια. Οι Τόπια, Μπουαίοι, Ἀριανίτες-Κομνηνοί είναι τέτοιοι παράγοντες πού άναδείχτηκαν σέ ήγεμόνες.

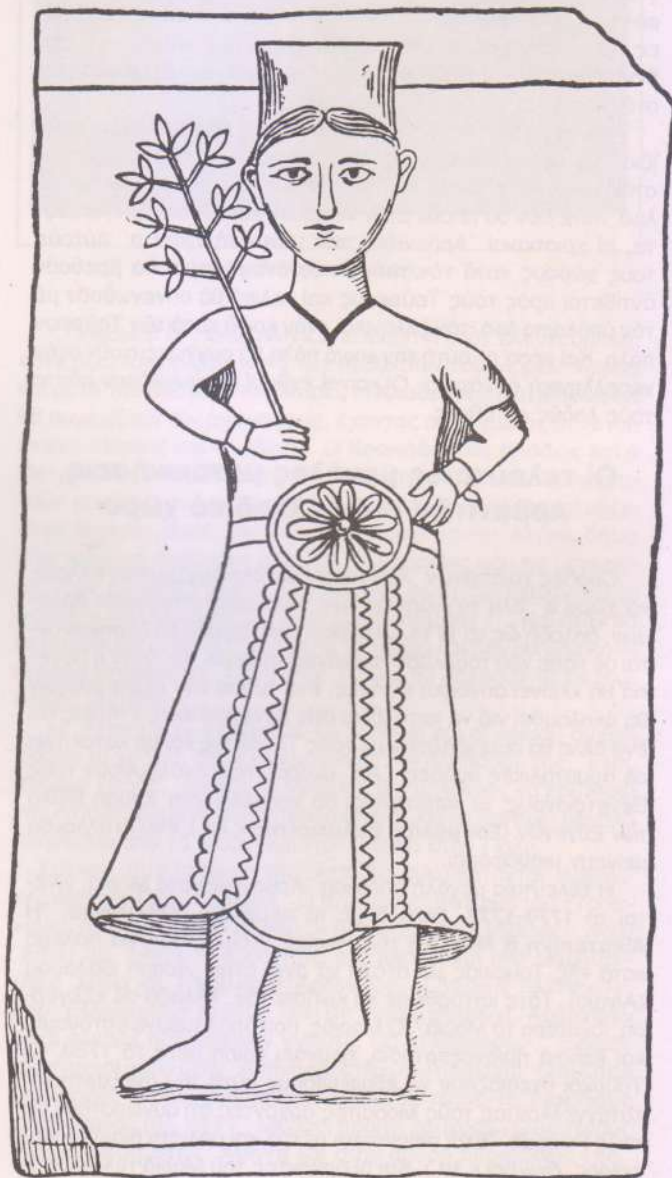
Οι Τούρκοι διέσπασαν αυτή τήν ένότητα των Ἀρβανιτών, έξισλαμίζοντας ένα μέρος άπ' αυτούς. Είναι αυτοί πού θά γίνουν στήριγμα τής Τουρκικής έξουσίας. Οι άλλοι θά συνεχίζουν τόν άγώνα κατά των Τούρκων.

Μέσα σ' αυτή τήν κίνηση διαμορφώθηκαν τέσσερις ομάδες Ἀρβανιτών: οι Γκέκηδες, οι Τόσκηδες, οι Τσιάμηδες και οι Λιάπηδες. Χωριστή μνεία πρέπει νά γίνει γιά τούς Μαρωνίτες, πού ήταν Καθολικοί στό θρήσκευμα. Οι Τσιάμηδες ζουν στήν Ἡπειρο και είναι περισσότερο Ἡπειρώτες. Από αυτούς τούς Τσιάμηδες κατάγονται οι Σουλιώτες.

Οι Ἀρβανίτες πού βρέθηκαν στον έλλαδικό χώρο και πού δέν έξισλαμίστηκαν, θά συγχωνευτούν στό νεοελληνικό έθνος, ενώ όσοι έξισλαμίστηκαν θά ακολουθήσουν τούς Τούρκους. Ἡ διαμόρφωση του σημερινού Ἀλβανικού έθνους έρχεται κατοπινά.

Παραπομπές

1. Γιά τό Γεώργιο Καστριώτη-Σκεντέρμπεη και τή σχετική βιβλιογραφία, βλ. Ἀλέξη Σαβίδη τό άρθρο γιά τόν Γ. Καστριώτη στήν έγκυκλοπαίδεια «Υδρία».

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΣ ΔΙΑΦΩΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΡΩΜΗΟΣΥΝΗ

(Έλεγχος Θέσεων τής Δυτικής Ίστοριογραφίας)

του πρωτοπρ. Γεωργίου Δ. Μεταλληνού,
Δρ. Θεολ. DR. PHIL.
'Αν. Καθηγητού του Πανεπιστημίου 'Αθηνών

‘Ο Εὐρωπαϊκός Διαφωτισμός! —ή νέα αὐτή στάση ζωῆς ὡς ριζοσπαστική ἀνανοματοδότηση τῆς ἀνθρώπινης ὑπαρξῆς καὶ πράξης— διαμόρφωσε μιά φιλοσοφία, πού συχνά ἀποδεικνύεται ἀνιστορική καὶ ἀντιστορική, μέ τήν ἔννοια ὅτι, ὑποτιμώντας τίς προγενέστερες ἱστορικές περιόδους, θεωρεῖ τήν ἐποχή του ὡς τήν κορύφωση τῆς πανανθρώπινης ἐξέλιξης².

‘Η Ρωμηοσύνη’ εἶναι ἡ ἑλληνικότητα στήν χριστιανική-ὀρθόδοξη διάστασή της. Ριζωμένη χρονικά ἤδη στήν ἐξελληνισμένη Ρώμη (Ρωμαϊκή αὐτοκρατορία), μορφοποιεῖται καὶ πραγματώνεται ἱστορικά στό «Βυζάντιο» (μετά τό 324) καὶ δέν παύει νά ὑπάρχει καί μετά τήν πώση του (1453), στά ὄρια τῆς Ρωμαϊκής / ‘Ορθόδοξης ‘Εθναρχίας, σέ μιά διάσταση λιγώτερο μέν φαντασμαγορική, ἀλλ’ ἐξ ἴσου δημιουργική καὶ ρωμαλέα³.

Κύριο στοιχεῖο τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ εἶναι ἡ πολεμική ἀντίθεσή του πρός τή θρησκευτική παράδοση. Στίς «δογματικές καὶ νοσηριακές ἐρμηνείες τῆς πραγματικότητας» θά ἀντιτάξει «τόν ἐμπειρισμό καὶ τήν ἀμεση ἀποδεικτικότητα»⁴ τῆς θετικῆς φιλοσοφίας καὶ ἐπιστήμης. «Πρὶν ἀπό κάθε τι ἄλλο, ὁ Διαφωτισμός εἶναι μιά μαχητική ἀντιθρησκευτική στράτευση, ὄχι πάντοτε ἀθεϊστική, ἀλλά ὅπωςδήποτε ἀντικληρικαλιστική — ἀντίθεση στόν χριστιανισμό ἔτσι ὅπως τόν γνώρισαν οἱ Διαφωτιστές στίς δυτικοευρωπαϊκές θεσμικές ἐκδοχές του, ὡς ρωμαιοκαθολικισμό καὶ προτεσταντισμό»⁵. ‘Η ἄγνοια τῆς οὐσίας τῆς ‘Ορθοδοξίας, ὡς πατερικῆς καὶ ἀποστολικῆς συνέχειας, παρέσυρε —καὶ παρασύρει ἀκόμα— τή διαφωτιστική διάνοηση στήν ἴδια ἀντιμετώπιση τῆς ‘Ορθοδοξίας μέ τή χριστιανική Δύση. Τό κατασκευασμένο στήν ἴδια τῆ Δύση «Βυζάντιο» ταυτίστηκε μέ τόν δυτικό σκοτεινό μεσαίωνα⁷ καὶ πολεμήθηκε μέ τήν ἴδια σφοδρότητα καὶ πάθος. Αὐτῆς τῆς στάσης τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ ἀπέναγχι στή Ρωμηοσύνη ἐπιδιώκεται ἡ

ὀριοθέτηση στή συνέχεια. Ἀποτομῶνται ἐπισημάνσεις περισσότερο παρά ἀξιολογήσεις καὶ παρουσιάζονται τὰ γνωστά στός εἰδικούς πράγματα σέ μιά προσωπική προοπτική.

1

Μετά τήν ἐκδοχή τῆς Βυζαντιδῆς τοῦ Λούβρου καὶ τόν ἐνθουσιασμό τῶν πρωτεργατῶν της (π.χ. Labbé)⁸ γιά τή «βυζαντινή» ἱστορία, ἦλθε ὁ Διαφωτισμός —μέ τήν ἀντιστορική του ἀλαζονεία— νά καταδικάσει τίς «βυζαντινές» σπουδές σέ ἀνυποληψία⁹. Στόν διαφωτισμένο ἄνθρωπο προκαλοῦσε ἰδιαίτερη ἀντιπάθεια τό συντηρητικό καὶ θρησκευτικό πνεῦμα τῆς «Βυζαντινῆς» Αὐτοκρατορίας καὶ γι’ αὐτό ἡ ἱστορία της δέν ἦταν γι’ αὐτόν παρά ἓνα «ἄχρηστο ἀπάνθισμα ρητορισμῶν καὶ θαυματουργιῶν» (Βολταῖρος) καὶ στήν καλύτερη περίπτωση «ὁ τραγικός ἐπίλογος τῆς ἐνδοξῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας»¹⁰. Ἐτσι, ἐπῆλθε ἡ κάμψη τοῦ ἐνδιαφέροντος γιά

τό «Βυζάντιο» καὶ ἡ ἠθική του καταδίκη¹¹.

Γιά τόν κορυφαῖο τοῦ Διαφωτισμοῦ Βολταῖρο (1694-1778) «ὑπάρχει μιά ἄλλη ἱστορία πῶς γελοία ἀπό τήν ἱστορία τῆς Ρώμης [...]: εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ Βυζαντίου», πού συνιστᾷ «ντροπή γιά τήν ἀνθρώπινη σκέψη»¹². Ἀνάλογη ἦταν ἡ ἐντύπωση γιά τό «Βυζάντιο» καὶ τοῦ Μοντεσκιέ (1689-1755): «ἡ ἱστορία τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας δέν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπό μιά ἰσχυρή ἐπαναστάσεων, ἀνταρσιῶν καὶ ἀπιστιῶν»¹³. «Ἡ θεοκεντρική, ὄχι ὁμως καὶ θεοκρατική, κατανόηση καὶ ἐρμηνεία τῆς σχέσης Θεοῦ, ἀνθρώπου καὶ κόσμου [...] ἐξηγεῖ τήν καταδικαστική» αὐτή στάση τῶν ἐκπροσώπων τοῦ ἀθεϊστικοῦ δυτικοευρωπαϊκοῦ Διαφωτισμοῦ. Ἡ ἀπόρριψη τοῦ Ὑπερβατικοῦ καὶ κάθε σχέσης του μέ τήν ἱστορία¹⁴ ὀδηγεῖ ἀναπότρεπτα στήν καταδίκη τῆς θεοκεντρικότητας τῆς Ρωμαϊκῆς Ἀνατολῆς¹⁵.

Κορύφωση τοῦ διαφωτιστικοῦ πνεύματος στό χώρο τῆς Ἱστορίας εἶναι ὁ

Γίββων (1737-1794)¹⁶, ό κατά κοινή όμολογία μεγαλύτερος Άγγλος ιστορικός του 18ου αιώνα. Περιγράφοντας τήν πορεία του Έλληνορωμαϊκού κόσμου, διακρίνει μία επί χίλια έτη παρατεινόμενη παρακμή, ώστε νά όμολογήσει: «περιέγραφα τό θρίαμβο του βαρβαρισμού και της θρησκείας»¹⁷. Τήν πορεία τής Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, σ' Άνατολή και Δύση, έβλεπε ως όπισθοδρόμηση, κάτω από τή βολταιρική¹⁸ επίδραση και τόν άπερίοριστο θαυμασμό του προς τήν έλληνική άρχαιότητα, πού συνιστούσε μία από τίς βασικότερες προκαταλήψεις του¹⁹. Είναι νόμος άπαράβατος άλλωστε, στην ιστορική έρευνα, ή τελική ύποταγή του ιστορικού στον ύποκειμενισμό του όποιουδήποτε *Vorverständnis*²⁰.

2

Αυτή ή άρνητική και «έξευτελιστική» άπέναντι στό «Βυζάντιο» στάση επέζησε τής Γαλλικής Έπαναστάσεως, όπως έπισημαίνει ό Βασίλειφ. Ό Έγγελος (1770-1813), κινούμενος στό ίδιο πνεύμα, δεχόταν ότι «ή γενική όψη (τής Βυζαντινής Αυτοκρατορίας) παρουσιάζει μία ξεχωριστή εικόνα αθλιότητας. Άθλια και άνισόρροπη μέ τά πάθη της, έπνιξε τήν ανάπτυξη κάθε ευγενούς σκέψεως ή πράξεως [...] μέχρις ότου, επί τέλους, τό σαθρό οικοδόμημα τής Άνατολικής αυτοκρατορίας σκορπίστηκε σέ κομμάτια μπροστά στην παντοδυναμία των Τούρκων»²¹. Πολιτικοί έξ άλλου, όπως ό Ναπολέων Βοναπάρτης, έβλεπαν τήν «Βυζαντινή» αυτοκρατορία ως παράδειγμα προς άποφυγή²². Η μειωτική αυτή για τό «Βυζάντιο» τοποθέτηση θά συνεχιστεί και στην ιστοριογραφία. Ό όρος «*Bas Empire*» θά γίνει *terminus technicus* πού θά χρησιμοποιείται ως «σύμβολο καταφρονήσεως τής Βυζαντινής αυτοκρατορίας»²³.

Ό Ρομαντισμός του 19ου αϊ. θά συμβάλει στην άποδέσμευση από αυτή τή μονολιθικότητα και θά δώσει ώθηση για τήν επανεκτίμηση τής θέσεως του «Βυζαντίου» στη παγκόσμια ιστορία²⁴. Έν τούτοις, άκόμη και σήμερα, μολονότι «άναγνωρίζεται ή σπουδαιότητα του Βυζαντινού επιτεύγματος από όλους τους ένημερωμένους ιστορικούς»²⁵ (δυστυχώς όμως υπάρχουν και μη ένημερωμένοι), οι βυζαντινές σπουδές «δέν έχουν καταλάβει παντού τή θέση πού τους άξιζει»²⁶. Ούτε επίσης έχει εκλείψει ή γιββόνεια αντίληψη για τό «Βυζάντιο»²⁶, μολονότι «άπό τόν Finlay ως τό σύγχρονο μας Sir

Ό Άδαμάντιος Κοραής (1748-1833), «πνευματικός πατέρας» τής καθαρουσας. Επιδιώκοντας νά ακολουθήσει μία «μέση όδόν» στό γλωσσικό, καταπόλεμησε και τόν αρχαϊσμό αλλά και τή λαϊκή γλώσσα, όπως είχε διαμορφωθεί στην εποχή του, θεωρώντας τήν «... άποτέλεσμα χυδαισμού και όχλοκρατίας...».

Steven Runciman, ή άποκατάσταση του Βυζαντίου έγινε -και στη χώρα και στη γλώσσα του Γίββωνος- σ' όλο της τό πλάτος»²⁷. Ό άναεωμένος γιββωνισμός στις άρχές του 20ου αϊ. άπό τόν William E.H. Lecky (θέση του: «ούδέποτε ύπήρξε άλλος μακράίωνα πολιτισμός τόσο γυμνός άπό κάθε στοιχείο μεγαλείου»²⁸ έπιβεβαιώνει μία συνέχεια, πού και εκεί όπου γίνεται δεκτό πολιτικά τό «Βυζάντιο», μέσα άπό τό δυτικό πάντοτε πρίσμα, δέν παύει για τή Δύση νά είναι σκάνδαλο ή Ρωμηοσύνη²⁹.

Η δυτική ή δυτικίζουσα νοοτροπία θά προσκρούει πάντοτε στην Ρωμηοσύνη, διότι είναι ένα όλότελα νέο και μοναδικό μέγεθος στην παγκόσμια ιστορία: ό Χριστιανισμός ως Έλληνορθόδοξία. Είναι «ένas άλλος πολιτισμός στους άντίποδες του δυτικού και σκοτεινού μεσαίωνα»³⁰. Πεμπτουσία του είναι ή άποστολική και πατερική θεολογική και πολιτιστική παράδοση. Η Όρθοδοξία ως τρόπος ύπάρξεως, αλλά και θεραπευτική τής ανθρώπινης ύπάρξεως³¹, είναι τό σκάνδαλο του εκκοσμημένου ανθρώπου, δηλαδή του διαφωτιστικού και μεταδιαφωτιστικού ανθρώπου. Η πατερικότητα ήταν, άλλωστε, τό σκάνδαλο τόσο για τόν Άδ. Κοραή και τους όπαδούς του, όσο είναι και για τή λοιπή έλληνική διανόηση άπό τό 19ο αιώνα ως σήμερα³². Η δυτική (δηλαδή μέ μη ρωμαϊκά κριτήρια) θεώ-

ρηση τής Ρωμηοσύνης οδηγεί άναγκαστικά όχι μόνο στην παρερμηνεία, αλλά και στην άπόρριψη της. Η τοποθέτηση αυτή επιβάλλεται καθολικότερα μέσω των σχολικών ιστορικών έγχειριδίων³³ και του Τύπου, ένίοτε δέ και μέ τό γραπτό και προφορικό λόγο ήμων των θεολόγων.

3

Η παραμορφωτική όμως θεώρηση τής Ρωμηοσύνης μέσω τής δυτικής ή δυτικίζουσας ιστοριογραφίας δέν περιορίζεται στά παραπάνω. Υπάρχουν και άλλες παράλληλες, άμετακίνητες έν πολλοίς, θέσεις, όπως λ.χ. ότι ή Νεώτερη (Ρωμαϊκή) Έλλάς δέν είναι συνέχεια τής άρχαιάς³⁴ ή ότι ή Έλλάς ύπήρξε επί αιώνες ύπόδουλη στους Ρωμαίους ή στους (άνυπάρκτους) Βυζαντινούς³⁵, άπό τους όποιους τήν άπελευθέρωσαν οι Όθωμανοί. Μέ παρόμοιες φυσικά θεωρίες συγκροτείται μία πλασματική και πολιτικά κατευθυνόμενη ιστοριογραφία, πού ύποκαθιστά τόν ίμπεριαλιστικό ξίφος...

Οί ταυτισμένοι μέ τή Δύση Νεοέλληνες³⁶ ή ύποτάσσονται στη δυτική ιστοριογραφία³⁷ ή άποκρούουν μέ φυλετικές-ρατσιστικές προϋποθέσεις τίς θεωρίες αυτές, μειωτικές όπωσδήποτε για τή σημερινή ιστορική μας παρουσία. Η κίνηση όμως αυτή άποβαίνει τελικά εις βάρος τής Ρωμηοσύνης. Διότι ύποστηρίζεται μέ πάθος ή άρχαιοελληνική καταγωγή μας και ή σχέση μας μέ τήν άρχαία Έλλάδα, κάτι βέβαια πού κανείς σοβαρός ιστορικός δέν μπορεί νά άμφισβητήσει, αλλά διαγράφεται άπό τήν ιστορική μας συνέχεια τό μακρότατο μεσοδιάστημα τής ιστορικής μας διάρκειας, ή Ρωμανία.

Σ' αυτή τή συνάφεια αναδύεται ή αίφνίδια και άναγκαστική (σχεδόν) έπιβολή άπό τή Δύση και ή αυτόχρονα δουλική άπό μέρους μας άβασάνιστη άποδοχή του όνόματος «Βυζάντιο» για τό μεσοδιάστημα τής ιστορικής ύπάρξεώς μας ως Ρωμανία³⁸. Είναι, πράγματι τούλάχιστον παράλογο νά προσπερνάμε τά βαθύτερα αίτια τής καθιέρωσης του νέου μας όνόματος, μόλις άπό τό 1562, άπό τόν συνεργάτη των Fugger Έρβάννο Βόλφ (1516-1580)³⁹, τόν Ήρσουίτη Labbé (+1667) ή τόν φράγκο ευγενή Du Cange (+1680)⁴⁰. Και συμφωνά άπόλυτα μέ τή Μ. Μαντουβάλου, όταν αναφέρεται στις «παράδοξολογίες» πού γράφονται άπό κάποιους δι-

κούς μας για τό θέμα και διατυπώνει τήν «ύποψία» μήπως ή «λεγόμενη «βυζαντινή» ιστορία χρειάζεται επανόρθωση»⁴¹. Όπως επίσης δέν μπορούμε νά παραβλέψουμε τή σωστή τοποθέτηση ἀπέναντι στόν ὄρο *Ρωμανία* εἰδικῶν, ὅπως ὁ **J.B. Bury** (1861-1927)⁴², ὁ **C. Mango**⁴³ καί ὁ **Γ. Καραγιαννόπουλος**⁴⁴, ὡς καί τήν μέ πλήρη γνώση καί τοῦ θεολογικοῦ βάρους ὀριοθέτηση καί κατοχύρωση τοῦ ὄρου ἀπό τόν Καθηγητή π. **Γ. Ρωμανίδη**⁴⁵. Οἱ ἐπιθέσεις δέ, πού δέχεται ὁ τελευταῖος (διότι πέραν τῆς θεολογικῆς καί ἱστορικῆς ἐπεκτείνεται καί στήν πολιτική διάσταση), εἶναι τό ἀπογοητευτικό στήν ὑπόθεση αὐτή, διότι φανερώνουν ὄχι μόνο ἀλλοτρίωση, ἀλλά καί ὑποκατάσταση ἐνίοτε τῆς ἐπιστήμης μέ τή συνθηματολογία.

Ἡ αὐθαίρετη ἐπιλογή καί χρήση τοῦ ὄρου «Βυζάντιο» γιά τή μεσαιωνική ἱστορία μας δέν μπορεῖ νά νοηθεῖ χωριστά ἀπό τήν ὑποκατάσταση στή Δύση, ἤδη ἀπό τήν ἐποχή τοῦ Καρλομάγνου (9ος αἰ.), τοῦ ὀνόματος *Ρωμαῖος* γιά τούς ἀνατολικούς πολίτες τῆς ἐνιαίας⁴⁶ *Ρωμανίας* μέ τό *Γραικός*, ὡς καί τήν κοινωνική ἐννοιολογική φόρτισή του (αἰρετικός, κλέπτης, ἀγύρτης, ψεύτης, ἀπατεώνας)⁴⁷. Ἀνεξάρτητα δηλαδή ἀπό τούς ὄρους καί τήν καθ' ἑαυτούς ἐννοιά τους, ἡ χρηστική τους σημασία ὑπῆρξε ἀπ' ἀρχῆς ὑβριστική⁴⁸ καί μειωτική γιά τήν Ὀρθόδοξη Ἀνατολή καί ἀποτελεῖ τό ὑπόστρωμα-ὑπόδομή τῆς μακραιώ-

νης στάσεως τῆς Δύσεως ἐναντι τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς, ἤδη ἀπό τόν 11ο αἰ. καί ἰδίως ἀπό τό 1204⁴⁹.

Ἡ ἐπιστημονική ὁμως διάσπαση τῆς ἐνιαίας⁵⁰ ἱστορικῆς *Ρωμανίας* σέ *Ρωμαϊκή* καί «*Βυζαντινή*» αὐτοκρατορία εἶναι κατασκευάσμα σκόπιμο τῶν Φράγκων κατακτητῶν τῆς δυτικῆς *Ρωμησοσύνης*⁵¹. Ὀνομάζοντας τούς ἀνατολικούς *Ρωμαίους* *Γραικούς* καί τόν βασιλέα τους «*βασιλέα τῶν Γραικῶν*» καί ὄχι «τῶν *Ρωμαίων*»⁵², ἐπέτυχαν τήν ἀποστασιοποίηση τῶν δυτικῶν ἀπό τούς ἀνατολικούς *Ρωμαίους*, τούς ἐν ὀρθοδοξία ἀδελφούς τους, καί προκάλεσαν τό ἐκατέρωθεν μῖσος πού ἐπακολούθησε⁵³. Ἀντίθετα στήν Ἀνατολή διατηρήθηκε ἡ χρήση τῶν αὐθεντικῶν ὀνομάτων καί ἡ ὀρθή ἱστορικῆ σηματικῆ τους (*Ροῦμ*, *Ροῦμελη*, *Ρωμανία*, *Ρωμαῖος*, *Φραγκία*, *Φράγκοι-Λατίνοι*, *Καθολικοί-Κατόλικοι* κ.λπ.)⁵⁴.

4

Βέβαια, σ' αὐτές τίς ἱστορικές ἀλλαγές οἱ ἀντιφάσεις εἶναι φανερές καί ἔχουν ἤδη ἐπισημανθεῖ. Ἐπικρατεῖ ὁ ἰσχυρισμός ὅτι ἡ *Ρωμαϊκή* αὐτοκρατορία ἐγίνε «*βυζαντινή*», διότι ἐξελληνίσθη ἀπό τόν 7ο αἰῶνα. Γιατί ὁμως ἤδη ὁ *Μ. Κωνσταντῖνος*, πού ἀνήκει στόν 4ο αἰῶνα, ἀπό *Ρωμαῖος* βαπτίσθηκε «*βυζαντινός*», μόλις ἐγκαταστάθηκε στήν

Ἀνατολή; Τό πρᾶγμα ὁμως ἔχει τήν ἐξήγησή του, διότι παράλληλα ἐπικρατεῖ καί ὁ ἰσχυρισμός, ὅτι ὁ ἑλληνικός πολιτισμός τῆς *Ρωμαϊκῆς* αὐτοκρατορίας ἐγίνε «*βυζαντινός*» ἐπειδή ἀπό τόν 7ο αἰ. ἐπαυσε νά ὑπάρχει. Ἄν ὁμως ἡ αὐτοκρατορία ἀπό τόν 7ο αἰ. ἐξελληνίσθη, γιατί δέν ὀνομάζεται *γραικική*, ἀλλά «*Βυζαντινή*»;

Κατά τόν π. *Ρωμανίδη*, «οἱ *Φράγκοι* ὡς σκοπόν ἔθεσαν τήν ἀποκάθαρση τῆς *Ρωμησοσύνης* ἀπό κάθε τι τό *γραικικόν*, ἐνῶ οἱ *Νεογραικοί* ὡς σκοπόν ἔθεσαν τήν ἀποκάθαρση τοῦ *Νεοελληνικοῦ* ἀπό κάθε τι τό *ρωμαϊκόν*, δηλαδή *ρωμαϊκόν*»⁵⁵. Οἱ *Φράγκοι* ταύτισαν τά ὀνόματα *Ρωμαῖος* καί *Λατῖνος*. Ἐμεῖς ἀποκηρύξαμε τή *Ρωμησοσύνη* καί ταύτισαμε τό *Γραικός* τῶν *Εὐρωπαίων* (πού ὑπονοεῖ στά κείμενα πάντοτε: **Ρωμαῖος** τῆς Ἀνατολῆς) μέ τό ἀρχαῖο ἑλληνικό *Γραικός* καί τό Ἑλλην. Συγχρόνως δέ, ὑπακούοντας στή δυτική διπλωματία, στρέψαμε ἀποκλειστικά τήν προσοχή μας ἀπό τήν *Κωνσταντινούπολη-Νέα Ρώμη* στήν Ἀθήνα⁵⁶, μέ ἄμεσο δυσμενῆ ἀντίκτυπο στίς ἐθνικές διεκδικήσεις τῆς *Νεωτέρας Ἑλλάδος*⁵⁷.

Οἱ παραπάνω δυτικές θέσεις πέτυχαν τελικά τήν ἀποκοπή τῶν «*Βυζαντινῶν*» ἀπό τόν ἀρχαῖο ἑλληνικό πολιτισμό. Καί αὐτό, ὅπως θά δοῦμε, προκαλεῖ σέ μᾶς τούς *Νεοέλληνες* μιά σύγχυση ἀνευ προηγουμένου.

Μένει συνεπῶς, ἐπιστημονικά πρό πάντων, πάντα ἀνοικτή ἡ ἐπανεξέταση⁵⁸ τοῦ ὀνόματος «*ρωμαῖος-ρωμηός*» καί ἡ χρήση του παράλληλα μέ τό ἀποδεδειγμένο πιά ἀπό τή μεσαιωνική του φόρτιση (ἐθνικός-εἰδωλόατρης) «*Ἑλλην*», παρόλο πού γιά μιά μερίδα τοῦ ἔθνους μας ἡ ταύτιση αὐτή συνεχίζεται. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος, γιά τόν ὁποῖο ὁ ὀμιλῶν χρησιμοποιεῖ ἀπό ἐτῶν τή διπλή μορφή: *BYZANTIO-ΡΩΜΑΝΙΑ* ἢ *ΡΩΜΑΝΙΑ-BYZANTIO* καί τόν πνευματικο-πολιτιστικό ὄρο *Ρωμησοσύνη* (μέ η), σέ συνδυασμό ὄχι μέ τήν *Παλαιά*, ἀλλά τή *Νέα Ρώμη*⁵⁹, παράλληλα μέ τούς ἀναντικατάστατους ὄρους: Ἑλλάς, Ἑλλην, Ἑλληνισμός, Ἑλληνικότητα, καί ἔξω φυσικά ἀπό κάθε ἀποσκίασμα ἐθνικισμοῦ.

Ἡ χρήση ὁμως τῶν ὀνομάτων ἀπό τούς δυτικούς ἱστοριογράφους ἐκφράζει περαιτέρω μιά συγκεκριμένη συνείδηση. Ὁ *Toynebee* λ.χ. καί πολλοί ἄλλοι μαζί του πιστεύουν στόν τερματισμό τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ τόν 7ο αἰ. καί καταλέγουν τόν ἑλληνικό πολιτισμό στούς «*νεκρούς*» πολιτισμούς⁶⁰.

Η Κωνσταντινούπολη υπήρξε τό αδιάμφισβήτητο κέντρο της Ρωμαιοσύνης μέχρι την ίδρυση του Νεοελληνικού κράτους· εδώ ή Πόλη σέ χάρτη τοῦ 1763.

Κατά τούς ίδιους όμως ό ελληνικός πολιτισμός χάθηκε και στή Δύση, διότι καταστράφηκε μέ τήν κάθοδο τών γερμανοφραγκικών φύλων και τήν οικοδόμηση του δικού τους πολιτισμού⁶¹. Οί ευρωπαϊζόντες όμως Έλληνες, μέ πρώτο τόν **Άδ. Κοραή**, δέχονται άνευ έτέρου τήν ταύτιση ελληνικού και ευρωπαϊκού πολιτισμού⁶², άνεξάρτητα άν δι' ευνόητους λόγους λανθανόντως αναφέρονται στην άρχαιότητα. Ποιός όμως σοβαρός δυτικός ιστορικός θά έταύτιζε ποτέ τόν σημερινό πολιτισμό της Εύρώπης μέ τόν ρωμαίικο-έλληνορθόδοξο; Γι' αυτό και μιλούν γιά **δυτικο-ευρωπαϊκό** πολιτισμό. Και μόνη ή σκέψη, ότι «δύναται ό ευρωπαϊκός πολιτισμός νά είναι βυζαντινός, θά προκαλούσε [σέ ένα ευρωπαίο] τόν γέλωτα», παρατηρεί όρθά ό **π.Ι. Ρωμανίδης**⁶³. Έξ' ίσου όμως άνεπίτρεπτο λάθος είναι ότι ό σημερινός «λατινικός» χριστιανισμός, μέ κέντρο τόν Πάπα Ρώμης, αποτελεί συνέχεια του χριστιανισμού της ένιαίας Ρωμανίας πρό του 11ου αιώνας⁶⁴. Η πνευματική (θεολογική) και πολιτιστική ένότητα Άνατολής-Δύσεως καταλύεται μεταξύ 9ου και 11ου αιώνας⁶⁵.

5

Σ' αυτό τό πλαίσιο, νομίζω, μπορεί νά κατανοηθεί και τό πρόβλημα του βιβλίου του γάλλου ιστορικού **J.B. Duroselle**, όπως και ή είλικρινής δήλωσή του: «*Εγώ κατάγομαι από τούς Κέλτες, τούς Ρωμαίους, τούς Γερμανούς*»⁶⁶. Στην **ευρωπαϊκή** θέωση της Ιστορίας της Εύρώπης του κ. Duroselle (γνωστής

ήδη από τό 1965), ή όρθόδοξη Έλλάς δέν έχει **κατ' άρχήν** θέση⁶⁷. Η σημερινή Εύρώπη είναι, όπως όρθά λέγει, άπογονος του Καρλομάγνου και ό πολιτισμός της δέν είναι ελληνικός, και μάλιστα και άρχαιο-ελληνικός⁶⁸. Διότι ή από τόν 9ο αί. χωρισμένη από τήν Άνατολή Εύρώπη δέν έχασε μόνο τόν πολιτισμό της Όρθοδοξίας, αλλά και τήν ελληνική άρχαιότητα παρενόησε και παραποίησε, όπως ήδη τεκμηριωμένα έχει ύποστηριχθεί⁶⁹.

Δεχομένη ή Εύρώπη τόν ρωμαίικο-έλληνορθόδοξο πολιτισμό ως θεμέλιό της, αυτόματα αυτοαναιρείται. Έτσι έξηγγείται, γιατί από όλους τούς ευρωπαϊζόντες Νεοέλληνες, παράλληλα μέ τήν άρχή της «**μετακένωσης**» (ταύτιση μέ τήν Εύρώπη), προβάλλεται και ή άρχή της «**άνάμνησης**» (ταύτιση μέ τήν άρχαιότητα). Διότι ό σημερινός ελληνικός πολιτισμός πρέπει πρώτα νά αποορθοδοξοποιηθεί, γιά νά καταστεί δυνατή ή ταύτισή του μέ τόν ευρωπαϊκό. Γι' αυτό οί **άπόλυτα** θετικοί έναντι της Εύρώπης σημερινοί Έλληνες επικαλούνται τήν ταυτότητα του πολιτισμού μας μέ τόν ευρωπαϊκό, γιά νά δικαιωθεί και ίσχυροποιηθεί ή παρουσία μας στην Ένωμένη Εύρώπη. Άλλά και ό κ. Ozal στό βιβλίο του *La Turquie en Europe* (1989) επικαλείται τήν **κατ' αυτόν** ελληνικότητα του πολιτισμού της Τουρκίας γιά τόν ίδιο άκριβώς λόγο. Τόσο όμως έμεις, όσο και εκείνος, άρνούμεθα tacite τήν ιδιαιτερότητα τών πολιτισμών μας έναντι του πολιτισμού της Εύρώπης.

Οί άνοικτοί όμως, αλλά και κριτικοί συνάμα, άπέναντι στην Εύρώπη Ρωμηοί, γνωρίζουν ότι χωρούν στην «Εύρώπη τών Λαών» και χωρίς άρνηση ή νόθευση του πολιτισμού μας, όπως θά χωρέσουν σύντομα και άλλες όρθόδοξες εθνότητες της Άνατολικής Εύρώπης. Διότι ή Ένωμένη Εύρώπη χρειάζεται όλα τά έθνη που τήν συγκροτούν, άκέραια, μέ όλόκληρο τόν πολιτισμό τους. Διαφορετικά θά συντελεσθεί ή άπεικτέα άπορρόφησή τους από τά **μεγάλα** ευρωπαϊκά έθνη και ή βαθμιαία εξαφάνισή τους.

Ό κ. Duroselle συνιστά γιά μας πρόκληση, όχι μόνο άρνητική, αλλά και θετική. Υποδηλώνοντας τήν διαφοροτητά μας προς τήν Εύρώπη του Καρλομάγνου και τών διαδόχων του, επισημαίνει tacite τήν αληθινή άποστολή όλων τών Όρθοδόξων στην Ένωμένη Εύρώπη. Η παρουσία τους σ' αυτήν νά είναι ζωσα ύπόμνηση του αθηναϊκού έλληνορθόδοξου πολιτισμού σύνολης της Εύρώπης ως τόν 9ο αί., γιά τή χάραξη τών αληθινών πλαισίων της σημερινής Ευρωπαϊκής πανενότητας.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γιά τήν ούσια και τό περιεχόμενο του παραπέμπουμε στό σπουδαίο έργο του P. Kondylis *Die Aufklärung im Rahmen des neuzeitlichen Rationalismus*. Stuttgart 1981 -β' έκδοση-τάβης, München 1986) και έλλ.ν. μετάφρ. *Ό Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός*, τόμ. I-II, Άθήνα 1987 (μέ βιβλιογραφία).
2. Βλ. Γ.Α. Μεταλληνού, Πηγές Έκκλησιαστικής Ιστορίας, Άθήνα 1989, σ. 219.
3. Γιά τό περιεχόμενο του όρου και τήν ποικίλη (θεολογικό-ιστορικο-πολιτική) δυναμική του βλ. στοῦ π. Γω. Σ. Ρωμανίδου, *Ρωμαιοσύνη-Ρωμανία-Ροῦμέλη, Θεσσαλονίκη 1987*. Ειδική διαπραγμάτευση του θέματος, στά όρια της νεώτερης ελληνικής ιστορίας και βιβλιογραφία βλ. στοῦ Γ. Α. Μεταλληνού, *Πολιτική και Θεολογία*, Κατερίνη 1990, σ. 51 έ.ε. Πολύ κατατοπιστικό γιά τήν έρευνα του ζητήματος τό άρθρο της *Μαρίας Μαντουβάλου*, *Ρωμῆος-Ρωμῆος και Ρωμιοσύνη*, ΜΑΝΤΑΤΟΦΟΡΟΣ, τ. 22, Νοέμβριος 1983, σ. 34-72. Βλ. και Peter Charamis, *Romiosyne as a concept for the interpretation of Greek History*, *Byzantine Studies/ Etudes Byzantines*, τόμ. 8, 11 και 12 (1981, 1984 και 1985), σ. 57-64.
4. Βλ. Γ.Α. Μεταλληνού, *ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ -Οί Έλληνες στην Όθωμανική αυτοκρατορία*, Άθήνα 1989².
5. Χρ. Γιανναρά, *Τό πραγματικό και τό φαντασιώδες στην Πολιτική Οικονομία*, Άθήνα 1989, σ. 131.
6. Στο ίδιο, σ. 133. Γιά τή σύμπτωση Όρθοδοξίας και Διαφωτισμού στην κατάφαση της έμπειρίας και τόν άντιμεταφυσικό και της Όρθοδοξίας χαρακτήρα βλ. στοῦ π. Γ.

Σ. Ρωμανίδου, *Ρωμαίοι-Ρωμηοί Πατέρες της Εκκλησίας*, τόμ. Ι, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 14 έ.

7. Η στήριξη του Διαφωτισμού στο «λόγο», στον «άφηρημένο ηθικολογισμό και στο θρησκευτικό σκεπτικισμό» οδήγησε στην περιφρόνηση όλου γενικά του μεσαιώνα: Georg Ostrogorsky (μετάφρ. Ί. Παναγοπούλου), *Ίστορία του Βυζαντινού Κράτους*, τόμ. Ι, Αθήνα 1978, σ. 51.

8. Α. Α. Vasiliev, *Ίστορία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας, 324-1453* (μετάφρ. Δ. Σαβράμη), Αθήνα, 1954, σ. 14.

9. Ostrogorsky, *οπ. π.*, σ. 52.

10. Στο ίδιο.

11. Αικ. Χριστοφιλοπούλου, *Βυζαντινή Ίστορία*, Α', Αθήνα 1975, σ. 5.

12. Α. Α. Vasiliev, *οπ. π.* σ. 17.

13. Βλ. τό έργο του: *Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence (1734)*. Vasiliev σ. 18 έ.

14. Βλ. Χρ. Γιανναρά, *Όρθοδοξία και Δύση-Η Θεολογία στην Ελλάδα σήμερα*, Αθήνα 1972, σ. 15 έ.έ.

15. Βλασ. Ι. Φειδά, *BYZANTIO (Βίος-Θεσμοί-Κοινωνία-Τέχνη)*, Αθήνα 1985, σ. 8.

16. Για τό πρόσωπο και τό έργο του βλ. στού Vasiliev, *οπ. π.* σ. 19 έ.έ. Βλ. και τό άρθρο στην εγκυκλοπαίδεια ΠΑΠΥΡΟΣ-ΛAROUSSE-BRITANNICA, τ. 18 (1984) σ. 51-52 με βιβλιογρ. Ένδιαφέρονσα αναφορά στο πρόσωπο βλ. στού Π. Κανελλοπούλου, *Ίστορία του Εύρωπαϊκού Πνεύματος*, τ. VII, Αθήνα 1976, σ. 241 έ.έ. Πρβλ. Έρρ. Χατζηναέστη, *Ό αντί-βυζαντινισμός του Ε. Gibbon*, Ν. Έστία, 15/1970.

17. Vasiliev, σ. 21.

18. Βλ. J. Murray, *The Autobiographies of Ed. Gibbon*, London 1896, σ. 152.

19. Π. Κανελλοπούλου, *οπ. π.* σ. 249.

20. Γ. Δ. Μεταλληνού, *Πηγές...* σ. 34 έ.έ.

21. Vasiliev, σ. 17.

22. Στο ίδιο, σ. 18.

23. Στο ίδιο, σ. 23.

24. Χριστοφιλοπούλου, σ. 5.

25. Cyril Mango, *BYZANTIO ή αυτοκρατορία της Νέας Ρώμης* (μετάφρ. Δ. Τσουγκαράκης), Αθήνα 1988, σ. 8.

26. Στο ίδιο.

26α. Σημειώνει ο Γ. Ostrogorsky (σ. 53): «Ακόμη και σήμερα πολλοί έρευνητές βλέπουν την θρησκευτική ζωή του Βυζαντίου με τίς διόπτρες του Gibbon. Τό έρώτημα όμως είναι: άν αφαιρέσει κανείς τή θρησκευτική ζωή, τί μένει στο «Βυζάντιο»;»

27. Π. Κανελλοπούλου, VII, σ. 251.

28. Βλ. *Ίστορία του Έλληνικού Έθνους* (Έκδοτική Αθηνών), τ. Ζ, 1978, σ. 308 έ. (Μύτων Άνάστος).

29. Άρκει μόνο ή αναφορά σέ θεολογικά έργα, όπως του Adolf von Harnack, *Das Wesen des Christentums, München und Hamburg 1964*, και όσα εκεί λέγονται για την «έλληνική» Όρθοδοξία (σ. 132 έ.έ. *Die Christliche Religion im Griechischen Katholizismus*).

30. Βλ. Χρ. Γιανναρά, *Η Νεοελληνική ταυτότητα*, Αθήνα 1978, σ. 69.

31. Βλ. Ί. Σ. Ρωμανίδου, *Ρωμαίοι ή Ρωμηοί Πατέρες...*, σ. 31 έ.έ. Πρβλ. *Τού ίδιου, Τό προπατορικό άμάρτημα*, Αθήνα 1989, σ. κδ' έ.έ.

και π. Ίεροθέου Βλάχου, άρχμ. *Όρθόδοξη Ψυχοθεραπεία*, Έδεσσα 1986.

32. Έγραφε λ.χ. ο Ν. Σαρίπολος τόν περασμένο αιώνα: «Ήμεις γεφυρούντες [...] τά δύο διεστώτα (σημ. γρ. άρχαιότητα και Ν. Έλληνισμός) και άποστρέφοντες τούς όφθαλμούς του άναμέσον χράματος...» (Κ. Δημαρά, *Η άνάσχηση του Διαφωτισμού και ο Κ. Παπαρρηγόπουλος*, στο συλλογ. έργο: *Ό πολιτικός στοχασμός των νεοελλήνων συγγραφέων*, Αθήνα 1977, σ. 51). Άλλα άνάλογα παραθέματα στην *Ίστορία του Έλλην. Έθνους*, τόμ. ΙΓ (1977, σ. 475 έ. Κ. Δημαράς).

33. Άρκει νά διαβάσει κανείς τά άφορώντα στο Βυζάντιο στο βιβλίο της Β' Λυκείου ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (των Σ. Μαρκιανού - Ζ. Όρφανουδάκη - Ν. Βαρμάζη), Πρβλ. Γ. Δ. Μεταλληνού, *Η Έκκλ. Ίστορία και ή θέση της στην Έκπαίδευση* (Σχεδιάγραμμα κριτικού δοκιμίου), στο: *Έκκλησιαστικός Κήρυκας, Θεολογική Έπετηρ. της ι. Μητροπ. Κιτίου*, τόμ. Β', Λάρνακα 1990, σ. 118 έ.έ.

34. Τή σχετική θεωρία άνέπτυξε ο J. P. Fallmerayer (*Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters*, Stuttgart 1930, τόμ. 1-11). Βλ. Γιώργου Βελουδή, *Ό JAKOB PHILIPP FALLMERYER και ή Γένεση του Έλληνικού Ίστορισμού*, Αθήνα (Μνήμων) 1982. Πρβλ. Άθαν. Ε. Καραθανάση, *Η τρίσημη ένότητα του Έλληνισμού, Θεσσαλονίκη 1985*, σ. 9 έ.έ. και Ί. Ρωμανίδου, *Ρωμαιοσύνη*, *οπ. π.* σ. 180 έ.

35. π. Ι. Ρωμανίδου, *Ρωμαιοσύνη...*, *οπ. π.* σ. 28 έ.

36. Στο ίδιο, σ. 23 («τό συγγενές εις τήν Φραγκιάν νεογραικικόν πνεύμα»).

37. Τό πρόβλημα της έξαρτήσεως της ελληνικής ιστοριογραφίας από τούς ξένους έθεσε στην ελληνική Βουλή ο Βουλευτής Λησουρίου Κεφαλληνίας Γ. Τυπάλδος *Ίακωβάτος* ήδη τόν περασμένο αιώνα (βλ. Γ. Δ. Μεταλληνού, *Πολιτική και Θεολογία*, *οπ. π.* σ. 207 έ.έ.).

38. Για τό πρόβλημα βλ. στού π. Ί. Ρωμανίδου, *Ρωμαιοσύνη κ.λπ.* (έκτενης και πειστικής διαπραγμάτευση). Βλ. επίσης Π. Χρήστου, *Αί περιπέτειαι των έθνικων όνομάτων των Έλλήνων*, Θεσσαλονίκη 1960 (βλ. έκδ. με προσθήκες, 1990).

39. Συνέλαβε πρώτος τήν ιδέα του *Corpus Byzantinae Historiae* (Ostrogorsky, *οπ. π.* σ. 48).

40. Vasiliev, *οπ. π.* σ. 14 έ.έ. Έξέδωσε τήν *Historia Byzantina duplici commentario illustrata*.

40. Όπ. π. σ. 45.

42. Στην Εισαγωγή του λ.χ. στην *Cambridge Medieval History* (IV, 1966 σ. XIII-XIV). Για τόν Bury βλ. στού Vasiliev, σ. 34 έ.έ. Τήν «άκατάλληλη όνοματολογία» θεωρεί ως αίτια της παρεξηγήσεως της Βυζαντινής Ίστορίας (σ. 35).

43. Όπ. π.

44. Ίω. Ε. Καραγιαννοπούλου, *Ίστορία Βυζαντινού Κράτους*, τόμ. Α', Θεσσαλονίκη 78, σ. 18 έ.έ.

45. Στο έργο του Ρωμαιοσύνη κ.λπ.

46. Αυτή είναι ή θέση βυζαντινολόγων, όπως ο Bury, ο Καραγιαννόπουλος, ο Mango κ.ά. Βλ. και π. Ι. Ρωμανίδου, *Ρωμαιοσύνη*, σ. 38

έ. Η ιδέα της συνέχειας της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας ύπάρχει ήδη στόν Montesquieu (Vasiliev, σ. 36).

47. Βλ. Ι. Ρωμανίδου, *Ρωμαιοσύνη*, σ. 47. Π. Χρήστου, *Αί περιπέτειαι...* σ. 40-45.

48. Αυτό τό άγνοούσε (!) ο Κοραΐς (Ρωμανίδου, στο ίδιο, σ. 47).

49. Βλ. τό σημαντικό έργο του Ernle Bradford, *The Great Betrayal*, London και Γερμαν. μετάφρ. της Eva Heumann με τόν τίτλο: *Der Verrat von 1204*, Berlin 1978.

50. Η ένότητα συμβαδίζει με τήν συνέχεια της αυτοκρατορίας, Βλ. παραπ. σημ. 46.

51. Σ' αυτήν τήν επιδίωξη προηγούνται μάλιστα οί Γότθοι (J. B. Bury, *History of the Later Roman Empire*, New York, τόμ. Β, σ. 183).

52. Για τό πρόβλημα βλ. αναφορά στις πηγές στού π. Ι. Ρωμανίδου, *Ρωμαιοσύνη*, σ. 281 έ.

53. Βλ. τό κεφάλαιο: *Η άπομάκρυνση των Φράγκων από τήν Ρωμαιοσύνη*, στού π. Ι. Ρωμανίδου, *Ρωμαιοσύνη*, σ. 59 έ.έ.

54. Στο ίδιο, σ. 21 έ. κ. π. ά.

55. Στο ίδιο, σ. 218.

56. Για τό θέμα αυτό στην προβληματική του 19ου αί. βλ. στού Γ. Δ. Μ., *Πολιτική και Θεολογία*, *οπ. π.* σ. 173 έ.έ.

57. Βλ. π. Ι. Ρωμανίδου, *Ρωμαιοσύνη*, σ. 177 έ.έ.

58. Βλ. Μ. Μαντουβάλου, *οπ. π.* σ. 36.

59. Αυτό δηλώνεται στις ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔ. ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ πρόσ τούς Άγγλικανούς Άνωμότους στό 1716/25: «... ή των Άνατολικών Όρθοδόξων, πάλαι μέν Έλλήνων, νύν δέ Γραικών και Νέων Ρωμαίων, διά τήν Νέαν Ρώμη καλουμένων...» (Στού Ι. Ν. Καμΐρη, *Τά Δογματικά και Συμβολικά Μνημεία της Όρθοδόξου Καθολικής Εκκλησίας*, τόμ. Ι ΙΙ, Έν' Αθήναις 1953, σ. 789).

60. Βλ. στη Σύνοψη του έργου του *A Study of History* από τόν D. C. Somervell, London 1962, σ. 10-12, 14, 153-54, 635-39, 319-21 κ.ά. Πρβλ. Ι. Ρωμανίδου, *Ρωμαιοσύνη*, σ. 33 και 289.

61. Στο ίδιο.

62. Στο ίδιο, σ. 34.

63. Στο ίδιο, σ. 38.

64. Στο ίδιο, σ. 51.

65. Βλ. στο ίδιο, σ. 48 έ.έ.

66. Βλ. Συνέντευξή του στην εφημερίδα *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ* της 10-5-1990.

67. Καί ο διάλογος με τή Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία νοείται ως «άμοιβαία άναγνώριση» και όχι «ένωση εν τή αληθεία».

68. Τά γλωσσικά δάνεια δέν σημαίνουν και άποδοχή του πολιτισμού, και έξ άλλου προέρχονται από τήν άρχαία ελληνική γλώσσα.

69. Βλ. Κων. Γιαννακοπούλου, *BYZANTIO ΚΑΙ ΔΥΣΗ - Η άλλη επιδράση των άμφιθαλών πολιτισμών στόν μεσαιώνα και στην Ιταλική αναγέννηση*, Αθήνα 1985. Για τή διαφοροποίηση βλ. στού π. Ρωμανίδου, *Ρωμαιοσύνη κ.λπ.*, στού Χρ. Γιανναρά, *Όρθοδοξία και Δύση*, *οπ. π.* Στού ίδιου, *Αλήθεια και ένότητα της Εκκλησίας*, Αθήνα 1977. Λαυρεντίου Γκεμερέυ, *Η Δύση της Δύσης - ή άπομυθοποίηση της Εύρώπης και ο Έλληνισμός*, Αθήνα 1977.

Κυριάκου Σιμόπουλου, *Ξενοκρατία Μισελληνισμός και Υποτέλεια*, Αθήνα 1990, σ. 671.

Και τό νέο βιβλίο του Κ. Σιμόπουλου διαθέτει τήν ἀρετή νά κινείται αὐστηρά μέσα στίς ἐπιταγές τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας καί ταυτόχρονα νά καταγράφει τήν ἀγωνία τοῦ συγγραφέα του, πού ἀπορρέει ἀκριβῶς ἀπό τήν βαθειά γνώση τῆς ἀλήθειας αὐτῆς, ἀλλά καί ἀπό τήν ἐπίσης βαθειά ἀγάπη του γιά τόν τόπο. Πρόκειται γιά συναισθήματα μεταδόσιμα στόν ἀναγνώστη τοῦ ἔργου — καί αὐτή εἶναι ἡ μεγάλη διδακτική προσφορά τοῦ βιβλίου.

Ὁ Κυριάκος Σιμόπουλος ὑπηρετεῖ πιστά τήν ἀρχή πού ἐβαλε ὡς προμετωπίδα τοῦ βιβλίου του: Θεωρεῖ ἐθνικόν ὅ,τι εἶναι ἀληθές· καί αὐτό τό ἀληθές ὡς γνήσια ἐθνικό τό περιβάλλει μέ τήν φροντίδα τοῦ λόγιου πού δέν θέλει νά εἶναι μόνον ἐρευνητής τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας ἀλλά καί διδάσκαλός τῆς.

Ὅσοι ἀγαποῦν τίς «Εὐχές» τοῦ Κάλβου εἶναι σίγουρο πῶς θά ἀγαπήσουν καί τό βιβλίο αὐτό. Τό διαπνέει ἡ ἴδια αὐστηρή ἀρετή. (Ἀπό τήν ἑλλησιπτή τῆς δέν πάσχουμε σήμερα.)

Ἡ αἴσθησις τῆς ἐθνικῆς μοναξιάς («Ἡ Ἑλλάδα ὀλομόναχη σ' ἔναν ἐχθρικό κόσμῳ», ἐπισημαίνει ἤδη ὁ συγγραφέας στό ἐξώφυλλο τοῦ βιβλίου), ἀντί νά ἐνθαρρύνει τό αἶσθημα ἐθνικῆς μειονεξίας, μπορεῖ νά οδηγήσει σέ μία ἀξιοπρεπή, ὑπερήφανη καί γόνιμη στάση ἀπέναντι στόν κόσμῳ.

Τό βιβλίο τοῦ Κ. Σιμόπουλου δείχνει νηφάλια πρὸς τήν κατεύθυνση τῆς ἐθνικῆς αὐτεπίγνωσης:

«Ἑλληνικά εἶναι πολλά βασικά κείμενα πού καθοδηγοῦν σήμερα τήν ἀνθρωπότητα. Ἀλλά τά ἀγνοοῦν οἱ Ἕλληνες. Ἑλληνική ἡ πρώτη γλωσσική ὕλη γιά τήν ἐπένδυση τῆς ἐπιστήμης καί τῆς τέχνης. Ἀλλά σχεδόν τήν περιφρονεῖ ἡ ἑλληνική παιδεία. Ἡ Ἑλλάδα ἔχει αἰώνια πρότυπα ἡθους, πολιτικά καί πολιτιστικά, ἱκανά νά τήν προφυλάξουν ἀπό τά ἐκφυλιστικά ὑποδείγματα πού ἐπιβάλλει ἡ νεοαποικιοκρατία. Καί μπορεῖ νά συνεισφέρει στόν κοινὸ πολιτικὸ, εὐρωπαϊκὸ καί παγκόσμιον κορβανά μέ τίς δικές τῆς παραδοσιακές ἀξίες — τήν ἐλευθεροφροσύνη, τό δημοκρατικὸ πνεῦμα, τό «μέτρον», τό «μετριάζειν», τήν ἀνοχή καί τήν ἐπιείκεια, τήν ἀλληλεγγύη, τήν αἴσθησι τῆς «ὑβρεως», τὴ φιλοκαλία — πού σφουρηλατήθηκαν σέ αἰῶνες δοκιμασιῶν — καί κυρίως ἐκεῖνο τό μοναδικὸ πού

ἀπορρέει ἀπὸ τήν ἱστορικὴ συνέχεια καί τήν ἀμεσώτερη ἐπικοινωνία μέ τίς πηγές τοῦ πολιτισμοῦ, τήν τόσο φορτισμένη ἰδεολογικὰ γλώσσα τῆς. Καί δέν πρέπει νά λησμονεῖται ὅτι μόνον διατηρόντας τήν ἰδιαιτερότητά τους θά ἀναγνωρίζονται οἱ Ἕλληνες καί θά γίνονται οἰκουμενικοί» (σ. 652).

Ἀλλά καί πρὸς τήν πρόοδο τῆς ἐλληνικῆς παιδείας (ἀντιγράφουμε τήν τελευταία παράγραφο τοῦ βιβλίου):

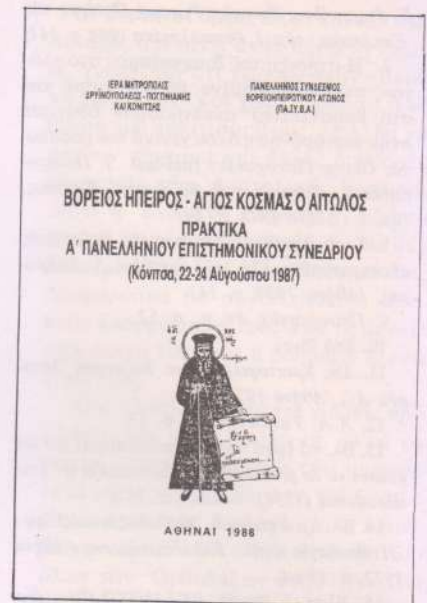
«Τελευταία γραμμὴ ἀμυνας πού ἀπομένει στοὺς Ἕλληνες ἡ παιδεία. Ἡ μοναδικὴ ἐλπίδα γιά ἀναγέννηση καί ἐθνικὴ ἐπιβίωση. «Δράξασθαι παιδείας», ἔλεγε ὁ Κοραῆς τό 1817. Ἐπενδύσεις γιά τήν παιδεία ὑψηλότερες ἀπὸ τίς στρατιωτικὲς δαπάνες. Γιατί ἡ Ἑλλάδα κατέχει σήμερα (1990) δύο θλιβερά πρωτεῖα στό δυτικὸ κόσμῳ. Τὰ μεγαλύτερα κονδύλια γιά τούς ἐξοπλισμοὺς καί τὰ μικρότερα γιά τήν παιδεία. Ἀλλὰ ἔθνος χωρὶς παιδεία εἶναι πυροβόλο χωρὶς πυρίτιδα. Δέν προασπίζονται τήν ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία καί ἐδαφικὴ ἀκεραιότητα οἱ ἐνοπλεις δυνάμεις. Τίς προασπίζει ὁ λαός με τήν ὀμηρικὴ καί τὴ θουκυδίδεια ἔννοια. Ὅχι ὁ φιλοπόλεμος λαός ἀλλά ὁ ἐτοιμοπόλεμος, ὁ ψυχικὰ ἀρματωμένος, ὁ νηφάλιος, ὁ φωτισμένος. Ὁ πεπαιδευμένος πολίτης πού εἶναι συγχρόνως καί ὀπλίτης».

Τασούλα Καραγεωργίου

**ΒΟΡΕΙΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ -
ΑΓΙΟΣ ΚΟΣΜΑΣ
Ο ΑΙΤΩΛΟΣ
ΠΡΑΚΤΙΚΑ
Α' ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ
ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
(Κόνιτσα, 22-24 Αὐγούστου
1987)**

Διοργάνωση: Ἱερά Μητρόπολις
Δρυϊνουπόλεως
Πωγωνιανῆς καί Κονίτισης
καί Πανελληνίου Σύνδεσμος
Βορειοηπειρωτικοῦ Ἀγῶνος
Ἀθήνα 1988

Στίς 800 τόσες σελίδες αὐτοῦ τοῦ τόμου, πού προλογίζει ὁ μητροπολίτης Σεβαστιανός, ὁ ἐνδιαφερόμενος θά βρεῖ τά πάντα τά ἀφορῶντα στό Α' Πανελλήνιο Ἐπιστημονικὸ Συνέδριο γιά τὸ Βορειοηπειρωτικὸ Ζήτημα, πού ἐγίνε στήν Κόνιτσα τὸν Αὐγούστο τοῦ 1987.

Πρόκειται γιά ἓνα πολῦτιμο τόμο πού περιέχει τίς 21 ἐπιστημονικὲς εἰσηγήσεις τοῦ Συνεδρίου γιά τήν Βόρεια Ἡπειρο, πού ἀπτονται ὅλων τῶν δεδομένων τοῦ ἐθνικοῦ θέματος: ἐθνολογικῶν, γλωσσικῶν, ἱστορικο-αρχαιολογικῶν καί διπλωματικῶν, πού διαγράφουν μέ σαφήνεια τὸν ἐλληνικὸ χαρακτήρα τῆς Βορείου Ἡπείρου καί τοῦ λαοῦ τῆς ἐνός ἐθνικοῦ χώρου πού οἱ ἰσορροπίες καί τὰ πολιτικὰ παιχνίδια τῶν Μεγάλων Δυνάμεων καί ἡ στάση αὐτῶν, Ἑλλήνων καί μὴ, πού ἀδιαφόρησαν καί ἀδιαφοροῦν γιά τήν καταπάτηση τῶν συνθηκῶν, τόσο αὐτῶν πού ἀφοροῦν στό νομικὸ καθεστῶς τῆς Βορείου Ἡπείρου, ὅσο καί αὐτῶν πού ἀφοροῦν σὲ θεμελιώδη ἀνθρώπινα δικαιώματα, καταδικάσαν στή σκλαβιά.

Σέ σχέση πάντα μέ τό θέμα καί οἱ εἰσηγήσεις γιά τὸν ἐθνομάρτυρα Ἅγιο Κοσμά τὸν Αἰτωλό, πού μᾶς δίνουν ἀνάγλυφα τήν προσωπικότητά του καί τὸν μοναδικὸ ἀγῶνα παιδείας του γιά τὸν Ἑλληνισμό καί τήν Ὁρθοδοξία.

Πέρα ἀπὸ τὰ εἰσαγωγικά, τίς ἐπιστημονικὲς εἰσηγήσεις, τίς συζητήσεις καί τίς ἐκδηλώσεις πού ἐγίναν σὲ πλαίσια τοῦ συνεδρίου, ὁ τόμος περιλαμβάνει πλῆθος εἰκόνων, φωτογραφιῶν καί χαρτῶν σχετικῶν μέ τήν Βόρεια Ἡπειρο καί τήν ἱστορικὴ διαδρομὴ τοῦ λαοῦ τῆς.

Ὁ μὸχος αὐτοῦ τοῦ τόμου δέν προσφέρεται μόνον στοὺς εἰδικούς, γιά τοὺς ὁποίους θά ἀποβεῖ ἐξαιρετικὰ σημαντικός, ἀλλά καί σέ κάθε Ἑλληνίδα καί Ἕλληνα πού θέλει νά γνωρίσει περισσότερες καί τεκμηριωμένες ἀπόψεις γιά τό τόσο ἐπίκαιρο ἐθνικὸ θέμα τῆς Βορείου Ἡπείρου.

Νίκος Τελιγάδας

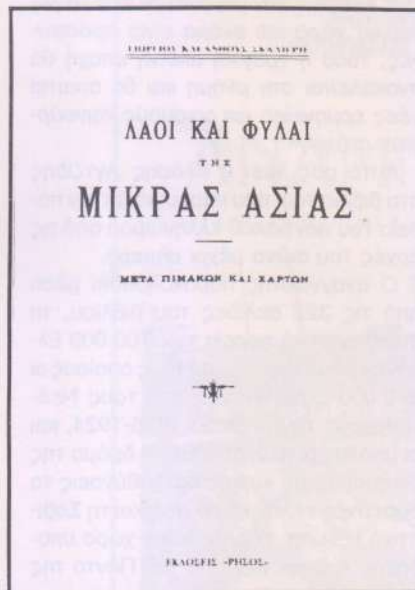
Γ. Σκαλιέρη
**ΛΑΟΙ ΚΑΙ ΦΥΛΕΣ ΤΗΣ
 ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ**
 (Εκδόσεις «Ρήσος»)

Κάποτε ο Κωστής Μοσκόφ για να αιτιολογήσει τον ιμπεριαλιστικό χαρακτήρα της Μικρασιατικής εκστρατείας επικαλέστηκε το επιχείρημα ότι πήγαμε να καταχτήσουμε μια χώρα της οποίας αποτελούσαμε το 20% του πληθυσμού. Ανάλογη είναι η λογική συλλήβδην των αριστερών κομμάτων και οργανώσεων. Στο υποσυνείδητο της πλειοψηφίας των Ελλήνων, η Μικρά Ασία κατοικούνταν από Έλληνες και Τούρκους. Έφυναν οι Έλληνες, έμειναν οι Τούρκοι. Είναι τόσο βαθιά ριζωμένη αυτή η πεποίθηση, ώστε λαοί πολύ γνωστοί στη Μ. Ασία να αγνοούνται, όχι αναγκαία κακοπροαίρετα. Έτσι, στη λογική του Κωστή Μοσκόφ δε χωρούν οι Αρμένιοι, οι Κούρδοι και οι Εβραίοι, για να αναφέρουμε ενδεικτικά λαούς και σήμερα ευρύτερα γνωστούς. Είναι γεγονός ότι στη σύγχρονη ελληνική βιβλιογραφία δεν υπάρχουν στοιχεία δημογραφικά, απογραφές της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, στατιστικές. Αυτό το έργο έρχονται σήμερα να καλύψουν οι εκδόσεις «Ρήσος», με την ανατύπωση ενός βιβλίου του 1922 του Γ. Σκαλιέρη, με τίτλο «Λαοί και φυλές της Μικράς Ασίας».

Πρόκειται για ένα πόνημα στηριγμένο σε εν πολλοίς οθωμανικές πηγές, είτε αυτές είναι στοιχεία στατιστικά και απογραφικά, είτε δηλώσεις και κείμενα αξιωματούχων της αυτοκρατορίας και στελεχών των Νεοτούρκων και άλλων Τουρκικών κομμάτων, καθώς και σε περιηγητικές αφηγήσεις. Δεν είναι ιστορικό βιβλίο με την έννοια της αφήγησης, περιέχει όμως πλήθος ιστορικά στοιχεία.

Στόχος του συγγραφέα είναι να δώσει μια λεπτομερή εικόνα της πληθυσμιακής σύνθεσης της Μικράς Ασίας του 1922. Κινείται γι' αυτό το σκοπό πάνω σε δύο άξονες: Ο πρώτος και κυρίαρχος, η εικόνα κατά διοικητικές ενότητες. Ο δεύτερος η παρουσίαση, στη βάση των διοικητικών ενότητων, στοιχείων για τη δημογραφική σύνθεση, για τη σχολική κίνηση, για την εκκλησιαστική συγκρότηση.

Με βάση τους παραπάνω άξονες, ο συγγραφέας επιχειρεί κατ' αρχάς μια γενική προσέγγιση του θέματός του. Περιγράφει την κατάσταση στη Μ. Ασία λίγο πριν την πτώση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Επισημαίνει το

διαχωρισμό που επικρατούσε ανάμεσα στους μη Τούρκους μουσουλμάνους και τους Τούρκους, δίνει στοιχεία για τις ζοφερές τότε δημογραφικές προοπτικές του τουρκικού έθνους, προσδιορίζει χωροταξικά τη συγκρότηση των Τούρκων στις πόλεις και των Χριστιανών, Μουσουλμάνων και Μουσουλμανόφωνων της υπαίθρου.

Στη συνέχεια παρουσιάζει τη γεωγραφική ενότητα στην οποία θα κινηθεί. Αυτή της καθαυτό Μικράς Ασίας, αφήνοντας έξω την Αρμενία και το Κουρδιστάν, που ορίζεται δυτικά από το Αιγαίο, βόρεια από τη Μαύρη Θάλασσα, νότια από τη Μεσόγειο και ανατολικά από τα ανατολικά σύνορα των βιλαετιών Τραπεζούντας, Σεβαστείας και των δυτικών καντζακίων του βιλαετίου Χαλεπίου. Η έκδοση περιλαμβάνει και δύο χάρτες, τον ένα σε γκραβούρα του 1799, που λειτουργούν σαν μπουσουλές στην περιδιάβαση. Ο Γ. Σκαλιέρης παρουσιάζει τα βιλαέτια, τα καντζάκια του καθενός βιλαετίου, τους καζάδες του κάθε καντζακιού, πετυχαίνοντας μια σχεδόν εξαντλητική παρουσίαση του χώρου, αναφέροντας στοιχεία για τις πόλεις και χωριά της κάθε διοικητικής διαίρεσης, συνοπτικά πληθυσμιακά στοιχεία, και παρουσιάζει εκτενώς ετυμολογικά στοιχεία για την ονομασία των πόλεων στα τούρκικα, που συνήθως είναι είτε μεταφορική είτε παραφθορά της βυζαντινής ονομασίας τους.

Ακολούθως περνά στην εθνολογική και δημογραφική συγκρότηση της περιοχής. Ακολουθεί την ίδια συστηματική διαίρεση σε βιλαέτια (περίπου διαμερίσματα), καντζάκια (περίπου νομοί) και καζάδες (σαν επαρχίες). Σε κάθε

διοικητική διαίρεση που παρουσιάζει, αναφέρεται σύντομα στην προέλευση και ιστορία των διαφόρων φυλών που την απαρτίζουν δίνοντάς μας πολύτιμα στοιχεία και παρουσιάζοντας κομμάτι κομμάτι την ιστορία της περιοχής, ενίοτε φτάνοντας μέχρι τη Ρωμαϊκή κατοχή. Παράλληλα υπάρχουν συγκεκριμένοι πίνακες για κάθε αυτοτελή διοικητική διαίρεση.

Οι πηγές του είναι κύρια Οθωμανικές στατιστικές, επί των οποίων επεμβαίνει διορθωτικά, στη βάση της κατά το 1/3 αύξησης των χριστιανικών πληθυσμών, τους οποίους η Οθωμανική στατιστική παρουσιάζει λιγότερους του πραγματικού αριθμού των. Η αύξηση αυτή είναι επεικέστατη, όπως τεκμηριωμένα με αναφορές σε άλλες επίσημες πηγές εκθέτει ο συγγραφέας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, παρουσιάζεται η δημογραφική δυναμική με βάση τη σχολική κίνηση, πάλι κατά περιφέρειες, ενώ, το πέμπτο παρουσιάζεται η εκκλησιαστική σύνθεση. Το κεφάλαιο είναι πολύ ενδιαφέρον, γιατί παρουσιάζει την εκκλησιαστική διαίρεση της περιοχής, την ιεραρχική τάξη των Επισκοπών και Μητροπόλεων, τη συγκρότηση των επαρχιών των Πατριαρχείων Κωνσταντινουπόλεως και Αντιοχείας. Ακόμη εκθέτει τις εκλιπούσες μητροπόλεις, επισκοπές και αρχιεπισκοπές, ενώ αφιερώνει ένα κεφάλαιο στους κρυπτοχριστιανούς.

Μετά την ανακεφαλαίωση, σε δέκα παραρτήματα παρουσιάζει στοιχεία για τα ακριτικά έπη, τα τρία ελληνικά κράτη που εμφανίστηκαν μετά τη Λατινική άλωση της πόλης (αυτοκρατορία της Νίκαιας, της Τραπεζούντας, Δεσποτάτο της Ηπείρου), την νομική κατάσταση των κρυπτοχριστιανών μέσα από διεθνείς συνθήκες. Μιλεί για τους Μουσουλμανοφανείς, στους οποίους κατατάσσει και τους δερβίσηδες, τους μετοίκους της περιοχής, τους Έλληνες που εκτοπίστηκαν. Κάνει μια πολύ ενδιαφέρουσα παρουσίαση της ιστορίας των Ελλήνων του Ρωσικού Πόντου και του Καυκάσου. Τέλος αφιερώνει από ένα παράρτημα στον Μεσαιωνικό και Προϊστορικό ελληνισμό της περιοχής, και ένα στην Αρμενία και στο Κουρδιστάν (Καρδουχία).

Το βιβλίο δεν είναι ιδεολογικό μανιφέστο. Εκδόθηκε το 1922, όσο ο Ελληνικός Στρατός ήταν ακόμα στη Σμύρνη, και διαπνέεται από τις αρχές της Μεγάλης Ιδέας, ενώ σε κάποιες αναφορές του διαισθανόμαστε έναν υποβόσκοντα ανταγωνισμό μεταξύ Αρμενίων και Ελλήνων για περιοχές του Πόντου. Σε επο-

χές νικών και επιτυχιών η ευφορία που επικρατούσε και από τις δύο πλευρές (συνθήκη των Σεβρών και δημιουργία Αρμενικού κράτους, Ελληνική παρουσία στη Μ. Ασία) τις παρέσυρε να υποτιμήσουν τον κίνδυνο. Ίσως κάπου εκεί, ανάμεσα στο Αραράτ, τη Σμύρνη και την Αμισό να σκάλωσε η ιδέα της Ποντοαρμενικής συνομοσπονδίας.

Είναι πολύτιμο βιβλίο γιατί με τα στοιχεία του μας δείχνει ότι ο Κωστής Μοσκόφ και οι ομοϊδεάτες του δεν είδανε τελικά το δάσος. Οι Έλληνες δεν ήταν πλειοψηφία στη Μικρά Ασία, δεν ήταν όμως ούτε οι Τούρκοι. Σήμερα, μετά από τόσα, είναι. Όμως, ακόμα και σήμερα, υπάρχουν στην Τουρκία λαοί που δεν αυτοκαθορίζονται ως Τούρκοι. Υπάρχουν έξω από τη Μικρά Ασία λαοί που περιμένουν να γυρίσουν. Κι αυτό είναι ένα στοιχείο της ιστορίας, που δεν έχουμε ακόμα χάσει.

Μανόλης Δεληγιαννάκης-Χυτήρογλου

Βλάση Αγτζίδη:
Ποντιακός Ελληνισμός.
Από τη Γενοκτονία και το
Σταλινισμό στην
Περεστρόικα.
Θεσσαλονίκη: Εκδ. Οίκος
Αδελφών Κυριακίδη, 1990.

«Σήμερα ένα μέρος του εθνικού ζητήματος στην ΕΣΣΔ αποτελεί το πρόβλημα της ελληνικής εθνότητας. Με την επικράτηση της περεστρόικα στη σύγχρονη σοβιετική πολιτική και την αλλαγή του συστήματος που επιχειρείται, αυξάνονται οι πιθανότητες αποκατάστασης των δικαιωμάτων στον πολιτισμό και στην εκπαίδευση και στην πλήρη ακύρωση των αρνητικών συνεπειών της εξορίας. Η οργάνωση των Ελλήνων στην ΕΣΣΔ και η διατύπωση του αιτήματος για δημιουργία «Ελληνικής Αυτόνομης Δημοκρατίας» στα σοβιετικά παράλια της Μαύρης Θάλασσας, θυμίζει το παλιό αίτημα της ανεξαρτησίας των Ποντίων στο χώρο τους και επιβάλλει στον ελλαδικό χώρο την ηθική υποχρέωση για ανεπιφύλακτη υποστήριξη των πολιτικών αιτημάτων τους.

Παράλληλα δημιουργείται ένα διαρκώς αυξανόμενο ρεύμα Ποντίων που έρχονται για εγκατάσταση στην Ελλάδα. Έτσι από μια ιδιοτροπία της ιστορίας, ο ελλαδικός χώρος αντιμετωπίζει ξανά προσφυγικό πρόβλημα. Το μικρασιατικό δεν έχει κλείσει. Όσο υπάρχουν πληθυσμοί που εκδιώχθηκαν εξαι-

τίας εκείνων των γεγονότων από το γενέθλιο χώρο και ακόμα είναι πρόσφυγες, τόσο η τραγική εκείνη εποχή θα ανακαλείται στη μνήμη και θα απαιτεί νέες ερμηνείες και ορισμούς καινούργιων στόχων».

Αυτό μας λέει ο Βλάσης Αγτζίδης στο βιβλίο του, που παρουσιάζει την πορεία του ποντιακού ελληνισμού από τις αρχές του αιώνα μέχρι σήμερα.

Ο αναγνώστης παρακολουθεί μέσα από τις 322 σελίδες του βιβλίου, τη συγκλονιστική πορεία των 700.000 Ελλήνων του Πόντου, από τους οποίους οι 350.000 εξοντώνονται από τους Νεότουρκους την περίοδο 1916-1924, και οι υπόλοιποι ακολουθούν το δρόμο της διασποράς με κύριες κατευθύνσεις το ομοεθνές ελληνικό κράτος και τη Σοβιετική Ένωση, παραδοσιακό χώρο υποδοχής προσφύγων από τον Πόντο της Μικράς Ασίας.

Με τη βοήθεια πρωτογενών και απρόσιτων μέχρι πριν λίγα χρόνια πηγών, όπως για παράδειγμα φωτογραφικού υλικού από τους Έλληνες θύματα των σταλινικών διώξεων και ελληνικών εφημερίδων από τα σοβιετικά αρχεία, και με τη βοήθεια προφορικών μαρτυριών, παρουσιάζεται η ζωή των Ελλήνων ποντιακής καταγωγής στη Σοβιετική Ένωση (τόσο των προσφύγων των αρχών του αιώνα όσο και των μόνιμα εγκατεστημένων από παλιότερες εποχές), από την οκτωβριανή επανάσταση μέχρι την εποχή της περεστρόικα. Οι σελίδες του βιβλίου που αναφέρονται στον ελληνισμό της Σοβιετικής Ένωσης, έρχονται να κάνουν λιγότερο ελλιπή τη γνώση όχι μόνο του απλού αναγνώστη, αλλά και του εξειδικευμένου ερευνητή της ιστορίας και της κοινωνικής δομής της ελληνοποντιακής σοβιετικής κοινωνίας.

Το βιβλίο έχει μεγάλο ενδιαφέρον και για τον αναγνώστη που ενδιαφέρεται για την ιστορία της Σ.Ε. και τις πολιτικές επιλογές του Κ.Κ.Σ.Ε. από το 1917 μέχρι σήμερα. Μέσα από τις ιστορίες ζωής ξετυλίγεται η ιστορική πορεία της Σοβιετικής Ένωσης. Για παράδειγμα, τόσο η μεγάλη ανάπτυξη του ιδιαίτερου πολιτισμού του ελληνοποντιακού πληθυσμού στον τόπο διαμονής του, στα παράλια της Μαύρης Θάλασσας, τη λενινιστική περίοδο, όσο και η εξορία σημαντικού τμήματος του πληθυσμού στις απομακρυσμένες περιοχές της κεντρικής Ασίας τη σταλινική περίοδο, καθορίστηκαν από διαφορετικές θεωρίες και πρακτικές της σοβιετικής εξουσίας για το διεθνισμό και τον εθνισμό.

Μαρία Βεργέτη

ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΠΑΠΑΪΩΑΚΕΙΜ ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

(Από την πατρίδα μου Σπάρτη Μ. Ασίας)

επιμέλεια έκδοσης, εισαγωγή, σημειώσεις
ΧΑΡΗΣ ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ
ΕΝΩΣΕΩΣ ΣΠΑΡΤΗΣ Μ. ΑΣΙΑΣ
1990

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΡΗΣΟΣ»

ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ 34 10.681 ΑΘΗΝΑ

ΚΩΣΤΑΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ

«Η οργή των αγαμάτων»

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΡΟΔΑΚΗΣ

«Ο γόρδιος δεσμός των εθνοτήτων -
Η Μικρά Ασία μέσα στο χώρο και στο
χρόνο»

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΡΑΠΑΓΓΙΔΗΣ

«Η Νέα Ορεστιάδα απέναντι στην
ελληνοτουρκική κρίση του τέλους
Μαρτίου 1987»

ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ

«Πομάκοι ή Ροδοπαίοι -
Οι έλληνες μουσουλμάνοι»
Πρόλογος: Γιάγκος Πεσμαζόγλου

ΝΕΟΚΛΗΣ ΣΑΡΡΗΣ

«Η οικογένεια στην Τουρκία -
Κοινωνική παιδεία και θεσμική
προσέγγιση»

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΛΕΑΝΘΟΥΣ ΣΚΑΛΙΕΡΗΣ

«Λαοί και φυλαί της Μικράς Ασίας»

ΤΖΕΗΜΣ ΧΕΠΜΠΟΡΝ

«Η Αμερική φλέγεται»
Μετάφραση: Βασίλης Ροδόπουλος
Πρόλογος-επίλογος: Περικλής Ροδάκης

ΝΙΚΟΣ ΑΤΖΕΜΟΓΛΟΥ

«Τ' αγιάσματα της Πόλης»

ΠΟΥΛΥΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

«ΑΛΗΣΜΟΝΗΤΕΣ ΠΑΤΡΙΔΕΣ -
Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά και
Πασχαλιά στην Ανατολική Θράκη»
Πρόλογος: ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗΣ ΜΑΡΩΝΕΙΑΣ -
ΚΟΜΟΤΗΝΗΣ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΥΝΤΟΜΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ

«ΚΑΛΟΓΕΡΟΙ ΚΑΙ Η ΛΑΤΡΕΙΑ
ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ ΕΝ ΘΡΑΚΗ»
ΘΡΑΚΙΚΗ ΕΠΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ 1897

ΚΩΣΤΑΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ

«Λαϊκή πίστη και λατρεία στη Θράκη»

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΡΟΔΑΚΗΣ

«Η τουρκική κατάκτηση της Θράκης -
Οι Θράκες μουσουλμάνοι»

ΝΕΟΚΛΗΣ ΣΑΡΡΗΣ

«ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΙ -
Μελέτημα εθνοψυχολογίας»

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΡΟΔΑΚΗΣ

«Ο εφιάλτης», ιστορικό μυθιστόρημα

ΚΩΣΤΑΣ ΘΡΑΚΙΩΤΗΣ

«Κάτω απ' το ίσκιο του φωτόδεντρου»

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:
ΣΠΥΡΟΣ ΜΑΡΙΝΗΣ, Σόλωνος 116, Τηλ.: 36.08.348
36.19.724, ΑΘΗΝΑ

ΗΡΟΔΟΤΟΣ, Μαυρομάλη 7, Τηλ.: 36.30.903,
ΑΘΗΝΑ

ΗΡΟΔΟΤΟΣ, Ιωάννου Μιχαήλ 2, Τηλ.:
031-26.47.48, ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Ο ΕΠΕΚΤΑΤΙΣΜΟΣ

ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Πρόλογος - Μετάφραση - Σχόλια
ΓΙΑΝΝΗΣ ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ

ΡΗΣΟΣ

Περιεχόμενα

- 1 Εισαγωγικό σημείωμα *Νίκος Μανίκας*
2 Καφενείο «Η ωραία Ελλοπία» (Σχόλια)

ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

- 5 Οι πρόσφυγες, τα ονόματά τους και η ελληνοπρέπεια *Μανώλης Δεληγιαννάκης-Χυτήρογλου*

ΚΥΠΡΙΑΚΟ

- 6 Δύο διακεκριμένοι διπλωμάτες μιλούν για τη σημερινή φάση του Κυπριακού *Αλέξανδρος Ξύδης
Θέμος Στοφορόπουλος*
8 Οι καταβολές του ΑΚΕΛ και οι ιστορικοί-κοινωνικοί παράγοντες που ορίζουν τη στάση του στο εθνικό ζήτημα (Β' ΜΕΡΟΣ) *Πρόδρομος Προδρόμου
Ανδρέας Μακρίδης* ✓
11 Το φλατ μου

ΑΙΓΑΙΟ

- 14 Οι διεκδικήσεις της Τουρκίας στο Αιγαίο (Α' Μέρος) *Άγγελος Συρίγος*

ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΚΟΣΜΟΣ

- 17 Μερικές σκέψεις για τη «Νέα Τάξη Πραγμάτων» *Δημήτρης Καλουδιώτης* ✓

ΤΟΥΡΚΙΑ

- 20 Για το εθνικό ζήτημα στην Τουρκία *Βλάσης Αγτζίδης*

ΠΟΝΤΙΑΚΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

- 22 Το Κ.Ε.Μ.Ε. για τη γενοκτονία των Ποντίων
24 Η ιστορική ελληνικότητα του Πόντου *Χρήστος Μαχαϊρίδης*

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΣΣΔ

- 26 Ελληνική Αυτόνομη Δημοκρατία στη Νότιο Ρωσία. Η μοναδική λύση για τον ελληνισμό της ΕΣΣΔ *Χρήστος Πολιτίδης*
30 Η Ελληνική εθνική ταυτότητα των Ποντίων της ΕΣΣΔ *Μαρία Βεργέτη*

ΒΟΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΣ

- 34 Γνωριμία με δύο Βορειοηπειρώτες αγωνιστές. Δύο συγκλονιστικές μαρτυρίες και μια πρώτη συζήτηση *Νίκος Λέζος
Γιώργος Πράσος
Κώστας Λιολιούσης*
44 Χρονικό ενός καταυλισμού φυγάδων

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ

- 46 Μια Κρήτη στη Συρία *Λάκης Πίγγουρας*
49 Ανοικτή Επιστολή Έλληνα Χαμιντιανού

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ

- 50 Νεοέλληνες και ξένοι περιηγητές *Σωτήρης Ραπτόπουλος*
53 Αρχαία ναύαγια στο Αιγαίο *Επαμεινώνδας Βρανόπουλος*

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

- 57 Αρχαία Ελληνική Δημοκρατία και Πολυκομματική κοινοβουλευτική Δημοκρατία (Α' μέρος) *Βαγγέλης Κοροβίνης* ✓
60 Οι Αρβανίτικες φάρες και η κάθοδός τους στον Ελλαδικό χώρο (Δ' Μέρος - Τελευταίο) *Περικλής Ροδάκης*

ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΘΝΟΣ

- 65 Ευρωπαϊκός Διαφωτισμός και Ρωμηοσύνη *π. Γεώργιος Μεταλληνός*

- 70 ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ